



ॐ आर्हु. श्री शंभुदेवर पार्श्वनाथाय नमः

अनन्तलक्ष्मि निधानाय श्री गौतमस्वामिने नमः

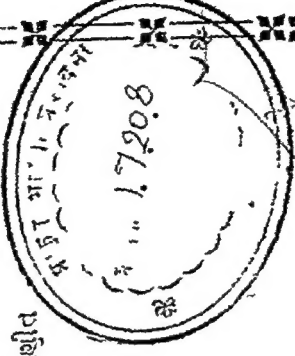
अतुष्ट्या पूर्वधर श्रुतकेवलि श्रीमद् बाङ्गालुस्वामिप्रणीत

## कुलपसूत्र भाषांतर

प्रकाशक

सुयोगार्हा लालबार्हा, पुण्यांजली इलेट्रस. पालडी, अमरावाट.

आ श्रीकलासामरसुरि ज्ञानगर्हि  
क्षीरापम भेट ता



પ્રકાશક : ગુણોત્તમાર્ષ લાલભાઈ  
પુષ્પાન્જલી ફાઉન્ડેશન,  
પાલડી, અમદાવાદ

મુદ્રક : રાજુભાઈ રાી શાહ  
કુનીગોક પ્રિન્ટર્સ  
ચામુનારાકની ચોળ, અમદાવાદ

## અનુક્રમણિકા

- ૧ પ્રથમ વ્યાખ્યાન.
૨. દ્વિતીય વ્યાખ્યાન.
- ૩ તૃતીય વ્યાખ્યાન.
- ૪ ચતુર્થ વ્યાખ્યાન
- ૫ પંચમ વ્યાખ્યાન
- ૬ ષષ્ઠ વ્યાખ્યાન.
- ૭ સપ્તમ વ્યાખ્યાન.
- ૮ અષ્ટમ વ્યાખ્યાન.

- .
- ૧-૪૪
- ૪૪-૮૦
- ૮૧-૧૦૮
- ૧૦૯-૧૪૦
- ૧૪૧-૧૮૨
- ૧૮૩-૨૨૩
- ૨૨૪-૩૬૦
- ૩૬૧- ૩૮૮

## નિવેદન

ગરમ શાસનપતી શ્રી શ્રીમદ્ લગવાન મહાવીર પરમાત્માના પ્રાર્થનાવની, તથા જનપ્રસુદ્ધતા માટે તેમના પરિક્રમણની, અવલુર્નીય સરચના ‘શ્રી કદંપસૂત્ર’ ઔદ પૂર્વધર શ્રુતકેવલી શ્રી લક્ષ્મણહસ્તવામિએ રચેલ તે પયુર્ભણાકલ્પ નામના દશાશ્રુતરકધનુ આઠમુ અધ્યયનમાથી પોતે બનાવ્યો છે, મળથીજ આ રચનાની સચોજના પ્રાકૃત અને સરકૃત ભાષામા હતી, પણ તેને લોકબોજ્ય બનાવવા, તથા તેના માહત્તમ તથા મહિમાનો પ્રસાર થાય, અને સમાજની ધર્મરુચિ વિકસિત થાય એજ કારણસર પડિત શ્રી ખીમવિજયજી ગણિએ તેનું ગુજરાતીમા કદંપસૂત્રની સરચનાને લોકસહજ બનાવી

પરમ પૂજ્ય શ્રી યોગનિહઃ આચાર્ય શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિશ્વરજી મહારાજના આજ્ઞાવર્તી પ. પૂ. સાધ્વીજી પુન્યપ્રભાશ્રીજીની ધણા સમયથી અભીષ્ઠા હતી કે કદંપસૂત્રનું વધુ-સરળ અને લોકબોજ્ય શૈલીમા નવ્ય સંસ્કાર કરવામાં આવે આજે પૂ. સાધ્વીજી મહારાજશ્રીની મનોકામનાને સાકાર કરતા આનંદની અનુભૂતી કરીએ છીએ

પ્રકાશક





પપૂ આ શ્રી કીર્તિસાગર સૂરી મ સા



પપૂ આ શ્રી કેદાસ સાગર સૂરી મ સા



પ પ આ શ્રી સુભોધસાગર સૂરી મ સા



પ પ આ શ્રી ગાહોદર કીવિસાગર સૂરી મ સા



પ પૂ.યોગનિષ્ઠ આચાર્ય શ્રીમદ્ બુદ્ધિ-કીર્તિ-કેલાસ-સુખોદ સ્વાગર સૂરી-ધરેન્દ્ર્યો નમઃ

卐 卐 卐 卐 卐 卐 卐

પ.પૂ.યોગનિષ્ઠ આચાર્ય શ્રીમદ્ બુદ્ધિસ્વાગર સૂરી-ધરજી ત.સા.ના સમુદાયના

પૂ.સાદ્યીજી જયપ્રત્માશ્રી મ.ળી સહચક્રુટ તપઝી

અમરાદિના નિમિત્તે તથા

પૂ.સાદ્યીજી જયપ્રત્માશ્રી મ. તથા પૂ.સાદ્યીજી પુલ્કપ્રત્માશ્રી મ ના

૩૯ પર્વના દીક્ષા-પર્યાયઝી અભ્યુમોદનાથે

તરફથી ભેટ

સં. ૨૦૪૩

ॐ नमोऽर्हद्भ्यः ॐ नमः

अर्चुनशर्पून्धर-श्रुतकेवल-श्रीअर्ह-वाद्रयाहुस्वामिसमुद्धृतम्--

श्रीकुवपुसूत्रम्

गुर्जर व्याघ्रान्तर सहितम्

सर्वशुद्धम्

अथ प्रथमं व्याख्यानम्

कुवदज्ञानथी पहोरोनि प्रकाश करवाभां श्रीमहावीरस्वामीनि नमस्कार करीनि कुवपसूत्रनो सुंदर अंकिक  
यादावगोध कहीको छीको ॥१॥

ચોમાસું રહેલા સાધુ મંગલિકને માટે પાંચ દિવસ શ્રી કલ્પસૂત્ર વાંચે. કલ્પ ઐટલે સાધુનો આચાર દસ પ્રકારે છે તે આ પ્રમાણે-અચેલક કલ્પ,<sup>૧</sup> ઉદેશિક કલ્પ,<sup>૨</sup> શર્યાતર કલ્પ,<sup>૩</sup> રાજપિડ કલ્પ,<sup>૪</sup> કૃતિકર્મ કલ્પ,<sup>૫</sup> વ્રત કલ્પ,<sup>૬</sup> જ્યેષ્ઠ કલ્પ,<sup>૭</sup> પ્રતિકૃમણુ કલ્પ,<sup>૮</sup> માસ કલ્પ,<sup>૯</sup> અને પર્વુષણા કલ્પ,<sup>૧૦</sup> દસે કલ્પની વિસ્તારથી સમજણ—

૧ અચેલક કલ્પ-વસ્તરહિતપણુ. તીર્થ કરાશ્રિત અચેલક કલ્પ-તીર્થ કરો જ્યારે દીક્ષા લે છે ત્યારે ઈદ્ર એક દેવદૂત્ય વસ્ત્ર લગવંતને ખલે મૂકે છે, તે દેવદૂત્ય જ્યાં સુધી લગવંતની પાસે હોય ત્યાં સુધી સચેલક કહેવાય, પણ જ્યારે તે વસ્ત્ર જાય ત્યારે અચેલક કહેવાય.

સાધુ આશ્રિત અચેલક કલ્પ-પહેના તીર્થ કર શ્રીનૃસિંહદેવ અને છેલ્લા તીર્થ,<sup>૧૨</sup> શ્રીમહાવીર સ્વામીના સાધુ શ્વેત, પરિમાણવાળા અને ભૂર્ણપ્રાય વસ રાજે છે, તેથી તેઓ વસ રહિત હોવાથી તેમને અચેલક કલ્પ છે. શ્રી અજીતનાથ પ્રમુખ વચ્ચા ધાવીશ જીનના કોઈ સાધુ બહુમૂલ્યવાળાં અને બિન્ન સિન્ન વર્ણુવાળાં વસ્ત્રો રાજે છે, તથા કોઈ કોઈ સાધુ શ્વેત અને પરિમાણવાળાં વસ્ત્રો રાજે છે, તેથી તેઓને અચેલક કલ્પ અનિશ્ચિત છે. પહેલા અને છેલ્લા જીનના સાધુઓ શ્વેત, પરિમાણુવાળાં અને ભૂર્ણપ્રાય વસ્ત્રો રાજે છે, તેથી તેમને તો અચેલક કલ્પ નિશ્ચિત છે અહીં કોઈ શંકા કરે કે—‘પહેલા અને છેલ્લા તીર્થ કરના સાધુઓ વસ ધારણુ કરે છે, છતાં તેમને અચલક કેમ કહેવાય ?’ તેનો ઉત્તર એ છે કે-તેમનાં વસ્ત્રો ભૂર્ણપ્રાય અને અલ્પ મૂલ્યવાળાં હોય છે, તેથી અચેલક ઐટલે વસ્ત્રરહિતજ કહેવાય છે, કારણુ કે, તુલ્ય ભૂર્ણપ્રાય

વસ્તો રહેતાં લોકોમાં અવસપણું પ્રસિદ્ધ રીતે કહેવાય છે. જેમ કોઈ કંકત પંચીઠ પહેરીને નહીં ઉતર્યા હોય, તેઓ કહે છે કે ‘અસે તો નશ થઈને નહીં ઉતર્યા.’ વળી લોકો પાસે કપડા હોય છે, પણ તે તુરંદ-પ્રાય હોય તો ઘોળી દરજી અથવા વણકરને કહે છે કે ‘અસોને અમારાં કપડાં આપ, અસે કપડાં વિનાના યોદા છીએ.’ એવી રીતે પહેલા અને છેલ્લા જીનના સાધુઓને વસ્તો હોવા છતાં અચેલકપણું કહ્યું છે ॥૧॥

૨. ઉદ્દેશિક એટલે આધાક્રમિક. કોઈ સાધુને નિમિત્તે અથવા સાધુના કોઈ સમુદાય નિમિત્તે આહાર પ્રમુખ બાવીશ જીનને વાદે તો, તે પહેલા અને છેલ્લા જીનના સાધુઓને કોઈને પણ ન કહે. શ્રી અજીતનાથ આહાર પાણી વિગેરે તે સાધુ અથવા સાધુ સમુદાય નિમિત્તે આહાર પાણી વિગેરે કયું હોય તે તો કહે ॥૨॥

૩. શય્યાતર એટલે જે જગ્યાએ સાધુ ઉતર્યા હોય તે જગ્યાનો માલીક. તેનો આહાર<sup>૧</sup> પાણી<sup>૨</sup> ખાદિમ<sup>૩</sup> સ્વાદિમ<sup>૪</sup> વસ્ત્ર<sup>૫</sup> પાત્ર<sup>૬</sup> કળાશ<sup>૭</sup> ઓઘો<sup>૮</sup> સોય<sup>૯</sup> અસ્તરો<sup>૧૦</sup> નેરણી<sup>૧૧</sup> અને કાનખોતરણી<sup>૧૨</sup> એ બાર પ્રકારનો પિંડ સર્વ તીર્થ કરોના વારામા સર્વ સાધુઓને કહેવે નહીં કારણ કે-શય્યાતર જે રાગી થાય મળે તો સાધુ તે ઘર ન છોડે તથા લોકોમા એમ ઠસી બાય કે—સાધુને જે રહેવાની જગ્યા આપે તેજ આહાર પાણી વિગેરે આપે, તે ભયથી કોઈ ઉતરવાની જગ્યા ન આપે, ઇત્યાદિ ઘણાં દોષનો સભવ છે.

તેથી સાધુને શર્યાતરનો બાર પ્રકારનો પિંડ ન કહેવો. એ બાર પ્રકારનો પિંડ ન લેવાથી લોકોમાં જૈન ધર્મની પ્રશંસા થાય કે—આહો ! જૈન સાધુઓ નિઃસ્પૃહી છે અને તેથી ઉતરવાની જગ્યા મળે પણ કેઇ ગામમાં સાધુ ગયા હોય, ત્યા શ્રાવકનું એકજ ઘર હોય, તો તે શ્રાવકને ઘેર સાધુ રાતના ચાર પહેાર જાગતા રહે. પ્રભાતનું પરિક્ષકમણ્યુ—પરિદેહણ બીજે સ્થાને કરે, તો તે શ્રાવક શર્યાતર કહેવાય નહીં, એટલે તેના ઘરનું આહાર પાણી વિગેરે કહેવો, તેને ઘેરથી આહાર પાણી લે તો દોષ ન લાગે. શર્યાતરની પણ આટલી વસ્તુઓ સાધુઓને કહેવો—તૃણ, માટીનું ઢેકું, રાખ, માત્ર (પેસાખ) કરવાની કુડી, પાટલો પાટ, પાટીયુ શર્યા, સંશારો, લેપ આદિક વસ્તુ, અને ચારિત્રની ઇચ્છાવાળો ઉપધિસહિત શિષ્ય ॥૩॥

૪ રાજપિંડ એટલે—સેનાપતિ, પુરોહિત શ્રેષ્ઠી પ્રધાન અને સાર્થવાહ સહિત રાજ્યાભિષેક કરેલ જે રાજ, તેનો આહાર<sup>૧</sup> પાણી<sup>૨</sup> આદિમ<sup>૩</sup> સ્વાદિમ<sup>૪</sup> વસ્ત્ર<sup>૫</sup> ખર્ચ<sup>૬</sup> કબલ<sup>૭</sup> અને રત્નોહરણ<sup>૮</sup> એ આઠ પ્રકારનો પિંડ પહેલા અને છેલ્લા તીર્થ<sup>૯</sup> કરના સાધુને કહેવો નહીં. કારણ કે, તેને ઘેર જતા આવતા સાધુને ખોટી થવું પડે, અને તેથી સ્વાધ્યાય—ધ્યાનમાં વ્યાધાત થાય. સાધુને અમ ગતિક માને તો અપમાન કરે, શરીરે નુકશાન પણ કરે. વળી રૂપવતી સ્ત્રીઓ દોડા હાથી વિગેરે દેખી સાધુનું મન ચલિત થઈ જાય વળી લોકોમાં નિંદા થાય કે સાધુઓ રાજપિંડ લે છે ઈત્યાદિ ઘણા દોષોનો સભવ છે, તેથી પહેલા અને છેલ્લા જીનના સાધુને રાજપિંડ કહેવો નહીં. પણ શ્રી અજીતનાથ વિગેરે બાવીશ જીનના સાધુને રાજપિંડ કહેવો કારણ કે, તેઓ ઋજુ એટલે સરલ સ્વભાવી અને પ્રાસ એટલે શુદ્ધિમાન—ચાહ્યા હોય છે, તેથી પૂર્વે કહેલા

દ્વેષોનો તેમને આભાવ હોવાથી રાજપિંડ કલ્પે. પહેલા જીનના સાધુ ઋજુ અને જડ-મૂર્ખ હોય છે. તથા છેલ્લા જીનના સાધુ વધ એટલે વધ અને જડ-મૂર્ખ હોય છે, તેથી તેમને રાજપિંડ કલ્પે નહીં ॥૪॥

૫. કૃતિકમ એટલે વદન. સર્વ તીર્થ કરના સાધુઓ દીક્ષાપર્યાયના કમથી પરસ્પર વંદન કરે. પરંતુ સાધ્વી ઘણા વરસની દીક્ષિત હોય, અને સાધુ નવો દીક્ષિત હોય, તો પણ સાધ્વી સાધુને વાદે કારણ કે-ધર્મમાં પુરુષ પ્રધાન છે. જો સાધુ સાધ્વીને વાદે તો લોકમાં નિંદા થાય કે-“જેન ધર્મ” તો ઉત્તમ છે, પણ તે ધર્મમાં વિનય નથી, કારણ કે સાધુ સાધ્વીને પગે લાગે છે” આવી રીતે ઘણા લોક કર્મ બાધે વળી સાધ્વી સ્ત્રીજાતિ હોવાથી તેને ગર્વ આવે કે, મને સાધુ પણ વાદે છે ઇત્યાદિ ઘણા દોષનો સભવ છે, તેથી આજના દીક્ષિત સાધુને પણ સાધ્વી વંદન કરે ॥૫॥

૬. વત એટલે મહાવત. પહેલા અને છેલ્લા તીર્થ કરના સાધુને પાત્ર મહાવત છે, પણ અજીતનાથ પ્રમુખ બાવીશ જીનના સાધુને ચાર મહાવત હોય છે. તેમને મૈથુનવિરમણ નામના મહાવતનો સમાવેશ પરિશ્રવિરમણ મહાવતમાં જ થઈ જાય છે, કારણ કે-તેઓ ઋજુ અને પ્રાસ હોવાથી જાણે છે કે-સ્ત્રી પણ પરિશ્રવન છે, તેથી પરિશ્રવનું પત્ર્યક્રખાણ કરતાં સ્ત્રીનું પણ પત્ર્યક્રખાણ થઈ જ ગયું. પણ પહેલા અને છેલ્લા તીર્થ કરના સાધુઓ ઋજુ અને પ્રાસ નહીં હોવાથી તેમને તેવી બુદ્ધિ હોતી નથી, તેથી તેમને પાત્ર મહાવત છે ॥૬॥

૭. જ્યેષ્ઠ કલ્પ ઓટલો વૃદ્ધ-દધુપણનો વ્યવહાર. પહેલા અને છેલ્લા તીર્થ કરના સાધુની વડી હીક્ષાથી માંડીને વૃદ્ધ-દધુપણની ગણના કરવી, અને અણતનાથ વિગેરે વચલા યાત્રીશ તીર્થકરના સાધુને તો અતિ-ચાર રહિત આસ્ત્રિ હોવાથી હીક્ષાના દિવસથી માંડીને વૃદ્ધ-દધુપણની ગણના કરવી પિતા અને પુત્ર, રાજ અને પ્રધાન, શેઠ અને વાણીતર, માતા અને દીકરી, માથવા રાણી અને દાસી વિગેરે સઘાતે યોગ વહન કરે. અને સઘાતે વડી હીક્ષા હો તો તેમને ક્રમ પ્રમાણે વૃદ્ધ-દધુ સ્થાપવા. પણ જો પુત્ર વડી હીક્ષા હોવાને યોગ્ય થયો હોય, પિતા ન થયો હોય, તો યોગ દિવસ વિદાળ કરીને પિતાને જ વૃદ્ધ સ્થાપવો. જો તેમ ન કરીએ, અને પુત્રને મોટો સ્થાપીએ, તો પિતાને અપ્રીતિ થાય. પણ જો તેઓમાં અભ્યાસ વિગેરેનું મોટું આતરું હોય, તો ગુરુમહારાજ પિતાને સમજવે કે-‘હું મહાભાગ્યવત’ ! તમારો પુત્ર મોટો થશે તો તમોનેજ મોટાઈ છે, તમે કહો તો તમારા પુત્રને વડી હીક્ષા આપીએ’. એવી રીતે સમજાવવાથી જો રાજ-પુશીથી રાજ આપે તો પુત્રને વડી હીક્ષા આપી મોટો કરવો, પણ ના કહે તો તેમ કરવું નહીં. આની રીતે રાજ અને પ્રધાન વિગેરે સર્વને મોટે સમજવું ॥૭॥

૮. પ્રતિક્રમણ કલ્પ-શ્રી નામભદ્રેવ અને શ્રી મહાવીરસ્વામીના સાધુઓને અતિચાર-દોષ લાગે અથવા ન લાગે તો પણ તેઓએ સવાર અને સાંજ એમ જનને વળત અવશ્ય પ્રતિક્રમણ કરવું યાત્રીશ જનના સાધુઓ અતિચાર લાગે તોજ પ્રતિક્રમણ કરે. વળી તે યાત્રીશ જનના સાધુઓને કારણ હોય તો પણ દેવસી અને રાઈ એમ જોજ પ્રતિક્રમણ કરવાના હોય છે, તેમને પદ્મથી ચોમાસી અને સવત્સરી પ્રતિક્રમણ કરવાના હોતાં નથી ॥૮॥

૬. માસ કલ્પ—પહેલા અને છેલ્લા જીનના સાધુઓને ઝોકજી સ્થાને વધારેમાં વધારે ઝોક માસ રહેવું કલ્પે. કારણ કે, તેથી વધારે વળત રહે તો ઉપાશય ઉપર મોઢ વધે, લોકમાં લઘુપણું પામે ઇત્યાદિ ઘણા દોષનો સંભવ છે. અને વિહાર કરવાથી ઘણા ગ્રાણીઓને પ્રતિજ્ઞા આપે, વિવિધ પ્રકારના દેશ દેખે, માસ દોષનો સંભવ છે. પરંતુ કદાચ હુકાલ અશક્તિ રોગ વિગેરે કારણે માસ જ્ઞાન-વિજ્ઞાન વૃદ્ધિ પામે, ઇત્યાદિ ઘણો લાભ થાય. પણ માસ ઉપરાંત તેજ સ્થાને ન રહે. બાવીશ ઉપરાંત રહેવું પડે તો ઉપાશય ગદ્ગદે, ઉપાશયના ખુણા ગદ્ગદે, પણ માસ ઉપરાંત તેજ સ્થાને ન રહે. બાવીશ ઉપરાંત રહેવું પડે તો સાસ અને ગ્રાસ હોય છે, તેથી ઉપર કહેલા દોષનો અભાવ હોવાથી તેમને માસલક્ષ્ય જીનના સાધુઓ તો સરસ અને ગ્રાસ હોય છે, તેથી ઉપર કહેલા દોષનો અભાવ હોવાથી તેમને માસલક્ષ્ય નથી ॥લા

નથી ॥૯૧॥

૧૦. પર્યુષણા કૃપ્ય ચોટલે સાધુઓએ જોકે સ્થળે ચોમાસું કરવું. પર્યુષણા કૃપ્ય જે પ્રકાર છે-જ્યધન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ. સંવત્રચરી પ્રતિકમણી મારીને કાર્તિકચોમાસી પ્રતિકમણુ પર્યાંત સિતેર દિવસ સુધી રહેવું તે જ્યધન્ય પર્યુષણા કૃપ્ય, અને અસાહ્યોમાસી પ્રતિકમણી મારીને કાર્તિકચોમાસી પ્રતિકમણુ સુધી ચાર માસ રહેવું એ ઉત્કૃષ્ટ પર્યુષણા કૃપ્ય, જો જેઠ કૃપ્ય સ્થવિરકલ્પિને હોય, જનકરિપને ઉત્કૃષ્ટ પર્યુષણા જે ચાર માસના છે તે હોય છે વળી લાભદિકને કારણે સાધુ જોકે સ્થાને છ માસ પણ રહે, તે આવી રીતે-ચોમાસા પહેલાં માસ કૃપ્ય કરે, અને ચોમાસું વીત્યા પછી પણ માસ કૃપ્ય કરે, જોગ છમાસી કૃપ્ય થાય. આ કૃપ્ય પહેલાં માસ કૃપ્ય કરે, અને ચોમાસું વીત્યા પછી પણ માસ કૃપ્ય કરે, જોગ છમાસી કૃપ્ય થાય. આ કૃપ્ય પછી શ્રવિરકલ્પીને સમજવો. આ પર્યુષણા કૃપ્ય અને છેલ્લા જનના સાધુ અવશ્ય કરે. પણ જાવીશ જનના સાધુને પર્યુષણા કૃપ્ય અનિયત છે, કારણ કે તેઓ નાગર અને ગ્રામ હોવાથી દોષોનો



અભાવ હોય તો દેશ ઉઘી પૂર્વકોટિ સુધી એક સ્થાને રહે, અને દ્વેષ હોય તો એક માત્ર પણ રહે નહીં. ૧૧૦૧

એ દસ કલ્પ ત્રયલઘ્વે અને મહાવીરસ્વામીના સાધુઓને નિયત બાણવા અભૂતનાથ વિગેરે બાવીશ જનના સાધુઓને નત,<sup>૧</sup> શચ્યાતર<sup>૨</sup>, ભયેષ્ટ<sup>૩</sup>, અને કૃતિકર્મ<sup>૪</sup>, એ ચાર કલ્પ નિયત બાણવા અને અચેતક<sup>૫</sup>, ઉદ્દેશિક<sup>૬</sup>, પ્રતિકમણ્વ<sup>૭</sup>, રાજપિંડ<sup>૮</sup>, માસ<sup>૯</sup> તથા પર્યુષણ<sup>૧૦</sup> કલ્પ, એ છ કલ્પ અનિયત બાણવા. તે પહેલા તથા છેલ્લા તીર્થ કરના સાધુઓમા અને બાકીના બાવીશ જનના સાધુઓમા આ પમાણે આચારનો લેહ હોવાનું કારણ જાણવિશેષો જ છે શ્રીગણેશદેવતા તીર્થના જીવે સરદાસ્વભાવી અને જડ છે તેથી તેમને ધર્મનું પાળવું ધર્મનું જ્ઞાન હુલેલ છે, શ્રી મહાવીરસ્વામીના તીર્થના જીવે વક અને જડ છે, તેથી તેમને ધર્મનું જ્ઞાન અને હુષ્કર છે. બાવીશ જનના તીર્થના જીવે સરદાસ્વભાવી અને પ્રાગ છે, તેથી તેમને ધર્મનું જ્ઞાન અને ધર્મનું પાળવું એમ બન્ને સુક્કર-સહિલ છે. આ પ્રમાણે હોવાથી પહેલા અને છેલ્લા જનના સાધુઓનો તથા બાવીશ જનના સાધુઓના આચારના જે લેહ થયા છે. અહીં તે બાળતના દ્રષ્ટાન્તો દેખાડે છે—

પહેલા તીર્થ કરના કેટલાએક મુનિઓ બહારની ભૂમિથી ગુરુ પાસે આવ્યા ગુરુએ તેમને પૂછ્યું કે—હૈ મુનિઓ! આટલો બધો વળત તમે કયા રોકાયા હતા? ત્યારે તેઓએ કહ્યું કે—‘હૈ સ્વામી! અમે નાચ કરતા એક નદને જોવા રોકાયા હતા.’ ગુરુ મહારાજે કહ્યું કે—એવી રીતે નદને જોવું સાધુને કલ્પે નહીં, ત્યારે તેઓએ કહ્યું કે બહુ સારું, અમે હવેથી નદોનો ખેલ જોશું નહીં, એમ કહી તે અગીકાર કરી

વળી એક દહાડો તે જ સાધુઓ ગહારથી ઘણી વેળાએ ઉપાશ્રયમાં આવ્યા, ત્યારે ગુરુએ આગળની પેઠે પૂછવાથી તેઓએ કહ્યું કે-‘હિ સ્વામી ! અમે નાયતી એક નદીને જોવા રોકાયા હતા. ત્યારે ગુરુએ કહ્યું-‘મહાનુભાવો ! તમોને તે દિવસે નટને જોવાની ના કહી હતી, તેથી નદીને જોવાનો નિષેધ જાણવો.’ ત્યારે શિષ્યોએ કહ્યું કે-‘હિ પ્રભુ ! અમોને તે વાતનું જાણપણું નહોતું હવે ફરીને તેમ નહીં કરીએ. અહીં તેઓએ જડ હોવાથી એમ ન જાણ્યું કે ગુરુ મહારાજે નટનો નિષેધ કર્યો તો નદીનો નિષેધ હોય જ, અને સરદા સ્વભાવી હોવાથી તેઓએ સરદા ઉત્તર આપ્યો. એમ પહેલુ દબ્બાત જાણવું.

હવે બીજું દબ્બાંત એવી રીતે કે-કોઈક કોંઠણ દેશના વાણીયાએ ઘડપણમાં દીક્ષા લીધી. એક વખતે ધર્માવહીના કાઉસગમાં તે ઘણો કાલ સુધી સ્થિર રહ્યો. તેણે કાઉસગ પાર્યે ત્યારે ગુરુએ પૂછ્યું કે-‘તમે આટલા બધા લોળા કાઉસગમાં શું ચિંતવ્યું.’ તેમણે કહ્યું કે ‘સ્વામી ! મેં તેમાં જીવહયા ચિંતવી, ગુરુએ પૂછ્યું કે ‘તમે શી રીતે જીવહયા ચિંતવી ? તેણે કહ્યું કે ‘પહેલાં જ્યારે હું ગૃહસ્થવાસમાં હતો ત્યારે મેં જેતરમાંથી નકામા વૃક્ષ વિગેરેને કાઢી નાખી સારી રીતે જેડીને ધાન્ય વાવ્યું હતું, અને તેથી ઘણું નીપજ્યું હતું’ પણ હવે મારા પુત્રો નિશ્ચિત અને પ્રમાદી થઈને નકામા વૃક્ષ વિગેરેને જેતરમાંથી નહીં કાઢી નાખે, તથા સારી રીતે જેડશે નહીં તો ધાન્ય નહીં નીપજવાથી તે બિચારાના શા હાલ થશે ? ગુરુ મહારાજે કહ્યું કે ‘હિ મહાનુભાવ ! આ તમે જીવહયા ચિંતવી ન કહેવાય, પણ જીવહિંસા ચિંતવી. કારણ

કે, વૃદ્ધો ઉજેડવામાં તથા જેતરને જેડવામાં ઘણાં ભવેનો નાશ થાય છે, તેથી તમે દુધ્યાંન કર્યું. આમ ચિતવવું સાધુને કદપે નહીં. એવી રીતે શુદ્ધ મહાસાગરના કહેવાથી તેણે ‘મિચ્છામિ દુઃકલ’ કીધું. અહીં જડ હોવાથી તેણે એમ ન જાણ્યું કે, આવી રીતે ચિતવવું એ ભવદયા નહીં થયું ભવહિંસા છે, અને સસદતાથી પોતાનું ચિંતવેલું શુદ્ધ મહાસાગરને યથાસ્થિત કહી કીધું.

વીરપ્રભુના તીર્થના સાધુઓના વડે અને જડપણના બે દબાંતો નીચે સુજળ—

વીરપ્રભુના તીર્થના કેટલાંક સાધુઓ નટને નાચતો જોઈને, વિવ્રજથી શુદ્ધસમીપે આવ્યા. શુદ્ધ તેમને પૂછ્યું, અને નટ જોવાનો નિષેધ કર્યો. વળી એક દિવસે નાચતી નટીને જોઈને, વિલંબથી શુદ્ધ સમીપે આવ્યા. શુદ્ધે પૂછ્યું ત્યારે પોતાના વડે સ્વભાવથી જૂઠા ઉત્તરો આપવા લાગ્યા. પછી શુદ્ધે ઘણું પૂછવાથી તેઓએ સત્ય વાત કરી. શુદ્ધ તેમને ઠપકો દેવા લાગ્યા ત્યારે ઉલટા તેઓ શુદ્ધને ઠપકો દેવા લાગ્યા કે તમોએ અમોને નટ જોવાનો તે દિવસે નિષેધ કર્યો, ત્યારે જ નટી જોવાનો પણ શા માટે નિષેધ કર્યો નહીં. માટે આ દોષ તમારો જ છે, અમે શું બધીએ !’ આવી રીતે વક્રતાથી ઉત્તર આપ્યો. એમ પહેલું દબાંત બાજુનું.

બીજું દબાંત એવી રીતે કે કેઈ એક વેચારીનો દીકરો દુવિનીત વડે અને જડ હતો. તેના પિતાએ ઘણી વખત શિખામણ આપી કે ‘મા બાપ વિગેરે વડીલાના સામુ ન જોલવું. એક દિવસે બધા ઘરનાં

માણસો ગણાર ગયા હતા, ત્યારે તેણે વિચાર્યું કે “વારંવાર શિળામણ આપતા પિતાને આજે તેા હું ગણપર શિળામણ આપું.” એમ વિચાર કરી ઘરનાં બારણાં અદરથી બંધ કરીને પોતે અંદર ભસાઈ રહ્યો. પછી તેના પિતા પગે આવી ગાદ તેઓએ બારણું ઉઘાડવાનું કહ્યું, છતાં તેણે કંઈ જવાબ પાળ્યો ત્યારે તેણે પુત્રને હમતો જોયો, અને તેથી તેણે કપડો આપ્યો. ત્યારે તે કહેવા લાગ્યો કે તમે એ જ મને કહ્યું છે કે, વડીલોને સામે ઉત્તર ન દેવો !” એ પ્રમાણે બીજી દંડાત.

શ્રી અન્નિતનાથ વિગેરે બાવીસ તીર્થ કરના સાધુઓના મંડળ અને બાણપણાનું દંડાત—

ડંડાતોએ અન્નિતન્નના સાધુઓ નટને જોઈને ઘણું કાળે આવવાથી, યુરુ મહારાજને પૂછ્યું, ત્યારે એક દહાડે બ્યારે તેઓ ગણાર ગયા ત્યારે નટને નાચતો નટોનો નાચ જોવાનો નિવેધ કર્યો હતો. પછી કે-રાગના હેતુથી યુરુ મહારાજે નટ જોવાનો આપણને નિવેધ કર્યો છે, ત્યારે નટી તેા અત્યંત રાગાનું કારણ હોવાથી નિવેધ હોવો જોઈએ” એમ વિચારીને તેઓએ નટીને જોઈ નહીં.

હવે જે નિયત અવસ્થાનના લક્ષણવાળો મિત્તર દિવસનો જ્ઞાન્ય પર્વપક્ષા કંઠ્ય કહ્યો તે પક્ષ કારણના અભાવે બાણવો, પરંતુ કેા કારણ હોય તેા તેની મંત્રમા પળ વિહાર કરવો કંઠ્યે તે આવી રીતે

-અકલ્યાણ-વિપત્તિ હોય<sup>૧</sup>, આહાર ન મળી શકે<sup>૨</sup>, રાત્ર સાધુનો દ્રેષી હોય<sup>૩</sup>, રોગનો ઉપદ્રવ હોય<sup>૪</sup>, સ્થિતિની જગ્યા ન મળે<sup>૫</sup> સ્થિતિની જગ્યા જવાતવાલી હોય<sup>૬</sup>, સાધુને ઉતરવાની જગ્યા જવાતવાળી હોય<sup>૭</sup>, કુટુંબનો ઉપદ્રવ હોય<sup>૮</sup>, અગ્નિનો ઉપદ્રવ હોય<sup>૯</sup>, તથા જો સર્પનો ઉપદ્રવ હોય<sup>૧૦</sup>, તો ચોમાસાની અદર પણ નિહાર કરવો કલ્પે. વળી કોઈ કાસજી હોય તો ચોમાસા ઉપરાત પણ સાધુઓએ રહેવું કલ્પે. તે આવી રીતે વરસાદ વરસતો બંધ ન રહે, અને માર્ગ ક્રીયાથી ચાલી શકાય તેવો ન હોય તો ઉત્તમ મુનિઓ કાર્તિક સુદ પુનમ પછી પણ રહે છે. વળી ઉપર જે અકલ્યાણ વિગેરે દશ દોષ કહ્યા, તે દોષનો અભાવ હોય, છતાં પણ સયમના નિર્વાહ માટે ક્ષેત્રના ગુણ જોવા. ક્ષેત્ર પણ પ્રકારનું છે—જઘન્ય ઉત્કૃષ્ઠ અને મધ્યમ. જ્યાં જિનમંદિર નજીકમાં હોય<sup>૧</sup>, સ્થંડિલની જગ્યા શુદ્ધ, જવાત વિનાની અને કોઈની નજર ન પડે તેવી હોય<sup>૨</sup> સ્વાધ્યાય-ધ્યાન સુખથી થઈ શકે તેમ ન હોય<sup>૩</sup>, અને ભિક્ષા સુલભ હોય<sup>૪</sup>, આ ચાર ગુણ શુક્ત ક્ષેત્ર જઘન્ય કહેવાય. તે આવી રીતે-જ્યાં ઘણા ક્રીયાકર્તા ન હોય<sup>૧</sup>, ઘણા સમૂહિર્થમ પ્રાણીઓ ન થતા હોય<sup>૨</sup> સ્થંડિલની જગ્યા નિર્દોષ હોય<sup>૩</sup>, ઉપાશ્રય સ્ત્રીસમર્ગાદિ રહિત હોય<sup>૪</sup> દ્વંદ્વ દહીં ઘી વિગેરે ગોરસ ઘણું મલતું હોય<sup>૫</sup>, લોકોનો સમુદાય મોટો અને ભદ્રક હોય<sup>૬</sup> વૈદ્યો ભદ્રપ્રકૃતિ વાળા હોય<sup>૭</sup>, આપધ સુલભ હોય<sup>૮</sup> ગૃહસ્થોના ઘર કુટુંબવાળા અને ધન ધાન્યાદિથી ભરેલા હોય<sup>૯</sup>, રાત્ર ભદ્રક હોય<sup>૧૦</sup>, ગ્રાહ્ય વિગેરે અન્ય મતવાળાઓ સાધુ ગોત્ર અપમાન ન કરતા હોય<sup>૧૧</sup>, ભિક્ષા સુલભ હોય<sup>૧૨</sup>, અને સ્વાધ્યાય-ધ્યાન શુદ્ધ થઈ શકે તેમ હોય<sup>૧૩</sup> એ તેર ગુણવાળું ક્ષેત્ર ઉત્કૃષ્ઠ બાબતું. પૂર્વ કહેલા ચાર ગુણથી અધિક ગુણવાળું અને

તેર ગુણથી ન્યૂન ગુણવાળું એટલે પાંચ ગુણવાળું, છ ગુણવાળું યાવત બાર ગુણવાળું ક્ષેત્ર મધ્યમ બાણુનું. સાધુઓએ જોવાની શકે તો ઉત્કૃષ્ટ ક્ષેત્રમાં, તે ન મળે તો મધ્યમ ક્ષેત્રમાં, અને તે ન મળે તો અધન્ય ક્ષેત્રમાં પર્યુધણાક્રદપ કરવો. પણ હાલતા સમયમાં તો ગુરુ મહારાજે આદેશ કરેલા ક્ષેત્રમાં સાધુઓએ પર્યુધણાક્રદપ કરવો.

આ દસ પ્રકારનો ક્રદપ ત્રીજા ઔષધની પેઠે હિતકારી થાય છે. તે ત્રીજા ઔષધનું દ્રાવણ—

કોઈ એક રાત્રીએ પોતાના પુત્રની અનાગત ચિકિત્સા માટે-રોગ ન આવ્યે છતે ભવિષ્યમાં રોગ ન થાય એ હિતુથી ત્રણ વૈદ્યોને યોદ્ધાવ્યા. તેઓમાંથી પહેલા વૈદ્યે કહ્યું કે-‘મારું ઔષધ રોગ હોય તો તે રોગનો નાશ કરે છે, પણ જો રોગ ન હોય તો નવો રોગ ઉત્પન્ન કરે છે’ રાત્રીએ કહ્યું કે-‘સૂતેલા સિંહ જગાડવા સરખું આ તારું ઔષધ કાંઈ કારગતુ નથી.’ પછી બીજા વૈદ્યે કહ્યું-‘મારું ઔષધ રોગ હોય તો તેનો નાશ કરે છે, અને રોગ ન હોય તો ગુણ અથવા દોષ કાંઈ કરતુ નથી.’ રાત્રીએ કહ્યું કે-‘રાખમાં ઘી નાખવા સરખા આ તારા ઔષધની પણ જરૂર નથી.’ ત્યારપછી ત્રીજા વૈદ્યે કહ્યું કે-‘મારું ઔષધ જો રોગ હોય તો તે રોગને હરે છે, અને રોગ ન હોય તો શરીરમાં બળ વધારે છે, વીર્ય પુષ્ક કરે છે, અને કાન્તિની વૃદ્ધિ કરે છે’ રાત્રીએ કહ્યું કે-‘આ ઔષધ ઉત્તમ છે.’ પછી એ ત્રીજા વૈદ્યનું ઔષધ કરાવ્યું, અને તે વૈદ્યનું ઘણું સન્માન કર્યું. એ ત્રીજા ઔષધની પેઠે આ દસ ક્રદપો પણ દોષ હોય તો તે દોષનો નાશ કરે છે, અને દોષ ન હોય તો ધર્મની પુષ્ટિ કરે છે.

જો કે સાધુઓ વિહાર કરે તો ઘણો લાભ થાય, પણ વરસાદના દિવસોમાં ઘણા જીવ ઉત્પન્ન થાય છે, અને તેથી તે જીવોની વિરાધના થાય, માટે જ વરસાદના ચાર માસ સાધુઓને એક સ્થાને રહેવાનું કહ્યું

છે. શ્રીકૃષ્ણ મહારાજ, જે ત્રણ ખંડના ધણી હતા, તેઓ જો ચોમાસામાં સલા બારીને ઓસે તો તેમને નમન કરવા સોળ હજાર મુકુટબાધ રાજાઓ, હાથી ઘોડા સ્થ પાદાબી નોકર ચાકર વિગેરે પરિવારથી પરિવરેલા આવે અને જાય. તેમના આવવા જવાથી કુંથુઆ ક્રીડી વિગેરે ઘણા જીવોનો ધાત થાય તે ધાત ન થાય માટે વરસાદના ચાર માસ કૃષ્ણ મહારાજ પોતાના મહેલમાં રહેતા, પણ સલા બરતા નહીં. એવી રીતે બીજા પણ ઉત્તમ પુરુષોએ ચોમાસામાં ઘણા સાવન વ્યાપાર કરવા નહીં, ચોમાસામાં બહુ દૂર જવું નહીં, તેમાં પણ સાધુઓએ તો ચોમાસામાં વિશેષ પ્રકારે ઓક સ્થાને રહેવું.

ચોમાસુ રહેવા સાધુ પર્યુષણપર્વ આવે ત્યારે માંગલિકને માટે પાંચ દિવસ કલ્પસૂત્ર વાંચે જેમ-દેવોમાં ઈદ્ર શિરોમણિ છે, તારાઓમાં ચંદ્ર, ન્યાયવાન્ પુરુષોમાં રામ, સુપ્રવંતી સ્ત્રીઓમાં રંભા, હાથીઓમાં એસવણ, વૃક્ષોમાં કલ્પવૃક્ષ, નૃત્યકળામાં મયૂર, તેજસ્વીમાં સૂર્ય, સાહસિકોમાં રાવણ, સતીઓમાં સભમતી, વનમાં નહનવન, કાળમાં ચંદન, પુષ્પોમાં કમલ, તીર્થોમાં શત્રુજય, ગુણોમાં વિનય, ધનુર્ધારીઓમાં અર્જુન, મંત્રોમાં નવકાર, બુદ્ધિમંત્રોમાં અગ્નિકુમાર, અને ગૌષદોમાં અમૃત શિરોમણિપાને ધારણ કરે છે, તેમ કલ્પસૂત્ર સઘડાં શાસ્ત્રોમાં શિરોમણિ છે.

“અરિહંત પ્રભુથી બીજો પરમ દેવ નથી, સુપ્રિતથી બીજું પરમ પદ નથી, શ્રી શત્રુજયથી બીજું પરમતીર્થ નથી, અને શ્રીકલ્પસૂત્રથી બીજું કેઈ ઉત્તમ શાસ્ત્ર નથી.”

આ કલ્પસૂત્ર સાક્ષાત્ કલ્પવૃક્ષ જ છે તેમાં વીરપ્રભુનું ચરિત્ર બીજરૂપે છે, પંશ્ચનાથ પ્રભુનું ચરિત્ર અકુસરૂપ છે, નેમિનાથપ્રભુનું ચરિત્ર થડ રૂપ છે, ત્રાલલદેવ પ્રભુનું ચરિત્ર હાળીઓરૂપ છે, સ્થવિરાવલી પુષ્પો રૂપ છે, સમાચારીનું જ્ઞાન જો સુગંધ છે, અને મોક્ષપ્રાપ્તિ રૂપ ફળ છે,

આ કલ્પસૂત્ર વાચવાથી, વાચનારને સહાય દેવાથી, કલ્પસૂત્રના મળના અક્ષરો સાંભળવાથી તથા વિધિ પૂર્વક તેનું આસાધન કરવાથી તે આઠ ભગની અન્દર મોક્ષ દેનાર થાય છે. વીરપ્રભુ ગૌતમસ્વામીને કહે છે કે—“હિ ગૌતમ ! જે માર્ણસો જ્ઞાનશાસનમા એકાગ્ર ચિત્તનાળા થઈને, પ્રભાવના અને પૂજનમા તત્પર રહી, એકત્રીશ વાર કલ્પસૂત્રને સાંભળે છે તેઓ આ ભવરૂપી મર્મરૂઢને તારી બંધ છે.”

એવી રીતે શ્રીકલ્પસૂત્રનો મહીમા સાંભળીને, કુળ અને ધનના ખર્ચથી આથી શકાય જોવા સંયમ તપસ્યા પૂજા પ્રભાવના વિગેરે ધર્મકર્મોમાં આળસ ન કરવી, કારણ કે સર્વ સામગ્રી સહિત કલ્પસૂત્રનું શ્રવણ વાંછિત ફળને આપનારુ છે. જેમ પાણી વાયુ તાપ વિગેરે સામગ્રી હોય તો જ બીજ દ્વંદ્વલોક થાય છે તેમ આ કલ્પસૂત્ર પણ દેવ-ગુરુની પૂજા, પ્રભાવના, સાર્ધર્મિકોની ભક્તિ વિગેરે સામગ્રી સહિત ઉપર કહેલા ફલના હેતુરૂપ થાય છે.

હવે વિશ્વાસી પુરુષના વચનમાં વિશ્વાસ આવે, તેથી આ કલ્પસૂત્ર જાનાવનારનું નામ કહેવુ જોઈએ. આ કલ્પસૂત્રના રચનાર ચૌદ પૂર્વધારી યુગપ્રધાન શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામી છે. તેઓએ પ્રત્યાખ્યાનપ્રત્તાદ નામના નવમા પૂર્વમાથી દશાશ્રુતસ્કંધ ઉદ્ધર્યો, તેનું આઠમું અધ્યયન શ્રી કલ્પમંત્ર છે. ચોદ પૂર્વનું જ્ઞાન આ પ્રમાણે છે.—



પહેલું પૂર્વ એક હાથી જેટલા મપીના હગતાથી લખી શકાય, બીજું એ હાથી જેટલાથી, ત્રીજું ચાર હાથી જેટલાથી, ચોથું આઠ હાથી જેટલાથી, પાંચમું સોળ હાથી જેટલાથી. છઠ્ઠું મત્રીય હાથી જેટલાથી, સાતમું ચોસાઠ હાથી જેટલાથી, આઠમું એકસો અડધાવીસ હાથી જેટલાથી, નવમું ઘસો છપ્પન હાથી જેટલાથી, દસમું પાંચસો ચાર હાથી જેટલાથી, અગીયારમું એક હજાર ચોવીસ હાથી જેટલાથી, બારમું એ હજાર અડધાવીસ હાથી જેટલાથી, તેરમું ચાર હજાર છનું હાથી જેટલાથી તથા ચૌદમું આઠ હજાર એકસો અને બાણુ હાથી જેટલા મપીના હગતાથી લખી શકાય. ચૌદ પૂર્વ-સોળ હજાર ત્રણસો અને ત્રાસી હાથી પ્રમાણુ મપીના હગતાથી લખી શકાય. તે ચૌદ પૂર્વના નામ અનુક્રમે આ પ્રમાણે છે-કૃત્પાદ<sup>૧</sup>, પ્રવાહ, વિદ્યાપ્રવાહ<sup>૨</sup>, વીર્યપ્રવાહ<sup>૩</sup>, અસ્તિપ્રવાહ<sup>૪</sup>, જ્ઞાનપ્રવાહ<sup>૫</sup>, સત્યપ્રવાહ<sup>૬</sup>, આત્મપ્રવાહ<sup>૭</sup>, કર્મપ્રવાહ<sup>૮</sup>, પત્યાભ્યાસ પ્રવાહ, વિદ્યાપ્રવાહ<sup>૯</sup>, કલ્યાણુ<sup>૧૦</sup>, પ્રાણુયાગ<sup>૧૧</sup>, ક્રિયાવિશાલ<sup>૧૨</sup>, અને લોકાગિદુસાર<sup>૧૩</sup>, પૂર્વ,

કલ્પસૂત્ર ચૌદપૂર્વધારી મહાપુરુષ શ્રીભદ્રાગૃહસ્વામીએ ગનાવેલું હાવાથી પરમ માનનીય છે વળી કલ્પસૂત્રનો સ પૂર્ણ અર્થ તથા તેનું માહાત્મ્ય કોઈ કહેવાને સમર્થ નથી. કલ્પ છે કે—

“સર્વ નદીની વેળુ લેગી કરીએ, અને સર્વ સમુદ્રનું પાણી લેગું કરીએ, તેના કરતાં પણ એક સૂત્રનો અર્થ અનંતગણો છે. જો મુખમાં હજાર જીભ હોય, અને હૃદયમાં કેવળ જ્ઞાન હોય, તો પણ મનુષ્યો કલ્પસૂત્રનું માહાત્મ્ય કહી શકે નહીં. ‘કલ્પસૂત્રનું મહાપુરુષે કહ્યું છે, તો પ્રાકૃતભાષામાં શા માટે કહ્યું ?, જોવી શકા ન કરી, કારણ કે મહાપુરુષો પરોપકારી હોય છે, બાળક, સો, થોડી બુદ્ધિવાળા, અને વૃદ્ધ પણ લાણી શકે માટે તીર્થંકર પ્રભુએ સિદ્ધાંત પ્રાકૃતમાં કર્યા છે.

કલ્પસૂત્રને 'વાચવામાં તથા સાંભળવામાં મુખ્ય રીતે સાધુ-સાધ્વીઓ જ અધિકારી છે. તેમાં પણ યોગ વહુન કરેલ સાધુઓને રાત્રે વાચવા-સાંભળવાનો અધિકાર છે, અને સાધ્વીઓને નિશીથચૂર્ણિ વિગેરેમાં ક્રુદ્ધેલ વિધિ પ્રમાણે દિવસે સાંભળવાનો અધિકાર છે પણ શ્રીનીરપ્રભુના નિર્વાણ પછી નવસો એશી વર્ષ ગયા બાદ, મતાતરે નવસો ત્રાણું વર્ષ ગયા બાદ, દ્રુવસેન રાજાનો દીકરો મરણ પામવાથી શોકગ્રસ્ત થયેલા તે રાજાને સમાધિમાં લાવવા માટે આનંદપુરમાં સભા સમક્ષ મહોત્સવપૂર્વક કલ્પસૂત્ર વાચવાનું શરૂ થયું. ત્યારથી માડીને ચતુર્વિધ સઘ શ્રીકલ્પસૂત્ર સાંભળવાને અધિકારી થયો, પણ વાચવાને તો યોગ વહુન કરેલ સાધુ જ અધિકારી છે

હવે આ પર્યુષણ પર્વમાં નીચે જણાવેલા પાંચ કાર્યો તો અવશ્ય કરવા-ચૈત્ય પરિપાટી, સમસ્ત સાધુ-ઓને વદન, સાવતરિક પ્રતિક્રમણ, પરસ્પર સાધર્મિકને ખમાવવા અને અટમનો તપ કરવો. તેમાં અટમનો તપ મહાદેવને દેનારો છે. માટે મુક્તિની સંપદાને ઇચ્છતા લોકોએ નાગકેતુની પેઠે તે તપ અવશ્ય કરવો.

## નાગકેતુની કથા

ચંદ્રકાંતા નામની નગરીમાં વિજયસેન નામે રાજા હતો. તે નગરીમાં શ્રીકાત નામનો વેપારી રહેતો હતો, તેને શ્રીસખી નામે સ્ત્રી હતી, તેણીને ઘણું ઉપાયે એક પુત્ર થયો. હવે 'પર્યુષણ પર્વ' નજીક આવતાં કુટુંબમાં સઘળા વાત કરે છે કે 'અમે અટમ તપ કરશું.' એવું વચન સાંભળી બાળકને જાતિસ્મરણ ઉત્પન્ન થયું, તેથી ધાવણું છતાં તે બાળકે અટમનો તપ કર્યો. બાળકે ધાવવાનો ત્યાગ કર્યો. તે બાળક

નહીં ધાવવાથી આંસુકા પાડતી માતા શ્રીસખીએ ચોતાના પતિ શ્રીકાંત આગળ વાત નિવેદન કરી. શેઠ વૈદ્યો તેજાવી ઘણા ઉપચાર કરાવ્યા, પણ બાળક ધાવતો નથી. કરમાઈ ગયેલા માલતીના પુખ્તની જેમ, તે બાળક નહીં ધાવવાથી મ્દાન થઈ ગયો. અનુકરે તે બાળકને મૂંઝાઈ આવી, તેથી તેને મૃત્યુ પામેલો જાણી સગા-સબંધીઓએ તેને જમીનમાં દાટ્યો ત્યાર પછી પુત્રના હુખથી તેના બાપ શ્રીકાંત પણ મરણ પામ્યો. તે નગરીના રાજા વિજયસેને બાપ અને દીકરા બંનેને મૃત્યુ પામેલા જાણી તેનું ધન લેવા માટે ચોતાના સુભટોને મોકલ્યા. હવે ઝોટલામા તે બાળકના અદૃશ્ય પ્રભાવથી ધરણેન્દ્રનું આસન ક'યું, તેણે અવધિજ્ઞાનથી સઘળું વૃત્તાત જાણ્યું. ત્યાર પછી ધરણેન્દ્રે આવીને ભૂમિમાં રહેલા તે બાળકને અમૃત છાંટી સ્વસ્થ કર્યો, અને પોતે ગ્રાહ્યણનું રૂપ કરી, તેને ઘેરે આવી, ધન લેવા માટે આવેલા રાજાના માણસોને અટકાવ્યા. તે સાંભળી રાજા પણ તુરત આવ્યો, અને કહેવા લાગ્યો કે-‘હિ ગ્રાહ્યણ ! પરપરાથી આલી આવતી રીત પ્રમાણે અમે અપુત્રીયાનું ધન ગ્રહણ કરીએ છીએ, તેને તું શા માટે અટકાવે છે ?’ ધરણેન્દ્રે કહ્યું કે- ‘હિ રાજા ! શ્રીકાંતના પુત્ર હજુ જન્મે છે, તેથી તમે ધન કેવી રીતે ગ્રહણ કરી શકો ? રાજા વિગેરેએ પૂછ્યું કે શ્રીકાંતના પુત્ર કેવી રીતે જન્મે છે ?, અને તે ક્યાં છે ?, ત્યારે ધરણેન્દ્રે તે બાળકને જમીનમાંથી જન્મેલા કાંતીને નિધાનની જેઠા દેખાડ્યો. બાળકને જન્મેલા દેખી સઘળાઓએ આશ્ચર્યચકિત થઈ પૂછ્યું કે-‘હિ સ્વામી આપ કોણ છો ?’ અને આ બાળક કોણ છે ?’ તેણે કહ્યું કે હું નાગરાજ ધરણેન્દ્ર છું, અદૃશ્યના તપ કરનાર આ મહાત્માની સહાય માટે આવ્યો છું, ત્યારે રાજાદિકે પૂછ્યું કે-‘હિ

સ્વામી ! આ બાળકે જન્મતાં જ અદ્ભુતો તપ કેમ કર્યો ?' ધરણેન્દ્રે કહ્યું કે-‘હું રાજન્ ! આ બાળક પૂર્વ ભવમાં કેાઈ વણિકનો પુત્ર હતો, બાલ્યાવસ્થામાં જ તેની માતા મરણ પામી હતી અને તેથી તેની સાવકી માતા ધણુ હુઁબ દેતી. એક વખતે તેણે પોતાના મિત્રને પોતાનું હુ બ કહી સંભળાવ્યું. મિત્રે ઉપદેશ આપ્યો કે-‘ભાઈ ! તે પૂર્વજન્મમાં તપ કર્યો નથી, તેથી તારે આવી રીતે પરાભવ પામવો પડે છે.’ ત્યાર-પછી તેણે યથાશક્તિ તપ કરવા માંડ્યો. એક દિવસ તેણે મનમાં વિચાર કર્યો કે-‘આવના પર્યુષણ પર્વમાં અદ્ભુતો તપ અવશ્ય કરીશ’ એમ વિચારી તે એક ઘાસની ઝુંપડીમાં ગ્રી. આ વખતે તેની સાવકી માતાએ અવસર મળવાથી નજીકમાં સળગતા અગ્નિમાંથી એક તણુજો લઈ તે ઝુંપડીમાં નાંખ્યો, તેથી તે ઝુંપડી સળગી ઉઠવાથી તે પણ બળીને મરણ પામ્યો, અને અદ્ભુતના ધ્યાનથી તે આ શ્રીકાંત શેઠનો પુત્ર થયો, અને તેથી તેણે પૂર્વજન્મમાં ચિંતવેલો અદ્ભુત તપ હમણાં કર્યો. આ મહાપુરુષ લઘુકર્મો છે, વળી આ ભવમાં જ મોક્ષગામી છે, માટે તમારે તેને પ્રયત્નપૂર્વક પાળવો. વળી આ મહોત્સવા તમોને પણ મહેન ઉપકાર કરનારો થશે.

એ પ્રમાણે કહી નાગરાજ ધરણેન્દ્રે પોતાનો હાર તે બાળકના કંઠમાં નાખી પોતાને સ્થાનકે ગયો. ત્યાર પછી સગાઓએ શ્રીકાંતનું મૃતકાર્ય કરીને તે બાળકનું નામ ‘નાગકેતુ’ પાડ્યું. પછી અનુક્રમે તે બચ-પણથી જ જિતેન્દ્રિય થઈને પરમ શ્રાવક થયો.

એક ક્લિપ્ત વિજયસેન રાજાએ એક માણસને સૌર નહીં છતાં તેના ઉપર ચોરીનું કટાંક મેટ્રી મારી નાખ્યો. તે મારીને વ્યંતર થયો. તે વ્યંતરે પૂર્વભવના વૈસ્થા સગમ નગરનો નાશ કરવા એક શીલા રચી. અને રાજાને લાત મારી દોહી વમતો સિંહાસન ઉપરથી ભૂમિ ઉપર નાખ્યો. તે વખતે નાગકેતુએ વિચાર્યું કે હું જીવતો છતાં આવી રીતે સંધના અને જિનમહિસના નાશને કેમ ભોધ શકું ? એમ વિચારી તેણે પ્રાસાદના શિખર ઉપર ચડીને શિલાને હસન વડે ધારી રાખી. ત્યારે તે વ્યંતર પણ નાગકેતુની તપશક્તિને સહન નહીં કરી શકવાથી શિલા સંહરીને નાગકેતુને નમી પડ્યો, તથા તેના કહેવાથી રાજાને પણ ઉપદ્રવ રહિત કર્યો. હવે એક વખતે નાગકેતુને જિન્નશ્વર પ્રભુની પૂજા કરતા પુણ્યની અંદર રહેલા સર્પ ડંખ્યો, છતાં પણ વ્યગ્ર ન થતા શુભ ભાવના ઉપર ચડ્યો. ભાવના ભાવતા તેને કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું પછી શાસન દેવતાએ આપેલા ગુનિવેષને ધારણ કરી તેણે ઘણો કાળ વિહાર કર્યો એવી રીતે નાગકેતુની કથા સાંભળીને બીજાઓએ પણ અદ્ભુત તપમાં ચત્ત કર્યો. ઇતિ નાગકેતુ કથા. હવે આ કલ્પસૂત્રમા ત્રણ વિષય કહેવાના છે તે નીચે પ્રમાણે—

“શ્રીનિમલદેવ અને શ્રીમહાવીરસ્વામીના સાધુઓનો એ આચાર છે કે-વરમાહ થાઓ અથવા ન થાઓ, પણ પર્યુષણ અવશ્ય કરવા, અને પર્યુષણ પર્વમાં કલ્પસૂત્ર વાંચવું. વળી શ્રીનર્મદાન સ્વામીના તીર્થમાં

કલ્પસૂત્ર વાંચવું એ મંગલિકત્વું કારણ છે, કારણ કે આ કલ્પસૂત્રમાં ભુનેશ્વરોનાં ચરિત્રો, ગણધર વિગેરેની સ્થવિરાવલી, અને સાધુઓની સામાયારી એ ત્રણ અધિકાર કહેલા છે.

તેમા પ્રથમ અધિકારમાં ભુનેશ્વરોના ચરિત્રને વિષે આસન્ન ઉપકારી હોવાથી પહેલાં શ્રીમહાવીરસ્વામીનુ ચરિત્ર કહેવા છતાં લદ્રગાહુસ્વામી મંગલને માટે પંચ પરમેષ્ઠી નમસ્કાર લાણે છે—

નમો આરિહંતાણુ, નમો સિદ્ધાણુ, નમો આયસ્થિણુ. નમો ઉવગાયાણુ, નમો લોએ સંવસાદ્ધણુ ॥  
એસો પચનમુક્ષારો, સંવપાવપણાસણો । મંગલાણુ ચ સર્વેસાં પઠમ હવઈ મંગલં ॥

આરિહંત પરમાત્માને નમસ્કાર થાઓ. સિદ્ધ પરમાત્માને નમસ્કાર થાઓ. આચાર્ય મહારાજને નમસ્કાર થાઓ. ઉપાધ્યાય મહારાજને નમસ્કાર થાઓ. લોકમાં રહેલા સર્વ સાધુઓને નમસ્કાર થાઓ. એ પાંચ નમસ્કાર સર્વ પાપના નાશ કરનાર છે અને સર્વ મંગલમાં પ્રથમ મંગલ છે.

તે કાલ અને તે સમય એટલે આ અવસર્પિણીના ચોથા આસને છેડે મહા તપસ્વી ભગવત મહાવીરને ઉત્તરાદિત્યની નક્ષત્રને વિષે પાંચ વાના થયાં તે આ રીતે ૧ ઉત્તરાદિત્યની નક્ષત્રને વિષે ભગવાન પ્રાણીતા નામના દસમા દેવલોકથી અગ્નિ, ચ્યવીને ગર્ભમાં ઉપન્યા. ૨ ઉત્તરાદિત્યની નક્ષત્રમા દેવાનદાના ગર્ભમાંથી ત્રિશલાના ગર્ભમા મુકાયા. ૩ ઉત્તરાદિત્યની નક્ષત્રમાં જન્મ્યા.

૪ ઉત્તરાદિત્યની નક્ષત્રમાં મુંડ થઈને, એટલે-દ્રવ્યથી કેશનો લોચ કરોને અને ભાવથી રાગ-દ્રેષને મૂકીને, ઘરમાથી નીકળી સાધુપણીને પામ્યા-દીક્ષા લીધી વળી ૫ ઉત્તરાદિત્યની નક્ષત્રમાં ભગવાન મહાવીર

રજામીને અનંત વસ્તુના વિષયવાળું, અનુપમ, કોઈ પણ વસ્તુ વડે વ્યાધાત કોટલે રજાલના ન પામે તેવું સમસ્ત આવરણુ રહિત, સઘણાં પર્યાય સહિત સર્વ વસ્તુને જણાવનારું, પરિપૂર્ણ કોટલે સઘણા અવયવોથી સંપૂર્ણ, એવા પ્રકારનું પ્રધાન કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન ઉપન્યું. લગવાનું મહાવીરસ્વામી સ્વાતિ નક્ષત્રમાં મોકલે ગયા.

તે કાલે અને તે સમયે શ્રવણુ લગવાનું મહાવીર જે તે ગોખમજાળનો ચોથો માસ, ગોખ કાળનું આઠમું પળવાડીયું તે અસાદ માસના શુકલ પળવાડીયાની છઠ્ઠી રાત્રિને વિશે જ્યાં મહાન વિજય છે એવા તથા ગીજાં શ્રેષ્ઠ વિમાનોમાં શ્વેત કમલ જેવા અર્થાત અત્યંત શ્રેષ્ઠ એવા યુગ્ધોત્તર નામના મહાવિમાન થકી, તે વિમાન કેવુ છે ?- જ્યાં દેવોની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ વીથ સાગરોપમ હોય છે, લગવંતની પણ ત્યાં તેટલી સ્થિતિ હોતી, એવા તે યુગ્ધોત્તર વિમાન થકી દેવ સંબંધી આયુષ્યનો ક્ષય થતાં, દેવ સંબંધી ગતિ નામ કર્મનો ક્ષય થતા અને વૈકિય શરીરની સ્થિતિનો ક્ષય થતાં આંતરા વિના વ્યવન કરીને આ જ જંબુ દ્વીપ નામના દ્વીપને વિશે ભરતકેત્રમાં દક્ષિણાર્ધ ભરતને વિશે આ અવસર્પિણીમાં સુષમસુષમા નામનો ચાર કોડાકોડી સાગરોપમના પ્રમાણુવાળો પહેલો આરો, સુષમા નામનો ત્રણ કોડાકોડી સાગરોપમના પ્રમાણુવાળો બીજો આરો સુષમહુષમા નામનો એ કોડા કોડી સાગરોપમના પ્રમાણુવાળો ત્રીજો આરો, અને દુષમસુષમાં નામનો ચોતાલીસ હજાર વર્ષ ઊભી એક કોડા કોડી સાગરોપમના પ્રમાણુવાળો ચોથો આરો ધણો ખરો ગયા બાદ, ચોથો આરો કેટલો બાકી રહેતાં ? તે કહો છું-ચોથા આરાના પચોતેરવરસ અને સાડા આઠ માસ બાકી રહેતાં ધર્ષવાકુ કુલમાં ઉત્પન્ન થયેલા અને કાશ્યપગોત્રવાળા કોકનીસ તીર્થ કરો.

તથા હસ્તિશંકુદામાં ઉત્પન્ન થયેલા ગૌતમ ગોત્રવાળા શ્રીમુનિસુત્રતસ્વામી તથા શ્રીનેમિનાથજી એ ત્રીર્થકરો એવી રીતે ઋષભ દેવથી આરંભીને પાર્શ્વનાથ પર્યંત ત્રેવીસ તોર્થકરો થયા બાદ “છેલ્લાતોર્થકર મહાવીર થશે” એ પ્રમાણે પૂર્વના જિનેશ્વરોથી કહેવાયેલા એવા, છેલ્લા તોર્થકર શ્રમણ ભગવાન મહાવીર ગ્રાહ્યજુહ્વામ નામના નગરમાં કેડાડગોત્રના ઋષભહત્ત નામના ગ્રાહ્યજીની ભાર્યા, બલધર ગોત્રની દેવાનંદા નામે ગ્રાહ્યજીની કુળને વિષે, મધ્યરાત્રિને વિષે ઉત્તરદેશીની નક્ષત્રને વિષે, ચંદ્રનો યોગ પ્રાપ્ત થતાં દેવસંબંધી આહારનો દેવસંબંધી ભવનો દેવસંબંધી શરીરનો ત્યાગ કરીને તે દેવાનંદાની કુળને વિષે ગર્ભ પાળે ઉત્પન્ન થયા ॥૨॥

શ્રમણ ભગવાન મહાવીર મતિ શ્રુતિ અને અવધિ એ ગણ જ્ઞાન સહિત હતા. પોતાનું દેવવિમાનમાંથી અયવન થવાનું હતું ત્યારે હું આ દેવવિમાનમાંથી અવીશ’ એ પ્રમાણે બાણે છે. ‘હુ અયલું છું’ એ પ્રમાણે ન બાણે; કારણ કે વર્તમાનકાળ એક સમયનો-સૂક્ષ્મ છે. ‘હુ અયલો એ પ્રમાણે બાણે છે ॥ ૩ ॥

જે રાત્રિને વિષે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર બલધર ગોત્રની દેવાનંદા ગ્રાહ્યજીની કુળને વિષે ગર્ભપાળે આવ્યા,

તે રાત્રિને વિષે તે દેવાનંદા ગ્રાહ્યજી શય્યાને વિષે કાષ્ઠક ઉંઘતી અને કાંઈક જાગતી, એટલે અલ્પ નિંદ્રા કરતી છતી આગળ કહેવાશે એવા સ્વરૂપના પ્રશસ્ત, કલ્યાણના હેતુરૂપ, ઉપદ્રવોને હરનારા, ધનના



હેતુરૂપ, મંગલ કરનારા અને શોભા સહિત ચૌદ મહાસ્વરૂપ દેખીને જાગી. તે આ પ્રમાણે—

હાથી, વૃષભ, સિંહ લક્ષ્મી પુષ્પની માલા, ચન્દ્ર, સૂર્ય ધ્વજ, કલશ પદ્મ સરોવર, રાસુદ્ર દેવવિમાન અથવા ભવન; જે તીર્થ કરનારો જીવ સ્વર્ગમાંથી આવે તેમની માતા દેવવિમાન જીવે, અને જે તીર્થ કરનારો જીવ નરકમાંથી આવે તેમની માતા ભવન જીવે રત્નનો રાશિ, અને નિર્ધૂમ અગ્નિ ॥ ૪ ॥

ત્યાર પછી તે દેવાનંદા ગ્રાહણી આવા સ્વરૂપના પ્રશસ્ત, કૃત્યાણુકારી ઉપદ્રવેને હરનાર, ધનના હેતુ રૂપ મંગલકારી અને શોભા સહિત ચૌદ મહાસ્વરૂપને દેખીને જાગી છતાં વિરમય પામેલી, સતોષ પામેલી ચિત્તમાં આનંદિત થયેલી, પ્રીતિયુક્ત મનવાળી પરમ સતુષ્ટ ચિત્તવાળી, હર્ષના વશથી ઉલ્લાસિત હૃદયવાળી, મોઢની ધારાથી સિંચાએલા કદળના પુષ્પની જેમ જેણીની શોભાજી વિકસિત થઈ છે એવી સ્વપ્નાઓનું સ્મરણ કરવા લાગી સ્વપ્નાઓનું સ્મરણ કરીને શય્યા થકી ઉઠે છે. ઉઠીને મનની ઉતાવળ સહિત સ્પર્શના સહિત અને વચ્ચે કોઈ ઠેકાણે વિલંબ સહિત એવી રાજકુલ સ સદસ ગતિ વડે, જ્યાં ગૃહભક્ત ગ્રાહણી છે, ત્યાં આવે છે આવીને ગૃહભક્ત ગ્રાહણીને જય અને વિજય વડે વધાવે છે પોતાના દેશમાં જય, અને પારકા દેશમાં વિજય કહેવાય. વધાવીને ઉત્તમ સિંહાસન પર બેસી, શ્રમને દૂર કરી, શોભા સહિત થઈ, સુખ-સમાધિથી ઉત્તમ આસન પર બેઠી ત્યાર પછી જો હાથ ભેડી, દસ નળ ભેગા કરી, મસ્તકે આવડે કરી, મસ્તકે અજલી ભેડીને આ પ્રમાણે બોલી— ॥ ૬ ॥

હું દેવાનુપ્રિયા ! હું આજે શબ્દોને વિષે કાંઈક ઉઘટી અને કાંઈક જાગતી એટલે અલ્પ નિદ્રા કરતી હતી. આવા પ્રકારના પ્રશસ્ત ચાવત્ શોભા સહિત ચૌઃ મહાસ્થાન દેખીને જાગી ॥ ૬ ॥ તે આ રીતે-હાથીથી માડી નિર્ધૂમ અગ્નિ સુધી ચૌદ મહાસ્થાન કહી સંભળાવ્યા ॥ ૭ ॥

હું દેવાનુપ્રિયા ! આ પ્રશસ્ત ચૌદ મહાસ્થાનોનો કલ્યાણકારી શું ફલવિશેષ તથા વૃત્તિવિશેષ થશે ? તેનો હું વિચાર કરું છું પુત્રાદિનો લાભ તે ફલ કહેવાય, અને આજીવિકાનો ઉપાય તે વૃત્તિ કહેવાય ત્યાર પછી તે ત્રપ્તભક્ત ગ્રાહ્યો દેવાનદા ગ્રાહ્યોની પાસે આ અર્થ સંભળીને તથા મનથી અવધારીને વિસ્મિત થયેલો, ચાવત્ હર્ષના વશથી ઉલ્લસિત હૃદયવાળો મેઘધારાથી સિંચાએલા કદળના પુષ્પની જેમ જેની રોમચાળ વિકસિત થયેલ છે એવો સ્વભાવોને ધારે છે.

ધારીને અર્થની વિચારણા કરે છે અર્થની વિચારણા કરીને પોતાની સ્વાભાવિકમતિપૂર્વક<sup>૧</sup> બુદ્ધિ અને વિજ્ઞાન<sup>૨</sup> વડે તે સ્વભાવોના અર્થનો નિર્ણય કરે છે. અર્થનો નિર્ણય કરીને દેવાનદા ગ્રાહ્યોની આ પ્રમાણે કહ્યું—॥૮॥

હું દેવાનુપ્રિયા ! તે પ્રશસ્ત સ્વભ દેખ્યા છે કલ્યાણરૂપ, ઉપદ્રવોને હરનાર, ધનના હેતુરૂપ, મગદારૂપ, શોભાસહિત આરોગ્ય, સતોષ લાંબુ આયુષ્ય, કલ્યાણ અને વાંછિત ફલનો-લાભ કરનારા એવા હું દેવાનુપ્રિયા તે સ્થાના દેખ્યા છે. હવે તે સ્થાનાઓનું ફલ કહે છે, તે જેવી રીતે હું દેવાનુપ્રિયા ! અર્થનો

લાલ થશે દેવાનુપ્રિયા ! લોગનો લાલ થશે. દેવાનુપ્રિયા ! પુત્રનો લાલ થશે દેવાનુપ્રિયા ! સુખનો લાલ થશે હે દેવાનુપ્રિયા ! નિશ્ચયથી તુ નવ માસ પૂરેપૂરા સ પૂર્ણ થયા બાદ અને સાડા સાત દિવસ ગયા બાદ, આવા પ્રકારના પુત્રને જન્મ આપીશ કેવા પ્રકારના પુત્રને ? તે કહે છે— જેના હાથ અને પગ સુકોમળ છે જેના શરીરની પાંચે ઈંદ્રિયો સારા લક્ષણયુક્ત અને પરિપૂર્ણ છે એવો. છત્ર-ચામર વિગેરે લક્ષણોના ગુણ વડે સહિત, તથા મસ તદ્દ વિગેરે વ્યંજનોના ગુણ વડે સહિત લક્ષણો અક્રવર્તી તથા તીર્થ ક્ષેત્રને એક હજાર ને આઠ હોય. બદ્ધેવ અને વાસુદેવને એકસો ને આઠ હોય. તે સિવાય બીજા લાગ્યવત જીવોને બત્રીશ લક્ષણો હોય. તે બત્રીશ લક્ષણો નીચે પ્રમાણે બાણવાં—

આત્યંત પુણ્યશાળી જીવને—છત્ર, કમલ, ધનુષ્ય, રથ, વજ્ર, કાચળો, અકુશ, વાવ, સ્વસ્તિક, તોરણ, સરોવર, સિંહ, વૃક્ષ, ગરુડ, શળ, હાથી સમુદ્ર, કલશ, પ્રાસાદ, મસ્તક, જવ, યજ્ઞ સ્તંભ, ચોતરો, કમડકુ, પર્વત, ચામર, દર્પણ, બળદ, ધ્વજ, અલિષેક સહિત લક્ષ્મી, માતા, તથા મોર એ બત્રીસ લક્ષણો હોય

વળી પ્રકારાંતરે બત્રીસ લક્ષણો નીચે પ્રમાણે બાણવાં—

જેના નળ, પગનાં તળીયાં, હથેળી, જીભ, હોઠ, તાળવું અને આંગળના ખૂણા, એ સાતે લાલ રંગના હોય કોંબનો લાગ, હૃદય, ગરહન, નાક, નળ અને મુખ, એ છ બિંદુ હોય, દાંત, ચામડી, કેશ,

આંગળીઓના વેદા, અને નખ, એ પાંચે પાતળા હોય. આંગો, સ્તનની વચ્ચેનો ભાગ, નાક, હૃદયથી અને ભુદ્, એ પાંચે દીર્ઘ હોય. કપાળ, છાતી અને મુખ, એ ત્રણે પહોળા હોય, કંઠ સાથડ અને પુરુષસિંહ, એ ત્રણે નાના હોય. તથા જેને સર્વ-પરાક્રમ સ્વર અને નાભિ. એ ત્રણ ગભીર હોય, તે પુરુષ યાત્રીસ લક્ષણો સમજવો.

મુખ એ શરીરનો અરથો ભાગ છે, એટલું જ નહિ, પણ મુખને શરીરનો આખો ભાગ કહીએ તો જોડું નથી, કારણ કે-આખા શરીરમાં મુખ પ્રધાન છે, મુખમાં પણ નાસિકા શ્રેષ્ઠ છે, અને નાસિકાથી નેત્રો શ્રેષ્ઠ છે

જેવા નેત્ર તેવું શીલ, જેવી નાસિકા તેવી સરલતા, જેવું રૂપ તેવું ધન, અને જેવું શીલ તેવા ગુણો બલણવા

અતિ દુકામાં, અતિ લાંગામાં, અતિ બડામાં અતિ પાંતળામાં, અતિ કાળામાં, તથા અતિ ગોરામાં, એ છએમા સર્વ કહેવાય છે

જે સારી રીતે ધર્મ કરણી કરતો હોય, સારો ભાગ્યશાળી હોય, શરીર નિરોગી હોય, જેને સારું સ્વપ્ન આવતા હોય સારી નીતિવળો હોય, અને કવિ હોય તે પુરુષ પોતાના આત્માને સ્વર્ગમાથી આવેલો અને પાછો સ્વર્ગમાં જવાનો સૂચવે છે

જે નિષ્કપટ હોય, દયાળુ હોય, દાનવીર હોય, ઇંદ્રિયોને કાળૂમા રાખનાર હોય, ડહો હોય, અને

હામેશા સારંગ સંગાત્રી હોય. તે માણસને મનુષ્ય જન્મમાંની આવેલો બાણવો, અને પછી પણ મનુષ્ય થવાનો બાણવો

કપાલ, દોશ, શુભ, અને ગણે આહાર વિગેરે ચોટાની પુરૂષ પોતાની તિર્ગચ થોનિમાં ઉત્તતિ જણાવે છે. રાગવાળો, સ્વજનો ઉપર દ્રેષ કરનારો, ખસણ લાગા યોદનારો, તથા ગૂર્જનો સંગ કરનારો માણસ પોતાનું નરકગતિમા ગમન અને નરકગતિમાંથી આવવું સૂચવે છે.

માણસોને જમણી યાજ્ઞો જમણું આવર્ત શુભ પ્રસ્તારું બાણવું, યાજ્ઞી યાજ્ઞો યાજ્ઞું આવર્ત યાતિ નિર્જનીય-ચશ્ચુભ પ્રસ્તારું બાણવું, અને બીજી કિશાઓમાં મધ્યમ બાણવું.

જે માણસોના હાથનું તળિયું રેખા વિનાનું હોય, અથવા ઘણી રેખાવાળું હોય, તે માણસો અલ્પ આયુષ્યવાળા નિર્ધન અને દુષ્ટી હોય છે. તેમાં સશય નથી.

જેના હાથનું તળીયું લાલ હોય તે ધનવાન હોય તે કાફીટીયો હોય, બીજું હાથ તે પસ્લીલંપટ હોય, અને કાથુ-મટીન હોય તે નિર્ધન હોય પુરૂષોનો હાથ કઠણ હોય તો સારું, પણ તે કડિનતા મનુષી-મહિનત કરવાથી ન થયેલી જોઈએ, સ્વાભાવિક હોવી જોઈએ. સ્ત્રીનો હાથ સુકોમળ હોય તો સારું. પુરૂષનો જમણો હાથ જોવો, અને સ્ત્રીનો યથો હાથ જોવો. જેના હાથનું તળીયું ઉચું હોય તે કાતાર હોય, ઉંડું હોય તે નિર્ધન હોય, વાટકા જેવું જોળ તથા ઉંડું હોય તો ધનવત હોય, હાથની આગળીઓ પાતળી અને સીધી હોય તો સારું.

જે પુરુષોની અનામિકા<sup>૧</sup> આંગળીના વેદાની દેહલી રેખાથી ટચલી આંગળી વધતી-ઘોટી હોય તેઓને ધનની વૃદ્ધિ થાય, વળી ઓસાળ પશુ ઓટ્ટો હોય.

મણિગ્રધથી<sup>૨</sup> પિતાની ગોત્રની રેખા આલે છે, અને કરમ<sup>૩</sup> થકી ધન તથા આયુષ્યની રેખા આલે છે. ચોવી ફીતે એ ત્રણે રેખા તર્જની<sup>૪</sup> અને અંગુઠાની વચ્ચે બાય છે જેઓને એ ત્રણે રેખા સંપૂર્ણ તથા દોષ રહિત હોય તેઓના ગોત્ર ધન તથા આયુષ્ય સંપૂર્ણ બાણવા, નહીતર નહિ.

આયુષ્યની રેખાથી જેટલી આંગળીઓ ગોલગાય તેટલા પચ્ચીસ વર્ષનું આયુષ્ય પરિત હોડોએ બાણવું.

આયુષ્યરેખાના પદ્મવ મણિગ્રધની સન્મુખ નીકળે તો તે સપત્તિના બાણવા, અને આંગળીઓની સન્મુખ નીકળે તો વિપત્તિના બાણવા જેને મણિગ્રધ થકી ઊર્ધ્વ રેખા નીકળી અંગુઠાની સન્મુખ આવે તો તેને સુખ થાય, ધનનો લાભ થાય, અને રાજ્યનો લાભ થાય ઊર્ધ્વરેખા તર્જની સન્મુખ આવે તો રાજ થાય અથવા રાજ સરજો થાય. વચલી આંગળી સન્મુખ આવે તો આચાર્ય અથવા સેનાપતિ થાય

<sup>૧</sup> દયલી આંગળી ની પાસેની આંગળીને અનામિકા કહે છે <sup>૨</sup> ફાડિં અને હથેળીની વચ્ચેના સાધારે મણિગ્રધ કહે છે <sup>૩</sup> મણિગ્રધથી ટચલી આંગળી સુધીના હથેળીના ગાલ લાગતે કરમ કહે છે અંગુઠાની પાસેની આંગળીને તર્જની કહે છે.

અનામિકા સન્ધુળ આવે તો ઘણા ધનવાનો સાર્થવાહ થાય અને છેઢી આગળીની સન્ધુળ આવે તો દોડોમા પ્રતિક્ષા પામે

અગુહો અને ગોત્રરેખાની વચ્ચે લાઈ-ગહિનની રેખા હોય છે, કરમ અને આશુલ્યરેખાની વચ્ચે સન્તાનની રેખા હોય છે, અને ટચલી આગળી વચ્ચે સ્ત્રીની રેખા હોય છે

અગુહાના મંથભાગમા જો જવ હોય તો વિદ્યા પ્રખ્યાતિ અને સમૃદ્ધિ મળે છે વળી જો જમણા અગુહામા જવ હો તો શુક્રપદમા જન્મ જાણવો

જેની આંખો લાકડ રહેતી હોય તેને સ્ત્રી ત્યજતી નથી, મુવર્ણુ સમાન પીળી-માઝરી આંખોવાળાને ધન ત્યજતુ નથી, લાખી લુબવાળાને ઠકરાઈ-સોઢાઈ ત્યજતી નથી, અને શરીર લાટ-પુટ હોય તેને સુળ ત્યજતુ નથી

આંખોમા ચીક્રાશ હોય તો સૌભાગ્ય મળે, દાતામાં ચીક્રાશ હોય તો ઉત્તમ લોજન મળે, શરીરમા ચીક્રાસ હોય તો સુળ મળે, અને પગમા ચીક્રાશ હોય તો વાહન મળે

જેની છાતી વિશાળ હોય તે ધન તથા ધાન્યનો ભોગી થાય, જેતુ મસ્તક વિશાળ હોય તે ઉત્તમ રાજા થાય, જેની કમ્મર વિશાળ હોય તેને ઘણા પુત્ર તથા સ્ત્રી હોય, અને જેના પગ વિશાળ હોય તે હમેશા સુખી થાય

ગુલવક્ષણો ગાઢવ ત હોય તો પરાળ દક્ષણતુ જોર ન આલે, અને પરાળ દક્ષણો ગાઢવ ત હોય તો

શુભલક્ષણનું ઝેર ન ચાલે. વળી ત્રાપલાંત પ્રાણીય દેવાનંદાને કહી છે કે-તુ કેવા પ્રકારના પુત્રને જન્મ આપીશ ? તે કહી છે—

માન ઉન્માન અને પ્રમાણ વડે સ પૂર્ણ તથા સુદર છે સર્વ અંગવાળી શરીર જેવું. માન, ઉન્માન અને પ્રમાણ કોને કહી છે તે જણાવે છે—માન ચોટલે, પાણીથી સંપૂર્ણ ભરેલી કુડીમાં માણસને ળેસાડ્યા યાદ જે પાણી ળહાર નીકળી જાય, તે પાણી જો એક દ્રોણ જેટલું ચોટલે ળત્રીસ શેર વજનનું થાય તો તે માણસ માનને પ્રાપ્ત થયેલો સમજવો ઉન્માન ચોટલે પુરુષને કોટે ચડાવી જોખવાથી જ તેતું વજન અર્ધભાર થાય તો તેને ઉન્માનને પ્રાપ્ત થયેલો સમજવો. ભારતુ માપ આ પ્રમાણે સમજવું—છ સરસવતો એક જવ, ત્રણ જવની એક રતી, ત્રણ રતીનો એક વાલ, સોળ વાલનો એક ગદિયાણો, દસ ગદિયાણોનો એક પણ, દોઢસો ગદિયાણોનો એક માણ, દસ માણની એક ઘડી, અને દસ ઘડીનો એક ભાર. જે પુરુષને તોલતાં વજનમાં અર્ધભાર થાય તે ઉન્માનને પ્રાપ્ત થયેલો સમજવો. પ્રમાણ ચોટલે ઉચાઈ પુરુષ પોતાના અંગુલ વડે એકસો ને આઠ અંગુલ ઉચા હોય છે, મધ્યમ પુરુષ છત્તું અંગુલ ઉચા હોય છે, અને જ્યેષ્ઠ પુરુષ ચોારાસી અંગુલ ઉચા હોય છે અહીં ઉત્તમ પુરુષનું જે એકસો આઠ અંગુલ ઉચાઈ—પ્રમાણ કહ્યું તે તીર્થંકર સિવાય પુરુષને માટે જાણવું, પણ તીર્થંકરને તો ળાર અંગુલની શિળા હોવાથી તેમનું ઉચાઈ પ્રમાણ એકસો વીસ અંગુલ જાણવું વળી તુ કેવા પ્રકારના પુત્રને ઉત્પન્ન કરીશ ? તે કહી છે

અદ્રમાની પેઠે સૌમ્ય આકૃતિવાળા મનોહર વદ્ધલ દર્શનવાળા સુદર રૂપવાળા અને દેવક્રમાર સદશ ચોવા પુત્રને તુ ઉત્પન્ન કરીશ ॥૧૧॥



વળી તે યુગ વાત્રપણુ છોડીને બ્યારે આડ વરસનો થશે ત્યારે ત્રગ્વેદ યજુર્વેદ સામવેદ અને અથર્વ-  
વેદ ત્રો ચાર વેદ પાગમુ પુરાણશાસ્ત્ર નિમ્નુશાસ્ત્ર-નામમાલા શાસ્ત્ર ત્રો ત્રેક શાસ્ત્રોને અગઉપાંગ સહિત  
તથા રહસ્ય સહિત શીળશે શિષ્યા કદપ વ્યાકરણુ છદ્ધ બ્યોત્પતિ અને નિર્મુક્તિ ત્રો છ અગ કહેવાય, તે  
અગના વિસ્તાર પૂર્વક અર્થ જણાવનાર ઉપાગ કહેવાય વળી ચારે વેદને ગરગર સભાસી રાખશે, ચારે  
વેદમા પારગામી થશે, કોઈ અશુભ પાડ લાણુશે તો તેને વારશે, વળી, વેદના પાડોને પોતે શુદ્ધ રીતે ધારી  
રાખશે વળી તે યુગ છએ અગનો વિચાર કરનારો થશે પદ્ધિતત્રમા એટલે કપિલના શાસ્ત્રમા વિશાસ્ત્ર  
થશે સગ્યાશાસ્ત્ર એટલે લીનાવતી પ્રમુખ ગણિત શાસ્ત્રમા પ્રવિણ થશે. જેમ ત્રોક સ્તલનો અરધો ભાગ  
પાણીમા છે, ગારસો ભાગ કાકવમાં છે-છટ્ટો ભાગ વેળુમા છે, અને દોઢ હાથ ગહાર દેખાય છે, ત્યારે તે  
સ્તલ કેટલા હાથનો હશે ? જવાબ-છ હાથનો તે સ્તલ બાણુવો ઇત્યાદિ ગણિતશાસ્ત્રમા કુશલ થશે  
આચાર સગધી અથનો બાણુકાર થશે અશરોના આપ્રાયગ્રન્થમા તથા યજ્ઞ વિગેરેના વિધિશાસ્ત્રોમા નિપુણ થશે

ઐન્દ્ર જૈનેન્દ્ર વિગેરે વીશ જાતના વ્યાકરણમાં પડિત થશે. છદ્ધ શાસ્ત્રમા પ્રવીણ થશે પદોની  
બ્યુત્પત્તિરૂપ ટીકા વિગેરેમા પારગામી થશે જ્યોતિષ શાસ્ત્ર-અહોનુ ચાલવુ, ઉત્તરંચણુ, દક્ષિણાયન વિગેરેનો  
બાણુકાર થશે. ગ્રાહ્યણોને હિતકર જોવાં બીજા પણુ ઘણા શાસ્ત્રોમા કુશલ થશે વળી પરિવાજક સગધી  
આચાર શાસ્ત્રોમા તે યુગ અતિશય નિપુણ થશે ॥૧૦॥

તેથી હું દેવાનુપ્રિયા ! તે પ્રથમ સ્વપ્નો દેખ્યા આવતું હું દેવાનુપ્રિયા ! તેં આરોગ્ય સતોષ, દીર્ઘ આયુષ્ય, ગણદા અને કુટુંબી કરનારાં સ્વપ્નો દેખ્યા છે, એમ કહીને વારંવાર તેની અનુમોહના કરવા લાગ્યો ॥૧૧॥

ત્યાર પછી તે દેવાનંદા ગ્રાહ્યણી નમ્રભક્ત ગ્રાહ્યણીની પાસે આ અર્થ સારાગીને અને હૃદયમાં અવધારીને હૃદય અને સંતુષ્ટ મનવાળી આવતું વિકસિત હૃદયવાળી બે હાથ જોડી, ઠસ નળ લેગા કરી, આવતી કરી મસ્તકે અજલિ જોડી નમ્રભક્ત ગ્રાહ્યણને આ પ્રમાણે કહેવા લાગી કે— ॥૧૨॥

હું દેવાનુપ્રિય ? એ એમજ છે. દેવાનુપ્રિય ! તમે સ્વપ્નોનું જે ફળ કહ્યું તે તેમજ છે. દેવાનુપ્રિય ! તે યથાસ્થિત છે. તે સદેહ રહિત છે દેવાનુપ્રિય ! તે ઇચ્છિત છે એટલે ફલ પામનાને ઇચ્છેલું છે, દેવાનુપ્રિય ! તે પ્રતિષ્ઠ છે, એટલે તમારા ગુણથી પડતુજ વચન મેં ગ્રહણ કર્યું છે દેવાનુપ્રિય ? તે ઇચ્છિત અને પ્રતીષ્ઠ છે જે પ્રમાણે તમે કહ્યા છો તે અર્થ સત્ય છે, એમ કહીને તે સ્વપ્નોને સારી રીતે અગીકાર કરે છે. સારી રીતે અગીકાર કરીને નમ્રભક્ત ગ્રાહ્યણની સાથે મનુષ્ય સગ થી ઉદાર અને ભોગવવા યોગ્ય ભોગ ભોગવતી છતી રહે છે ॥૧૩॥

તે કાલ અને તે સમયને વિષે સૌધર્મેન્દ્ર સુધર્મા સભામાં જોડો છે. સૌધર્મેન્દ્ર કેવો છે ? તે કહ્યું છે શક નામના સિંહાસન ઉપર બેસનારો દેવાનો સ્વામી કાન્તિ વિગેરે ગુણોથી દેવોમા અધિક શોભતો હાથમાં વજ્રને ધારણ કરનારો દૈત્યોનાં નગરોને તોડનારો શ્રાવકની પાંચમી પડિમા સો વળત સુધી વહન કરનારો,

ધન્દ્રે પોતાના કાર્તિક શેઠના ભવમાં સો વળત શ્રાવણની પાંગમી પડિમા વહી હતી, તે પૂર્વભવની અપેક્ષાએ ધન્દ્રનું શતકંતુ નામ છે

### કાર્તિક શેઠની કથા—

પૃથ્વીભૂષણ નગરમાં ગાળપાદ નામે રાજા હતો. તે નગરમા રાજને માનનીય, સમૃદ્ધિશાલી, સમ્યક્વધારી, પરમ શ્રાવણ કાર્તિક નામે શેઠ રહેતો હતો તેણે શ્રાવણની પાંગમી પડિમા સો વળત વહી હતી, તેથી તેનું નામ ‘શતકંતુ’ એ પ્રમાણે પ્રસિદ્ધ થયું એક વળત તે નગરમા એક માસનો ઉપવાસી જૈસિક નામે તાપસ આળ્યો, ત્યારે એક કાર્તિક શેઠ વિના ગધા લોકો તેના લગ્ન થયા. એ વાતની જૈસિક તાપસને જાણર પડવાથી તે કાર્તિક શેઠ પર ગુસ્સે થયો. એક દિવસ રાજાએ તે તાપસને લોજન માટે નિમન્ત્રણ કર્યું, ત્યારે તે કહેવા લાગ્યો કે—‘જે કાર્તિક શેઠ મને પીરસે તો હું તારે ઘર લોજન કરું’. રાજાએ તે વાત કળલ રાણીને કાર્તિક શેઠને જોતાવ્યો, અને કહ્યું કે—‘તું મારે ઘર આવી જૈસિકને જમાડે’. કાર્તિક શેઠે કહ્યું કે—‘હા રાજન!’ હું તમારી આજ્ઞાથી તમારે ઘર આવી તેને જમાડીશ” હવે કાર્તિકશેઠ તે તાપસને પોતાને હાથે પીરસી જમાડતો હતો, તે વળતે તાપસ લોજન કરતા કરતા ‘મે તારું નાક કાઢું!’ એમ સૂચવવા માટે આગળી વડે પોતાના નાકને સ્પર્શ કરતો હતો એટલા કાળે કરવા લાગ્યો. શેઠે વિચાર્યું કે—‘મે પહેલેથી દીક્ષા લીધી હોત તો મને આવો પસાલવ સહન કરવો ન પડત’ એમ વિચારી ઘરે આવી તેણે એક હબર ને આઠ વણિપુત્રો સાથે શ્રીગુનિદુનત સ્વામી પાસે દીક્ષા લીધી અનુક્રમે

બાપુ ત્યારે તેને તર્જના કરવાથી, હોવા નહીં—  
વળી તે સૌધર્મેન્દ્ર કેવો છો? તે કહો છો—

[illegible]

કદપસૂત્ર

લાખાંતર

॥ ૩૬ ॥

છાત્રિ રાજગિહ રૂપ મોટી ઋદ્ધિવાળો, શરીર અને આમ્બુણોની અત્યંત ક્રાંતિ વાળો, મહા ગળવાળો, મોટા યશવાળો મોટા માહાત્મ્યવાળો, મહા સુગવાળો, દ્વેદીયમાન શરીરવાળો, પચવર્ણના પુષ્પોની ગનાવેલી અને છેક પગ સુધી લાંબી માલાને ધારણ કરનારો, સૌધર્મ નામે દેવલોકને વિશે સૌધર્માવત સક નામના વિમાનમાં સુધર્મા નામની સલામાં શક નામના સિંહાસન ઉપર બેઠેલો છે

હવે ઇન્દ્ર ત્યા શુ કરે છે ? તે કહે છે તે ઇન્દ્ર સૌધર્મ દેવલોકમાં બત્રીસ લાખ વિમાનો, શક્તિ આયુધ્ય અને જ્ઞાનદિક ઋત્તિ વડે ઇન્દ્ર તુલ્ય જોવા ચોરાશી હજાર સામાનિક દેવો, ગુરુસ્થાનીય અને પ્રધાન સરળા જોવા તેત્રીસ ત્રાયસ્ત્રિશક દેવો સોમ યમ વરુણ અને કુળેર જે ચાર લોકપાદ, પ્રત્યેક સોળ સોળ હજાર દેવીઓના પરિવાર સહિત જોવી પત્રા<sup>૧</sup> શિવા<sup>૨</sup> શચી<sup>૩</sup> અજૂ<sup>૪</sup> યમના<sup>૫</sup> અપર્સા<sup>૬</sup> નવમિક્ષા<sup>૭</sup> શેહિણી<sup>૮</sup> નામની આઠ પટરાણી, બાહ્ય મધ્યમ અને અભ્યંતર જો ત્રણ પાર્વતી<sup>૧</sup> દોડાર<sup>૨</sup> રથ<sup>૩</sup> સુભટ<sup>૪</sup> વૃષભ<sup>૫</sup> નાટકીયા<sup>૬</sup> અને ગધર્વ<sup>૭</sup> જો સાત સેનાઓ, સાત સેનાઓના સાત સેનાધિપતિઓ ચારે દિશાઓમાં રહેલા ચોરાશી ચોરાશી હજાર આત્મરક્ષક દેવો, ચારે દિશાઓના મળી ઇન્દ્રના ત્રણ લાખ અને છત્રીસ હજાર આત્મરક્ષક દેવો, વાળા સૌધર્મ દેવલોકમાં નિવાસ કરનારા ખીબ પશુ ધણા વૈમાનિક દેવો અને દેવીઓ ઉપર કહેલા સર્વ પરિવારનું ઇન્દ્ર રથણુ કરે છે, વળી સમક્ષા પરિવારમાં ઇન્દ્ર અગ્રસેર છે, નાયક છે, પોષક છે મોટા છે, નિયુક્ત દેવો દ્વારા પોતાના સૈન્યો પ્રતિ અદ્ભુત આસા કરાવતો વળી પોતે પણ આસા કરતો હતો, વચમાં કાંઈ પણ આંતર વિનાનું નાટકમાં થતુ ગાયન, તથા વાગી રહેલ વીણા,

હાથની તાળીજો અન્ય વાનિયો. સેાની ગર્જનાની પેઠે ગળીર ગર્જથી વાગતો મદંગ, મનોહર ગાદકરતો દોગ, તેજોના ચોટા નાક વડે દેગ ગળની અતિથયાગા ભોગોને ભોગવતો છતો જોડો છે ॥ ૧૪ ॥

તે મોધર્ષેન્દ્ર આ મૂર્ખુ જળુદ્રીય નામતા હીપને પોતાના વિન્નન અધિજિાન વડે ત્રેતો ત્રેતો રહે છે ત્યા શ્રમગુ ભગવાન મહાવીરને જળુદ્રીય નામતા હીપને નિગે ભરન ગેનામા દશિગાર્ધ ભરનમા પ્રાકાર્ગક્રુદ્યામ નામતા નગરમા કોગદા ગોપતા નકભન્ત નામતા પ્રાકાર્ગની ભાર્યો નકાકર ગોગની દેવાનન્દા નામની પ્રાકાર્ગીની કુળમા ગર્ભપણે ઉત્પન્ન થયેલા દેણે છે દેણીને તે કર્ગિત થયો, મનુદ્ર થયો, વિસ્તમા આનન્દ પાર્થે, ૧ થમા હર્ષ પાર્થે, પરમ આનન્દ પાર્થે પંનમાં પીનિતો થયો, પરમ મુદ્ર વિસ્તપાળો થયો, હર્ષના વળથી વિક્ષિતિત હંધ્યવાળો થયો, વરમાન્દની પ્રાકાર્ગી નિગાર્થેયા કંધંપાકાના મુગધી મુપની જેમ ઉદ્દસિતિત અને ઉગા ડેમાગવાળો, વિક્ષિતિત થયેયા ઉત્તમ કમમની જેમ પ્રક્રિતિત થયેય મુળ અને નેવપાળો, પ્રચુના દર્ગર્નથી અનિગથ પ્રમોદને લીધે મલમ પાપી. ગકાકમમાન ઉત્તમ કકલ, બહિરળા, ગાનુળાધ, મુગદ, અને કુડાપાળો, હારથી શોગના હંધ્યપાળો, કગાકમમાન સોતીનુ મુગાનક અને ગકાકમાન આમ્પાણોને ધાગ્યુ કન્વારો, આન્દ મકિત, અને ગરીબની ગપયના મહિન્-વેગી મુદેન્દ પોતાના સિહાસનથી ઉઠે છે ઉઠીને પાપીક થકી નીચે ઉતારે છે ઉતારીને વૈર્ધ્ય રત્ન, ઉત્તમ વનનુ રિન્દરત્ન, અને અગનરત્ન વડે બાણે-ચતુર કારીગરે બનાવી હાથની । એવી, વળી દેકીગમાન ગદકાર્ગતાદિ મણિ અને કંકેલનાદિ, રત્નોથી ગરેલી, ગેના પ્રકારની જે પાકુકને પાળી ઉતારે છે ઉતારીને એક વસવાળું ઉત્તરા-

સગ કરે છે કરી અજ્ઞાતિ વડે એ હાથ ત્રેડી તીર્થ કરની સન્ન્યુળ સાત આઠ પગથાં જાય છે । જઈને પોતાનો ડાંગો ઢીંગણ ઉંચો રાખે છે ડાંગો ઢીચણ ઉંચો રાખીને જમણા ઢીચણને પૃથ્વીના તલ પર ટાંગાડીને પોતાના મસ્તકને ત્રણ વાર પૃથ્વીનજે લાગાડે છે, લાગાડીને પછી પોતાના શરીરને જરા નમાવે છે નમાવીને કંકણ અને ઘડેરખાથી સ્તભિત થયેલી પોતાની લુબ્ધોને જરા વાળીને ઉંચી કરે છે, ઉંચી કરીને એ હાથ ત્રેડી, ત્રેસે નળ લેખા કરી, આવર્ત કરી, મસ્તકે અજ્ઞાતિ ત્રેડીને તે સૌધર્મેન્દ્ર આ પ્રમાણે ઘોડ્યો કે— ॥૧૫॥

અરિહતોને નમસ્કાર હો, કર્મરૂપી વૈરિને હુણનારા હોવાળી અરિહત કહેવાય કોઈ ઠેકાણે અરહ-  
તાણુ, પાડ છે, ઇન્દ્રાદિકે કરેલી પૂજાને જે યોગ્ય હોય તે અરહત કહેવાય, તેમને નમસ્કાર હો. કોઈ  
ઠેકાણે ‘અરિહતાણુ’ પાડ છે—પ્રમુચ્ચે કર્મરૂપી બીજનો નાશ કરેલો છે, તેથી તેમને સસારરૂપી શ્વેત્રમા  
ઉગવું નથી, અર્થાત્ કરીને જન્મ લેવો નથી, તેથી તેઓ અરહત કહેવાય, તેમને નમસ્કાર હો અરિહત  
કેવા છે? તે કહે છે—જ્ઞાનાદિ બાર અર્થવાળા ભગથી યુક્ત ભાગ શબ્દના ચોદ અર્થ છે, તે આ પ્રમાણે—  
સૂર્ય<sup>૧</sup>, જ્ઞાન<sup>૨</sup>, માહાત્મ્ય<sup>૩</sup>, યજ્ઞ<sup>૪</sup>, વૈરાગ્ય<sup>૫</sup>, મુક્તિ<sup>૬</sup>, રૂપ<sup>૭</sup>, વીર્ય<sup>૮</sup>, પ્રયત્ન<sup>૯</sup>, ઇચ્છા<sup>૧૦</sup>, લક્ષ્મી<sup>૧૧</sup>,  
ઐશ્વર્ય<sup>૧૨</sup>, અને યોનિ<sup>૧૩</sup> । આ ચોદ અર્થમાથી પડેલો અર્થ છે—જો અર્થ એને યોનિ એ જો  
અર્થ છોડીને યાકીના બાર અર્થવાળા ભગથી યુક્ત તે આવી રીતે—જ્ઞાનવાળા, માહાત્મ્યવાળા સર્પ મધૂર  
બિલાડા કૂતરા વિગેરે હમેશાની શત્રુતા રાખનારા પ્રાણીઓના પણ વૈરને શાન્ત કરનારા હોવાથી યશસ્વી,

વૈરાગ્યવાળા, સુસ્તિવાળા, નુહર રૂપવાળા, અપરિમિત બન્યુક્ત હોવાથી વીર્યવાળા, તપસ્યાદિ કરવામાં પ્રયત્નવાળા, જગતના જીવોનો ઉદ્ધાર કરવાની ઇચ્છાવાળા, ચોનીય અતિશયુક્ત લક્ષ્મીવાળા, ધર્મવાના, ઇન્દ્રાદિ કરોડો દેવો અને રાજા-મહારાજાઓ વડે સેવાતા હોવાથી એવર્યવાળા. પોતપોતાના તીર્થની અપેક્ષાએ ધર્મની આદિના કરનારા તીર્થ જોટલે સંઘ આગવા પ્રથમ ગણુ ર, તેમના સ્થાપનારા પરના ઉપદેશ વિના પોતાની ગેળે જ યોધ પામેલા. આનતા ગુણોનાં ભંડાર હોવાથી પુરુષોને વિષે ઉત્તમ કર્મરૂપી શત્રુઓને નાશ કરવામાં શૂસ્વીર હોવાથી, પરીપહોને ગહન કરવામાં ખીર હોવાથી, ઉપસર્ગો થકી નિર્ગય હોવાથી પુરુષોમા સિહ સમાન પુરુષોને વિગે ઉત્તમ સદેઃ ક્રમત્ર ચરણા જોટલે-જેમ સદેહ ક્રમત્ર કાદતમા ઉત્પન્ન થાય છે, પાણીથી વધે છે છતાં કાદવ તથા પાણી બન્નેથી નિસાકુ રહે છે; તેમ ભગવાન્ પણુ કર્મો રૂપી કાલમાં ઉત્પન્ન થાય છે, ભોગો રૂપી પાણીથી વધે છે, વૃદ્ધિ પામે છે, અને અનુક્રમે તે કર્મો તથા ભોગો બન્નેને ત્યજીને નિસાદા થઇને રહે છે. પુરુષોને વિષે ઉત્તમ ગન્ધહસ્તી સમાન, જોટલે જેમ ગન્ધહસ્તીના ગન્ધથી બીજા હાથીઓ નાશી જાય છે, તેમ ભગવાન્ બધાં બધાં વિચરે છે ત્યાં પવનના ગન્ધથી હુકાલ રોગ વિગેરે ઉપદ્રવો નાશ પામે છે. ભગવાન્ ચોત્રીશ અતિશય યુક્ત હોવાથી લબ્ધલોકોને વિષે ઉત્તમ લબ્ધલોકોના નાથ, જોટલે-યોગ અને ક્ષેમ કરનારા, યોગ જોટલે નહિ પ્રાપ્ત થયેલા રાનાદિકની પ્રાપ્તિ, અને ક્ષેમ જોટલે પ્રાપ્ત થયેલા રાનાદિકનુ રક્ષણ, તેઓના કરનારા દયાના પ્રરૂપક હોવાથી સર્વ જીવોનુ હિત કરનારા, મિથ્યાત્વરૂપી અધકારના નાશ કરનારા હોવાથી લોકોને વિષે પ્રદીપ સમાન સૂર્યનીપદે સકલ પદાર્થોનો પ્રકાશ કરનારા હોવાથી લોકોમા પ્રવ્રીત કરનારા. સાતે ભયને હરનારા



હોવાથી અભયને દેવાવાળા, સાત ભય આ પ્રમાણે-મનુષ્યને મનુષ્ય થકી જે ભય તે ઇહલોકભય,<sup>૧</sup> મનુષ્યને દેવ વિગેરેથી જે ભય તે પરલોકભય,<sup>૨</sup> ધન વિગેરેની ચોરી થવાનો જે ભય તે આદાનભય,<sup>૩</sup> ગહારના કોઈ નિમિત્ત વિના જે આકસ્મિક ભય તે અકસ્માદ્ભય,<sup>૪</sup> ગુજરાન ચલાવવાનો જે ભય તે આજીવિકાભય,<sup>૫</sup> મૃત્યુનો જે ભય તે મરણભય,<sup>૬</sup> અપકીર્તિ થવાનો જે ભય તે અપયશભય,<sup>૭</sup>. એ સાત ભયને હરનારા હોવાથી અસ્થિત ભગવાન્ અભયને દેનારા છે શ્રુતસાન રૂપ ચક્રુને દેવાવાળા, સમ્યગ્-દર્શન જ્ઞાન અને નાસ્ત્રિ રૂપ મોહભાગને દેવાવાળા, સસારથી ભય પામેનાઓને શરણુ આપનારા સર્વથા પ્રકારે જે મરણનો અથાગ તે છત્વુ એટલે મોક્ષ, તેને દેવાવાળા, અથવા પ્રાણીઓ ઉપર દયાવાળા ધર્મનો ઉપદેશ આપનારા ધર્મના નાયક એટલે મોક્ષ, તેને દેવાવાળા, રથના સારથિ, જેમ સારથિ એટલે રથ હાંકનારો માણસ ખોટે માર્ગે જતા રથને ખરે માર્ગે લાવે છે, તેમ ભગવાન્ પણ માર્ગથી બાદ થયેલા માણસને સન્માર્ગમાં લાવનારા છે ભગવાન્ ધર્મરૂપી રથના સારથી છે, તે ઉપર મેઘકુમારનું દષ્ટાંત—

### મેઘકુમારનું દષ્ટાંત

એક વખતે શ્રીમહાવીર સ્વામી પૃથ્વી ઉપર વિચરતા રાજગૃહ નગરની ગહાર ઉદ્યાનમાં સમોસર્યા હતા ત્યા શ્રેણિક નામે રાજા હતા તેને ધારણી નામે રાણી હતી, તેઓને મેઘકુમાર નામે પુત્ર હતા પ્રભુની દેશના સાલગવા શ્રેણિક તથા મેઘકુમાર વિગેરે ગયા દેશના સાલગી મેઘકુમારને વૈશ્ય આવવાથી તેણે પોતાની આઠ સ્ત્રીઓનો ત્યાગ કરી કેટલીક મહેનતે માતાપિતાની આરા લઈ વીરપ્રભુ પાસે દીક્ષા લીધી

પછી ભગવાને સેનકુમારને ગ્રહણ આગેવના વિગેરે સાધુનો આચાર શીખવના નિમિત્તે સ્થવિરોને સોંપ્યો. હવે રાત્રિને વિષે અનુક્રમે સથારાઓ કરતા મેઘકુમારનો સથારો સર્વ સાધુઓને છેડે ઉપાશ્રયના ખારણા પાસે આવ્યો. ત્યા માત્ર વગેરેને માટે જતા આવતા સાધુઓના પગની ધૂળથી તેનો સથારો ભસઈ ગયો તેથી રાતમા ફણગાર પણ નિકા આપી નહિ, તેથી તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“અહો ! કયા મારી સુખશય્યા અને કયા આ પૃથ્વી પર આળોટવું !, આવું હું જ મારે કયા સુધી સહન કરવું ?, માટે હું તો સગરમા પ્રભુની રજ લઈ પાછો ઘેર જઈશ” એમ વિચાર કરી, સવાર થતા જ્યારે પ્રભુ પાસે આવ્યો ત્યારે પ્રભુએ મિષ્ટ વચનોથી ઘોષાવ્યો—“હું વત્સ ! તે રાત્રિએ આવું દુર્ધર્માન ચિતવ્યું, પણ તે વગર વિચારવું છે, કારણ કે—આ જીવે નારકીના તીવ્ર દુખો અનેક સાગરોપમ સુધી ઘણી વાર સહન કર્યા, તે દુખ આગળ આ દુખ શા હિસાબમા છે ? એવો કોણ મૂર્ખ હોય કે જે ચક્રવર્તીની ઋદ્ધિ મૂકી દાસપણ સ્વીકારે ? એવો કોણ હોય કે જે ચિતામણી મકીને પથર ‘ગ્રહણ’ કરે ? હું મેઘ ! નારકીનાં દુખનો પાર આવે છે તો મનુષ્યના દુખનો પાર કેમ ન આવે ? તુજ સુખને માટે આસ્થિ રત્નનો ત્યાગ કરવો એ શું વીરપુરુષનું કામ છે ? મરવું જેહતર છે પણ આસ્થિનો ત્યાગ કરવો ઠીક નથી આસ્થિનું કષ્ટ જ્ઞાન સહિત છે, માટે તે મહા દેવદાયાક છે વળી તે જ પૂર્વભવમા ધર્મને માટે કષ્ટ સહન કર્યું હતું, તે કષ્ટથી તને આટલું મળ્યું, તે તાગ પૂર્વભવની વાત સાભાગ—

તુ અહીંથી ત્રીજે ભવે વૈતાલ્ય પર્વતની ભૂમિમા છ દત્તશયવાળો જેવત વર્ણવાળો અને એક હજાર

હાથીઓના સ્નામી એવો સુમેરુપ્રભ નામે હાસ્તરાજ હતો એક દહાડો ત્યા વનમા દાવાનળ લાગ્યો, તેથી ભય પામીને તે હાથી ત્યાથી નાસવા લાગ્યો નાસતા નાસતા તસ્સ્યો થયો, એટલામા યાહુજ કાદવવાળા એક તળાવ પાસે પહોચ્યો તળાવમા જગના સારા માર્ગથી હાથી અબ્જાણ હતો, તેથી તેમા જતા કાદવમા ખુચી ગયો, એવી રીતે પાણી અને તીર ગન્નેથી બ્રાટ થયો એટલામા તેના પડેલાના વૈરિ એક હાથીએ ત્યાં આવી તેના દતશૂનના દાતથી ઘાયલ કર્યો, તેથી સાત દિવસ સુધી મહા વેદના ભોગવીને એકસો વીસ વસ્સનુ આશુષ્ય સ પૂર્ણ કરી મરણ પામ્યો ત્યાથી વિધ્યાવ્રત પર્વતમા લાક્ષરગવાળો ચાર દતશૂન-વાળો સાતસો હાથીઓના સ્નામી એ હાથી થયો એક વળતે ફર સગએવા દાવાનળને દેખીને તે હાથીને નતિસ્મરણ થયુ પોતાનો પૂર્વભગ યાદ આગ્યો પછી એવા દાવા નગથી તે યત્રવા માટે હાથીએ ચાર ગાડિનુ માંડલુ યનાવ્યુ તે માંડામા ચોમાસાની આદિમા તથા અતમા જે કાઈ ઘાસ વેત્રાઓ વિગેરે ઉગે તે સર્વેને મૂળમાથી ઉખેડી સાફ રાંજે હવે એક વળતે તે જ વનમા દાવાનળ લાગ્યો, તેથી સદાળા વન-વાસી જીવો ભયથી તે માંડામા આવી ભસાયા તે હાથી પણ જલદી માંડામા આવ્યો તત્ત બેટલી પણ જગ્યા રહી નહિ આ વળતે તે હાથીએ પોતાના શરીરને ખજવાળવા માટે એક પગ ઊઠાડ્યો કર્યો, એટલામા એક સસલો ખીજી જગ્યાએ ઘણી સકડકાશ હોવાથી તે જગ્યાએ આવીને બેઠો હવે પગથી શરીર ખજવાળીને જેવો તે પગ નીચે મૂકવા લાગ્યો કે તુરત તેણે તે જગ્યાએ સસલાને ભ્રેયો તેની દયા લાવી અહી દિવસ સુધી એવીજ રીતે પગ ઉઠાડ્યો ધરી રાખ્યો પછી ભ્રયારે દાવાનળ શાત થયો ત્યારે

સઘળા જગે પોતપોતાને સ્થાનકે ગળા, સસલો પણ ચાડ્યો ગયો, પણ તે હાશીનો પગ ઝડાઈ જવાથી પગની ગંધી રંગ ગાધાઈ જવાથી, જેવો તે પગ નીચો ગૂંઘા ગયો કે તુરંત જ પૃથ્વી પર પડી ગયો. ત્યાં ત્રણ ત્રિસ ગુધી ભૂળ અને ત્વસ્થથી પીડિત થઈને, દયામય રહીને, તેા વરસનુ આચુલ્ય સ પૂર્ણ કરીને શ્રોણિક સજ્જની ધારણી નામે સણીની કુજો તુ પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો છે. હે મેઘકુમાર ! તે તિર્યચના ભવમાં પણ ધર્મને માટે આવુ કષ્ટ સહન કર્યું, તેથી તારો સજ્જનમાં જન્મ થયો, તો ચાસ્તિને માટે કષ્ટ સહન કરતાં કેટલું દુઃખ મળશે તેનો ભિચાર કર હે મેઘ ! તિર્યચના ભવમાં તો તુ અસાની હેતો છતાં દયાળુપણે તે વ્યથાને જરા પણ ગણકારી નહિ, તો અત્યારે જ્ઞાન પામીને પણ જગત્તદનીય જોવા સાધુ-જ્ઞાના ચરણથી અરૂણાતો છતો શા માટે હ્રભાય છે ? તે સાધુજો તો જગતને વદનીય છે, જોમના ચરણની રજ તો પુણ્યધાન જીવને લાગે. માટે સાધુજોના પગ લાગવાથી દુઃખ ન આણવું ” એ પ્રમાણે પ્રભુનુ કહેલું સાંગમીને મેઘકુમારને જ્ઞાતિસ્મરણ થયું પોતાના પૂર્વના જન્મે ભાગ સભારીને મેઘકુમારને વૈરાગ્ય થયો, અને પ્રભુને નમીને જોડ્યો કે—“હિ નાથ ! હે સ્વામી ! આપ ચિરકાલ જયવતા વર્તો. જેમ ઉન્માર્ગે જતા રથને કુશલ સારંગિ ખરે માર્ગે લાવે, તેમ આપ મને દ્રષ્ટીથી સન્માર્ગે લાવ્યા. પ્રભુ ! આપે મારો ઉદ્ધાર કર્યો” એવી રીતે પ્રતિજ્ઞા પામેલો મેઘકુમાર ચાસ્તિને વિષે સ્થિર થયો અને એવો અભિગ્રહ લીધો કે—આજથી મારે જે નેત્રો ગિવાય શરીરના બીજા અવયવોની શુશ્રૂઃ ગમે તેવું સકટ પડે તો પણ ન કરવી એવો યાવજીવ ગુધીનો અભિગ્રહ કરી, નિરતિચારપણે ચાસ્તિ પાળી,

પુરિત્ત " એ  
પ્રગલ્ભ ગાળા  
તેમ આ પાત્રે છે

તીવ્ર તપ તપી, આ તે જોક માસની સલોગના કરી, વિજય નામના અતુત્તર વિમાનમા દેવપણે ઉત્પન્ન થયો ત્યાથી ચ્યવીને મહાવિદેહ રોગમા મોશે બશે આવી થીતે લગવાનું ધર્મરૂપી રથના સારથિ છે. ઇતિ ચેમકુમાર દૃષ્ટાન્ત

## અષ્ટ દિતીયા ૮૨૥ પદ્યગમ

વળી શ્રી અરિહંત લગવાનું કેવા છે? તે કહે છે ધર્મેને વિષે શ્રેષ્ઠ જોવા ગાતુરત ચક્રવર્તી સમાન જેમ ચક્રવર્તી ત્રણ સમુદ્ર અને ચોથા હિમવત, એ આદે પૃથ્વીના આતને માથે છે, તેથી બીજા રાજાઓ કરતા અતિશયવાળા હોય છે, તેમ લગવાનું પણ બીજા ધર્મપ્રવર્તકોને વિશે અતિશયવાળા હોવાથી ચક્રવર્તી સમાન છે અથવા ધર્મરૂપી ઉત્તમ ચક્ર વડે નરકાદિ આદે ગતિનો અત કરનારા સ સાર સમુદ્રમા બૃહતા પ્રાણીઓને જોટની વડે આધારભૂત, અનાર્યોના નાશ કરી રક્ષણ કરનાર, કર્મોના ઉપદ્રવથી ભય પામેલાને શરણુ છે, પ્રાણીઓને ગતિ છે, હુ ખી પ્રાણીઓ સુખને માટે બેનો આશરો લે તે ગતિ કહિવાય, સ સારરૂપી કૂવામા પડતા પ્રાણીઓનો આધાર અસ્થપલિત જોવા કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શનને પારણુ કરનારા નિવૃત્ત થયા છે છતાં જોટલે ધાતિકર્મો અથવા સ સાર બેજોથી, જોવા રાગ-દેવને જીતનારા ઉપદેશ દોરા લાવ્ય પ્રાણીઓને રાગ-દ્વેષ જીતાવનારા ભવસમુદ્રને તરનારા લાવ્યપ્રાણીઓને તારાનારા જીવાદિ તત્વોને બાણનારા બીજા પ્રાણીઓને તત્વોના બોધ આપનારા બાહ્ય અને અભ્યન્તર પરિગ્રહ રૂપ બધનથી, અથવા કર્મબધનથી ગુરુ થયેલા બીજાઓને તે બધનથી મુક્તવાનારા કેવલજ્ઞાન વડે સમગ્ર બ્રાહ્મનારા, કેવલદર્શન વડે સઘળુ જ્ઞેનારા, ઉપદ્રા રહિત, અગત્ય. રોગ રહિત, અનતા પતંગોના જ્ઞાનમરૂપ, શય રહિત, ખીડા

રહિત, અને જ્યાં ગયા પછી ફરીથી જન્મ લેવો પડતો નથી એવા સિદ્ધિગતિ નામના સ્થાનને પ્રાપ્ત થયેલા તથા જીતેલ છે કર્મો રૂપી દૈરિજ્યોનો લાય બેસ્યોનો લાય બેસ્યોનો એવા સર્વ જિનેશ્વરને નમસ્કાર હો એવી ધીતે સર્વ જિનેશ્વરને નમસ્કાર કર્યા બાદ સૌધર્મોન્દ્ર શ્રીવીરપ્રભુને નમસ્કાર કરે છે ? શ્રમણ લગવાનું શ્રીમહાવીરને નમસ્કાર હો મહાવીર પ્રભુ કેવા છે ? પોતાના તીર્થની અપેક્ષાઓ અતુર્વિધ સઘડપ તીર્થની આદિ કરનારા છેલ્લા તીર્થ કર અષભદેવ વિગેરે પૂર્વતીર્થ કરોઓ વર્ણવેલા આવત સિદ્ધિગતિ નામના સ્થાનને પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છાવાળા આહી રહેલો હું, ત્યા—દેવાનંદની કુક્ષિમાં રહેલા લગવતને વદન કરું છું ત્યા રહેલા લગવાનું આહી રહેલો મને પોતાના જ્ઞાન વડે દુષો, એ પ્રમાણે કરીને શ્રમણ લગવાનું મહાવીરને વદન કરે છે, નમસ્કાર કરે છે. વદન અને નમસ્કાર કરીને ઉત્તમ સિદ્ધાસન ઉપર પૂર્વદિશા તરફ મુખ કરીને યોગે ત્યાર પછી દેવોતા ઇન્દ્ર અને દેવોના રાજા એવા તે શહેન્દ્રને આવા સ્વરૂપનો આત્માને વિષે થયોલો ચિતવન સ્વરૂપ અભિલાષા રૂપ મનમાં થયેલો-વચનશ્રી પ્રકાશિત નહિ કરેલો સઠડપ ઉત્પન્ન થયો ॥૧૬॥

ઇન્દ્રને શું સઠડપ થયો ? તે કહો છે— ખરેખર ભૂતકાળે એવું કોઈ વળત થયું નથી વર્તમાનકાલે એવું થતું નથી વળી ભવિષ્યકાળમાં એવું થશે નહિ કે— તીર્થ કરો ચક્રવર્તીઓ યાલદેવો અને વાસુદેવો શૂદ્રકુળોમાં અધમકુળોમાં થોડા કુટુંબવાળા કુળોમાં નિર્ભનકુળોમાં કૃપણકુળોમાં ભીખ માગી આજીવિકા ચલાવનારા ભાટ ચાસણ વિગેરે ભિક્ષુક કુળોમાં તથા ગ્રાહ્યકુળોમાં, તેને ગિજાવૃત્તિવાળા હોવાથી નીચકુલવાળા ગણાય છે. ભૂતકાળમાં આવ્યા હોય વર્તમાનકાલમાં આતા હોય અને ભવિષ્યકાલમાં આવવાના હોય

એટલે ઉપર યતાવેયા હતકા દેવોમા તીર્થ કર વિગેરે આવ્યા-આવે કે આવશે એ વાત યની નથી, યનતી નથી, તેમ યનશે પણ નહિ ॥૧૭॥

ત્યારે કેવા કુલોમા તીર્થ કર વિગેરે આવે ? તે કહે છે—

નિશ્ચયી તીર્થ કરો ચક્રવર્તીઓ યદાદેવો અને વાસુદેવો શ્રીઋષભદેવે આરંધ્રપણે એટલે કોટવાદ તરીકે સ્થાપેલા ઉગ્રકુળોમા શ્રીઋષભદેવે ગુરુપણે સ્થાપેલા ભોગકુળોમા શ્રીઋષભદેવે મિત્રસ્થાને સ્થાપેલા રાઋન્યકુળોમા શ્રી ઋષભદેવનો વશ જે ઇક્ષ્વાકુ, તે વશમા થયેલા માણસોના કુળોમા શ્રીઋષભદેવે પ્રબલ્લોકો તરીકે સ્થાપેલા ક્ષત્રિયકુળોમા હસ્તિવશકુળોમા તથા શ્રીઋષભદેવના વશમા થયેલા રાતકુળ વિગેરે યીજ પણ તેવા પ્રકારના શુદ્ધભક્તિવાળા અને શુદ્ધકૃદવાળા વશોમા, મોસાળનો શુદ્ધ પદ્મ તે શુદ્ધભક્તિ કહેવાય, અને પિતાનો શુદ્ધ પદ્મ તે શુદ્ધકૃત કહેવાય આવ્યા હતા આવે છે અને આવશે ॥૧૮॥

પરંતુ લોકોમા અચ્છેરાદૃપ એટલે આશ્ચર્યદૃપ પદ્માર્થ પણ ભવિતવ્યતાને યોગે થાય છે, કે જે અચ્છેરા, યનતી ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણી ગયા યાદ ઉત્પન્ન થાય છે ।

આ અવસર્પિણીમા દસ અચ્છેરા થયા છે, તે નીચે પ્રમાણે—

“શ્રી મહાવીર સ્વામીને કેવલી અવસ્થામા પણ ઉપસર્ગ, ગર્મહસ્ત્ર, સ્ત્રી તીર્થ કર, અભાવિતા પર્યદા, એટલે મહાવીર તીર્થ કરની પહેલી દેશના નિષ્ફલ થવી, કૃષ્ણનું અપરંક્રામા ગમન, ચન્દ્ર અને સૂર્યનું મૂલ વિમાને ઉતરવું, હસ્તિવશકુળની ઉત્પત્તિ, ચમરેન્દ્રનો ઉત્પાત એટલે ગિચે જવું, એક સમયે એકસો ને આઠનું

સિદ્ધ થવું, અને અસચિત્તોની પૂજા; ચોક્કસ આન્દેશં આનંદ કાળે થયાં છે.”

પરિણ્નિવાન-શ્રીનિર્યણને કેવલજ્ઞાન થયા પછી પણ ગોશાલાએ ઉત્તરગર્જ કર્યો. તે આવી રીતે—  
 “એક વળતે શ્રીવીરપાલુ વિચરતા થકા આવરની નગરીમાં સંચોરાયર્થ. તે સમય ગોશાલો પણ હું, હું, એમ તોંકામાં પોતાની મસિદ્દિ કરવા થડો તેજ નગરીમાં આવ્યો. ત્યારે લોકોમાં જોવી વાત ફેલાણી કે, આવરની નગરીમાં તો જોડી વળતે જ જિનો વર્તો છે. તે સાંભળીને શ્રીગોતમસ્વામીએ પ્રભુને પૂછ્યું કે, હું ભગવન ! પોતાને જિન કહેવડાવનાર આ ખીત્ર કોણ છે ? પ્રભુએ કહ્યું કે—“હું જોતમ ! જો માર્ગેસ જિન નથી, પણ શરણાળુ ગામના રહેવાસી મળ્યા નામના માર્ગેસની સુભદ્રા નારો સ્ત્રીની કુશિજો જન્મેનો ગોશાલો છે ઘણી ગાયોવાળી બ્રાહ્મણની ગોશાલામાં તે જન્મેનો હતો, તેથી તેનું નામ ગોશાલો પડ્યું છે. મારી છત્રાસ આવરમાં છ વરસ સુધી તે મારી સાથે વિચર્યો, મારા જ શિષ્ય તરીકે તે રહી મારી પાસેથી કાષ્ઠિક બહુશ્રેય થઈને પોતાને ક્રોધાટ જિન કહેવડાવે છે, આવું ભગવતનું વચન સાંભળીને તોંકામાં વાત ફેલાઈ ગઈ કે, ગોશાલો જિન નથી. આ વાત નગરીમાં સ્થળે સ્થળે સાંભળીને ગોશાલાને ગુસ્સો ચડ્યો. એક વિવેક ભગવતનો આજ્ઞા નારો શિષ્ય ગોચરીએ ગંગા હતો, તેને ગોશાલે કહ્યું કે—“હે આજ્ઞા ! તું એક દબંદોત સાભળ —કેટલા” એક વેપારીએ પૈસા મેળવવા માટે આજ્ઞામાં વિવિધ પદાર્થો કદિયાળા ભરીને પરસ્પર આવડ્યા આવડતા આવડતા એક જગતમાં પડા ! ત્યાં કોઈ સ્થળે પાણી ન મળવાથી બહુ તરસ્યા થયા, તેથી પાણીની તળાવ કરવા લાગ્યા એવામાં તે પાણી સંકલના દેકસાગો ગેા ! સારંગની આરે તરત લીનુ વાગ ઉગેલું ગઈ તેવાને નિશ્ચય થયો કે, સંકલમાં પાણી હોવું



જોઈએ પછી તેઓએ ઓક ટેકરા જોઈ, તેમાંથી ઘણું પાણી નીકળ્યું તે પાણી પીવાથી તેઓની તરસ છીપી, વળી પોતાની પાસેના વાસણે પણ પાણીથી ભરી લીધા પછી ઓક વૃક્ષ માણસે કહ્યું કે- ‘આપણું કામ સિદ્ધ થયું છે, માટે હવે બીજા ટેકરા જોઈશો નહિ’ એમ છતાં પણ તેઓએ બીજા ટેકરા જોઈ, તેમાંથી સોનું નીકળ્યું વળી વૃક્ષ માણસે વાર્યા છતાં તેઓએ ત્રીજા ટેકરા જોઈ, તેમાંથી રત્નો નીકળ્યા ત્યારે પેલા વૃક્ષ માણસે કહ્યું કે-‘ભાઈઓ ! આપણે પાણી મળ્યું, સોનું તથા રત્નો મળ્યા હવે ચોથા ટેકરા જોઈશો નહિ તો જોઈશો તો તેમાં મને ઠીક જણાવું નથી માટે આ બ્રહ્મણ કહ્યું માનો અને હવે રસ્તો પકડો’ આ પ્રમાણે વારવા છતાં વેપારીઓએ અત્યંત લોભને વશ થઈ ચોથા ટેકરા પણ જોઈ તેમાંથી દુષ્ટિવિષ સર્પ નીકળ્યો તે સર્પ ક્રોધથી રાફડા ઉપર ચડી, ચારે તરફ દૃષ્ટિ ફેંકી તેઓને ભસ્મીભૂત કરી નાખ્યા હવે તે વેપારીઓને હિતોપદેશ આપી વારવાવળા પેલા વૃક્ષ માણસ તો ન્યાયી હતો, તેથી તેના ઉપર અનુકંપા આવવાથી વનદેવતાએ તેને ભવતો પોતાને સ્થાનકે પહોંચાડ્યો એવી રીતે એ આણંદ તારો ધર્મચાર્ય આટલી બધી પોતાની સપ્તા હોવા છતાં હજી પણ અસંતુષ્ટ થઈને જેમ તેમ નિદા કરી મને ક્રોધ ચડાવે છે તેથી હું મારા પોતાના તપના તેજથી તેને આજેજ બાળીને ભસ્મ કરી નાખીશ, અત્યારે તે માટેજ ચાલ્યો છું માટે જ, હું જલદી જઈને તેને આ સઘળો વૃક્ષાત નિવેદન કર ત્યાં જઈને તારા ધર્મચાર્યને હિતકર ઉપદેશ આપજે, તેથી હું તો ન્યાયી હોવાથી પેલા વૃક્ષ વેપારીની જેમ હું તને ભવતો રાખીશ’ આ પ્રમાણે સાંભળી આણંદ સુનિ ભયભીત થઈ ગયા, અને ભગવતની પાસે જલદી

આવીને તે સર્વ વૃત્તાત જણાવ્યો પ્રભુએ કહ્યું કે—“આ ગોશાળો આવે છે, તેથી આણુદ ! તમે સાધુઓ તુરતમાં આસાચવળા ગાલ્યા બંધો વળી ગૌતમ વગેરેને નિવેદન કર કે કોઈ પણ સાધુ તેની સાથે ભાષણ ન કરે” તેઓએ તેમ કુર્ચા બાદ ગોશાળો ભગવતની પાસે આવ્યો, અને યોદ્ધ્યો કે—“અરે કાશ્યપ ! તુ એમ કેમ બોલ્યા કરે છે કે, આ ગોશાળો તો મ ખલિનો પુત્ર છે ? તે તારો શિષ્ય તો મૃત્યુ પામ્યો છે, હુ તો બીજો જ માણસ છું, પરંતુ તે ગોશાલાના શરીરને પચિષ્ઠો સહન કરવામાં સમર્થ બનીને હુ તે શરીરમાં રહ્યો છું. એવી રીતે તેણે કદેશા ભગવાનના તિસ્કરને સહન ન કરી શકવાથી સુનક્ષત્ર અને સર્વાતુભૂતિ નામના બે સાધુઓ તેને વચ્ચેમાં ઉત્તર દેવા લાગ્યા. તેથી ગોશાળે ગુસ્સે થઈ તેઓ બન્ને ઉપર તેજોદેશ્યા મૂકીને તેઓને બાળી નાખ્યા. તે બે સાધુઓ કાલ કરી સ્વર્ગમાં ગયા પ્રભુએ ગોશાલાને કહ્યું કે—“હો ગોશાલા ! કોઈ ચોર ચોરી કરતાં માણસોના ટોળામાં સપડાઈ ગયો, તે વળતે કીલ્લો પર્વત કે શુક્ર જેવું છુપાવવાનું સ્થાન ન મળવાથી પોતાની આગળી અથવા તાણખલાં વડે પોતાને છુપાવે તો તેથી શુ તે છુપાઈ શકે ? એવી રીતે તુ પણ જેમ તેમ ગોલી પોતાને છુપાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે, તેથી શુ તુ છુપાઈ શકીશ ? તુ તેજ ગોશાળો છે, બીજો કોઈ નથી, ફેગટ શા માટે તારા આત્માને છુપાવે છે ?” આવી રીતે સમભાવ-પણે યથાસ્વરૂપ ભગવતે કહ્યા છતાં તે દુરાત્માએ ક્રોધ કરી ભગવત ઉપર પણ તેજોદેશ્યા મૂકી પરંતુ તે તેજોદેશ્યા પ્રભુને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈને ગોશાલાનાજ શરીરમાં દાખલ થઈ તેને લીધે તેનું આખું શરીર દાઝી ગયું, અને તેથી સાત દિવસ સુધી અત્યંત વેદના લોગવી સાતમી રાત્રિએ મરણ પામ્યો. તેજ-

દેશ્યાના તાપથી લાગવાનને પણ છ મહિના સુધી લોહીળાંડ અડો રહ્યો શ્રીવીરપ્રભુને કેવલજ્ઞાન થયા પછી પણ આવી રીતે ઉપસર્ગ થયો તીર્થ કરને કેવલજ્ઞાન થયા પછી ઉપસર્ગ ન થાય, છતાં ઉપસર્ગ થયો એ અચ્છેરુ થયુ ૧

બીજુ અચ્છેરુ-ગર્ભહરણુ, એટલે ગર્ભનું એક ઉત્તરમાથી બીજા ઉદરમાં મૂકાવું તે પહેલાંના કોઈ પણ બિનેશ્વરને થયુ નથી પણ શ્રીવીરપ્રભુના ગર્ભનું સક્રમણ દેવનદાની કુશિમાથી ત્રિશક્તારાણીની કુશિમાં થયું છે એ અચ્છેરુ થયું ૨

ત્રીજુ અચ્છેરુ-ત્તી તીર્થ કર એવો નિગમ છે કે, તીર્થ કરો પુરુષો જ હોય છે, કદાપિ ત્તી ન હોય પણ આ અવસર્પિણીમાં મિથિલા નગરીના રાજા કુલરાજની મહિ નામે કુવરીએ યોગાણીસમા તીર્થ કરરૂપે થઈને તીર્થ પ્રવર્તાવ્યુ, એ અચ્છેરુ થયુ ૩.

ચોથુ અચ્છેરુ-અભાવિત પર્વદા એટલે તીર્થ કરની દેશના નિષ્કળ થવી. તીર્થ કરની દેશના કોઈ પણ વળતે નિષ્કળ થતી નથી પણ આ અવસર્પિણીમાં શ્રીવીરપ્રભુએ કેવલજ્ઞાન પામ્યા બાદ દેવોએ રચેલા પહેલા સમવસરણની આદર દેશના નીધી, છતાં તેથી કોઈને વીરતિ પરિણામ થયો નહિ, એ અચ્છેરુ થયું ૪

પાંગણુ અચ્છેરુ-દ્રૌપદી માટે નવમા વાસુદેવ શ્રીકૃષ્ણનું અપરક્રકા નામે નગરીમાં ગમન થયું. તે આ રીતે-એક દિવસ પાડવોની ભાર્યા દ્રૌપદી પાસે નારદ ઋષિ આવ્યા તે વળતે તેણીએ નારદને અસચતિ બાણીને 'ઉભા થઈ સામે આવવું' વિગેરે આદર સત્કાર કર્યો નહિ, તેથી ગુસ્સે થયેલા નારદે વિચાર્યું કે

—‘મારું’ અપમાન કરનારી દ્રૌપદીને ગમે તેમ કરી કબ્બમાં નાખું” એમ વિચારી નારદ ઘાતકીય હના લારતક્ષેત્રમાં ગયા. ત્યાં અપરદ્ધકા નગરીનો રાજ્ય પક્ષોત્તર સ્ત્રીઓમાં અત્યંત લુપ્ત હતા, તેથી તેની પાસે જઈ દ્રૌપદીના રૂપનું વર્ણન કર્યું. તેથી પક્ષોત્તરે દ્રૌપદી ઉપર અનુરાગી થઈ, પોતાના મિત્ર ગોક દેવ પાસે તેણીનું હસણ કરાવી, પોતાના અન્ત પુરમાં રાખી. મહાસતી દ્રૌપદીએ ત્યાં પણ પોતાનું સતીપણું જાળવી રાખ્યું. હવે પાંડવોની માતા કુતીએ દ્રૌપદી ગ્રામ થયાની વાત કૃષ્ણને જાહેર કરી તેથી તેણે ધણે સ્થળે શોધ કરાવી, પણ પત્નો લાગ્યો નહિ એટલામા નારદને મોઢથી જ દ્રૌપદીના સમાચાર મળ્યા. પછી કૃષ્ણે લવણસમુદ્રના અધિપ્તાયક સુસ્થિત દેવનું આરાધન કર્યું, પ્રસન્ન થયેલા દેવે સમદ્રમાં માર્ગ આપ્યો, તેથી જ લાખ યોજન વિસ્તારવાળા લવણસમુદ્રને કૃષ્ણ તથા પાંડવોના સ્થ તરી ગયા અને પછી અપર-કકામાં જઈ, નરસિંહનું રૂપ કરી, કૃષ્ણે પક્ષોત્તર રાજને જાણ્યો. દ્રૌપદીના વચનથી તેને જીવતા છોડ્યો. દ્રૌપદીને સાથે લઈ પાછા ફરતા કૃષ્ણે પોતાનો શબ્દ ફેફડો, તે શબ્દનો શબ્દ સાંભળી ત્યાંના કપિલ વાસુદેવને આશ્ચર્ય થયું, અને તેથી તેણે ત્યાં વિચરતા શ્રીમુનિપુત્રત જિન્નેશ્વરને પૂછ્યું, ત્યારે તેમણે કૃષ્ણ વાસુદેવ આવ્યાનું જાણાવ્યું. આ પ્રમાણે સાંભળી કપિલ વાસુદેવ કૃષ્ણ વાસુદેવને મળવા માટે ઉત્સુક થઈ તુરત સમુદ્રને કાઢે આવ્યો, અને પોતાનો શબ્દ ફેફડો, સમુદ્રમા ગમન કરતાં કૃષ્ણે પણ પોતાનો શબ્દ ફેફડો, તે જાણને વાસુદેવના શબ્દનાદો મળ્યા આવી રીતે પહેલા કોઈ વખત થયું નથી, તેથી અચ્છેરુ થયું પ.

છુટ અચ્છેરુ-કૌશાલી નગરીમા ભાગવાન શ્રીમહાવીરને વાઢવા માટે સૂર્ય અને ચંદ્ર પોતાના મૂળ વિમાનો સાથે ઉતર્યા હતા, એવું કોઈ વખત થયું નથી, તેથી અચ્છેરુ થયું કે

સાતસુ અચ્છેરુ-હરિવંશ કુલની ઉત્પત્તિ તે આવી રીતે-કૌશાલી નગરીના રાજા સુસુણે વીરક નામના શાળવીની વનમાલા નામની સ્ત્રીને અત્યંત રૂપાક્ષી દેખી અંત પુરમા એસાડી દીધી તેથી તે શાળવી પોતાની પ્રાણપ્રિયાના વિયોગથી એટલો બધો ગાંઝ થઈ ગયો કે, જેને દેખે તેને ‘વનમાલા’ ‘વન-માલા’ કહીને યોગાવા લાગ્યા કૌતુકપ્રિય લોકો અને યાજ્ઞકોથી ઘેરાયેલો તે ગાંઝો વીરક એક વખત રાજના મહેલ નીચે આવ્યો, અને ‘વનમાલા વનમાલા’ પોકારવા લાગ્યો કરુણામા એસી ડીધ કરી રહેલા રાજાએ અને વનમાલાએ તેને દેખ્યો ભારે વીરકની આવી દયાજનક હાવત ભઈ તેઓ જેદ કરવા લાગ્યા રાજાએ આ કામ અનુચિત કર્યું, આપની વિષયવાચનાની તૃપ્તિ પાતર આ નિરપરાધી માણસની કે, ‘આપણે આ કામ અનુચિત કર્યું, આપની વિષયવાચનાની તૃપ્તિ કરતા ?’ આ પ્રમાણે પોતે જીદગી બરણાદ કરી વિષયને વશ થઈ કામાવ માગ્યો શુ શુ અનર્થ નથી કરતા ?’ આ પ્રમાણે તેઓ કરેલા અનુચિત કાર્ય માટે જેદ કરે છે, તેવામા ભવિતવ્યતાને યોગે તેઓ ઉપર વિજગી પડવાથી તેઓ અને મરીને હરિવંશ શ્વેતમા યુગદીયા થયા હવે રાત્ર અને વનમાલા મરી ગયા બાણી વીરકને શુદ્ધિ આવી, તે વિચારવા લાગ્યો કે-હીક થયું, પાપીઓને પાપ નશ્વું, ધીરે ધીરે વીરક હાથો થઈ ગયો ભાર આવી, તે વિચારવા લાગ્યો કે-હીક થયું, પાપીઓને પાપ નશ્વું પામી વ્યંતર દેવ થયો તે વ્યંતર વિભગમાન વડે પછી તે વૈરાગ્યભાવથી તાપસ થઈ તપ તપીને મલ્યુ પામી વ્યંતર દેવ થયો તે વ્યંતર વિભગમાન વડે અને યુગદીયાને ભઈ ચિતવવા લાગ્યો કે-અરેરે ! આ બંને મારા પૂર્વજવના વૈર યુગદીયાનું સુખ

લોગની રજા છે, અને ત્વળી પાછા દેવ થઈ અનુપમ ગુણ લોગવશે. માગ નેરે ગુણ લોગવે એ માસાથી કેમ સહન થાય ? તેથી 'ગા ઘનનેને દુર્ગતિમાં પાડુ જેથી દુ ગ પામે' એમ વિચારી તે વ્યંતર પોતાની શક્તિ વડે તે ઘનનેનાં શરીર અને આયુષ્ય સક્તિમ કરી દીધા. અને આ ભરગરોનમા લાવીને રાજ્ય આપી સાત વ્યયન શીળગડયાં તે જોના નામ 'હરિ' અને 'હરિણી' એમ પ્રસિદ્ધ કરીને, પોતાના પૂર્વ-લાવના વૈરિજોને માંગ મહિસાદિ સાત વ્યયનોમાં આશક્ત કરીને વ્યંતર વાઙ્થો ગયો. તે ઘનને સાતે વ્યયન રેલી ગુરુ પાગી નરકમાં ગયા. તે હરિના વશમા જે માર્ગેસો થયા તે હરિવશથી 'ગોળખાવા' લાગ્યા. આહી યુગનીયાનુ આ ક્ષેત્રમાં આગવું, તેજોનાં આયુષ્ય અને શરીરનુ સક્તિમ થવું, તથા યુગલ્લી આનુ નરકે જવું, એ સઘળુ અઠ્ઠેસારૂપ જાળવું ॥

આઠમુ અઠ્ઠેરુ-અરુરકુમારોના ઇન્દ્ર ગમરેન્દ્રનુ ઊંચે જવુ તે આ રીતે.

પૂરણ નામનો નરિ તપ તાપીને ગમરેન્દ્ર થયો. નવા ઉત્પન્ન થયેલા તેણે અવિદ્યાન વડે પોતાના મસ્તક ઉપર સોમર્સેન્દ્રને જોયો, તેથી ઇર્ષ્યાથી ધમધમી રહ્યા તેણે ગુસ્સો ગઈ, ભગવાન શ્રીમહાદેવનુ શરણુ લઈ, ભયકર રૂપ કરી, લાખ પોજન શરીર કરી, લાખમા પરિનામનુ હાથિયાર લઈ, ગર્જના કરી તે પરિવ્રતે આરે તરફ ઘુમાવતો શકના આત્મરશ્ક દેવોને ત્રાણ પમાડતો ઊંચે ગયો, અને સોધર્માવિતંસક વિમાનની વેદિકામાં પગ મૂકી શકનો આકોશ તથા તિસ્સ્કાર કરવા લાગ્યો તેથી શરે પળુ કુદ્દે ગઈ તેના તરફ જાન્યથમાન વજ્ર છોડ્યુ તેથી ભગવીન ગનેદો અરસેન્દ્ર તુરત પ્રગુ વીરતા ચરણકમનમા આવી પડ્યો. ત્યાર પછી શરે તે વૃત્તાત અવધિસાનથી જાણી, તીર્થ કરની આશાતનાના ભયથી તુરત ત્યાં આવી

વળ હજુ ચાર અગુત છેડુ હેતુ તેવામા સહરી લીધું. અને ચમેદેન્દ્રને કહ્યું કે—‘આજ તો ફક્ત પ્રભુની કૃપાથી જ તને છોડી દઉ છું’ એમ કહીને તેને છોડી દીધો એવી રીતે ચમેદેન્દ્રનું જે ઊર્વગમન થયું, તે અચ્છેરુ બાણુવું ૮

નવસુ અચ્છેરુ-ઉત્કૃષ્ટ અવગાહનાવાળા એકસો ને આઠ એક સમયે સિદ્ધ ન થાય, અવસર્પિણીમા સિદ્ધ થયા તે આ પ્રમાણે-શ્રીઋષભદેવ, ભરત સિવાય તેમના નવાણુ પુત્રો, અને ભરતના આઠ પુત્રો, એમ ઉત્કૃષ્ટ અવગાહનાવાળા એકસો આઠ એક સમયમા સિદ્ધ થયા, તે અચ્છેરુ થયું ૯

દસસુ અચ્છેરુ-અસચતિઓની પૂજા આરભ-પરિગ્રહમા આસક્ત જે અસચમી ગ્રાહ્યો વિગેરે, તેઓની પૂજા નવમા અને દસમા જિનેશ્વરની વચ્ચેના કાળમા થઈ છે હમેશા સચતિઓજ પૂજાય છે, પણ આ અવસર્પિણીમા અસચતિઓની પણ પૂજા થયેલી છે, એ અચ્છેરુ થયું ૧૦.

આ દસે અચ્છેરુ અને તકાલ ગયા ગાહ આ અવસર્પિણીમાં થયા છે એવીજ રીતે કાળનું તુલ્યપણુ હોવાથી ગાફીના પણ ચાર ભરતોમા તથા પાંચ ઐશ્વતોમા પ્રકારતરે દસ દસ અચ્છેરું બાણી દેવા હવે આ દસ અચ્છેરુ કયા કયા તીર્થ કરના તીર્થમા થયાં છે તે જણાવે છે-ઉત્કૃષ્ટ અવગાહનાવાળા એકસો આઠ એક સમયે સિદ્ધ થયા, તે શ્રીઋષભદેવના તીર્થમા બાણુવું હરિવંશની ઉત્પત્તિ શ્રીશીતલનાથના તીર્થમા બાણુવી. કૃષ્ણ વાસુદેવનું અપરક્રકામા ગમન શ્રીનેમિનાથના તીર્થમા બાણુવું હરિવંશની ઉત્પત્તિ શ્રીશી-તલનાથના તીર્થમા બાણુવી કૃષ્ણ વાસુદેવનું અપરક્રકામા ગમન શ્રીનેમિનાથના તીર્થમાં બાણુવું. સ્ત્રીનું તીર્થ કર થવું, તે શ્રીમલ્લિકાનાથના તીર્થમા બાણુવું અસચતિઓની પૂજા શ્રીસુવિધિનાથના તીર્થમા બાણુવી

બાકીના-ઉપસર્ગ, ગર્ભાપહાર, અગ્નિનિ પર્યંકા, ગમરેન્દ્રનું ઊંચે જવું, તથા અર્ચ અન્દ્રનું મધ્ય વિમાને ઉતરવું, એ પાંચ અરુદ્ધાં શ્રીમહાવીરસ્વામીના તીર્થમાં જવુંવા વળી તે ગદેન્દ્ર વિચારે છે કે—

સત્તા વડે નીચગોત્ર નામનું જે કર્મ કેવું ? તે કહો છો— જેની સ્થિતિનો ક્ષય થયો નથી જેનો રમ નામના કર્મના ઉદયથી શ્રીમહાવીર તીર્થકેર નીચ ગોત્રમાં પ્રાહ્મણીના કુદ્ધિમાં ગર્ભપણે ઉત્પન્ન થયા છે તે નીચગોત્ર લગવાને સૂચન સત્યાવીર્ય લવની અપેક્ષાએ ત્રીજે ભવે બાંધ્યું હતું તે આ પ્રમાણે—

### શ્રી મહાવીરસ્વામીના સત્યાવીસ ભવ—

પોતાના લવમાં વીર્યભુનો જીવ પશ્ચિમ મહાવિદેહમાં નયનાર નામે ગ્રામપતિ હતો તે જોકે વળત વિચાર થયો કે—‘અહો ! આ સમયે કોઈ અતિથિ આવી જાય તો બહુ સારું, ત્યારે તેને દહિટ દેરવે છે, તેવામાં માર્ગથી ભૂતા પડેલા સાધુઓને જોયા. સાધુઓને જોઈ તે બહુ સારું, ત્યારે તેને ‘અહો ! હું કેવો ભાગ્યશાલી કે ભોજન વળતે આવા સુખાન સાધુઓનો મને સમાગમ થયો’ એમ વિચારી, રોમાચિત થઈ તે સાધુઓને વિપુલ રસોઈ વડોસાવી. પછી પોતે ભોજન કરી, સાધુઓ પાંચ જઈ, નમસ્કાર કરીને કહ્યું કે—‘હો મહાત્માજી ! પધારો, હું આપને રસ્તો બતાવું છું’ એમ કહી સાધુઓ સાથે આશ્રય માર્ગમાં આવતા સાધુઓએ તેને યોગ્ય જાણી, જોકે વૃદ્ધ નીચે જોતી ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો અને તેથી સમક્ષિ પામ્યો હવે નયનાર પોતાના આત્માને ભાગ્યશાલી માનતો થકો સાધુઓને વદન કરી પોતાને ગામ



આબ્યો આયુષ્ય પૂરે થતા અતે પચ પરમેષ્ઠીના નમસ્કાર પૂર્વકે મૃત્યુ પાત્રી (૧)

(૨) બીજે ભવે સૌધર્મકંડપમા પલ્લ્યોપમના આયુષ્યવાણા દેવ થયો

(૩) ત્યાથી વ્યવીને ત્રીજે ભવે ભરત ચક્રવર્તીનો મરીચી નામે પુત્ર થયો મરીચીને ગૌરાગ્ય થવાથી શ્રીઋષભદેવ પ્રભુ પાસે તેણે હીક્ષા લીધી, અને સ્થવિરો પાસે ઋણીયાર ત્યાગો લાણ્યો. એક દિવસ ઉનાળામા તાપ આદિકથી પીડિત થઈ વિચારવા લાગ્યો કે—‘સ યમનો ભાર તો બહુ જ આકરો છે, હું તેને વહેન કરવાને શક્તિમાન નથી, વતી આ છોડીને ઘેર જવું એ પણ હીક નથી એમ વિચારી તેણે નવીન જાતનો વેષ રચ્યો, તે આ પ્રમાણે—‘સાધુઓ તો મનદહ ડ વચનદહ અને કાયદહ ડ, એ ત્રણ દહથી વિરત થયેલા છે, હું ત્રણ દહથી વિરત નથી, માટે મારે ત્રિદહનુ ચિત્ત રાળવું સાધુઓ દ્રવ્યથી સુડિત થયેલા છે, તેમ-રાગદ્વેષ વર્જેલા હોવાથી ભાવથી પણ સુડિત થયેલા છે. હું તેવો નથી, માટે હું મસ્તક પર ચોટલી રાખી હજમત કરાવીશ સાધુઓને સર્વ ગ્રાણ્ણાતિપાનાદિકથી વિરતિ છે, હું તેવો નથી, માટે સ્થૂત પ્રાણ્ણ-તિપાતાદિકથી વિરતિ પાનીશ સાધુઓ શીયન રૂપ સુગંધીથી વાસિત થયેલા છે, હું તેવો નથી માટે સાધુઓ આદનાદિ સુગંધી વસ્તુઓનું વિલેપન કરીશ સાધુઓ મોહ રહિત છે, હું સાહુની આચ્છાદિત થયેલા છું, માટે હું છત્ર તાળીશ સાધુઓ પગરખા વિના ઉધાડે પગે ચાલનાર છે, હું પણમાં પાવડીઓ પહેરીશ સાધુઓ કપાય રહિત છે, હું તો કપાય રહિત છું, તેથી હું રંગેલા-ભગવા કપડા પહેરીશ સાધુઓ સ્નાનથી વિરતિવાળા છે, પણ હું તો પરિમિત જલથી સ્નાન અને પાન કરીશ” એવી રીતે તેણે પેતાનીજ યુદ્ધિથી પરિવાજકનો વેષ નીપજાવ્યો તેને આવા વિચિત્ર વેષવાળો જોઈને લોકો ધર્મ પૂછવા

લાગ્યા, પણ તેઓની આગળ મરીચિ તેા શાધુર્ગની પ્રગથા કર્શો, અને પોતાની દેશનાશક્તિથી અનેક રાજ્યનુનાદિકોને પ્રતિષ્ઠાથી પ્રભુ પામે ચોકી નીકળ્યાના. વળી તે પ્રાચી સાથે જ વિચાર્શો. એક વળત લગવાનું વિચાર્શો વિચાર્શોમાં સમવચાર્શો. પ્રભુને વંદન કરવા માટે આવેના ભરતે પૂછ્યું કે—“હે સ્વામિન! આ પર્વતમા કોઇ એવો જીવ છે જે ભરતદેશમાં આ ચોલીશીમાં તીર્થ કરે થવાનો હોય ?” પ્રભુએ ઉત્તર આપ્યો કે—“ભરત ! તારો આ મરીચ નામનો પુત્ર આ આવસપિળીમાં વીર નામનો ચોવીસરો તીર્થ કરે થશે. તથા મહાવિદેહ દેશમા મૃદુ નામની રાજધાનીમાં પ્રિયમિત્ર નામનો ચક્ર. વર્તી થશે, વળી આજ ભરતદેશમાં પોતાન નામના નગરનો રાગી ગિપ્પ નામનો પહેલો વાયુદેવ થશે” આ પ્રમાણે પ્રભુનું વચન સાંભળી રોમાંચિત થયેલા ભરત મહારાજા મરીચિને વંદન કરવા ગયા. જઈને વિનય વડે મરીચને ત્રણ પાદક્ષિણા દઈ વંદન કર્યું. પછી તેણે સ્તુતિ કરી કે—“હે મરીચ ! આ હુનિયામા જેટલા લોકો છે તેટલા તમેજ મેળવ્યા છે. કારણ કે તમે વીર નામના ચોલીસમાં તીર્થ કરે, પ્રિયમિત્ર નામના ચક્રવર્તી, અને ગિપ્પ નામના વાયુદેવ થશે”. આ પ્રમાણે પ્રભુએ કહેલી વાકી વાત પ્રગટ કરીને કહ્યું કે—“હુ તમારા આ પરિવાજકપણને તમા તમારા આ જન્મને વંદન કરતો નથી, પણ તમે છેલ્લા તીર્થ કરે થશે. તેથી વંદન કરુ છુ, કારણ કે—વર્તમાન તીર્થ કરના જેમ ભાવી તીર્થ કરે પણ વંદનને યોગ્ય છે”. દરિયાકિ મધુર વાણીથી વારવાર સ્તુતિ કરીને ભરત મહારાજા પોતાને સ્થાનકે ગયા. હવે મરીચિ ભરતે કહેલા હકીકત સાંભળી અતિશય હર્ષિત થયે, અને ત્રણ વાર પગ સાથે હાથનું અસ્થાન કરી નાચતો ચોદવા લાગ્યો કે—

“હું પહેલાં વાસુદેવ થઈશ, હું મક્ષા નગરીમાં ચકવર્તી થઈશ, તથા હું છેલ્લો તીર્થંકર થઈશ, અહો ! મારૂ કુળ અતિ ઉત્તમ છે. હું વાસુદેવોમા પહેલો થઈશ, વળી મારા પિતા પણ ચકવર્તીઓમા પહેલા છે તેમ મારા પિતાના પિતા પણ જિનેશ્વરોમાં પહેલા છે, માટે અહો ! મારુ કુળ અતિ ઉત્તમ છે.”

જોવી રીતે મરીચિએ જ્વલિતો મહ કસ્વાથી નીચ ગોતકર્મ ગાંધ્યુ. ડહ્યુ છે કે—

“જે માણસ જ્વલિત, લાલ કુન્દ્ર, ઐશ્વર્ય, યત્ન, રૂપ, તપ અને જ્ઞાનનો મહ કરે છે, તે માણસને તે જ્વલિત આદિ હીન મહે છે”

હવે પ્રભુ મોક્ષે ગયા બાદ પણ મરીચિ સાધુઓ સાથે વિગરતો હતો આગલની પેઠેજ માણસોને પ્રતિજ્ઞાધ આપી શિષ્ય કસ્વા સાધુઓને સોપતો. એક દહાડો તેને શરીરે કાંઈક માહગી થઈ આવી, પણ તે અવિરતિ હોવાથી તથા તેનો વેષ જુદો હોવાથી કોઈ સાધુઓએ તેનું વૈયાવચ્ચ કહ્યું નહિ, ત્યારે તે વિચારવા લાગ્યો કે—“અરેરે ! ઘણા વળતના પરિચયવાળા પણ સાધુઓ મારી સારવાર કરતા નથી. પણ તેમાં મારો જ દોષ છે, હું અસચમી છું, તેથી પોતાના શરીરની પણ ગરદર્શા ન રાખનારા કૃતકૃત્ય થયેલા મહાત્મા સંયમી મુનિઓ અવિરતિ એવા મારી સારવાર કેમ કરે ? માટે હું નીરોગી થાઉં ત્યારે વૈયાવચ્ચ કરે એવો એકાદ શિષ્ય કરૂં જેથી આવે વળતે કામ આવે.” પછી મરીચિ અનુકરે નીરોગી થયો. એક દહાડો કપિલ નામે રાજપુત્ર તેનો ઉપદેશ સાલગી પ્રતિજ્ઞાધ પામ્યો, ત્યારે મરીચિએ કહ્યું કે—કપિલ ! તું સાધુ પાસે જા, અને મોક્ષપદનો અદિતીય હેતુ એવો મુનિમાર્ગ સ્વીકાર’. પણ કર્મના ઉદયને લીધે મુનિ-માર્ગથી પરણમુળ ધનેલા કપિલે કહ્યું કે—હું તો તમારી જ પામે દીસા લાગ્યા, જો મુનિમાર્ગ જ મોક્ષનો

હતુ હોય તો તમે આ પરિવાજકનો વેળ કેમ સ્વીકાર્યો ?' મરીચિએ કહ્યું કે—'કપિદા હું ગુનિમાર્ગ પાળવાને આસમર્થ છું, ગુનિજો તો મન વચન અને ક્રાંતના કંડગી વિસ્ત થયેલાં હોય છે, હું તેની નથી' ક્રિયાત્રી પોતાની સત્ય હકીકત જણાવી. કપિદે કહ્યું—સ્વામી ! શું તમારા મતમા ધર્મ નથી જ? ત્યારે મરીચિએ વિચાર્યું કે—'ગ્નરેખાર, આ ભારે કર્મી હોવાથી જિનેન્દ્રે પ્રકૃષ્ટે સત્તા માર્ગ સ્વીકારતો નથી, માટે મારેજ શિષ્ય કરવો ઠીક છે. મારે યોગ્ય જ આ શિષ્ય મળી ગયો છે'. એમ વિચારી કહ્યું કે, જેમ જિનેન્દ્રે પ્રકૃષ્ટેલા માર્ગમાં ધર્મ છે તેમ આ મારા માર્ગમાં પણ ધર્મ છે'. એની ક્ષીતે મરીચિ ઉત્સાહ વાક્ય બોલ્યો. તે સાંભળી કપિદે તેની પાસે દીક્ષાલીની, મરીચિએ ઉત્સાહ પ્રકૃપવાથી પોતાની કોણકોણી સાગરોપામ બેટલો સાંસાર વધાર્યો. હવે તે કર્મને આલોચ્યા વિના ચોરાસી લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય પાળી ત્યાંથી કાળ કરીને,

(૪) તે વીરપ્રભુનો જીવ ચોથા લગમા ગ્રાહદેવલોકમાં દસ સાગરોપમની સ્થિતિવાળો દેવ થયો.

(૫) ત્યાંથી ચ્યવીને પાંચમા લવમાં કોટલાક નાગના ગામમાં જોડી લાખ પૂર્વના આયુષ્યવાળો કૌશિક નામે ગ્રાહાણ થયો. વિષયમાં આસક્ત, દબ્ય ઉપાર્જન કરવામાં તત્પર, અને હિમાલિકમાં કુર હૃદય-વાળો તે ગ્રાહાણ ઘણા કાળ ગૃહસ્થવાસ ભોગવી, અતે નિહડી થઈ, મૃત્યુ પામીને, ઘણા કાળ સુધી સાંસારમાં લમ્બ્યો, તે લાંબા સ્થલાભયોમાં ગણ્યા નથી

(૬) ત્યાંથી છઠું લવે સ્થૂણા નગરીમા જોતેર લાખ પૂર્વના આયુષ્યવાળો પુણ્ય નામે ગ્રાહાણ થયો તે અતે નિહડી થઈ, મૃત્યુ પામીને.

- (૭) સાતમે ભવે સૌધર્મ દેવલોકમાં મધ્યમ સ્થિતિવાળો દેવ થયો
- (૮) ત્યાથી ચ્યવીને આડમે ભવે ચૈત્ય નામના ગામમા સાડ લાખ પૂર્વના આયુષ્યવાળો અગ્નિદ્વોત નામે ગ્રાહ્યણ થયો અ તે ત્રિદહી થઈ, મૃત્યુ પામીને
- (૯) નવમે ભવે ધશાન દેવલોકમા મધ્યમ સ્થિતિવાળો દેવ થયો
- (૧૦) ત્યાથી ચ્યવીને દસમે ભવે મદર નારો ગામમા છાપન લાખ પૂર્વના આયુષ્યવાળો અગ્નિભૂતિ નામે ગ્રાહ્યણ થયો અ તે ત્રિદહી થઈ, મૃત્યુ પામીને
- (૧૧) અગ્નીઆરમે ભવે સનત્કુમાર દેવલોકમાં મધ્યમ આયુષ્યવાળો દેવ થયો
- (૧૨) ત્યાથી ચ્યવીને ગારમે ભવે શ્વેતાળી નગરીમાં ચુમ્માદ્વીશ લાખ પૂર્વના આયુષ્યવાળો ભારદ્વાજ નામે ગ્રાહ્યણ થયો તે અ તે ત્રિદહી થઈ, મૃત્યુ પામીને
- (૧૩) તેરમે ભવે માહિન્દ્ર દેવલોકમા મધ્યમ સ્થિતિવાળો દેવ થયો
- (૧૪) ત્યાથી ચ્યવીને કેટલોક કાળ ભવભ્રમણ કરી, ચૌદમે ભવે રાજગૃહ નગરમા યોવીસદ્વાખ પૂર્વના આયુષ્યવાળો સ્થાવર નામે ગ્રાહ્યણ થયો તે પણ અ તે ત્રિદહી થઈ, મૃત્યુ પામીને.
- (૧૫) પદરમે ભવે બ્રહ્મદેવલોકમા મધ્યમ સ્થિતિવાળો દેવ થયો
- (૧૫) ત્યાથી ચ્યવીને ઘણો કાળ સસારમાં પરિભ્રમણ કરી, બોળમે ભવે રાજગૃહ નગરમા વિશાખ-ભૂતિ નામે યુવરાજની ધારિણી નામે ભાર્યાની કુળે, કેરોડ વરસના આયુષ્યવાળો વિશ્વભૂતિ નામે ક્ષત્રિય થયો વિશ્વભૂતિ એક વખત પોતાના અ ત પુર સાથે પુષ્પકર ઇક નામના રમણીય ઉદ્યાનમા કીડા કરતો હોતો, તે

જોઈ તેના કાકાના દીકરા વિશાળન દીને ઈર્ષ્યા આવી દે-અથા ગુપ્તી વિદ્યભૂતિ ઉદ્યાનમાં છે ત્યાં મુખી મારાથી ત્યા જઈ શકાય નહિ, માટે તેને કપટ કરી ગહાર કાઢું. એમ વિચારી વિશાળન દીએ કપટ કરી સરલસ્વલાવી વિદ્યભૂતિને ગહાર કાઢ્યો, અને પછી પોતાના અત પુર માથે ઉદ્યાનમા કીડા કરવા લાગ્યો. પાછળથી વિદ્યભૂતિને કપટની ગણર પડતા કોધ ચઢ્યો અને એક મુદ્દિ વડે કોડાના વૃક્ષ પર પ્રહાર કરી તેના બધા કળો નીચે પાડી નાખ્યા. ત્યારપછી વિશાળન દીને ઉદેશી બોલ્યો કે-“આ કોડાના કંઈની જેમ તમારા મસ્તકો પૃથ્વી પર રંગદોળી નાખુ એવી મારી તારાત છે, પણ શુ કરુ ? વડીલો ઉપરની મારી ભક્તિથી જ એમ કરી શકતો નથી. આવા કપટ્યુક્ત ભોગની મારે જરૂર નથી”. એમ કહી વિચયોગી વિરક્ત બનેલા વિદ્યભૂતિએ સભૂતિનામના મુનિરાજ પાને દીક્ષા લીધી હવે વિદ્યભૂતિ મુનિરાજ એક હબાર વરસનો ઉત્ર તપ તપતા છતા, વિચરતા વિચરતા એક વળત માનખમણને પારણે ગોચરી માટે મથુરામા આવ્યા, તે વખતે, તેમના કાકાનો દીકરો વિશાળન દી પણ ત્યા પરણુના માટે આવ્યો હતો તેણે તપથી અત્ય ત કૃશ થઈ ગયેલા વિદ્યભૂતિને જોયા હવે વિદ્યભૂતિ ગોચરી માટે આવ્યા જાય છે, તેવામાં તેઓ એક ગાય સાથે ગથરાવાથી પડી ગયા તે જોઈને કોડાના કંઈને પાડવાનુ તારુ બળ કયાં આવ્યુ ગયુ ?” એમ કહીને વિશાળન દી હસ્યો. તે સાગળીને વિદ્યભૂતિએ કોધથી તે ગાયને સીંગડે પકડીને આકાશમા ભમાવી. અને એવુ નિયાણુ કર્યુ દે-હું આ ઉત્ર તપસ્યાના પ્રભાવથી ભવાંતરે ઘણું પરાક્રમ વાળો થાઉ, પછી તેમણે પોતાનુ કરોડ વરસનુ આયુષ્ય પૂર્ણ કરી, પૂર્વ પાપની આલોચના કર્યા વગર મૃત્યુ પામીને,

(૧૭) સત્તરમે ભવે મહાશુકે દેવલોકમાં ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યવાળો દેવ થયો  
 (૧૮) ત્યાથી ચ્યવીને અઢારમે ભવે—પોતનપુર નગરમાં પ્રબળપતિ નામના રાજાનો દીકરો ત્રિપુષ્પ નામે  
 વાસુદેવ થયો પ્રબળપતિ રાજાનું નામ પ્રથમ સ્ત્રિપ્રતિષ્ઠા હતું, તેને ભદ્રા નામે રાણીની કુળે અચલ  
 નામે પુત્ર, અને મૃગાવતી નામે પુત્રી થઈ મૃગાવતી ધણી રૂપાળી હતી એક વળતે ચૌવનવતી અને  
 સૌંદર્યવતી તે મૃગાવતી પોતાના પિતાને પ્રણામ કરવા ગઈ, ત્યારે તેણીનું અતિથય સૌંદર્ય જોઈ રાજા  
 કામાતુર થયો, અને તેણીની સાથે લગ્ન કરવાનો ઉપાય વિગારી મૃગાવતીને વિદાય કરી, હવે રાજાએ  
 નગરના મોટા મોટા માણસોને સલામ યોદાવી પૂછ્યું કે—હું સ્વામી ! જે ઉત્તમ ઉત્તમ રત્નવસ્તુઓ હોય  
 તે રાજાનીજ કહિવાય, કારણ કે—રત્નવસ્તુઓનો સ્વામી રાજા સિવાય બીજો કોણ યોગ્ય કહિવાય ? ! આ  
 પ્રમાણે લોકોના જ મુખથી કહિવરાવી રાજાએ મૃગાવતીને રાજસલામાં યોદાવી, અને લોકોને કહ્યું કે—  
 તમારા જ વચન મુજબ આ કન્યારત્ન મારે જ ગ્રહણ કરવું જોઈએ ! આ યનાવ જોઈ સલામ લોકો  
 લાજિજત થઈ ગયા પછી રાજાએ મૃગાવતી સાથે ગાધર્વવિધિથી લગ્ન કર્યું આ પ્રમાણે તે રાજા પોતાની  
 પ્રભા એટલે સતતિનો પતિ થયો, તેથી તેનું નામ ‘પ્રબળપતિ’ એ પ્રમાણે પ્રસિદ્ધ થયું મૃગાવતીની  
 કુળે સાત સ્વપ્નોએ સૂચિત ચોરાસી લાખ વરસના આયુષ્યવાળો ત્રિપુષ્પ નામે પુત્ર થયો. તેણે બાલ્યાવ-  
 સ્થામાં પણ પ્રતિવાસુદેવના હાગરતા ખેતરને વિદ્ય કરનારા સિ હને શસ્ત્ર વગર પોતાના હાથથી જ ચીરી  
 નાખ્યો હતો અનુક્રમે ત્રિપુષ્પ વાસુદેવપણેને પાગથા એક વળતે વાસુદેવના શયન સમયે મધુર સ્વસ્વાળા  
 કેટલાક ગવૈયા ગાતા હતા ત્યારે વાસુદેવે પોતાના શઙ્ખાપાત્રને આરા કરી કે—મારા ઉઘી ગયા પછી

ગાયન બંધ કરાવજે, અને ગૌયાઓને રબ આપજે. હવે વાસુદેવ નિદ્રાવશ થઈ ગયા છતાં પણ મધુર ગાયનનાં રસમાં તલ્લીન થાની ગયેલા શબ્દાપાલે ગાયન બંધ કરાવ્યું નહિ તેથી થોડીવારમાં વાસુદેવ જાગી ઉઠ્યા, અને તેઓને ગાતા જોઈ ગુસ્સે થઈ દારપાલને કહ્યું કે-‘આરે હુદ્ર ! મારી આજ્ઞા કરતાં પણ શું તને ગાયન વધારે પ્રિય છે ?, ત્યારે તો તું તેનું ફળ ભોગવ’ એમ કહી તેમણે શબ્દાપાલનાં કાનમાં તપાવેલા સીસાનો રસ રેડાવ્યો. આ કૃત્યથી વીરપ્રભુના જીવ ત્રિપુષ્પ વાસુદેવે કાનમાં ખીલા ઠોકાવાનું કર્મ ઉપાર્જન કર્યું એવી ક્ષેત્રે તે લવમાં અનેક હુકમો કરી ત્યાંથી મૃત્યુ પામીને,

(૧૯) ઓગણીશમે ભવે સાતમી નરકમા તેવીશ સાગરોપમના આયુષ્યવાળો નારકી થયો

(૨૦) ત્યાંથી નીકળીને વીસમે ભવે સિહ થયો

(૨૧) ત્યાંથી મરીને એકવીસમે ભવે ચોથી નરકમાં નારકીપણે ઉપન્યો,

(૨૨) ત્યાંથી નીકળી ઘણા ભવો ભરીને બાવીસમે ભવે મનુષ્યપણું પામ્યો ત્યાં તેણે શુભ કર્મ

ઉપાર્જન કરી મૃત્યુ પામીને

(૨૩) ત્રેવીસમે ભવે વિદેહશેવમા મૂકા નામની રાજધાનીમા ધનજય રાજની ધારિણી નામે રાણીની કુળે ચોરાસી લાખ પૂર્વના આયુષ્યવાળો પ્રિયમિત્ર નામે એકવર્તી થયો તેણે પોદ્દિત નામે આચાર્ય પાસે દીક્ષા લઈ, એક કરોડ વરસ સુધી સયમ પાળી, અતે કાળ કરીને

(૨૪) ચોવીસમે ભવે મહાશુક દેવલોકમા સ્વાર્થ નામના વિમાનમા સત્તર સાગરોપમની સ્થિતિવાળો દેવ થયો.



(૨૫) તાંથી ચ્યવીને પગીસમે લાવે આ ભસ્તરેગમા છત્રિકા નાગે નગરમા જિતશત્રુ રાજાની ભક્ષા નામે રાણીની કુળે પચીસ લાખ વરસના આયુષ્યવાળો નન્નંત નામે પુન જયો તેણે ઘણા વરસ રાજ્ય લોગવી, અનુક્રમે જન્મથી ચોવીસ લાખ વરસ વ્યતિક્રમાવી, રાજ્યનો ત્યાગ કરી, યોગિન્નાચાર્ય પાસે દીક્ષા લીધી. દીક્ષિત થયા બાદ નન્દનચુનિચો જીત્તી પર્યંત માસખમણો કરીને, વિસર્યાનકલ આસાધન કરવાથી તીર્થ કર નામ કર્મ ઉપર્જન કર્યું. તેમણે એક લાખ વરસ ગુપ્તી ગાસ્ત્રિ પાળી, અતે એક માસની સદો-ખનાપૂર્વક કાળ કરીને

(૨૬) છવ્વીશમે લાવે પ્રાણત નામના દેવલોકમા પુરુષોત્તરાવત સક વિમાનમા વીસ સાગરોપમની સ્થિતિવાળો દેવ થયો

(૨૭) ત્યાંથી આયુષ્ય પૂર્ણ થતા ચ્યવીને, મરીગિના ભવમા બાધેગા અને લોગવતા બાકી રહેતા નીચ ગોત્રકર્મના ઉદયથી, સત્યાવીસમે લાવે વીર પ્રભુનો જીવ પ્રાક્ષણકુડગ્રામ નગરમા નાભલક્ષ પ્રાક્ષણની ભાર્યા દેવાનંદાની કુળે ગર્ભપણે ઉત્પન્ન થયો.

આવી રીતે નીચ ગોત્રકર્મનાઉદયથી તીર્થ કર શ્રીતીરપ્રભુનો જીવ નીચ કુળમા આવ્યો, તેથી સોધર્મેન્દ્ર વિચાર કરે છે કે—

નીચ ગોત્રકર્મ ક્ષીણ ન થયું હોય તો જાનતી ઉત્તપિણી અને અવસર્પિણી ગયા બાદ અચ્છેરા રૂપે બને છે કે-તીર્થ કરેા ગકવર્તીઓ બાદહેવા અને વાસુદેવો શદ્દ કુળોમાં અધમ કુળોમા તુચ્છકુળોમાં દશિકુળોમાં વિશુદ્ધકુળોમાં કૃષ્ણકુળોમા તથા પ્રાક્ષણકુળોમા આવ્યા હતા. અને આવશે. કુશિને વિષે ગર્ભપણે ઉત્પન્ન થયા હતા ઉત્પન્ન થાય છે અને થશે

પરંતુ નીચકુળમાં યોનિમાર્ગથી જન્મને માટે કોઈ પણ વળત નીકળ્યા નથી નીકળતા નથી અને નીકળશે પણ નહિ. એટલે કે-કુદાચિત્ કર્ગના ઉદ્ભવથી તીર્થકર વિગેરે તુરંચાનિ કુળોમાં ગર્ભપણે આવે, એવું આચેરસાદૃષ યાને, પરંતુ જન્મ તો કોઈ પણ વળત થયો નથી, તેમ થશે પણ નહિ ॥૨૬॥

આ શ્રમણ લગવાનું મહાતીર જ બુદ્ધીય નામના ક્ષીપને વિગે ભસ્તશેવમાં પ્રાગણકુ ૭ ગ્રામ નગરમાં કોડાલગોત્રના ત્રાણદત્ત નામના પ્રાહ્મણની ભાર્યા, બાલધર ગોત્રની દેવાનદા નામે પ્રાહ્મણીની કુળને વિગે ગર્ભપણે ઉત્પન્ન થયા છે ॥૨૭॥

તેથી દેવોના ઇન્દ્ર અને હંવોના રાજા એવા ગકો, કે જે શકો ભૂતાગળમાં થઈ ગયા, વર્તમાન કાળમાં વિગમાન છે, અને ભવિષ્યકાળમાં થશે, તેઓને એવો આચાર છે કે-લગવાનું અરિહુતોને પૂર્વે કહેલા સ્વરૂપવાળા શૂદ્ર કુળો આત્મકુળો, તુરંચ દરિદ્ર લિપ્તુક અને કુપણકુળો થકી તથા પ્રાહ્મણકુળો થકી પૂર્વે કહેલા સ્વરૂપવાળા ઉચ્ચ કુળોમાં લોગ કુળોમાં રાજન્ય, ઈક્ષ્વાકુ સાત કુળોમાં એટલે શ્રીમહાભદ્રેવના વંશમાં થયેલા સાત નામે ક્ષત્રિયોના કુળોમાં, ક્ષત્રિયકુળોમાં, હસ્તિકકુળોમાં તથા પીત્ત પણ તેવા પ્રકારના શુદ્ર બ્ધતિવાળા, અને શુદ્રકુળવાળા વંશોમાં આવતું રાજન્ય કરતા હોય, રાજ્યલક્ષ્મી લોગવતા હોય એવા કુળોમાં રાક્ષસ ત્રેહિએ તેથી મારે પણ એમ કરવું ચુકત છે કે- શ્રીમહાભદ્રેવ વિગે પૂર્વતીર્થકરોએ કહેલા છેડલા તીર્થકર શ્રમણ લગવાનું મહાતીરને પ્રાગણકુ ૭ગ્રામ નગર થકી કોડાલગોત્રના શ્રી ત્રાણભદ્રેવના વંશમાં થયેલા ત્રાણદત્ત પ્રાહ્મણની ભાર્યા, બાલધર ગોત્રની દેવાનદા નામે પ્રાહ્મણીની ૭ગ્રામંથી ક્ષત્રિયકુ ૭ગ્રામ નગરમાં સાત નામે ક્ષત્રિય વિશેષોની મધ્યમાં થયેલા

કાશ્યપ ગોત્રના સિદ્ધાર્થ નામના ક્ષત્રિયની લાર્ચા, વાસિષ્ઠ ગોત્રની નિશદા નામે ક્ષત્રિયાણીની કુળને વિષે ગર્ભ પણે ગફવા ભોઈઓ. વળી જે તે ત્રિશદા ક્ષત્રિયાણીની પુત્રી રૂપે ગર્ભ છે તેને પણ બ્રાધર ગોત્રના દેવાનન્દ ગ્રાહાણીની કુળમા ગર્ભપણે ગફવે ભોઈઓ. આ પ્રમાણે શકેન્દ્ર વિગાર કરે છે આ પ્રમાણે વિચાર કરીને પદ્ધતિ એટલે પહેલે આદનાસા સેન્યના અધિપતિ હસિંગુએમી નામના દેવને જોડાવે છે જોડાવીને તેને શકેન્દ્રે આ પ્રમાણે કહ્યું કે—

હ દેવાનુગિય ! ખરેખર એવું થયું નથી, એવું થતું નથી અને એવું જાણું નહિ કે—અસિહ તો, અકવર્તીઓ બલદેવો તથા વાસુદેવો શુદ્રકુળોમા અધમકુળોમાં કુણકુળોમા, દન્દ્રિકુળોમા, તુચ્છકુળોમા, વિદ્યુકકુળોમા તથા ગ્રાહાણકુળોમાં આવ્યા હોય, આવતા હોય તથા લગિચ્છાણે આવવાના હોય ખરેખર, તીર્થ કરે, અકવર્તીઓ, બલદેવો તથા વાસુદેવો ઉચ્છકુળોને વિષે ભોગકુળોમા સમ્યગ્ન્યકુળોણા, દાન્યકુળોમાં, ધક્ષવાકુ કુળોમાં, હસ્તિશકુળોમા આગવા તેવા પ્રકારના બીજા પણ વિશુદ્ધ બતિવાડા વશોમાં આવ્યા હતા આવે છે અને અને આવશે

પરંતુ ટોડોને વિષે અચ્છેસારૂપ એવો પણ ભાવ છે, કે જે ભાવ અને તી ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણી ગયા બાદ ઉત્પન્ન થાય છે. શ્રીવીરગ્રભુ તે અચ્છેસા રૂપે ગ્રાહાણકુળમાં ગર્ભપણે આવ્યા છે કારણ કે—જેની સ્થિતિ ક્ષીણ થઈ ની, જેના રસનો પરિભોગ થયો નથી, તથા જે આત્મપ્રદેશ જકી હર ગયા નથી, એવા નીચ ગોત્રકર્મના ઉદય વડે તીર્થ કરે, ગકવર્તીઓ બલદેવો તથા વાસુદેવો અતકુળોને વિષે

પ્રાન્ત કુળોને વિષે, તુચ્છકુળોમાં, દરિદ્રકુળોમાં, લિશ્તકુળોમાં, કૃપણકુળોમાં, તથા પ્રાક્ષણકુળોમાં આવ્યા હતા આવે છે તથા આવશે

તે નીચ કુળોમાં કુલિને વિષે ગર્ભપણે આવ્યા હતા આવે છે અને આવશે. પરન્તુ કોઈ પણ વળત ચોનિ દ્વારા જન્મ રૂપે નીકળ્યા નથી નીકળતા નથી તેમ નીકળશે પણ નહિ ॥૨૩॥

આ શ્રમણે ભગવાન્ મહાવીરે ક'ળદ્રીપ નામના દ્રીપમા ભસ્તશેનને વિષે પ્રાક્ષણ કુડ્યામ નામે નગરમા કોઘદ ગોત્રના ત્રાસહસ્ત નામના પ્રાક્ષણની ભાર્યા, બલધર ગોત્રની દેવાનન્દા નામની પ્રાક્ષણીની કુલિને વિષે ગર્ભપણે આવ્યા છે ॥૨૪॥

તેથી દેવોના ઇન્દ્ર અને દેવોના રાજ એવા અતીત વર્તમાન અને અનાગત શકોનો એવો આચાર છે કે-ભગવાન્ અસ્તિહિતોને તેવા પ્રકારના અતકુળ, પ્રાન્તકુળ, તુચ્છકુળ, કૃપણકુળ, દરિદ્રકુળ, લિશ્તકુળ, ચાત્ પ્રાક્ષણકુળો થકી તેવા પ્રકારના ઉચ્ચકુળ, લોગકુળ, રાજન્યકુળ, જાતકુળ વિશેષ બળિ અને વિશેષ કુળવાળા વશોમાં સડમાવવા નેઈએ ॥ ૨૫ ॥

તેથી હે દેવાનુગ્રિય ! તું બલ, અને શ્રમણે ભગવાન્ મહાવીરને પ્રાક્ષણકુડ્યામ નગર થકી કોડાવ ગોત્રના ત્રાસહસ્ત પ્રાક્ષણની ભાર્યા બલધર ગોત્રની દેવાનન્દા પ્રાક્ષણની કુળમાંથી ક્ષત્રિયકુડ્યામ નગરમા જાતકુળના ક્ષત્રિયોની મંથમા કાશ્યપ ગોત્રના સિદ્ધાર્થ નામના ક્ષત્રિયની ભાર્યા વાસિષ્ઠ ગોત્રની ત્રિશલા નામની ક્ષત્રિયાણીની કુળને વિષે ગર્ભપણે સડમાવ અને જે તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીનો ગર્ભ છે તેને પણ બલધર ગોત્રની દેવાનન્દા પ્રાક્ષણીની કુળમાં ગર્ભપણે સડમાવ

સ ક્રમાવીને મારી આજ્ઞાને જરાહી પાછી આપ, ચોટલે કે-મારી આજ્ઞા મુજબ કરીને પાછો આવી જરાહી નિવેરન કરે ॥ ૨૬ ॥

ત્યાર પછી પદ્ધતિ સેન્યના અભિપતિ ઝોવા તે હસ્થિગમેષી દેવને દેવોના ઇન્દ્ર અને દેવોના ઝોવા સબ્દ શકે એ પ્રમાણે કહે છતે તે હસ્થિગમેષી દેવ હર્ષિત થયો, યાવત પ્રકુચિત હૃદયવોળા થઇને એ હાથ જોડી, હસે નખ લોગા કરી, આવર્ત કરી, મસ્તકે અજલ્હિ જોડીને 'હે આપ આજ્ઞા કરો છો તે મુજબ કરીશ' એ પ્રમાણે શકની આજ્ઞા વચનને વિનાગપૂર્વક સ્વીકારે છે. સ્વીકારીને ઇશાન પૂણા તરફ જાય છે.

જા'ને વેદીએ સચુદ્ધાત વડે વેદીગ શરીર કરવા માટે પ્રયત્નવિશેષ કરે છે તે પ્રયત્નવિશેષ કરીને સ ચયાતા યોજન પ્રમાણવાળા, ઊંચે અને નીચે હ અને આકારે લાળો, અને શરીરના બેવો જાડો જે જીવ-પ્રદેશો અને કર્મપુદ્ગલોનો સગૂંહ તેને શરીર શકી યહાર કાઢે છે યહાર પાઠીને આગ પ્રકારના પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરે છે, તે આ ધીતે કર્કેતનાહિ રત્નો બેવાં વજ્ર ચોટલે હીરા બેવા બેદૂર્થ રત્ન બેવા લોહિતાક્ષ રત્ન બેવાં, મગારગદ્ધ નામના રત્ન બેવા, હ સગર્ભ રત્ન બેવા, પુલક રત્ન બેવા, સોગધિક રત્ન બેવા, જ્યોતિ રસ રત્ન બેવા અજન રત્ન બેવાં, અજલપુલક રત્ન બેવા, જાત રત્ન બેવા, ગુલાગ રત્ન બેવા, અક રત્ન બેવા, સ્ફટિક રત્ન બેવા, અને સિંહ જાતિના રત્ન બેવા. ગેદી ધીતે સોગ પ્રકારના રત્નો બેવા વેડિય વર્ગજાના પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરીને તેઓમાથી અસાર પુદ્ગલોને ત્યજી દે છે અસાર પુદ્ગલોનો ત્યાગ કરીને સારભૂત પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરે છે ॥ ૨૭ ॥

તે સારભૂત પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરીને બીજી વાર પણ વેડિય સચુદ્ધાત વડે પૂર્વની પેઠે પ્રયત્ન વિશેષ કરે છે તે પ્રયત્ન વિશેષ કરીને ઉત્તર વેડિય રૂપને, ચોટલે ભવધારણીય જે મૂલ રૂપ તેની અપેક્ષાએ બીજા

રૂપને કરે છે. બીજુ રૂપ કરીને તે હરિભૂગમેષી દેવ દેવગતિની આર્યો, તે કેવી દેવગતિથી આર્યો ?, તે કહે છે તે ઉદ્દૃષ્ટ, જોટલે દેવોને વિષે પ્રતીત જોવી, અને બીજી ગતિજો કરતા મનોહર, ચિત્તની ઉત્સુકતા વાળી, કાયાની અપલતાવાળી, તીવ્ર, બીજી સઘળી ગતિજોને જીતનારી,

પ્રથમ પવનથી ઉછળતા ધૂમાડાની ગતિ જેવી—શરીરના સમગ્ર અવયવોને કે પાવનારી, ઉતાવળથી દોડતો દોડતો તે હરિભૂગમેષી દેવ તીરછા અસ પચાતા ઠીપસચુદ્રોની મંથ્ર લાગમા ન્યા જ ઝદ્રીપ નામે દ્રીપ છે, ભારતક્ષેત્ર છે, જ્યાં ગ્રાહ્યકુડામ નગર છે, જ્યાં ઋષભદત્ત ગ્રામ્યજનુ ઘર છે અને ન્યા દેવાનદા ગ્રાહ્યણી છે, ત્યા આવે છે. આવીને ભગવતનુ દર્શન થતા જ શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરને પ્રણામ કરે છે પ્રણામ કરીને પરિવાર સહિત દેવાનદા ગ્રાહ્યણીને અવસ્થાપિની નિદ્રા આપે છે અવસ્થાપિની નિદ્રા આપીને દેવાનદાના શરીરમાંથી અશુચિ પુદ્ગલોને હર કરે છે હર કરીને શુભ પુદ્ગલોને સ્થાપન કરે છે સ્થાપન કરીને હે ભગવન્ ! આપ મને અનુજ્ઞા આપો, એ પ્રમાણે કરીને શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરને પ્રભુને બીલા-કુલ યાધા ન પહોંચે તેમ સુખ પૂર્વક પોતાના દિવ્ય પ્રભાવ વડે હસ્તતલના મ પુટમા અહણુ કરે છે. અહણુ કરીને ન્યા ક્ષત્રિયકુડામ નગર છે, જ્યાં સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયનુ ઘર છે,

ન્યા ત્રિશદા ક્ષત્રિયાણી છે ત્યા આવે આવીને પરિવાર સહિત ત્રિશદા ક્ષત્રિયાણીને અવસ્થાપિની નિદ્રા આપે છે નિદ્રા આપીને ત્રિશદા માતાના શરીરમાંથી અપવિત્ર પુદ્ગલોને હર કરે છે હર કરીને પવિત્ર પુગલોને સ્થાપન કરે છે સ્થાપન કરીને શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરને પ્રભુને બીલાકુલ યાધા ન પહોંચે તેમ સુખ પૂર્વક પોતાના દિવ્ય પ્રભાવ વડે ત્રિશદા ક્ષત્રિયાણીની કુળને વિષે ગર્ભપણે સ ક્રમાવે છે. તે ગર્ભને

દેવાન દાની કુળમાંથી ચોનીમાર્ગે શ્રહણ કરીને ત્રિશદા માતાની કુળમાં ગર્ભાશય દ્વારા સ કમાવ્યો વળી જે તે ત્રિશદા ક્ષત્રિયાણીની પુત્રીરૂપે ગર્ભ છે. તે ગર્ભને બદાધર ગોત્રની દેવાન દા કામણીની કુળમાં ગર્ભપણે સ કમાવીને તે હરિણેગમેષી દેવ જે દિશામાં આવ્યો હતો તેજ દિશા તરફ પાછો આવ્યો ગયો ॥ ૨૮ ॥

હરિણેગમેષી દેવ કેવી ગતિથી આલીને સૌધર્મન્દ્ર પાસે ગયો ? તે કહી છે— ઉત્કૃષ્ટ જોટલે દેવોને ભણે પ્રતિત ઝોવી, તથા યીજી ગતિઓ કરતાં મનોહર- ગિતની ઉત્સુકતાવાળી, કાયાની અપદતાવાળી, તીવ્ર, યીજી સઘલી ગતિઓને જીતનારી, પ્રચંડ પવનથી ઉછળતા ધૂમાડાની ગતિ જેવી ઉતાવળી-ચેગવાળી અને દેવોને યોગ્ય આવા પ્રકારની દેવગતિ વડે

તીરછા અસખ્યાત ક્ષીપસગુદ્રોની મધભાગમાં લાગ ચોજનના પ્રમાણવાળી ગતિથી દોડતો દોડતો જ્યાં સૌધર્મ દેવદોષ છે, સૌધર્માવત સક નામનું વિમાન છે અને શક નામના સિદ્ધાસન ઉપર દેવના ઈન્દ્ર અને દેવોના રાજા ઝોવો શક છે ત્યાં આવે છે. આવીને દેવોના ઈન્દ્ર અને દેવોના રાજા ઝોવા તે શકને તે પૂર્વે કહેલી આરાને જલ્દી પાછી આપે છે, જોટલે—‘આપની આજ્ઞાનુસાર મેં કામ કર્યું’ એ પ્રમાણે નિવેદન કરે છે ॥ ૨૯ ॥

તે કાળે અને તે સમયે શ્રમણ લગવાનું મહાવીરને જે તે વર્ષાકાળનો ત્રીજો માસ પાંચમું પળવાડીયું જોટલે આસો માસનું કૃષ્ણ પળવાડીયું તે આસો માસના કૃષ્ણ પળવાડીયાની તેરસની રાત્રિને વિશે ખ્યાસી રાત્રિ-દિવસ ગયા ગાહ ત્યાસીમી રાત્રિ-દિવસની વચ્ચેનો કાળ જોટલે રાત્રિ વર્તે છતે પોતાનું અને શકનું

હિત કરનારા, પ્રભુ ઉપર ભક્તિવાળા, અને શકેતા વચનથી આરા પામેલા એવા હરિભુગમેષી દેવે ગ્રાહ્યભુ-  
કુહરામ નગર થકી કોડાલ ગોત્રના અષ્ઠભદ્રત ગ્રાહ્યભુની ભાર્યા બલ નર ગોત્રની દેવાનદા ગ્રાહ્યભુની કુળમાંથી.  
ક્ષત્રિયકુહરામ નગરમાં સાતકુળના ક્ષત્રિયોની મધ્યમાં કાશ્યપ ગોત્રના સિદ્ધાર્થ નામનો ક્ષત્રિયની  
ભાર્યા વાસિષ્ઠ ગોત્રની ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીની કુળને વિષે મધ્યસાત્રિમાં ઉત્તરકાશ્યુની નક્ષત્રને વિષે અદ્રનો  
યોગ પ્રાપ્ત થતાં પ્રભુને બિલકુલ આધા ન થાય તેમ સુળ પૂર્વક તે ત્રિશલામાતાની કુળને વિષે ગર્ભપણે  
સંક્રમાવ્યા ॥ ૩૦ ॥

તે કાળે અને તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર મતિ શ્રુત અને આવધિ, એ ત્રણ જ્ઞાન સહિત હતા.

બ્યારે દેવાનદાની કુળમાંથી ત્રિશલા માતાની કુળમાં પોતાનું સહરણ થવાનું હતું ત્યારે ‘હું  
સહસાર્ધશ’ એ પ્રમાણે પ્રભુ બાણે છે. બ્યારે હરિભુગમેષી દેવ દેવાનદાની કુળમાંથી લઈને ત્રિશલા માતાની  
કુળમાં સહરણ કરે છે ત્યારે તે સહરણકાળ વળતે ‘હું સહસાર્ધ છું’ એ પ્રમાણે બાણતા નથી અહીં  
કોઈ શકા કરે કે-“સહરણ થતી વળતે ‘હું સહસાર્ધ છું’ એ પ્રમાણે પ્રભુએ કેમ ન બાણ્ય ? કારણ કે  
સહરણનો કાળ અસખ્ય સમયનો છે. એટલે કે સહરણ કરતાં અસખ્ય સમય વ્યતીત થાય છે. આવી  
અસખ્ય સમયવાળી ક્રિયાને ભગવાન ન બાણે એ કેમ સભવે ? વળી સહરણ કરવાવાળા હરિભુગમેષી  
દેવની અપેક્ષાએ પ્રભુને વિશિષ્ટ જ્ઞાન છે, તેથી સહરણ થતી વળતે ‘હું સહસાર્ધ છું’ એમ પ્રભુને જ્ઞાન  
હોવું જ જોઈએ”. તેના ઉત્તરમાં જણાવવાનું કે-સહરણ ક્રિયાનો કાળ અસખ્ય સમયનો હોવાથી ‘હું  
સહસાર્ધ છું’ એ પ્રમાણે ભગવાન બાણે છે ખરા પણ આ વાક્ય સહરણ ક્રિયાની ક્રિયાળતા જણાવનારું છે.



હરિભુગમેષી દેવે તે ગર્ભનું એવી કુશળતાથી સહરણુ કર્યું કે જેથી પ્રભુને જરા પણ પીડા થઈ નહિ, અને તેથી પ્રભુએ બાણવા છતાં બાણે બાણ્યુ જ નહિ, જેમ કોઈ માણસના પગમા કાટો લાગ્યો હોય, થીબા માણસે એ કાટાને એવી કુશળતાથી કાઢ્યો કે જેથી તેને જરા પણ પીડા થવા દીધી નહીં તે વખતે તે માણસ જોલે છે કે- 'તે એવી ધીતે કાટો કાઢ્યો કે મને ખગર પડી નહિ' ત્ત કે અહીં કાટો કાઢતા તે સામા માણસને જ્ઞાન તો થાય છે, છતાં પીડા ન થવાથી કાટો કાઢનારીની કુશળતા જણાવવાને બાણે બાણ્યુ જ ન હોય એવો વ્યવહાર થાય છે વળી સુખમશ્ન થયેલો માણસ જોલે છે કે- આજનો આખો દિવસ ગયો, પરંતુ મને ખગર પણ પડી નહીં, અહીં પણ ને કે તે વ્યતીત થયેલા દિવસને બાણે છે, છતાં અતિશય સુખ જણાવવાને આવો વ્યવહાર થાય છે તેવી ધીતે હરિભુગમેષી દેવે એવી કુશળતાથી ગર્ભનું સહરણુ કર્યું, કે જેથી પ્રભુને જરા પણ પીડા થઈ નહિ, એમ જણાવવાને 'હુ સહરાઉ છુ' એ પ્રમાણે ત્ત કે પ્રભુ બાણે છે છતાં બાણતા નથી એમ કહ્યું છે

જ્યારે હરિભુગમેષી દેવે ત્રિશલા માતાની કુખમા ગર્ભનું સહમણુ કર્યું, ત્યારે 'હુ સહારાયો' એ પ્રમાણે પ્રભુ બાણે છે જે સત્રિમા શ્રમણુ ભગવાન મહાવીરને બલધર ગોત્રની દેવાનદા ગ્રાહ્યણીની કુખમાથી વાસિષ્ઠ ગોત્રની ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીની કુખમા તે સત્રિમાં તે દેવાનદા ગાદ્યાણી શશ્યને વિષે કાઢક ઉત્તી અને કાઢક બગતી, ચોટલે અલ્પ નિદ્રા કરતી છતી આગળ કહેવાશેજોવા સ્વરૂપના પ્રશસ્ત, કલ્યાણના હેતુરૂપ ઉપદ્રવોને હરનારા ધનના હેતુરૂપ મગદા કરનારા, અને શોભા સહિત ચોદ મહાસ્વામીને ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી વડે હરણુ કરાયેલા ભ્રમને બગી તે જેવી ધીતે ગજ વૃષભ વિગેરે ચોદ મહાસ્વામી હરણુ કરાયેલા ભ્રમને બગી

જે રાત્રિને વિષે શ્રમણ લગવાનું મહાવીર બલધર ગોત્રની દેવાનદા ગ્રાહ્યણીની કુળ થકી વાસિષ્ઠ ગોત્રની ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીની કુળને વિષે ગર્ભપણે સહારાયા, તે રાત્રિને વિષે તે ત્રિશયા ક્ષત્રિયાણી તે તેવા પ્રકારના શયનમંદિરને વિષે, એટલે જેનું વાણીથી વર્ણન થઈ શકે નહિ, પોતાની આંખથી દેખ્યું હોય તોજ બાણી શકાય એવા અવર્ણનીય, તથા અતિશય પુણ્યશાલી અને ભાગ્યશાલીને યોગ્ય એવા શયનમંદિરમા વળી તે શયનમંદિર કેવું છે? તે કહે છે-તેની અદરના ભાગમાં સર્વ ભીતો વિવિધ પ્રકારના ચિત્રોથી ચીતરેલી હોવાથી રમણીય છે, એવું બહારના ભાગમા ચૂનો લાગાવેલા હોવાથી આદની જેવું સંક્ષેપ છે, વળી કોમલ અને ચીકણા પાળાણાદિથી ઘુટેલું હોવાથી સુવાળું અને ચક્રચક્રીત છે તે શયનમંદિરનો ઉપરનો ભાગ વિવિધ પ્રકારના ચિત્રોવાદો છે, અને તળીયુ દેલીયમાન છે, જેની આરે તરફ મણિઓ અને રત્નો બેઠેલા હોવાથી અંધકાર નાશ પામ્યો છે, એવું, તે શયનમંદિરનું આગલું ભાગ પણ ઊંચું નીચું નથી બરાબર સપાટ છે, વળી પાંચ વર્ણવાળા મણિગોથી બાંધેલું હોવાથી ભિન્ન ભિન્ન જાતના સ્વસ્તિકાદિની રચના વડે મનોહર છે

રમ સહિત અને સુગંધમય એવા પંચવર્ણી પુષ્પોના સમૂહને યોગ્ય સ્થળે ગોઠવેલ હોવાથી સ્પર્શાર્યુક્ત છે, કાળો અગરુ ઉચી જાતનો કિંકુ, સેતારસ, અને વાળી રહેલા દશાંગાદિ ધૂપ, એ બધા પદાર્થોના મહિક્ક મારી રહેલી અને આરે તરફ ફેલાઈ રહેલી જે સુગંધ, તે વડે રમણીય છે, ઉત્તમ ગંધવાળા જે ઉચી જાતના ચૂર્ણો, તેઓના સુગંધ યુક્ત છે. સુગંધી દ્રવ્યોની બનાવેલી જે ગુટિકા, તેના સદશ અતિશય સુગંધી છે. આવા પ્રકારના શયનમંદિરને વિષે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી શયનમા એટલે પદગમા સૂતી

હતી, તે શય્યાનુ વર્ણન કરે છે- તે તેવા પ્રકારની શય્યામાં, એટલે જેનુ વાણીથી વર્ણન થઈ શકે નહિ, પોતાની આંગણથી દેખી હોય તોજ બાણી શકાય એવી અર્વનીય, તથા અતિશય પુણ્યશાસ્ત્રી અને ભાગ્ય શાસ્ત્રીને યોગ્ય એવી શય્યામાં વળી તે શય્યા કેવી છે?—શરીર પ્રમાણુ દીર્ઘ ગાંઠવાળી,

જેની બન્ને બાજુએ એટલે બધા મસ્તક રહે ત્યાં અને બધા પગ રહે ત્યા એશીકા રાજેલાં છે, મસ્તક અને પગને સ્થાને એશીકા સળવાથી તે બંને બાજુ ઊંચી છે, બન્ને બાજુએ ઊંચી હોવાથી વચ્ચેના ભાગમાં નમેલી અને ગભીર છે, જેમ ગગાની કાઠે રહેલી રેતીમાં પગ મૂકતાં પગ ઊંડો ચાડ્યો જાય છે તેમ આ શય્યામાં પણ પગ મૂકતા પગ ઊંડો ચાડ્યો જાય એવી અતિશય કોમલ છે, તે શય્યા ઉપર ઉત્તમ કાશીગણીવાળો રેશમી એાછાડ પાથર્યો છે, તે શય્યા જે વળતે સૂવા-ઁસવાના ઉપયોગોમાં આવતી નથી તે વળતે રજ વિગેરેથી મેલી ન થાય માટે ઉત્તમ વસ્ત્રથી ઢાંકેલી રહે છે, વળી તે શય્યા ઉપર લાલ રંગની મચ્છરફાની લાગાવેલી છે, તે શય્યા અતિશય મનોહર છે સસ્કારિત કરેલુ ચામડુ રૂ, ખૂર નામની વતસ્યતિ, માળન, અને આકાશનુ રૂ, એટલી સુકોમલ વસ્તુગોતા જેવા કોમલ સ્પર્શ વાળી, સુગંધી ઉત્તમ જાતના પુષ્પો અને ચૂર્ણો વડે કરેલા સસ્કાર વાળી, આવા પ્રકારની શય્યામાં, મધ્ય રાત્રિને વિષે કાંઈક ઉઘતી અને કાંઈક જાગતી, એટલે અદ્યપનિદ્રા કરતી છતી આગળ કહેવાશે એવા સ્વરૂપના પ્રશસ્ત યાવત્ ચૌદ મહાસ્વાન દેખીને જાગી તે આ રીતે હાથી, વૃષભ, સિંહ, લક્ષ્મી, પુષ્પની માળા, ચન્દ્ર, સૂર્ય, બૃજ, કાગશ, પદ્મસરોવર, સમુદ્ર, દેવવિમાન અથવા ભવન રત્નનો સથિ, અને નિર્ધૂમ અગ્નિ ॥ ૩૨ ॥

તે ચોદ મહાસ્થાનોમાં પહોંચે સ્થાને તે ત્રિશક્તા ક્ષત્રિયાણીએ હાથી જોયો. જો કે શ્રીકૃષ્ણભદ્રેય પ્રભુની માતાએ પહોંચે સ્થાને વૃષભ જોયો હતો, અને શ્રીમહાવીર પ્રભુની માતાએ પહોંચે સ્થાને સિંહ જોયો હતો, પરંતુ ધણા જિનેશ્વરીની માતાઓએ પહોંચે સ્થાને હાથી જોયો હતો, માટે એવી રીતના પાંડના અનુક્રમની અપેક્ષાએ-ગાહુપાંડના રથણુ માટે અહીં પણ શ્રીમહાવીર પ્રભુની માતાએ પહોંચે સ્થાને હાથી જોયો એ પ્રમાણે કહ્યું છે તે હાથી કેવો છે?, તે કહે છે-ચારદંતશૂલ વાળો, કોઈ દેકાણે ‘તગ્ધોઆચકિદંત’ એવો પાંડ છે, તેનો અર્થ આ પ્રમાણે-તતૌન્નસ એટલે મહાબલવાન ચાર દંતશૂલ વાળો, વરસાદ વરગી રહ્યા બાદ ગયેલા વિશાળ મેઘ જેવો અતિ સફેદ છે, વળી એકડા કરેલા મોતીના હાર, ક્ષીર સમુદ્ર, ચન્દ્રના કિરણો, પાણીના કણીયા, અને રૂપાને જે મહાશૈલ એટલે વૈતાળય પર્વત, તેઓના જેવા અતિશય મદ્રેહ છે ગદમા લુપ્થ બની એકડા થયેલા ભમરા વાળુ પુશ્પોદાર મદ્રેહ, તે મદ્રેહ વડે સુગંધમય બન્ને કુલસ્થળો વાળો,

શંકેન્દ્રના ચોરાવણુ હાથી જેવા શાસ્ત્રોક શરીર પ્રભાણુવાળો, જલથી ભરેલો જે ઘટાટોપ થયેલો અને ચો તરફ પથગયેલો મેઘ, તે મેઘની ગર્જના જેવી ગભીર અને મનોહર ગર્જના વાળા હાથી ને દેખે છે વળી તે હાથી કેવો છે? શુભ કુરતારો, સર્વ શુભલક્ષણોના સમુદયવાળો, સર્વ હાથીઓમાં ઉત્તમ અને વિશાલ, આવા પ્રકારના હાથીને ત્રિશક્તા ક્ષત્રિયાણી પહોંચે સ્થાને દેખે છે. (૧) ॥ ૩ ॥

ત્યાર પછી ત્રિશક્તા ક્ષત્રિયાણી બીજે સ્થાને-મદ્રેહ કમલના પાંદડાઓના જે સમૂહ, તેના કરતાં પણ અધિક રૂપની ક્રાન્તિવાળા વૃષભને દેખે છે. વળી તે વૃષભ કેવો છે? પોતાની પ્રભાના દ્રેલાવળ વડે દસે દિશાઓને ઉન્નોતિત કરતો,

કલ્પસૂત્ર

# ଆସିବ

113611

[illegible][illegible]

સુકોમળ લાલ તાળવાણો, લપટાયમાન વડે જવા ગાળ, ઉત્તમ સુવર્ણ અને નિર્મલ  
સુવર્ણ ગાદવાળી માટીની કુહડીમાં ગોળેલા અને કુહડી ફરતા ઉત્તમ સાથળ વાળો, પરિપૂર્ણ અને શોભતો,  
વીજળી જેવા ચક્રચક્રીત અને ચપળ થો નેત્રોવાળો, વિશાળ પુટ ઉત્તમ કેસરાઓના ફગદળા વડે

ઉંચું કરીને દુડાકારે વાળેલું અને શોભારાહિત અફળાવેલું છે પૂછડું જેણે એવા, અર્થાત્, તેણે પોતાનું પૂછડું જમીન સાથે અફળાવીને પછી ઉંચું કરી દુડાકારે વાળ્યું છે, મન વડે દૂરતા રહિત, સુંદર આકૃતિ વાળો, વિવાસ સહિત મદ મદ ગતિવાળો, આકાશ થકી ઉતરતો અને ત્યાર પછી પોતાના મુખમાં પેસતો, આવા પ્રકારના સિંહને તે નિશલા કાનિયાણી દેખે છે. વળી તે સિંહ કેવો છે ?—

અત્યંત તીક્ષ્ણ આંધ્ર લાગવાત્તા છે નજો જેના, તથા મુખની શોભા માટે પલ્લવપત્ર સારળી રમણીય ભૂમિ દેવાવેલી છે જેણે, એવા સિંહને નિશલા કાનિયાણી ત્રીજે સ્થાને દેખે છે (૥ ૩ ॥) ॥ ૩૫ ॥

ત્યાર પછી સંપૂર્ણ ચન્દ્રમા જેવા મુખ વાળી નિશલા કાનિયાણી ચોથા સ્થાનમા લક્ષ્મીદેવીને દેખે છે. તે લક્ષ્મીદેવી કેવી છે ? ‘૩૬’ એ જે હિમવન પર્વત, તેને વિષે ઉત્પન્ન થયેલું જે ક્રમળ રૂપી મનોહર સ્થાન, તેના ઉપર બેઠેલી. તે ક્રમળરૂપી સ્થાનનું વર્ણન આ પ્રમાણે બાળુવું — સો યોજન ઉંચો, એક હજાર બાવન યોજન અને બાર કન્યા પહોળો, એવા સુવર્ણમય હિમવાન પર્વત છે. તે પર્વત ઉપર દસ યોજન ઉંડો, પાંચસો યોજન પહોળો, અને હજાર યોજન લાંબો વજનના તળીયાવાળો પદ્મહ નામે હ્રદ એટલે સરોવર છે તેના મધ્ય ભાગમા પાણીથી બે કોસ ઉંચુ એક યોજન પહોળુ, એક યોજન લાંબુ, નીલરત્નમય દસ યોજનનું છે નાગવું જેનું, વજ્રમય છે શૂર જેનું રિપ્તરત્નમય છે કદ જેનો, લાત્ર સુવર્ણમય છે ગહારના પાંડા જેના, અને સુવર્ણમય છે અતરના પાદકાં જેના, એવી રીતનું ચોક ક્રમળ છે. તે ક્રમળની અદરેયો કોસ પેકાગી, બે કોસ લાગી, એક કોસ ઉંચી, લાલ સુવર્ણમય કેસરાઓથી શોભતી, એવા પ્રકારની સુવર્ણ મય કર્ણિકા છે એટલે ક્રમલનો બીજકોષ—કોડો છે. તેના મધ્યભાગમા અરંધો કોસ પહોળુ, એક કોષ

લાંબું, એક કોસમાં કાંઈક ન્યૂન ઉચે એવું લક્ષ્મીદેવીનું મંદિર છે તે મંદિરને પાંચસો ધનુષ્ય ઉચા, અડીસો ધનુષ્ય પહોળા, પૂર્વ દક્ષિણ અને ઉત્તર દિશામાં ત્રણ દરવાજા રહેલા છે તે મંદિરની મધ્યભાગમાં અડીસો ધનુષ્ય પ્રમાણ મણિમય વેદિકા છે તે વેદિકા ઉપર લક્ષ્મીદેવીને ચોગ્ય શય્યા છે હવે તે સુગ્રય કમલની ચારે તરફ ફેરતા, વલયના આકારવાળા એટલે ગોળ આકારવાળા, લક્ષ્મીદેવીના આભૂષણોથી ભરેલા તથા સુગ્રય કમલના પ્રમાણથી અરધા લાંબા પહોળા અને ઉચા, એવા એકસો આઠ કમળ છે એવી રીતે સઘળા વલયોમાં અનુક્રમે અરધું અરધું પ્રમાણ સમજવું. હવે બીજા વલયમાં વાયવ્ય દુશાન અને ઉત્તર દિશામાં ચાર હજાર સામાનિક દેવોને વસવાના ચાર હજાર કમળ છે પૂર્વ દિશામાં ચાર મહાદ્વિક દેવીઓના ચાર કમળ છે, આગ્નેયી દિશામાં અભ્યંતર પર્ષદાતાં ગુરૂ સ્થાનીય દેવોના આઠ હજાર કમળ છે, દક્ષિણ દિશામાં મધ્ય પર્ષદાના મિત્ર સ્થાનીય દેવોનાં દશ હજાર કમળ છે, નર્કત દિશામાં બાહ્ય પર્ષદાના નોકર તરીકે રહેલા દેવોના બાર હજાર કમળ છે, અને પશ્ચિમ દિશામાં હાથી ઘોડા રથ પાળા પાડા ગાધર્વ અને નાટકરૂપ સાત સેનાઓના નાયકોના સાત કમળ છે ત્યાર પછી ત્રિજા વલયમાં સોળ હજાર અગરક્ષક દેવોને વસવાના સોળ હજાર કમળ છે ચોથા વલયમાં બત્રીશ લાખ અભ્યંતર આભિયોગિક દેવોને વસવાનાં બત્રીશ લાખ કમળ છે પાંચમાં વલયમાં ચાલીશ લાખ મધ્યમ આભિયોગિક દેવોને વસવાના ચાલીશ લાખ કમલ છે છઠ્ઠા વલયમાં અડતાલીશ લાખ બાહ્ય આભિયોગિક દેવોને વસવાનાં અડતાલીસ લાખ કમળ છે. એવી રીતે સુગ્રય કમળની સાથે ગણતાં સઘળા મળીને-એક કરોડ, વીસ લાખ, પચાસ હજાર, એકસો વીસ કમળ થયા આવા પ્રકારના કમળો વડે પરિવરેલું જે મૂલ કમલરૂપી મનોહર સ્થાન તે ઉપર લક્ષ્મીદેવી રહેલી છે.

વળી તે લક્ષ્મીદેવી કેવી છે ?- મનને રમણીય લાગે એવા સ્વરૂપવાળી, સમ્યક્ પ્રકારે સ્થાપન કરેલા સુવર્ણમય કે કાચાના સદૃશ ઉપમાવાળા છે એ પગ નેના એવી, અતિશય ઊંચા અને પુષ્ટ એવાં અંગુળાં વિગેરે ઉપર રહેલાં, લાશાદિ રસ વડે ભળેલું રંગેલા હોયની । એવા, પુષ્ટ, મધ્યભાગમાં ઊંચા, બાહ્યિક, લાલ રંગના, અને ચીકણા યુક્ત નળવાળી, કમળના પાંદડાં જેવાં સુકોમળ હોય અને પગવાળી, તથા સુકોમળ અને શ્રેષ્ઠ આંગળીઓવાળી, કુરવિદાવર્ત નામનું આલસણુ વિશેષ, અથવા આવર્ત પાંડીઓવાળાં પાંડીઓવાળાં અને શ્રેષ્ઠ આંગળીઓવાળી, કુરવિદાવર્ત પછી નહી, એવા પ્રકારની પગની છે રમણીય અને રહેલી, ગોળ આકારની, અને અનુક્રમે પહેલા પાતળી પછી નહી, સુવર્ણમય કદોરા યુક્ત એવી શ્યામ, સીધી, યુક્ત ઢીંગણવાળી, ઉત્તમ હોથીની સૂઠ જેવી પુષ્ટ સાથળવાળી, સુવર્ણમય કદોરા યુક્ત એવી શ્યામ, સીધી, વિસ્તીર્ણ કમરને લાગ નેના એવી, ઘુટેલું અબજ લમરા અને ઘટાટોપ યનેના મેઘ જેવી શ્યામ, સીધી, સપાટ, આતરા રહિત, બાહ્યિક, સુદર, વિલાસે કરી મનોરમ, શિશીયુગ્મ વિગેરે સુકોમળ પદાર્થો કરતાં પણ વધારે સુકોમળ, અને રમણીય છે રોમની પક્તિ જેની એવી, નાલીમડળ વડે સુદર, વિશાલ, અને સારા



અને ગોળાકાર છે જે સ્તન જેના ચોવી, યથા સ્થાને સ્થાપેલા મસ્તકના પાના વડે શોભાયુક્ત, અને દ્વિને ચાનદંકારી ચોતીચોના ગુચ્છ વડે ઉચ્છવળ, એવા પ્રકારનો જે ચોતીનો હાર, તે વડે શોભી રહેલી, હૃદય ઉપર પહેરેલી ચોનેયાની માળા વડે શોભતો એવા ને કડને વિષે પહેરેલો સ્તમ્ભ દોરો, તે વડે શોભતી, વળી તે લક્ષ્મીદેવી કેવી છે?—

પાન્ને જલાચો ઉપર તટકતાં એવા જે કુડળોની ઉલ્લાસાયમાન શોભાયુક્ત અને સીમાચીન છે પ્રાન્તિ જેમાં એવા પ્રકારના દ્વીતિસ્વરૂપ ગુણસમુહ વડે શોભતી, તથા સબ્દ જેમ સેવકોના સમૂહ વડે શોભે છે તેમ ગુણરૂપ સબ્દનો બીજો સેવક સમૂહ હોયની । એવા પ્રકારના દીપ્તદાણુ ગુણસમૂહ વડે શોભતી, કમળના જેવાં નિર્મલ, નિશાળ અને રમણીય છે લોગન જેના ચોવી, જેણીજો દ્વીપયમાન એવા પાન્ને હાથમાં ગ્રહણ કરેલા જે જે કમળ, તેઓમાળી મકરદંડ રૂપી જળ ટપકી રહ્યું છે એવી, અર્થાત્ લક્ષ્મીદેવીજો જે હાથમાં જે કમળ ગ્રહણ કર્યા છે તે કમળમાળી મકરદંડના ગિહ્વચો ટપકે છે. વળી તે લક્ષ્મીદેવી કેવી છે ? દેવતાને પરસેવો હોતો નથી, ફક્ત કીડા માટે જ પવન લેવા કપાવેલો-ફરકવેલો જે વીજણો, તે વડે શોભતી,

સમ્યક્ પ્રકારે છુટા છુટા વાળવાળો, શ્યામ વર્ણવાળો સઘન-એટલો આંતરો રહિત, બારીક બાલુવાળો અને લાંબો છે ચોટલો જેનો ચોવી, પાંહડમા ઉગેલા પૂર્વે કહેલા સ્વરૂપવાળા કમળ ઉપર નિવાસ કરનારી એવી ઐશ્વર્યાદિ ગુણયુક્ત લક્ષ્મીદેવીને નિશલા શનિયાણી દેખે છે. વળી તે લક્ષ્મીદેવી કેવી છે ? હિમવાન પર્વતના શિખર ઉપર નિજાજેન્દ્રોની લાળી અને પુષ્ટ સૂંઢો વડે અભિષેક કરાતી એવી લક્ષ્મીદેવીને નિશલા ક્ષાન્યાણી ચોથે સ્થાને દેખે છે ( ॥ ૪ ॥ ) ॥ ૩૬ ॥

અંગલં  
ચુરિ મચરિ માણુ કર્પો, । વદ્રમાણુતીત્ય મી,  
ધદ્ પરિગહિયા ભણુ ગણપદુરાધિરા વળી ચરિઅસ્મિ.

અ. ૧૫૫૧૭૧૦ ૨૫  
૨૦૧૧ ૧૦ ૨૫

## અથ તૃતીયં વ્યાખ્યાનમ્

ત્યાર પછી ત્રિશદા ક્ષત્રિયાણી પાંચમે સ્વર્ગને આકાશથી નીચે ઉતરતી એવી પુષ્પોની માળાને દેખે છે તે માળા કેવી છે ?- કલ્પવૃક્ષના તાબ અને રસ સહિત પુષ્પોની જે માળાઓ, તે માળાઓ વડે વ્યાન્ત હોવાથી રમણીય છે વળી તે પુષ્પમાળા કેવી છે ? ચપાના પુષ્પ, અશોકના પુષ્પ, પુન્નાગના પુષ્પ, નાગ-દેસરના પુષ્પ, પ્રિયગુના પુષ્પ, શિરીષસરસડાના પુષ્પ, ભોગરાના પુષ્પ, મલ્લિકા કેલડીના પુષ્પ, બદ્ધિના પુષ્પ, બેરુનિ પુષ્પ, અકોલના પુષ્પ, કોબરના પુષ્પ, કોરિડના પુષ્પ, હમરાના પાન, નવમાલિકા વેલડીના પુષ્પ, બકેલના પુષ્પ, તિલકના પુષ્પ, વાસ તિકા વેલડીના પુષ્પ, સૂર્યવિકાસી કમળના પુષ્પ, ચન્દ્ર વિકાસી કમળના પુષ્પ, ગુલાબના પુષ્પ, મચકુંદના પુષ્પ, અને આઆની મજરી ઉપર યતાવેલા પુષ્પો અને મજરીની સુગંધવાળી માળા છે વળી તે માળા કેવી છે ?- અનુપમ અને મનોહર સુગંધ વડે હસે દિશાઓને સુગંધયુક્ત કરતી, વળી તે માળા કેવી છે ?- સર્વ ઋતુઓના સુગંધી પુષ્પોની માળાઓ વડે સફેદ છે, વળી દેહીઅ-માન રમણીય લાલપીળા, વિગેરે ભિન્ન ભિન્ન રંગના પુષ્પોની વચ્ચે ગુથણી કરી હોવાથી બાણે ચિતરેલી હોયની । એવી આશ્ચર્યકારી લાસે છે. અર્થાત્ તે માળામા સફેદ વર્ણુ અધિક છે, અને અહર

બીજા વર્ણુ થોડા છે વળી તે માણાની અતિશય સુગંધીને લીધે અન્ય સ્થળેથી ખેંચાઈને આવેલો પદ્મહ મધુકરી અને ભમરાઓનો સમૂહ તે માણાની ઉપર નીચે તથા પડખે લીન બની કર્ણુને મધુર લાગે તેવા શબ્દ કરતો ગુન્ઠસ્વ કરી રહ્યો છે, આવા પ્રકારની પુષ્પમાળાને આકાશતળ થકી ઉતરતી દૃષ્ટે છે ( ॥ ૫ ॥ ) ॥ ૩૭ ॥

ત્યાર પછી ત્રિશલા દેવી છઠ્ઠું સ્વપ્ને ચન્દ્રને દૃષ્ટે છે તે ચન્દ્ર કેવો છે ? ગાયનુ દ્વધ, કીણુ, પાણીના કણીયા, અને રૂપાના કલશ જેવો સફેદ છે શાંતિ આપનારો, લોકોના હૃદય અને નેત્રોને વહાલો લાગે એવો, સ પૂર્ણ મહાવાળો-સોળ કલાયુક્ત, ઘોર અધકાર વડે ઘાટી અને ગલીર જે વનની ઝાડી, તે ઝાડીમાં પણ અધકારનો નાશ કરનારો, માસ વસ્ત્ર વિગેરેના પ્રમાણુને કરનારા જે શુકલ અને કૃષ્ણ એવા બે પળવાડિયા, તે બે પળવાડિયાની મધ્યમાં રહેલી જે પૂર્ણિમાને વિષે શોભતી કલાઓ વાળો, કુસુદના વનને વિકસ્વર કરનારો, રાત્રિને શોભાવનારો, રાગ વિગેરેથી સારી રીતે માણને ઉબવલ બનાવેલા આરીસા જેવો, હસ જેવા ઉબવલ વર્ણુવાળો, ગ્રહ નક્ષત્ર તારા વિગેરે જે જ્યોતિષ તેઓના મુખને શોભાવનારો, અર્થાત્ તેઓમાં અગ્રેસર, અધકારનો શત્રુ, કામદેવતા ભાથા' સમાન. જેમ ધનુર્ધારી પુરુષ ભાથાને પ્રાપ્ત કરી, તેમાંથી બાણો લઈ, તે બાણો વડે મૃગાદિ પ્રાણીઓને હણે છે, તેમ કામદેવ પણ ચન્દ્રનો ઉદય પામી લોકોને કામચાણુ વડે વ્યાકુલ કરે છે અર્થાત્ ચન્દ્રનો ઉદય થતા કામદેવ કામીઓને સતાવે છે વળી તે

૧ ચોદાઓ તથા શિકારીઓ જેમા તીરો રાખી પીઠ પાછળ બાધે છે તેને માથુ કહે છે

ચન્દ્ર કેવો છે? સમુદ્રની વેદાને<sup>૧</sup> વધારનારો, પોતાના પ્રાણવન્દલા લારના વિયોગથી વ્યથા બનેલી વિરહિણી સ્ત્રીઓને પોતાના કિરણો વડે શોકાગ્રસ્ત કરતો, અર્થાત્ વિયોગીઓને ગંદ્ર દેખતાં વિરહકુળ વૃદ્ધિ પામે છે. તે ચન્દ્ર સૌમ્ય અને રમણીય સ્વરૂપવાળો છે, વળી આકાશ મહાનુ જાણે વિસ્તીર્ણ સૌમ્ય અને ચંદન-સ્વભાવ તિલક જ હોયની! એવા ચન્દ્રને તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાળી દેખે છે.

વળી તે ચન્દ્ર કેવો છે?—પોતાની પત્ની જે રેહિણી, તેણીના ચિત્તને હિતકારી ભર્તાર, વળી ચાંદની વડે શોભી રહેલા એવા સ પૂર્ણ ચન્દ્રને ત્રિશલાદેવી છદ્મ સ્વરૂપ દેખે છે (૥૧૫)॥૮૩॥

ત્યાર પછી ત્રિશલા ક્ષત્રિયાળી સાતમે સ્થાને સૂર્યને દેખે છે. તે સૂર્ય કેવો છે?—અધકારના સમયે નાશ કરનાર, તેજ વડે જ જાનવ્યયમાન રૂપ વાળો, જ્ઞ કે સૂર્યમહાત્મા વર્તતા બાહ્યશૃંગીયિકો સ્વભાવથી તો શીતલ છે, પણ આત્મ નામ કર્મના ઉદયથી તેજ વડે જ જાનવ્યયમાન સ્વરૂપવાળો છે. વળી તે સૂર્ય કેવો છે?—લાલ અશોકવૃક્ષ, પ્રકૃતિ તથેય કેમુલો, પોપટની ગાગ, અને ગણોડીના અર્ધભાગ જેવો લાલ રંગ વાળો, કમલના વનોને વિકાસલક્ષ્મી વડે વિભૂષિત કરનારો, મેઘ વિગેરે રાશિમાં સંકેતભૂષાદિ વડે બ્યોતિષ ચક્રેનુ લક્ષણ જણાવનારો, આકાશતત્ત્વને વિષે પ્રકાશ કરનાર હોવાથી પ્રતીપ સમાન, હિમસમૂહને ગળે પકડી મૂકનારો, અર્થાત્ હિમસમૂહનો નાશ કરનારો, ગ્રહોના સમુદાયનો મહાન સ્વામી, રાત્રિનો નાશ કરનાર, ઉદય અને અસ્ત સમયે મુહૂર્ત સુધી સુખે જોઈ શકાય જોનો, અને તે સિવાય બીજે વળતે કુંઠથી જોઈ શકાય એવા ઉચ્ચ સ્વરૂપ વાળો રાત્રિને વિષે જોઈ નહીં નિગેરે જાન્યાય માટે ભટકનારા જે

૧ ભરતી રજે કે રેહિણી ઓક નક્ષત્ર છે સિદ્ધાન્તમા ચન્દ્ર અને નક્ષત્રોના સંબંધ સ્વામી-સેવક પણે પ્રસિદ્ધ છે પતિ-પત્ની તરીકેના સંબંધ નથી, પરંતુ આ મિશેષજુ ગ્રન્થકારે કવિજોના સકેતની અપેક્ષાએ લોકકલ્પિત મૂંઝવું છે.

સ્વેચ્છાચારી ચોર અભિચારી વિગેરેને અન્યાયથી અટકાવનાર, ઠીના વેગને પોતાના તાપથી દૂર કરનાર, પ્રહશિણા વડે મેરુ પર્વતની આસપાસ સતત ભ્રમણ કરનાર, વિસ્તીર્ણુ મહાવાળો, અને પોતાના હબાર કિરણો વડે ચળગાટ કરતા ચન્દ્ર તારા વિગેરેની શોભાને નાશ કરનાર, આવા પ્રકારના સૂર્યને નિશાલા ક્ષત્રિયાણી સાતમા સ્વસને વિષે દુષ્ટ છે ગ્રહી સૂર્યનાં જે ચોક હબાર કિરણો કહ્યા, તે ક્ષેત્ર લોકરૂઢિથી કહ્યા છે, પણ કાલવિશેષની અપેક્ષાએ સૂર્યના કિરણો અધિકપણ હોય છે લૌકિક શાસ્ત્રોમાં પણ કહ્યું છે કે—

“ત્રાતુચોના લેહ પ્રમાણે સૂર્યના કિરણો વૃદ્ધિ પણ પામે છે જેમકે—ચૈત્રમાસમાં તેના પારસો કિરણો હોય છે, વૈશાખ માસમાં તેરસો કિરણ થાય છે ॥૧॥ જેઠ માસમાં ચૌદસો કિરણ થાય છે શ્રાવણ અને ભાદરવા માસમાં પણ તેટલાજ ચોટલે ચૌદસો કિરણો હોય છે આસાઢ માસમા પદરસો કિરણો હોય છે, અને આસો માસમા સોળસો કિરણો હોય છે. ॥૨॥ કાર્તિકે માસમા ગળીયારસો કિરણો હોય છે, મહા માસમાં પણ તેટલાજ ચોટલે ગળીયારસો કિરણો હોય છે, માગશર માસમા ચોક હબાર અને પચાસ, ચોવી રીતે કાગળ માસમાં પણ ચોક હબાર અને પચાસ કિરણો હોય છે ॥૩॥ પોષ માસમાંજ સૂર્યના કિરણો ચોક હબાર હોય છે” (॥૧૭॥) ॥૩૮॥

ત્યાર પછી નિશાલા ક્ષત્રિયાણી આઠમે સ્વપ્ને ઉત્તમ ભતિના સુવર્ણમય દડ ઉપર રહેલો ધ્વજ દુખે છે. તે ધ્વજ કેવો છે?— લીલા કૃષ્ણ પીળા અને સફેદ વર્ણુવાળા હોવાથી રમણીય, સુકોમળ, અને વાયુ ૧ કૃષ્ણ વર્ણુ કથયિત્ લીલાવર્ણુની સદશ હોય છે, તેથી નીલ શબ્દથી લીલોવર્ણુ અને કૃષ્ણવર્ણુ એમ બન્ને

અર્થ લીધા છે

વડે આમ તેમ ફરકતા એવા જે જથ્થાબધ મોરપીછ તે મોરપીછ રૂપી બાણે તેના ક્રેશ હોયની ! એવા ધ્વજને દેખે છે ! અર્થાત્ જેમ મનુષ્યના મસ્તક ઉપર કેશનો ચોટલો શોભે છે, તેમ આ ધ્વજ ઉપર પણ ચોટલાની જગ્યાએ મોરપીછનો ગુચ્છો શોભે છે વળી તે ધ્વજ કેવો છે ? - અતિશય શોભાયુક્ત છે, તે ધ્વજના ઉપરના ભાગમાં સિહ ચીતરેલો છે, તે સિહ સ્ફટિકરત્ન, શ ણ, અકરત્ન, મયકુદ પુષ્પ, પાણીના કણીયા, અને રૂપાના કદશ જેવો સફેદ છે. આવા પ્રકારના પોતાના સૌંદર્ય વડે રમણીય લાગતા સિહ વડે તે ધ્વજ શોભી રહ્યો છે, વળી વાયરાના તરંગથી ધ્વજ ફરકે છે, તેથી તેમાં ચીતરેલો સિહ પણ ઉછળી રહ્યો છે, તેથી અહીં કવિ ઉત્પેક્ષા કરે છે કે-બાણે તે સિહ આકાશતલને ફેડી નાખવાને પ્રયાસ કરી રહ્યો હોયની ! આવા પ્રકારના સિહયુક્ત ધ્વજને દેખે છે વળી તે ધ્વજ કેવો છે ? - સુગંધારી મદ મદ વાયરાને લીધે વ્યાલયમાન થતો, અતિશય મોટો, અને મનુષ્યોને દેખવા લાયક મનોહર રૂપ વાળા ધ્વજને દેખે છે (૥૮૥) ॥૪૦॥

ત્યાર પછી ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી નવમે સ્વાને પાણીથી સ પૂર્ણ ભરેલા કદશને એટલે કુભને દેખે છે તે કદશ કેવો છે ? ઉત્તમ ભતિના સુવર્ણ જેવું દેહીખ્યમાન છે રૂપ જેનું એવો, એટલે જેમ ઉત્તમ ભતિનું સુવર્ણ અતિનિર્મલ હોય છે તેમ તે કદસનું રૂપ પણ અતિનિર્મલ છે વળી તે કદશ કેવો છે ! - નિર્મલ જલથી ભરેલો, અને તેથી જ કદ્યાણને સુચવનારો, ચલકાટ કરતી છે ક્રાંતિ જેની એવો.

કલમના સસુદાય વડે ચારે તરફથી શોભતો, પ્રતિપૂર્ણ જે સર્વ મગલના પ્રકારો, તેઓનું બાણે સ કેતસ્થાન હોયની ? એવો, એટલે જેમ સ કેત કરનારા સ કેતની જગ્યાએ અવશ્ય પ્રાપ્ત થાય છે તેમ

આ કલશ દ્વિગોચર થતાં સર્વ મંગલના પ્રકારો અવશ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. વળી તે કળશ કેવો છે ? ઉત્તમેત્તમ રત્નો વડે અતિશય શોભતા કમળ ઉપર રહેલો, નેત્રોને આનંદ ઉપજાવનારો અત્યંત દ્વિધ્ય-માન, અથવા પોતાની પ્રભા વડે નિરુપમ, અને તેથી જ સર્વ દિશાઓને દીપાવેલો, ઉત્તમ સંપત્તિનું ધર, સર્વ પ્રકારના અમંગલ રહિત, અને તેથી જ શુભ કરનારો, તેજસ્વી, ધર્મ અર્થ અને કામરૂપ ત્રિવર્ગ સંપત્તિના આગમનને સૂચવનારો હોવાથી એ ત્રિવર્ગરૂપ સંપત્તિ વડે શ્રેષ્ઠ, સર્વ ઋતુઓમાં થતા સુગન્ધી પુષ્પોની માદાને કઠમાં ધારણ કરનારો, આવા પ્રકારના સંપૂર્ણ ભરેલા રૂપાના કળશને તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી દેખે છે ( ॥ ૮ ॥ ) ॥ ૪૧ ॥

ત્યાર પછી દશમે સ્વપ્ને ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી પદ્મસરોવર દેખે છે — તે પદ્મસરોવર કેવું છે ? ઉગતા સૂર્યના કિરણોથી ઉઘડેલા બે હબર પાંગડીના કમળો, તેઓ વડે અત્યંત સુગંધી અને પિત્તરુ એટલે જરા પીકું અને રતાશ મારતું છે પાણી બેમાં એવું, જલમાં વસનારા પ્રાણીઓના સમૂહ વડે ચારે બાજુએથી વ્યાપ્ત થયેલું, માછલાંઓ વડે વપરાતા પાણીના સમૂહ વાળું. સૂર્યવિકાશી કમળ, ચન્દ્રવિકાશી કમળ, લાલ કમળ, અને સફેદ કમળ, એવી રીતે વિવિધ જાતનાં કમળોનો વિશાલ અને ફેલાઈ રહેલો બે ક્રાન્તિઓનો સમૂહ, તે વડે બહુ ચલકાટ મારી રહ્યો હોયની ! એવું વળી તે પદ્મસરોવર કેવું છે ? રમણીય રૂપની શોભા વાળું, અત્યંત હર્ષિત થયેલા અંત કરણવાળા, ભમરાઓ અને મદોન્મત્ત ભમરીઓના સમુદાય વડે આસ્વાદન કરાતા કમળોવાળું, આવા સુંદર અને ભવ્ય સ્થાનની પ્રાપ્તિથી થયેલો છે અહકાર બેઓને એવા બે કળહસ બગવા રાજહસ અને સારસ વિગેરે પક્ષીઓના સમૂહો, તેઓનાં બેકાઓ વડે સેવાતા પાણીવાળું, કમળિનીઓના પાંદડા

ઉપર લાગેલા જે પાણીના ગિદ્દગો, તેઓના સમદાય વડે બાંહે આભણચુકત થયું હોયની ! એવું; એટલે કમગિનીઓના પાંદડાં નીલરત્ન જેવાં શોભે છે, અને તેઓ ઉપર લાગેલા જળના ગિન્દુઓ મોતી જેવાં છે, તેથી નીલરત્નમાં બાંહે મોતી જડયા હોયની ! એવા પ્રકારના બાંહે આભણચુકત તે પદ્મસરોવર આશ્ચર્ય-કારી લાગે છે વળી તે પદ્મસરોવર કેવું છે ?—

હૃદય અને નેત્રોને પ્રેમ ઉપબલવનારું; સરોવરોને વિષે પૂજનીય, અને તેથી જ રમણીય, આવા પ્રકારના પદ્મસરોવર નામના સરોવરને ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી દેખે છે ( ॥ ૧૦ ॥ ) ॥ ૪૨ ॥

ત્યાર પછી અગીયારમે સ્વાને ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી ક્ષીરસમુદ્રને દેખે છે. તે ક્ષીરસમુદ્ર કેવો ?—  
ચન્દ્રમાના કિરણોનો જે સમૂહ, તેના સરળી અતિ ઉન્નતપણે મધ્યભાગની શોભાવળો, ચારે દિશાના માર્ગોમાં અતિશય વધતા પાણીના સમૂહવાળા, અર્થાત્ તે સમુદ્રમાં ચારે દિશાએ અગાધ જલપ્રવાહ છે. વળી તે ક્ષીરસમુદ્ર કેવો છે ?—અતિશય ચચલ અને ઘણા ઉચા પ્રમાણના જે કલ્લોલો એટલે મોબલો, તેઓ વડે વારંવાર એકઠું થઈને જુદું પડતું છે પાણી જેવું એવો, સખત પવનના આઘાતથી ચલાયમાન થયેલા અને તેથીજ અપલ ગનેલા જે પ્રગટ તરંગો, આમ તેમ નાચી રહેલા જે ભગો એટલે તરંગવિશેષો,

તથા અતિશય ક્ષોભ પામતી એટલે ભયભાંત થયેલી હોયની ! તેમ ચારે બાજુએ અથડાતી, અને તેથીજ શોભી રહેલી, સ્વચ્છ અને ઉદાળા મારતી તે ઉર્મિઓ એટલે મોટા મોટા કલ્લોલો અર્થાત્ સમુદ્રના લોહ, આવી રીતના તરંગો ભગો અને ઉર્મિઓ સાથે જે સળાંધ, તે વડે કાંઠા તરફ દોડતો અને કાંઠાથી પાછો ફરતો થકો અત્યંત દેહીયમાન અને દેખનારાઓને પ્રેમ ઉપબલવનારો, મોટા મગરમચ્છ,



માંછતાં તિમિ નામના સાધારણુ મચ્છ, તિમિંગિલ નામના મોટા મચ્છ, નિરુદ્ધ અને તિલિતિલિક, વગેરે જે જુદી જુદી જાતના જડચાર જીવો. તેઓના પૂંછડાઓના આગાતશી ઉત્પન્ન થયેલા છે કપૂર જેવા સફેદ ક્રીણુનો વિસ્તાર, જેમાં ઓલો, મોટી મોટી નદીઓના જોરાલેસ્તોડી આવતા જે પાણીના પ્રવાહો, તેઓથી ઉત્પન્ન થયેલી પાણીની ભમરીઓ વાળો ગગાવર્ત નામનો આવર્તવિશેષ ઓટલે ધૂમરીવિશેષ,

તે ધૂમરીમાં વ્યાકુલ થતુ અને ધૂમરીમાં પડેલું હોવાથી અન્ય સ્થળે નીકળી જવાનો અવકાશ નહિ હોવાથી ઉચે ઉછળા મારતુ, વળી ઉચે ઉછળીને પાકું તેજ ધૂમરીમાં પડતુ અને તેથીજ ચક્રાકાર ભરી રહેલ ચપળ પાણીવાળો. આવા પ્રકારના ક્ષીરસાગુદ્રને શરત ગાતુના ચન્દ્રમાં જેવા સૌમ્ય યુગવાળી નિશલા ક્ષનિયાણી દેજે છે ( ॥ ૧૨ ॥ ) ॥ ૪૩ ॥

ત્યાર પછી નિશલા ક્ષનિયાણી ધારમે સ્વાને વિમાન દેજે છે. તે વિમાન કેવું છે ?-નવા ઉગેલા સૂર્યના ગિળ જેવી ક્રાન્તિવાળુ, તેજ યુક્ત શોભા વાળું; ઉત્તમ જાતિના સુવર્ણ અને હંચા પ્રકારના મક્ષમણિઓના સમૂહ વડે મનોહર ગનેલાં જે ઓક હજાર અને આઠ સ્તલો, તે સ્તલો વડે દ્વેષીચમાન છતુ આકાશને પણ હીપાવતુ, સુવર્ણના પતસંજોમાં લટકતા મોતીઓ વડે અતિશય તેજસ્વી ગનેલું,

જેની અર દેવતાઓ સંખંધી લટકી રહેતી પુષ્પમાળાઓ દ્વેષીચમાન થઈ રહી છે એવુ. વળી તે વિમાન કેવું છે ! વરુઓ, વૃષભ, ઘોડા, મનુષ્યો, મગરમચ્છો, પંખીઓ, સર્પો, કિન્નર જાતિના દેવો, દુરુ જાતિના ગુગલાઓ, અષ્ટાપદ નામના જગલના પશુઓ, ચમરી ગાયો, સસકત નામના જંગલી-શિકારી પશુઓ, હાથીઓ, અશોકકદા વિગેરે વનલતાઓ, અને પવલતાઓ ઓટલે કમળીનીજો; એ સર્વેના જે મનોહર

થિત્રો તેજો વડે મનને આશ્રય ઉગબવનાર, મધુર સ્વરે ગવાતા જે ગાયનો અને ઘબવાતા જે વાલિત્રો તે ગાનનો અને વાલિત્રોના સંપૂર્ણ નાદવાળુ, જળથી ભરેલો ઘટાટોપ યનેલો અને વિસ્તારવાળો જે મેઘ, તેની ગર્જના સદૃશ હેવ હુંહુલિના મોટા શબ્દ વડે નિરંતર સફલ છુવલોકને પૂરેલુ, આર્થાત્ સંપૂર્ણ જગતને શબ્દબ્યાસ કરેલુ, પ્રલો અગરુ, ઊચી બાતનો કિદ્રુ, સેલાસસ, યળી રહેલી તથાં ગાનિ ક્ષૂપ તથા; યીજા પણ સુગધી દ્રવ્યો, એ યથા પદાર્થોની ઉત્તમ, મહેક માપી રહેલી, અને ગારે તરફ ફેચાઈ રહેલી જે સુગધ, તે વડે રમણીય, નિરંતર છે પ્રકાશ જેમાં એવું, સફેદ રંગુ અને તેથીજ ઉબવત ક્રાન્તિવાળુ, ઉત્તમ દેવતાઓ વડે શોભી રહેલું, સાતાવેનીય કર્મનો છે ઉપલોગ જેમાં એવું, યીજા ઉત્તમ વિમાનો કરતાં પણ સફેદ કરમળ જેવું આતિ ઉત્તમ. એટલે જેમ સફેદ કરમળ યીજા કરમળો કરતાં આતિ ઉત્તમ છે, તેમ આ વિમાન યીજા ઉત્તમ વિમાનો કરતાં પણ આતિ ઉત્તમ છે, આવા પ્રકારના વિમાનને ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી યાસ્મે સ્વાને દેજે છે (૧૧૨૫) ॥૪૪॥

ત્યાર પછી ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી તેસ્મે સ્વાને રત્નોનો સશિ એટલે હગલો દેજે છે. તે રત્નોનો સશિ કેવો છે? પુત્રક રત્ન, વજ્રરત્ન, ઇન્દ્રનીંગ રત્ન એટલે લીલામ-પદ્મા, સસ્યક રત્ન, કર્કેતન રત્ન, લોહિતાશ રત્ન, મસ્કત રત્ન, મસારંગલ રત્ન પરવાળા નામના રત્ન, સ્ફટિક રત્ન, સોગન્ધિક રત્ન. હંસગર્વ રત્ન, ક્યામક્રાન્તિવાળા અજન નામના રત્ન, અને ચન્દ્રક્રાન્ત મણિ, એ પ્રમાણે વિવિધ વિભવિના ઉત્તમ રત્નો વડે તે રત્નસશિ પૃથ્વીતળ ઉપર રહ્યો હતો પણ આકાશમ હળના આ ત સુખી શોભાવતો એટલે આકાશના શિળરને પણ પોતાની ક્રાન્તિ વડે હીપાવતો; વળી તે રત્નસશિ કેવો છે? મેરુ પર્વત સદૃશ ઉચો, આવા પ્રકારના

સ્ત્વસમ્ભૂતના સચિને તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી દેજો છે (॥૧૩૫॥) ॥૪૫॥

વળી તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી ચોદ્રમે સ્વાને આગ્નિ દેજો છે તે આગ્નિ કેવો છે? - વિસ્તાસ્વાણી, ઉબ્બલ ધી વડે અને પીળા મધ વડે સિંચાતી, અને તેથીજ ધૂમાડા વગરની, ધગધગતી, બલ્બલ્બમાન ળળી રહેલી, આવા પ્રકારની જે જ્વાળાઓ તે જ્વાળાઓ વડે ઉબ્બલ અને મનોહર, વળી તે આગ્નિ કેવો છે? - તરતમ-યોગ યુક્ત ચોટલો ચોક્રખીબની અપેક્ષાઓ નાની મોટી જે જ્વાલાઓના સમૂહ, તેઓ વડે બાણે પરસ્પર મિશ્રિત થયેલો-સકળાયેલો હોયની! એવો, અર્થાત્ ચોક્ર જ્વાળા ઉચી છે, બીજી જ્વાળા તેનાથી ઉચી છે, વળી ત્રીજી તેથી પણ ઉચી છે, એવી રીતે ચોક્રખીજીની અપેક્ષા એનાથી મોટી સર્વ જ્વાળાઓ બાણે સ્પર્ધા વડે તે આગ્નિની અહર પ્રવેશ કરી રહી હોયની! એવો. જ્વાળાઓગુ જે ઉચે યાળલું, તે વડે બાણે આકાશને કેદકરિ પ્રદેશમાં પકાવતો હોયની! એવો, અર્થાત્ તે આગ્નિ જ્વાળાઓ આકાશ સુધી ઉચી હોવાથી બાણે આકાશને પકાવવાની તૈયારી કરતો હોયની! એવો હોય છે, વળી અતિશય વેગ વડે ચચલ છે, આવા પ્રકારના આગ્નિને તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી ચોદ્રમે સ્વાને દેજો છે, (॥૧૪૫॥) ॥૪૬॥

આ આવા પ્રકારના કલ્પાણુના હિતુરૂપ ઉમા ચોટલો ક્રીતિ, તે સહિત, અર્થાત્ ક્રીતિ જે કરીને સહિત હર્શનમાત્રથી પણ ક્રીતિને ઉપબલવાસ અને સુન્દર રૂપવાળા સ્વાનેને નિદ્રામા બેઠીને ક્રમળ જેવાં નેવ-વાળી અને હાઈ વડે રોમાંચિત શરીરવાળી તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી બળી

જ્યારે જિનેશ્વરે માતાના ગર્ભમાં આવે છે ત્યારે આ ચોદ્ર મહાસ્વાનેને જિનેશ્વરની માતાઓ અવશ્ય દેજો છે, એ પ્રમાણે અન્યકાર અહી પ્રસંગથી જણાવે છે- મહાયશસ્ત્રી તીર્થકરે જે સચિને

વિષે માતાની કુળમાં આવે છે, તે સત્રિએ તીર્થક્રમેની મર્વ માતાઓ આ ઓદ સ્વાનોને દેખે છે (૧૧૧)॥૪૭॥

ત્યાર પછી તે ત્રિશદા ક્ષત્રિયાણી આવા સ્વરૂપના પ્રશસ્ત એવા ઓદ મહાસ્થાનને દેખીને જાગી છતી વિસ્મિત થયેલી, સંતોગ પામેલી, યાવત્ હર્ષના વશથી ઉલ્લસિત હૃદયવાળી, મેઘની ધારાથી ચિંચાયેલા કદંબના પુષ્પની જેમ જેણીની રોમસરજી વિકસિત થઈ છે એવી સ્વાનાઓનું સ્મરણ કરવા લાગી. સ્વસ્માન્ યોનુ સ્મરણ કરીને શર્યા થકી ઉઠે છે ઉઠીને પાદપીઠ થકી નીચે ઉતરે છે. ઉતારીને મનની ઉતાવળ રહિત, શરીરની ચપળતા રહિત, અને વચમા કોઈ ઠેકાણે વિદ્યુત રહિત એવી સજલ્મ સદૃશ ગતિ વડે જ્યાં સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયની શર્યા છે. જ્યાં મિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિય છે, ત્યાં આવે છે આવીને સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયને તેવા પ્રકારની વિશિષ્ટ ગુણવાળી વાણી એટલે વચનો વડે જગાડે છે તે વાણી કેવી છે? ઇંદ્ર એટલે સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયને વલ્લભ લાગે એવી, જેને સાંભળવાની હમેશાં ઇંદ્રિયા થાય એવી, અને તેથી જ પ્રિય એટલે તે વાણી ઉપર દ્રેષ ન આવે એવી, મનને વિનોદ કરાવનારી, અતિશય મુન્દર હોવાથી મનમાં ઘસાગાર ઠગી જાય એવી, અર્થાત્ કોઈપણ વળત ન ભૂલાય એવી, મુન્દર ધ્વનિ, મનોહર વર્ણો, અને સ્પષ્ટ ઉચ્ચારવાળી સમૃદ્ધિને કરનારી, તેવા પ્રકારના વર્ણો વડે શુક્ત હોવાથી ઉપદ્રવોને હરનારી, ધનને પ્રાપ્ત કરાવનારી, અનર્થોના વિનાશરૂપ જે મંગલ, તે મંગલ કરવામાં પ્રવીણ, અલકાસદિ વડે શોભતી, જેને સાંભળતાં તુરંત જ હૃદયને વિષે અર્થ જણાઈ જાય એવી, અને સુકોમલ હોવાથી હૃદયને ખાસી લાગે એવી, હૃદયને આલસ્યાદ ઉપજાવનારી, એટલે હૃદયના શોકાદિનો નાશ કરનારી, જેમા વર્ણો પદો તથા વાક્યો થોડા અને અર્થ ઘણા નીકળે એવી, સામળતા જ કર્ણને મુગા ઉપજાવનારી મધુર, અને મુન્દર લાલિત્યવાળા વર્ણો

વડે મનોહર, આવા પ્રકારની વાણી વડે યોદાતી ત્રિશદા ક્ષત્રિયાણી સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયને જગાડે છે ॥ ૪૮ ॥

ત્યાર પછી તે ત્રિશત્રા ક્ષત્રિયાણી સિદ્ધાર્થ રાજાની આજ્ઞા પામી વિવિધ પ્રકારના મણિઓ સુવર્ણ અને રત્નોની રચના વડે આશ્ચર્યકારી એવા સિદ્ધાસન ઉપર બેસે છે. ગેરીને શમને દૂર કરી, દોભા રહિત થઈ, સુગન્ધ-સમાગ્રી ઉત્તમ આસન પર સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયને તેવા પ્રકારની વિશિષ્ટ ગુણવાળી, સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયને વદ્ધલ લાગે એવી, આવત્ જેમા શબ્દો થોડા અને અર્થ ઘણો નીકળે એવી, સાસળતાંજ કર્ણને સુગન્ધ ઉપજવનારી, અને સુન્દર લાલિત્યવાળા વર્ણો વડે મનોહર, એવા પ્રકારની વાણી વડે યોદાતી છતી આ ખમાણું કહિવા લાગી—॥૪૯॥

હુ સ્વામી ! ગરેળાર હું આજે આગળ જેતુ વર્ણુન આવી ગયું છે તેવા પ્રકારની મહાપુણ્યશાળી અને ભાગ્યશાળીને યોગ્ય એવી શ્રાયામાં આવત્ કાંઈક ઉઘતી અને કાંઈક બગતી છતી ચોદ મહાસ્વાન દેખીને જાગી તે આ પીતે-હાથી વૃષઝ વિગેરે ચોદ મહાસ્વમ કહી સભળાવ્યા તેથી હુ સ્વામી ! આ પ્રશસ્ત એવા ચોદ મહાસ્વાનોનો કન્યાલુકારી શુ દેહવિશેષ તથા વૃત્તિવિશેષ થશે ? ॥૫૦॥

ત્યાર પછી તે સિદ્ધાર્થ રાજા ત્રિશદા ક્ષત્રિયાણીની પાસે આ અર્થ સાગળીને તથા મનગી અવધારીને વિસ્મય થયેલો, સતોષ પામેલો આવત્ હર્ષના વરાથી ઉદ્ભવિત હૃદયવાળો મેઘધારાથી સિચાએલા કદબના સુગન્ધી પુષ્પના જેમ વિકસિત થયેલી રોમસાજવાળા તે સ્વાનાંજીને મનમા ધારે છે મનમાં ધારીને અર્થની વિચારણા કરે છે વિચારણા કરીને પોતાની સ્વાભાવિક મતિપૂર્વક બુદ્ધિ અને વિજ્ઞાન વડે તે સ્વસ્થા-ઓના અર્થનો નિર્ણય કરે છે નિર્ણય કરીને ત્રિશદા ક્ષત્રિયાણીને તેવા પ્રકારની વિશિષ્ટ ગુણવાળી, આવત્

મંગલકારી એટલે હૃદયના શોકાહિનો નાશ કરનારી, મિત એટલે જેમા શબ્દો થોડા અને અર્થ ઘણા નીકળે એવી, સાંભળતાજ્ઞ કાનને સુખ ઉપબવનારી, અને સુહર લાલિત્યશુક્ત વર્ણોવાળી વાણી વડે બોલતા તે સિદ્ધાર્થ સંભવો ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીને આ પ્રમાણે કહ્યું કે- ॥ ૫૧ ॥

હું દેવાનુપ્રિયે ! તે પ્રશસ્ત સ્વામ દેવ્યાં છે હું દેવાનુપ્રિય ! તે કૃત્યાણુરૂપ સ્વમ દેવ્યા છે એવી રીતે ઉપદ્રવોને હરનારો, ધનના હેતુરૂપ, મંગલરૂપ, શોભા સહિત. આરોગ્ય સતોષ, લાંબુ આયુષ્ય, કૃત્યાણુ અને વાચ્ચિત શ્રદાના લાભ કરનારો એવા તે સ્વમ દેવ્યા છે. હવે તે સ્વભાઓનું ફલ કહે છે, તે આ રીતે- હું દેવાનુપ્રિયા ! રત્ન સુવર્ણોદિ અર્થનો લાભ થશે દેવાનુપ્રિયા ! લોગનો લાભ થશે દેવાનુપ્રિયા !

પુત્રનો લાભ થશે. દેવાનુપ્રિયા ! સુખનો લાભ થશે. દેવાનુપ્રિયા ! સંભ્યનો લાભ થશે આ રીતે સામાન્ય પ્રકારે ફળ કહીને હવે વિશેષ પ્રકારે સુખ્ય ફળ કહે છે

હું દેવાનુપ્રિયા ! નિશ્ચયથી તું નવ માસ પૂરેપૂરા થયા બાદ અને સાડા સાત દિવસ ગયા બાદ, આવા પ્રકારના પુત્રને જન્મ આપીશ. કેવા પ્રકારના પુત્રને ? તે કહે છે- આપણા કુળને વિષે ધ્વજ સદશ અર્થાત્ અતિ અદ્ભુત, આપણા કુળને વિષે હીપક સદશ પ્રકાશ કરનાર તથા મગળ કરનાર, કુળને વિષે પર્વત સમાન, અર્થાત્ પર્વતની પેઠે સ્થિર તથા જેને કોઈ પણ હુશ્મન પસાલવ ન કરી શકે એવો, કુળને વિષે ઉત્તમ હોવાથી મુગટ સમાન, કુળને ભૂષિત કરનારો હોવાથી તિલક સમાન, કુળની કીર્તી કરનારો, કુળનો નિર્વાહ કરનારો, કુળને વિષે અતિશય પ્રકાશ કરનારો હોવાથી સૂર્ય સમાન, પૃથ્વીની પેઠે કુળનો આધાર કુળની વૃદ્ધિ કરનારો, સર્વ દિશાઓમાં કુળની ગ્યાતિ કરનારો, કુળને વિષે

આશ્ચર્યરૂપ હોવાથી તથા પોતાની છત્રછાયામાં દરેક લોકોનું રક્ષણ કરનાર હોવાથી વૃક્ષ સમાન, કુળની વિવિધ પ્રકારે વૃદ્ધિ કરનારો, વળી તે પુત્ર કેવો ?—જેના હાથ અને પગ સુકોમલ છે એવો, જેના શરીરની પાંચે ઇન્દ્રિયો મારા લક્ષણયુક્ત અને પરિપૂર્ણ છે એવો, છત્ર ચામર વગેરે લક્ષણોના ગુણુ વડે સહિત તથા મસ તલ વગેરે વ્યજનોના ગુણુ વડે સહિત. માન ઉન્માન અને પ્રમાણુ વડે સંપૂર્ણ તથા સુહર છે સર્વ અગવાળુ શરીર જેનું એવો, ચન્દ્રમાની પેઠે સૌમ્ય આકૃતિવળો, મનોહર, વલ્લભ છે દર્શન જેનું એવો, અને સુહર રૂપવળો, આવા પ્રકારના પુત્રને તું જન્મ આપીશ

વળી તે પુત્ર યાળપણુ છોડીને જ્યારે આઠ વરસનો થશે ત્યારે તેને સઘળું વિજ્ઞાન પરિણમશે. પછી અનુક્રમે ચૌવન અવસ્થાને પામશે ત્યારે દાન દેવામા તથા અગીકાર કરેલા કાર્યોનો નિર્વાહ કરવામા સમર્થ થશે, રણસ ગ્રામમા ગહાહર થશે, પરરાભ્યને આક્રમણુ કરવામા પરાક્રમવળો થશે, અતિશય વિસ્તીર્ણુ છે સેના અને વાહન જેના એવો થશે, તથા રાભ્યનો સ્વામી એવો રાજા થશે ॥ ૪૩ ॥

તેથી હું દેવાનુપ્રિય ? તે પ્રશસ્ત સ્વપ્નો દેખ્યા છે, યાવત્ મગલ અને કલ્યાણુ કરનારા સ્વપ્નો દેખ્યા છે, એવી રીતે સિદ્ધાર્થ રાજા એ વાર ત્રણ વાર તેની પ્રશસા—અનુમોહના કરવા લાગ્યા. ત્યાર પછી તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી સિદ્ધાર્થ રાજાની પાસે આ અર્થ સાભળીને અને હૃદયમા અવધારીને હર્ષિત થયેલી, સતોષ પામેલી, યાવત્ વિકસિત હૃદયવળી એ હાથ જોડી, દસ નળ લેળા કરી, મસ્તકે આવર્ત કરી, મસ્તકે અનલિ જોડીને,—આ પ્રમાણુ જોલી— ॥ ૫૪ ॥

હું સ્વામી ! એ એમજ છે, સ્વામી ! તમે સ્વપ્નાઓનું જે ફલ કહ્યું તે તેમજ છે, સ્વામી ! તે યથાસ્થિત

છે, સ્વામી ! તે સ દેહ રહિત છે સ્વામી ! તે ઇચ્છિત છે એટલે ફલ પામવાને હૃદયેહું છે સ્વામી ! તે પ્રતીષ્ઠ છે, એટલે તમારા મુળથી પહોંજ વચન મે ગ્રહણ કર્યું છે, સ્વામી ! તે ઇચ્છિત અને પ્રતીષ્ઠ છે, જે પ્રમાણે તમે કહેા છો તે અર્થ સત્ય છે, એમ કહીને તે સ્વભાવોને આંગીકાર કરે છે. આંગીકાર કરીને પોતાને સ્થાને જવાને તેણી સિદ્ધાર્થ રાજ પાસેથી અનુમતિ પામી છતી વિવિધ પ્રકારના મણિઓ સુવર્ણ અને રત્નોની રચના વડે આશ્ચર્યકારી એવા સિંહાસન થકી ઉઠે છે. ઉઠીને મનની ઉતાવળ રહિત, શરીરની ચપલતા રહિત, રણલના રહિત, અને વચમાં કોઈ દેહકાણે વિદાળ રહિત એવી રાજહસ સદશ ગતિ વડે બ્યાં પોતાની શર્યા છે ત્યાં આવે છે. આવીને આ પ્રમાણે બોલી કે ॥ ૫૫ ॥

સ્વરૂપથી સુંદર, શુભ ફળ દેનારાં, અને મગલકારી એવાં મે દુષેલાં આ સ્વર્ગના ખીબ ખસાળ સ્વપ્રથી નિષ્કેળ ન થાય, માટે મારે હવે ન સૂવુ ભેઈઓ, એમ કહી ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી દેવ અને શુરુ જનના સંગધવાળી, પ્રશસ્ત, મગલ કરનારી, અને મનોહર એવી ધાર્મિક કથાઓ વડે સ્વભાવોના રક્ષણ કરવા માટે ભગવણુ કરતી છતી તથા નિદ્રાના નિવારણુ વડે તે સ્વભાવોનેજ સંભારતી રહે છે ॥૫૬॥

હવે સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિય પ્રભાતકાલ સમયે ક્રોડુ ગિરુ પુરુષોને એટલે સેવકોને બોલાવે છે. તે ક્રોડુ ગિરુ પુરુષોને, બોલાવી આ પ્રમાણે કહ્યું કે—પણા

હ દેવાનુપ્રિયો ! આજે ઉત્સવનો દિવસ છે તેથી જલદી બાહારના સલામ રૂપને એટલે કચેરીને વિશેષ પ્રકારે વાળીચોળી ધૂળ વિગેરે ફેંકાવી દઈ સાફ કરી, સુગંધી પાણી છટાવી, અને છાણુ વિગેરે લી પાવી પવિત્ર કરો. વળી ઉત્તમોત્તમ અને સુગંધી એવા પચવર્ણી પુષ્પોને યોગ્ય સ્થળે ગોઠવી સસ્કારશુદ્ધ કાળો



આગરુ, ઉચી જાતનો કિંદ્ર, સેવાસ્થ, અને યાળી રહેલો દશાગાદિ ધૂપ, એ બધા પદાર્થોનો બહેક મારી રહેલો અને ચારે તરફ ફેલાઈ રહેલો બે સુગંધ, તે વડે સમર્ણીય, ઉત્તમ ગંધવાળાં જે ઉચી જાતનાં ચૂર્ણો, તેઓના સુગંધયુક્ત, તથા સુગંધી દ્રવ્યોની બનાવેલી જે ગુટિકા, તેના સદૃશ અતિશય સુગંધી, આવા પ્રકારની કચેરી તમે પોતે કરો તથા બીજાઓ પાસે કરાવો મારી આસા સુગંધ કચેરી તમે પોતે કરીને તથા બીજાઓ પાસે કરાવી તેમા સિંહાસન સ્થાપન કરાવો સિંહાસન સ્થાપન કરાવીને મારી આ આસાને જલદી પાછી આપો, એટલે કે-મારી આસા સુગંધ કરીને પાછા આવી જલદી નિવેહન કરો ॥૫૮॥

ત્યાર પછી તે કૌટુમ્બિક પુરુષોને સિદ્ધાર્થ રાજાએ એ પ્રમાણે કહ્યો હતો તે કૌટુમ્બિક પુરુષો હર્ષિત થયા, સંતોષ પામ્યા, યાવન પ્રકુલ્લિત હૃદયવાદા થઈને એ હાથ જોડી, યાવત્ દસે નખ લેવા કરી, આવર્ત કરી મસ્તકે અજલિ જોડીને 'જે આપ સ્વામી આસા કરો છો તે સુગંધ કરશું' એ પ્રમાણે સિદ્ધાર્થ રાજાની આસાના વચનને વિનયપૂર્વક સ્વીકારે છે સ્વીકારીને સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિય પાસેથી નીકળે છે. નીકળી ને બન્યા બહારનો સલામ ડપ છે ત્યા આવે છે આવીને બહારના તે સલામ ડપને વિશેષ પ્રકારે જલદી સુગંધી પાણી છટાવી, પવિત્ર કરી, યાવત્ સિંહાસન સ્થાપન કરે છે સિંહાસન સ્થાપન કરીને બન્યા સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિય છે ત્યા આવે છે. આવીને એ હાથ જોડી, દસે નખ લેવા કરી, મસ્તકે આવર્ત કરી, મસ્તકે અજલિ જોડીને, સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયની તે પૂર્વે કહેલી આસાને પાછી આપે છે, એટલે 'આપની આસાનુસાર અમે કામ કર્યું' એ પ્રમાણે નિવેહન કરે છે ॥ ૫૯ ॥

ત્યાર પછી સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિય કાલે એટલે આગામી દિવસે પ્રગટપ્રભાતવાળી રાત્રી થયે હતો, અર્થાત્ જે

સાત્રિએ ત્રિશદા ક્ષત્રિયાણીએ સ્વપ્ન દેખ્યાં તે સાત્રિનું પ્રભાત થયે છેતે, તે સાત્રિના પ્રભાત પછી પ્રકૃત્વિદાત પદ્માનાં પાંદડાંનો તથા ક્રમદ્વ નામના હરણીયાના નેત્રોનો સુકોમળ છે વિકાસ જેને વિષે ઓવા પ્રકારનું ઉન્નવદા પ્રભાત થયે છેતે, અને ત્યાર પછી લાલ અશોકવૃક્ષના પ્રભાસમૂહ જેવો સૂર્ય ઉગે છેતે, અર્થાત્ પહોલાં સાત્રિનું પ્રભાત થયુ ત્યારે પ્રકાશ ન હોતો, પછી જરા જરા પ્રકાશ થયો, પછી ઉન્નવદા પ્રભાત થયું, અને ત્યાર પછી ક્રમસર લાલ અશોકવૃક્ષના પ્રભાસમૂહ જેવો સૂર્ય ઉગે છેતે; વળી તે સૂર્ય કેવો છે? તે કહો છે-કેસુહનાં પુષ્પ, પોપટની ચાંચ, ચણા હીના અર્ધલાગની લાલાશ. ગર્વેરીયાનાં પુષ્પ, પારેવાના પગ અને નેત્ર, કોપિત થયેલી ક્રોધલના અતિશય લાલ બનેલા નેત્રો, બસનાં પુષ્પોનો ઢગલો, અને હિંગળોકનો, એ સર્વ લાલ રંગના પદાર્થો સદૃશ લાલ રંગવાળો, તથા કાન્તિ વડે એ સર્વ પદાર્થો કરતાં અતિશય શોભતો; વળી તે સૂર્ય કેવો છે?—ક્રમલોના આકાર ઓટલે ઉત્પત્તિસ્થાન જે પદ્મહૃદ વિગેરે, તેઓને વિષે જે ખડ ઓટલે ક્રમલનાં વન, તે ક્રમલનાં વનને વિકસ્વર કરનારો, આવા પ્રકારનો સૂર્ય ઉગે છેતે વળી તે સૂર્ય કેવો છે?—હજાર કિરણોવાળો, સાત્રિનું નિવારણ કરી દિવસ કરવાના સ્વભાવવાળો, તેજ વડે દ્રેદીપ્યમાન, આવા પ્રકારનો સૂર્ય ઉગે છેતે, વળી તે સૂર્યના કિરણોના અભિધાત વડે અંધકાર વિનાશિત થયે છેતે, ઉદય પામતા સૂર્યનાં કુકુમ જેવા નવા તાપ વડે મનુષ્યલોક બાણે પિજરો કર્યો છેતે, જેમ કુકુમ વડે કોઈ વસ્તુ પિજરા વર્ણવાળી કરાય છે તેમ નવા તાપ વડે મનુષ્યલોક પિજરા વર્ણનો કર્યો છેતે, અર્થાત્ સૂર્યોદય થતાં તે સિદ્ધાર્થ રાબા શય્યા થકી ઉઠે છે ॥૬૦॥

સિદ્ધાર્થ રાબા શય્યામાંથી ઉઠીને ત્યાર પછી તે શય્યા થકી ઉતરવા માટે મૂકેલા પાદપીઠ ઉપર પગ

મૂઠી તે પાદપીડ થકી નીચે ઉતરે છે. નીચે ઉતરીને બ્યાં કસરતશાળા છે ત્યાં આવે છે. આવીને કસરત-  
શાળામાં પ્રવેશ કરે છે પ્રવેશ કરીને અનેક પ્રકારની કસરત કરવા માટે યોગ્ય ચોટલે ગાણુ ફેંકવા વિગેરે  
શસ્ત્રોની ક્વાયત, તથા સુદ્ધગદાદિ કસરતના સાધનો ફેરવવાનો અભ્યાસ, વડ્ડગના ચોટલે કાષ્ઠાદિની ઘોડી  
વિગેરેને ટપવું, તથા ઉદ્દેશ કરવી વિગેરે, વ્યામર્દન ચોટલે પરસ્પર ભુજા વિગેરે અંગોને સોડવા, મઝેલાડું  
પહેલવાનોતુ ચુદ્ધ, અને કરણ ચોટલે શરીરના અંગઉપાંગોને વાળવા, ઢંડ પીડાવા, વિગેરે વિવિધ જાતની  
કસરત કરી શ્રમને પ્રાપ્ત થયા છતાં અંગોપાંગમા આંગે શરીરે થાકી ગયા છતા તે મિદ્ધાર્થ રાજાએ  
કુશળ પુરુષો પાસે શરીરે પુષ્ટિકારક તેલ વિગેરે ચોપડાવી મર્દન કરાવ્યું તે તેલ વિગેરે કેવા છે? લિન્ન  
લિન્ન ઔષધિઓના રસ વડે સો વાર પકાવેલું, અથવા જેને પકાવતા સો સોનામહાર ગર્થ થાય તે શત-  
પાક તેલ, લિન્ન લિન્ન ઔષધિઓના રસ વડે હજાર વાર પકાવેલું, અથવા જેને પકાવતા હજાર સોના  
મહાર ગર્થ થાય તે સહસ્રપાક તેલ, આવા પ્રકારના સુગંધી અને ઉત્તમ પ્રકારના તેલ વિગેરે ચોપડાવી  
તે વડે મર્દન કરાવ્યું વળી તે તેલ વિગેરે પદાર્થો કેવા છે? રસ રુપિર વિગેરે ધાતુઓની સમના કરનારા  
જડરાશિને ઉદીપન કરનારા, કામની વૃદ્ધિ કરનારા માંસને પુષ્ટ કરનારા, ગદ્ગદાન ગાનાનારા, અને સર્વ  
ઈન્દ્રિયો તથા ગાત્રોને મજબૂત બનાવનારા આવા પ્રકારના તેલ વિગેરે ચોપડાવી તે તેલ વિગેરે વડે પુરુષો  
પાસે મર્દન કરાવેલા છતા સિદ્ધાર્થ રાજાએ તેલગર્મ ઉપર સ્થાપન થઈને, (તેન ચોપડી મર્દન કરાવેલા  
પુરુષને ગાદલા ઉપર પાથરેલા જે ચામડા ઉપર સ્થાપન કરી ચ પી કરાય છે તે તેનચર્મ કહેવાય પુરુષો) પાસે ચ પી  
કરાવી, તેથી તેમને કસરત કરતાં કરતાં લાગેલા થાક ઉતરી ગયો. તેલથી મર્દન કરનારા તથા ચ પી કરનારા

પુરુષો કેવા હતા ? તે કહી છે- મર્દન વિગેરે કરવાના સઘળા ઉપાયોમાં વિચક્ષણ, બેઓના પ્રતિપૂર્ણ ચોટલે ઓડખાંપણ રહિત જે હાથ અને પગના તળીયા અતિશય સુકોમળ છે જેમનાં ઓવાં, તેડા વિગેરે ચોપડવાના, તેડા વિગેરેનું મર્દન કરવાના, અને મર્દન કરી શરીરમાં પ્રવેશ કરાવેલા એમ તેડા વિગેરેને પાછા શરીરમાંથી બહાર કાઢી નાખવાના યુષ્ણોમાં અતિશય મહાવસવાળા, અવસરના બાણુકાર, કાર્યમાં જરા વિનયવાળા, નવી નવી કલાઓને ગ્રહણ કરવાની અપૂર્વ શક્તિવાળા, અને પરિશ્રમને જીતનારા ચોટલે મર્દન વિગેરે કરતા થાકી ન જાય એવા મજબૂત યોધાના પુરુષો પાસે તેડા વિગેરેથી મર્દન કરાવ્યું, તથા એ પી કરાવી, તેથી સિદ્ધાર્થ રાજાનો થાક ઉતરી ગયો. તે એ પી કેવા પ્રકારની કરાવી ? તે કહી છે—

અને રોમને પણ સુખ ઉપજે, આવી રીતે આર પ્રકારે સુખ કરનારી છે શરીરની શુશ્રૂષા જેને વિષે એવા પ્રકારની એ પી વડે એ પાએલા છતાં તે સિદ્ધાર્થ રાજા થાક રહિત થયા છતાં કપરનશાળા થકી બહાર નીકળે છે ॥ ૬૧ ॥

સિદ્ધાર્થ રાજા કસરતશાળા થકી બહાર નીકળીને જ્યાં સ્નાન કરવાનું ઘર છે ત્યાં આવે છે. આવીને સ્નાન કરવાના ઘરમાં પ્રવેશ કરે છે પ્રવેશ કરીને સ્નાનમંડપમાં સ્થાપેલા સ્નાન કરવાના બાજેડ ઉપર સુથેલા સોતીઓ સુકત જે વાસીઓ, તે વડે વ્યાસ અને મનોહર, વળી તે સ્નાનમંડપ કેવો છે ?—

૥ ૯૯ ॥

વિગિન પ્રકારના મણિઓ અને રત્નોથી જડેલા તળીયાવાળા, અને સ્મણીય, એવા સ્નાનમંડપના વિવિધ જાતીના મણિઓ અને રત્નોની રચના વડે આશ્રયકારી એવા સ્નાનગીડ ઉપર એટલે સ્નાન કરવામાં શાન્તેડ ઉપર સુગપૂર્વક એક છતાં સિદ્ધાર્થેશજીએ જળ વડે પુરુષો દ્વારા સ્નાન કર્યું. કેવા પ્રકારના જડા વડે સ્નાન કર્યું ? તે કહો છે—

પુષ્પોના રસ વડે મિશ્રિત જળ, ચાકનાં સુગંધિ પદાર્થોના રસ વડે મિશ્રિત જળ, અગ્નિથી ગરમ કરેલ જળ; પવિન તીર્થોમાંથી મગાવેલ જળ, અને સ્વાભાવિક નિર્મલ જળ, આવી છીતે જુદી જાતના જળ વડે કદ્યાણુ કરવામાં પ્રવીણ-સમર્થ એવા સ્નાનવિધિપૂર્વક પૂર્વે વર્ણવેલા કુશળ પુરુષો દ્વારા સિદ્ધાર્થેશજીએ સ્નાન કર્યું.

તે સ્નાન આવશ્યક રજાદિ બાદ પ્રકારનાં સેકડે કોતુકે કર્યા બાદ કદ્યાણુકારી એવા તે પ્રધાન સ્નાનના આતમાં સુવાદીવાળા, અતિ કોમળ સ્પર્શવાળા, અને સુગમી એવા લાય રંગના વસ્ત્ર વડે શરીર લૂછી નાખ્યું, એટલે જડ સહિત કર્યું; ત્યાર બાદ તેણે જરા પણ કાટયા-તુટયા વગરનું, સ્વચ્છ અને અતિ મહાગદ્યવાળું દ્રવ્યરત્ન એટલે વસ્ત્રરત્ન-ઉત્તમોત્તમ વસ્ત્ર પહેર્યું. વળી તે મિદાર્ગ રાજા કેવો ?— રસ સહિત અને સુગમી એવા ગોશીર્ગાદન વડે શરીર લેપ કર્યો છે જેણે એવો. પહેરેલી છે પવિન પુષ્પ-માળા જેણે એવો, વળી શરીરને શણગારનાર પવિન કુંકુમાદિય કર્યું છે વિદેગન જેણે એવો, વળી તે સિદ્ધાર્થ રાજા કેવો છે ?— પહેરેલાં છે મણિમય અને ગુર્ણમય આચ્છાદ્ય જેને એવો, ગથાસ્થાને પહેરેલ જે હાર એટલે આદારસારો હાર, અર્ધ હાર, એટલે નવસારો હાર નિમસો હાર લગાવમાન ગોતીનું બુગનક

અને કમ્બરમાં પહેરેલા એ કંદોસે એ બામાં આવસો! વડે ઉત્તમ પ્રકારે કરેલી છે શોભા જેણે એવો, કંઠમાં પહેરેલ છે કંઠો કઠી વિગેરે કંઠના દાગીના જેણે એવો, વેઢ વીંટી વગેરે આંગળીઓમાં પહેરવાનાં ઘરેણું, તથા કેશની શોભા વધારનારા પુષ્પ વગેરે કેશના આભારણો પહેર્યા છે જેણે એવો, હાથમાં પહેરેલા ઉત્તમ પ્રકારનાં કંડાં અને બાજુનાં ધન-ગહેરણા વડે સ્ત લિત થયેલી છે ભુબચો જેની એવો, પોતાના સ્વાભાવિક અતિશય સોન્દર્ય વડે શોભી રહેલો, કાનમાં પહેરેલા કુડો વડે ચળકાટ મારી રહ્યું છે મુખ જેનું એવો પહેરેલા મુગટ વડે દ્વેષીયમાન થયું છે મસ્તક જેનું એવો, હાર વડે ઢકાયેલું અને તેથી જ દેખનાસોનોને આનંદ આપનારું છે હૃદય જેનું એવો, પહેરેલી રત્નજ્વિત વીંટીઓ વડે પીળી છે આંગળીઓ જેની એવો, લાંબા અને લટકતા એવા હુપ્પા ચોટલે ગેરા વડે ઉત્તમ રીતે કરેલું છે ઉત્તરાસંગ જેણે એવો, વળી તે સિદ્ધાર્થ રાજા કેવો છે ?—

વિવિધ જાતિના મણિઓ સુવર્ણ અને રત્નોથી બનાવેલા, ખન્તિવાળા, ઘણા જ કિમતી. ચતુર કારીગરે ઉત્તમ કારીગરીથી બનાવેલા, ચળકાટ મારી રહેલા, કોઈ પણ જાણી ન-શકે અને ઉઘડી ન જાય એવી રીતે સાંધાઓને બસાળર ભેડી ઠઠ ચીવટ રાખીને બનાવેલા, બીજાઓ કરતાં અતિશય રમણીય લાગે એવા, અને મનને હરીલે એવા પ્રકારના પહેર્યા છે વીરવલ્લભે ચોટલે વીરપણાના ગર્વને સૂચવનારા કંડાંઓ જેણે એવો; જેઓને બીજા ન હસાવી શકે એવા પરાક્રમી વીરપુરુષોજ વીરવલ્લભ પહેરે છે. ભે કોઈ પોતાને વીર મનાવતો હોય તેમને જીતીને આ વલ્લભે ઉતસાવે એ પ્રમાણે સ્પર્ધા વડે વીરપણાના ગર્વને સૂચવનારા પહેરવાના વલ્લભે વીરવલ્લભ પહેરે છે, આવા પ્રકારના વીરવલ્લભ તે સિદ્ધાર્થ રાજાએ પહેરેલા

છે. હવે કવિ ઉપસહાર કરતાં કહે છે કે-તે રાજનું વધારે કેટલું વર્ણુન કરીએ ? તે રાજ કલ્પવૃક્ષની જેમ અલકૃત થયેલો અને વિભૂષિત થયેલો છે જેમ કલ્પવૃક્ષ પાંદડા વિગેરે વડે અલકૃત હોય છે, અને પુષ્પ-ફેલાદિ વડે વિભૂષિત થાય છે, તેમ સિદ્ધાર્થ રાજ પાણુ મુગટ વિગેરે આભૂષણો વડે અલકૃત થયેલો છે, અને વસ્ત્રાદિ વડે વિભૂષિત થયેલો છે, આવા પ્રકારનો તે રાજ કેરિટ વૃક્ષના પુષ્પોની યનાવેલી માળાઓ સહિત જે છત્ર, મસ્તક પર ધારણ કરાતા તે છત્ર વડે અને યન્ને યાનુઓ વિઆતા ઉત્તમ સફેદ ચામરો વડે શોભી રહેલો છે, જેનું દર્શન થતા લોકો ‘જય જય’ એ પ્રમાણે માંગલિક શબ્દો ઉચ્ચારી રજા છે એવો, વગી તે સિદ્ધાર્થ રાજ કેવો છે ?-અનેક જે ગણનાયકો એટલે પોતપોતાના સમુદાયમા મોટા ગણાતા પુરુષો, પોતાના દેશની ચિતા કરનારા, પોતાના તાળાના દેશના યડિયા માંડલિક રાજાઓ, અને ઈશ્વરો એટલે સુવસન્નો, સતુષ્ઠ થયેલ રાજાઓ આપેલા પટ્ટબાધ વડે વિભૂષિત રાજદરબારી પુરુષો-કોટવાલો, મડબના સ્વામી, કેટલાએક કુટુબના સ્વામી, રાજ્ય સંબધી કારભાર ચલાવનારા મત્રીઓ, અને મત્રીઓ કરતા વિશેષ સત્તા ધરાવનારા મહામત્રીઓ એટલે મત્રીમહામાં અગ્રેસરો, જ્યોતિષીઓ અથવા યજ્ઞનાના અધિકારીઓ, કારપાલો એટલે ચોક્કીદારો, અમાત્યો એટલે રાજની સાથે જન્મેલા અને રાજ્યની મુખ્ય સત્તા ધરાવતા વજીરો, દાસ-ચાકરો પીઠમહં એટલે રાજના આસનનું મહંન કરી રાજની લગોલગ જોસનારા, અર્થાત્ હમેશા નજીક રહી સેવક તરીકે રહેલા મિત્રો, નગરમા નિવાસ કરનારા શહેરીઓ, વાણિયા-વેપારીઓ, નગરના મુખ્ય શોઠિયાઓ, ચતુરગી સેનાના સ્વામીઓ, સાર્થવાહો, બીજાઓ પાસે જઈ પોતાના રાજનો હુકમ પહોચાડનારા હતો, અને બીજા રાજાઓ સાથે પોતાના રાજની સધિ કરાવનારા

એવા સંધિપાટકો એટલે એકચીએ, ઉપર જળાવેલા સઘળા પુરુષો સાથે પરિવરેલો એવો તે સિદ્ધાર્થ રાજા સ્નાન-ધર્મમાંથી નીકળતો હતો કેવો શોભે છે ? તે કહો છે-સદ્દેહ એવા મહાભેદની મધ્યમાંથી નીકળેલા, ગ્રહોના સમૂહ વડે શોભી રહેલા, તથા નક્ષત્રો અને તારામંડલની મધ્યમાં વર્તતા, અને તેથી જ પ્રેમ ઉપજતે એવા દેખાવડા દર્શનવાળા ચન્દ્રમાની પેઠે તે નરપતિ સ્નાનધર્મમાંથી નીકળી ઉપર જળાવેલા પુરુષો વડે પરિવરેલો હતો પ્રેમ ઉપજતે એવા દેખાવડા દર્શનવાળો શોભી રહ્યો છે. અર્થાત્ તે રાજા સ્નાનધર્મમાંથી ઉપર જળાવેલા પુરુષો વડે પરિવરેલો હતો નીકળ્યો ત્યારે કવિ ઉપમા આપે છે કે-સદ્દેહ રંગના વાદળામાંથી તારાઓના સમૂહ સાથે પરિવરેલો હતો નીકળ્યો એવો એવો છે કે-સદ્દેહ રાજા મનોહર શોભી રહ્યો છે વળી તે સિદ્ધાર્થ રાજા કેવો છે ?—

મનુષ્યોમાં ઇન્દ્ર સમાન છે, રાજ્યના ભારની ધોંસરી ધારણ કરવામાં સમર્થ હોવાથી પુરુષોમાં વૃષભ સમાન છે, હુસસહ પરાક્રમવાળો હોવાથી પુરુષોમાં સિંહ સમાન છે, અતિશય રાજતેજ રૂપ લક્ષ્મી વડે દીપી રહેલો છે, આવા પ્રકારનો તે સિદ્ધાર્થ રાજા સ્નાન કરવાના ધર્મમાંથી બહાર નીકળે છે ॥ ૬૨ ॥

સ્નાનધર્મ થકી બહાર નીકળીને જ્યાં બહારની રાભાતું સ્થાન છે ત્યાં આવે છે. આવીને સિંહાસન ઉપર પૂર્વ દિશાએ સન્મુખ કસીને બેસે છે ॥૬૩ ॥

સિંહાસન ઉપર પૂર્વદિશા સન્મુખ બેઠીને પોતાના ઇશાન ખૂણામા બેઠોને સદ્દેહ વસ્તો બિછાવેલા એવા અને મગદા નિમિત્તે સદ્દેહ સરસવ વડે ફરેલી છે પૂજા બેઠોની એવાં આઠ સિંહાસન મંડાવે છે. આઠ



સિંહાસન મંડાવીને પોતાથી થાહુ હર નહિં તેમ નજીક નહિ ચોવી રીતે સભાના અંદરના લાગમાં એક કનાત-પડક યાધાવે છે તે કનાત કેવી છે? વિવિધ પ્રકારના મણિયો અને રત્નો જડેલા હોવાથી સુશોભિત છે, અને તેથી જ અતિશય દેખવા લાયક છે, ઘણી જ કિંમતી છે, જ્યાં ઉચી જાતના વસ્તો વણાય છે એવા ઉત્તમ શહેરમાં જાનેલી છે, વળી યાત્રીક 'દેશમનો ગતાવેલો અને સેકડો ગુથાણીઓ વડે મનને અચળો પમાડનારો છે તાણો જેમાં ચોવી, વળી વરુઓ, વૃણ, ઘોડા, મનુષ્યો, મગરમચ્છો, પંખીઓ, સર્પો, કિન્નર, જાતિના દેવો, રુરુ જાતિના મૃગલાઓ, આપ્રપક નામના જગદના પશુઓ, અમરી ગાયો, હાથીઓ, અયોકલતા વિગેરે વનકતાઓ, અને પત્રાવતાઓ એટલે કમલિનીઓ, એ સર્વેના જે મનોહર ચિત્રો, તેઓ વડે મનને આશ્ચર્ય ઉપજાવનારી, આવા પ્રકારની અભ્યંતર જ્વનિકા એટલે સભાસ્થાનના અંદરના લાગમાં અન્ત-પુર-સાણીવાસને યોગ્ય માટે કનાતને યાધાવે છે કનાત યાપાવીને તેની અન્દર સિંહાસન મંડાવે છે તે સિંહાસન કેવું છે? વિવિધ પ્રકારના મણિયો અને રત્નોની રંગના વડે આશ્ચર્યકારી, જેની ઉપર સ્વચ્છ અને કોમળ દેશમી ગાદી પાથરી છે એવું, તે દેશમી ગાદી ઉપર સફેદ વસ્ત્ર યિછાવેલ છે જેને એવું, વળી તે સિંહાસન કેવું છે?—અતિશય કોમલ, અને તેથી જ શરીરને સુખાપ્ત કરી રાખે છે. જેના એવું. આવા પ્રકારનું સુન્દર સિંહાસન સિદ્ધાર્થરાજ ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીને યોગ્ય માટે મંડાવે છે. સિંહાસન મંડાવીને કૌટુંબિક પુરુષોને યોગ્ય છે. યોગ્યતાથી તે કૌટુંબિક પુરુષોને આ પ્રમાણે કહ્યું કે—૧૬૪૧

હ દેવાનુગ્રિયો ! તમે જલદી આડ છે અગો જેને વિષે એવા પ્રકારનું જે મહાન નિમિત્તશાસ્ત્ર એટલે પરાક્ષ પદાર્થોને જણાવનાર શાસ્ત્ર, તે નિમિત્તશાસ્ત્ર સૂત્ર અને અર્થને વિષે પારગત થયેલા, અને

વિવિધ જ્ઞાતિના શાસ્ત્રોને વિગે કુશલ, આવા પ્રકારના સ્વાનલક્ષણપાડકોને જોતાવો. એટલે સ્વાનશાસ્ત્રો અને લક્ષણશાસ્ત્રોમાં પાર પહોંચેલા પંડિતોને જોતાવો.

નિમિત્તાશાસ્ત્રના આડ અગ નીચે ગુજળ સમજવા—

“અંગવિદ્યા-પુરુષાણુ જમણુ અગ ફરકે તો સારું, સ્ત્રીનું’ અણુ’ અગ ફરકે તો સારું, ઇત્યાદિ જેમાં અંગ ફરકવા વિગેરેનો વિચાર હોય તે ૧. સ્વપ્રવિદ્યા-જેમાં ઉત્તમ મધ્યમ અને ક્રનિષ્ઠ સ્વપ્રાચોનો વિચાર હોય તે ૨. સ્વસંવિદ્યા-જેમાં ગરૂડ દુલ્લહ કાળે કાકીડો ગંદોળી દુર્ગા ભેરવ શિયાળ વગેરેના સ્વસ્થી થતા શુભાશુભ ફેલનો વિચાર હોય તે ૩. ભોમવિદ્યા-જેમાં ધરતીકંપ વિગેરેનું’ જ્ઞાન હોય તે ૪ વ્યજન વિદ્યા-જેમાં મસ તલ વિગેરેનો વિચાર હોય તે ૫. લક્ષણવિદ્યા-જે સ્વાગુદ્રિક શાસ્ત્રોમાં હોય પગની રેખા વિગેરે જ્ઞાનનો વિચાર દર્શાવ્યો છે તે ૬ ઉત્પાતવિદ્યા-જેમાં ઉલ્કાપાત વિગેરે ઉત્પાતના ફળ અતાવ્યા હોય તે, જેમ કે-ઉલ્કાપાત થાય તો પ્રજાને ખીડ થાય, અતિશય તોફાની વાયદો થાય તો રાજા મરણ પામે, ધૂળીનો વરસાદ થાય તો દુકાળ પડે, ઇત્યાદિ ઉત્પાતનાં ફળ જેમાં જણાવ્યાં હોય તે ઉત્પાતવિદ્યા કહેવાય ૭. અતરિક્ષવિદ્યા-જેમાં ગ્રહોના ઉદય અસ્ત વિગેરેનો વિચાર હોય તે ૮.”

ત્યાર પછી તે કૌટુંબિક પુરુષો સિદ્ધાર્થ રાજ વડે આ પ્રમાણે કહેવાયા છતા હર્ષિત થયા, સંતોષ પામ્યા, વાવત્ પ્રકૃદ્વિત હૃદયવાળા થઈને જે હાથ જોડી, વાવત્-દસે નળ લેળા કરી, આવર્ત કરી, મસ્તકે અબ્દિ જોડીને ‘જે આપ સ્વામી આજ્ઞા કરો છો તે ગુજળ કરશું’ એ પ્રમાણે સિદ્ધાર્થ રાજાની આજ્ઞાના વચનને વિનય પૂર્વક સ્વીકારે છે ॥૮૫॥

સિદ્ધાર્થે ક્ષત્રિયની પાસેથી નીકળે છે. નીકળીને ક્ષત્રિયકુડ્યામ નગરીની મધ્યમાં થઈને બ્યાં સ્વપ્રલક્ષણ-પાઠકેનાં ઘર છે ત્યાં આવે છે. આવીને ॥ ૬૬ ॥

ત્યાર પછી તે સ્વપ્રલક્ષણપાઠકે સિદ્ધાર્થે ક્ષત્રિયના કૌટુંમિક પુરુષો વડે યોદાવાયા છતા હર્ષિત થયા, સંતોષ પામ્યા, આવત્ મેઘધારાથી સિચાયેલા કદંબના પુષ્પની જેમ પ્રકુલ્લિત હૃદયવાળા થયા ત્યાર પછી તેઓએ સ્નાન કર્યું. વળી તે સ્વપ્રલક્ષણ પાઠકે કેવું ? કરેલ છે ગલિકર્મ જોટલે હૃષ્ટદેવની પૂજા જેઓએ એવા, હૃદયસ્વમાહિના વિનાશ માટે કર્યા છે તિલક વિગેરે કોતુકો તથા દહીં ધ્રો અક્ષત વિગેરે મગલરૂપ પ્રાયાશ્વત્તો જેઓએ એવા, વળી તે ઉબ્જવલ, જે પહેરીને રાજસભામાં પ્રવેશથઈ શકે એવા-રાજસભાને યોગ્ય, અને ઉત્સવાદિ મગલને સૂચવનારા, આવા પ્રકારના ઉત્તમ વસ્ત્રો પહેર્યા છે જેઓએ એવા, વળી થોડી સંખ્યાવાળા અને ઘણા કિમતી આભૂષણો વડે શોભાવેલાં છે શરીર જેઓએ એવા, મગલ નિમિત્તે મસ્તકમાં ધારણ કરેલ છે સફેદ સરસવ અને ધ્રો જેઓએ એવા, આવા પ્રકારના થઈને તે સ્વપ્રલક્ષણ પાઠકે પોત પોતાના ધર થકી નીકળે છે. નીકળીને ક્ષત્રિયકુડ્યામ નગરની મધ્યમાં થઈને બ્યાં સિદ્ધાર્થે રાજના મહેલોને વિષે મુગટ સમાન જોટલે ઉત્તમોત્તમ એવા મહેલનો મૂળ દરવાજો છે ત્યાં આવે છે. આવીને મહેલોને વિષે મુગટ સમાન એવા તે ઉત્તમોત્તમ મહેલના મૂળ દરવાજાને વિષે તેઓ ચોક્કસમત થાય છે, જોટલે તેઓ સઘળા સંપ કરીને ચોક્કમતવાળા થાય છે, અને ગંધાર્યોને સમ્મત એવા ચોક્ક જણને ચાત્રેસર કરીને, તે ઉપરી કહે તે મુબ્બ વર્તવાને અને યોદવાને તેઓ કળ્પ થાય છે, કારણ કે કહ્યું છે કે-  
“જે સમુદાયમાં સઘળા માણસો ઉપરી થઈને ગેસે, જે સમુદાયમાં સઘળા પોતાને પડિત માનનારા

હોય, અને જે સમુદાયમાં સઘળા પોતાને મોટાઈ મળવાની ઇચ્છા કરે, તે સમુદાય સીધાય છે-હુઁળી થાય છે, અને આંતે છિન્ન-ભિન્ન થાય છે.” તે ઉપર આહીં પાંચસો સુભટોનુ દધાન્ત કહિ છે—

એક સમયે આહીં-તહીંથી આવીને પાંચસો સુભટો જોડ્યા થઈ ગયા. તેઓ પરસ્પર સંપ રહિત હતા, અને હરેક અભિમાની હોવાથી પોતાને જ મોટા માનતા હતા. તેઓ નોકરી માટે કોઈ રાજા પાસે ગયા, ત્યારે રાજાએ મંત્રીના વચનથી તેઓની પરીક્ષા કરવા માટે તેઓને સૂવા માટે એક જ પદાંગ મોકલ્યો. હવે તેઓ હરેક ગર્વિષ્ઠ હોવાથી નાના મોટાનો વ્યવહાર રાજતા નહોતા, તેથી તે પદાંગ ઉપર સૂવાને માટે પરસ્પર વિવાદ અને ક્લેશ કરવા લાગ્યા. એક કહિ કે, હું મોટો છું, માટે હું પદાંગ ઉપર સૂઈશ, ત્યારે બીજો કહિ કે, શુ હું તારાથી હલકો છું? મારા બાપદાદા કોણ? મારું કુટુંબ કોણ? શુ તુ પદાંગ પર સૂવે અને મારે નીચે સૂવું પડે એ મારાથી સહન થાય? આવી રીતે તે અભિમાની સુભટો માંથી હરેક જણ પદાંગ ઉપર સૂવાને તૈયાર થઈ ગયા; પણ પદાંગ એક જ હતો, તેથી હરેક સૂઈ શકે તેમ નહોતું. છેવટે તેઓ એક ઠરાવ ઉપર આવ્યા કે—“ભાઈઓ ! આપણે ગદા મોટા છીએ, કોઈ કોઈથી ગાંબુ બંધ તેમ નથી, માટે હરેકને સરળો હક છે, તેથી પદાંગને વચમાં રાખી તેની સન્મુખ પગ રાખીને સૂઈએ, જેથી કોઈ કોઈથી નાનું-મોટું કહિવાય નહિ આ પ્રમાણે વિવાદનો નિવેડો કરી તેઓ હરેક પદાંગની સન્મુખ પગ રાખીને નીચે સૂતા !, પરંતુ કોઈ પણ પદાંગ ઉપર સૂતો નહિ. હવે રાજાએ તેઓનુ વૃત્તાંત બાણવા-મોટે રાત્રિએ જાનગી પુરુષોને ત્યાં મોકલ્યા હતા, તેઓએ સવારમાં બંધને રાત્રિએ જાનેલી હકીકત રાજાને નિવેદન કરી. ત્યારે રાજાએ વિચાર્યું કે—આવી રીતે કેમણા વિનાના, માંહોમાંહે સંપ વગરના, અને આહ કાસી એવા આ સુભટો યુદ્ધાદિક શી રીતે કરી શકશે? આ પ્રમાણે વિચારી રાજાએ તેમનુ અપમાન કરી કાઢી મૂક્યા.

આ પાંચસો સુભટોની જેમ પોતાનું આપમાન ન થાય, માટે તે નીતિનિયુક્ત સ્વમદક્ષણપાડકો સિદ્ધાર્થ સંભાના મહેતાને દરવાજે ચોકકા ગઈ ચોકસમ્મત થાય છે, અને પોતામાંથી ચોક જણને અગ્રેસર સ્થાપે છે ચોકસમ્મત થઈને બંધાં યજ્ઞાર્તની સલાતુ સ્થાન છે, બંધાં સિદ્ધાર્થ દ્વિત્રીય છે, ત્યાં આવે છે આવીને જે હાથ જોડી, ચાવત્ દસે નળ લેવા કરી, આવર્ત કરી, મસ્તકે અંજલિ જોડીને સિદ્ધાર્થ દ્વિત્રીયને જ્ય અને વિજય વડે વધાવે છે, જોડલે હે સજન્ તમે જ્ય પામે, વિજય પામે, એ પ્રમાણે આશીર્વાદ દે છે. વળી તેઓ આશીર્વાદ આપવા દાગ્યા કે—

“હુ મહાસાન ! તમે હીર્વાધુષી થાઓ, યમ-નિયમાદિ વ્રતને ધારણ કરનારા થાઓ, લક્ષ્મીવાન્ થાઓ યશસ્વી થાઓ, યુદ્ધિવાળા થાઓ, ઘણા પ્રાણીઓને કરુણાદાન દેવામાં અદ્વિતીય પસંદગી થાઓ, લોગની સ પત્તિવાળા થાઓ, લાજ્યશાળી થાઓ, ઉત્તમ પ્રકારના સૌભાગ્ય વડે મનોહર થાઓ, મૌઢ લક્ષ્મીવાળા અથવા શોભાપુરુષ થાઓ કીર્તિવાળા થાઓ, અને હ મેશાં સમસ્ત જગતનું પાલન-પોષણ કરનારા થાઓ.”

“હુ નરનાથ ! તમારુ કૃદ્યાણુ થાઓ, તમોને સુખ થાઓ, ધનનું આવાગમન થાઓ, લાંબું આયુષ્ય થાઓ, પુત્રજન્મ રૂપી સમૃદ્ધિ થાઓ, તમારા શત્રુઓનો વિનાશ થાઓ, હ મેશાં તમારા જ્ય થાઓ, અને હે સજન્ ! તમારા કુળમાં નિરતર જિનેશ્વર પ્રભુ ઉપર લગ્નિ રહો” ૧૧૬૭

પુરિ મચ્ચરિ માણુ કાપો. વંમમાણુતીત્ય પી.

ધન પરિગ્રહિયા જણુ ગણાહરા, થેરા વળી ચારઅંમિમ.

## અથ ચતુર્થ વ્યાખ્યાનમ્

ત્યાર પછી તે સ્વમ્ભદ્રક્ષણપાઠકો સિદ્ધાર્થ રાજ વડે તેઓના સદ્ગુણોની સ્તુતિ કરવા વડે બંધાયા છતાં, પુષ્પાદિ વડે પૂજાયા છતાં, ફળ અને વસાહિના દાન વડે સત્કાર કરાયા છતાં, તથા ઉભા થવું વિગેરે માન આપવાની ક્રિયા વડે સન્માન કરાયા છતાં તેઓ દરેક પૂર્વે સ્થાપેલા સિદ્ધાસન ઉપર બેસે છે ॥૬૮॥

ત્યાર પછી સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિય ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીને પૂર્વે વર્ણવેલી કનાતની અંદર સ્થાપેલ સિદ્ધાસન ઉપર બેસાડે છે. બેસાડીને પુષ્પો અને શ્રીફળ વિગેરે ફળો વડે ભરેલા હાથવાળા સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયે અતિશય વિનયપૂર્વક તે સ્વમ્ભદ્રક્ષણપાઠકોને આ પ્રમાણે કહ્યું કે— અર્થાત્ સ્વમ્ભદ્રક્ષણપાઠકો પાસે સ્વમાઓને નિવેદન કરવા પૂર્વે સિદ્ધાર્થ રાજ હાથમાં પુષ્પો અને ફળો લઈ તે સ્વમાઓને નિવેદન કરી સ્વમાઓનું ફળ પૂછે છે, કારણ કે કહ્યું છે કે—

“રાજ દેવ અને ગુરુનું દર્શન ખાલી હાથે ન કરવું, વળી નિમિત્તના ભણકાર એટલે ન્યોતિધીને વિશેષ પ્રકારે ફળ વિગેરે વડે સન્માન કરી ન્યોતિધ સખધી વાત પૂછવી, કેમકે ફળથી ફળ મળે છે” ॥૬૯॥

હુ દેવાનુપ્રિયો ! ખરેખર આજે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી તે તેવા પ્રકારની એટલે મહાપુણ્યશાળી અને ભાગ્યશાળીને યોગ્ય એવી મનોહર શર્યામાં યાવત્ કાઢકિ ઉંઘતી અને કાઢકિ ભગતી એટલે અલ્પ નિદ્રા કરતી છતી પ્રશસ્ત આવા પ્રકારના ચૌદ મહાસ્વમ્ભો દેખીને ભગી ॥ ૭૦ ॥

તે જેવી રીતે-હાથી વૃષભ વિગેરે પૂર્વે આવેલી ગાથામાં જણાવેલા ચૌદ મહાસ્વમ કહી સંભળાવ્યા તેથી હું હેવાનુપ્રિયો ! પ્રશસ્ત એવા આ ચૌદ મહાસ્વમનોનો કલ્યાણકારી શું કંઈવિશેષ તથા વૃત્તિ-વિશેષ થશે ? ॥૭૧॥

ત્યાર પછી તે સ્વમદક્ષણપાઠકે અતિએ સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયની પાસે આ અર્થ સાંભળીને તથા મનથી અવધધારીને વિસ્મત થયેલા, સતોષ પામેલા, યાવત્ હર્ષના વશથી ઉદ્વેગિત હૃદયવાળા થયા થકા તે સ્વમાઓને ધારે છે

સ્વમાઓને ધારીને અર્થની વિચારણા કરે છે, વિચારણા કરીને સ્વમ સંબંધી પરસ્પર વિચાર ચલાવે છે, પરસ્પર વિચાર કરીને તે સ્વમાઓના પોતાની બુદ્ધિવડે જાણ્યા છે અર્થ જેઓએ એવા, સામા માણસનો અભિપ્રાય મેળવી ગ્રહણ કર્યા છે અર્થ જેઓએ એવા, સશય પડતાં પરસ્પર પૂછેલા છે અર્થ જેઓએ એવા ત્યાર પછી નિશ્ચિત કર્યા છે અર્થ જેઓએ એવા, અને તેથી જ ગણાગર અવધારણ કર્યા છે અર્થ જેઓએ એવા તે સ્વમપાઠકે સિદ્ધાર્થ રાબની આગળ સ્વમશાસ્ત્રોને ઉચ્ચારતા ઉચ્ચાર્થ ક્ષત્રિયને આ પ્રમાણે કહિવા લાગ્યા ॥૭૨॥

તે સ્વમશાસ્ત્રોનું ઉચ્ચારણ આ પ્રમાણે કરવા લાગ્યા—

“મનુષ્યોને નવ પ્રકારે સ્વમ આવે છે-ચાનુભવેલી વસ્તુ સ્વમમા દેખે ૧, સાંભળેલી વસ્તુ સ્વમમા દેખે ૨, જાગતાં દેખેલી વસ્તુ સ્વમમા દેખે ૩, પ્રકૃતિના વિકાસથી જોટલે વાત પિત્ત અને ક્રકના વિકાસથી

ઉત્પન્ન થયેલ સ્વાન દેજે ૪, સહજ સ્વભાવથી ઉત્પન્ન થયેલ સ્વાન દેજે ૫, ચિતાની પરંપરાથી ઉત્પન્ન થયેલ સ્વપ્ન દેજે ૬, ૥૧૥

દેવતાદિના સાન્નિધ્યથી સ્વાન દેજે ૭, ધર્મકાર્યના પ્રભાવથી ઉત્પન્ન થયેલ સ્વાન દેજે ૮, અને અતિશય પાપના ઉદયથી ઉત્પન્ન થયેલ સ્વાન દેજે ૯. એવી રીતે મનુષ્યો નવ પ્રકારે સ્વપ્ન દેજે છે ॥૨૥

આ નવ સ્વપ્નાઓમાં પહેલાંનાં છ પ્રકારે આવેલાં સ્વપ્નાઓ શુભ દેજે અથવા અશુભ દેજે તે સર્વ નિષ્કળ સમજવાં, એટલે તે સ્વપ્નાઓનું કળ કાંઈ મળતું નથી. પણ છેલ્લા ત્રણ પ્રકારે આવેલાં સ્વપ્ન સાચાં સમજવાં. એટલે તે શુભ અથવા અશુભ સ્વપ્નાઓનાં શુભ અશુભ કળ મળે છે ॥૩૥

“રાત્રિના ચાર પહોરમાં દેજેલ સ્વાન અનુક્રમે ધાર છ ત્રણ અને ચોક મહિને કળ આપનારું થાય છે; એટલે કે, પહેલે પહોરે દેજેલ સ્વાન ધાર મહીને, બીજે પહોરે દેજેલ સ્વાન છ મહિને, ત્રીજા પહોરે દેજેલ સ્વાન ત્રણ મહિને અને ચોથે પહોરે દેજેલ સ્વાન ચોક મહિને કળ આપનારું થાય છે ॥૪૥

વળી રાત્રિની છેલ્લી બે ઘડીમાં દેજેલ સ્વાન નિશ્ચયથી દસ દિવસમાં કળે છે, અને સૂર્યોદય થતાં દેજેલ સ્વાન નિશ્ચયથી તૂરત કળે છે ॥૫૥

પણ માળાસ્વાન, એટલે ઉપરા ઉપર આવેલ સ્વાન, દિવસે દેજેલ સ્વાન, માનસિક ચિતા અને શારીરિક વ્યાધિથી ઉત્પન્ન થયેલ સ્વાન, મત્ત-મૂઝાદિની રોકાવટ કરવાથી થતેલી પીડાથી ઉત્પન્ન થયેલ સ્વાન, એ સર્વ સ્વપ્નાઓ નિર્થક સમજવાં, એટલે એ સ્વપ્નાઓનું કાંઈ કલ મળતુ નથી ॥૬૥”

“જે મનુષ્ય ધર્મમા આસક્ત હોય, રસ—રુધિરાદિ ધાતુઓ બેની સમ એટલે સરખી હોય, સ્થિર



ચિત્તવાળો હોય, ઇન્દ્રિયોને કાળૂમા રાખનાર હોય, અને દયાવાળો હોય, તેને આવેલું સ્વપ્ન પ્રાય ઇચ્છિત અર્થને સાધે છે ॥૭૭॥

ખરાબ સ્વપ્ન કોઈને પણ સભળાવવું નહિ, અને સારું સ્વપ્ન આવ્યું હોય તો ગુરુમહારાજ વિગેરે યોગ્યને સભળાવવું, કદાચ સ્વપ્ન સાભળનાર તેવા યોગ્યનો સમાગમ ન થાય તો છવટે ગાયના કાનમાં પણ કહેવું ॥૮૮॥

ઉત્તમ સ્વપ્ન જોઈને બુદ્ધિમાન માર્ણસે સૂવું નહિ, કેમકે સૂઈ જવાથી તે ઉત્તમ સ્વપ્નને ફળ મળતું નથી, માટે આખી રાત્રિ જિનેશ્વર પ્રભુના ગુણસ્તવનમાજ ગુંબરવી ॥૯૧॥

ખરાબ સ્વપ્ન જોઈને રાત્રિએ ફરીથી સૂઈ જવું, વળી તે ખરાબ સ્વપ્ન કોઈને પણ કહેવું નહિ, અને તેથી તે ફેલવત થતું નથી ॥૧૦૦॥

જે મનુષ્ય પહેલાં ખરાબ સ્વપ્ન જોઈને પાછળથી શુભ સ્વપ્ન દેખે છે તેને તે શુભ ફળ ફેનારુ થાય છે, તેવી જ રીતે જે મનુષ્ય પહેલાં શુભ સ્વપ્ન જોઈને પાછળથી ખરાબ સ્વપ્ન દેખે છે તેને તે અશુભ ફેલ ફેનારુ થાય છે ॥૧૧૫॥

“જે મનુષ્ય સ્વપ્નમા માર્ણસ સિદ્ધ થોડો હાથી બળદ અથવા ગાય જોડેલા રથ ઉપર ચડેલો બધે તે રાજ થાય ॥૧૨૫॥

જો સ્વપ્નમા ઘોડો હાથી વાહન આસન ઘર અને વસ્ત્ર વિગેરેનું હરણુ દેખે તો તે સ્વપ્ન રાજ તરફની શક્તિ કરનારુ, શોક કરનારુ, બધુઓનો વિરોધ કરનારુ અને ધનની નુકસાની કરનારુ થાય છે ॥૧૩૫॥

“જે મનુષ્ય સ્વપ્નમાં સૂર્ય અને ચંદ્રમાના સમ્પૂર્ણ ગિરજાને ગળી જાય તે મનુષ્ય ગરીબ હોય તો પણ નિશ્ચયથી સુવર્ણસહિત અને સમુદ્રસહિત પૃથ્વીને મેળવે છે, એટલે કે, આખી પૃથ્વીનો રાજા થાય છે ॥૧૪॥

જો સ્વપ્નમાં શસ્ત્ર, ઘરેણા, મણિ, મોતી, સુવર્ણ રૂપુ, અને સુવર્ણ તથા રૂપા સિવાયની બીજી ધાતુઓનું હરણુ દેખે તો તે સ્વપ્ન ઘણીવાર ધનનો નાશ કરનાર, માનની ગ્લાનિ કરનાર, અને ભયંકર મરણુ નીપજવનારુ થાય છે ॥૧૫॥

જે મનુષ્ય સ્વપ્નમાં સદેહ હાથી ઉપર ચડ્યો છતો નદીને કાંઠે ભાતનું ભોજન કરે તે મનુષ્ય ક્રદાચ નીચ જાતનો હોય તો પણ ધર્મરૂપ ધનવાળો થયો છતો એટલે ધર્મિષ્ઠ થયો છતો સમગ્ર પૃથ્વીને ભોગવે છે ॥૧૬॥

જે મનુષ્યે સ્વપ્નમાં પોતાની સ્ત્રીનું હરણુ દેખે તેમને ધન-સંપત્તિનો નાશ થાય, પોતાની સ્ત્રીનો પરાભવ દેખે તો ક્લેશહુ.બ પામે, અને ગોત્રની સ્ત્રીનું હરણુ તથા પરાભવ દેખે તો બધુઓને બધન થાય ॥૧૭॥

જે મનુષ્ય સ્વપ્નની અદર સદેહ સર્પ વડે પોતાની જમણી ભુજાએ ડખાય, તે મનુષ્ય પાંચ રાત્રિમાં હજાર સોનામહોર મેળવે ॥૧૮॥

“જે મનુષ્યને સ્વપ્નમાં પોતાની શરયા અને પગરખાનું હરણુ થાય તેની સ્ત્રી મરણુ પામે, અને પોતાને શરીરે સગત પીડા ભોગવે ॥૧૯॥

જે મનુષ્ય સ્વપ્નમાં માણસના મસ્તકનું લક્ષણ કરે તે રાજને મેળવે, માણસના પગનું લક્ષણ કરે તે હુબ્બર સોનામહોર મેળવે, અને માણસની ભુજનું લક્ષણ કરે તે પાંચસો સોનામહોર મેળવે ॥૨૦॥

જે મનુષ્ય સ્વપ્નમાં ગારણની ભોગળનો, શશ્યા ઓટલે પદ્મંગનો, હિંગનાનો, પગરખાનો, તથા ઘરનો લાંગ ઓટલે લાંગી જવુ દેખે તેની સ્ત્રીનો નાશ થાય ॥૨૧॥

જે મનુષ્ય સ્વપ્નમાં સરોવર, સચ્ચુદ્ર, પાણીથી ભરેલી નદી, તથા મિત્રનું મરણ દેખે, તે મનુષ્ય નિમિત્ત વિના પણ અચાનક ધન મેળવે ॥૨૨॥

જે માણસ સ્વપ્નમાં ઘણું તપેલું છાણુસહિત, હોળાઈ ગયેલું, અને ચોસડ વડે યુક્ત પાણી છે તે નિશ્ચયથી અતીસાર રોગ વડે ઓટલે આડાના રોગથી મરણ પામે છે ॥૨૩॥

“જે મનુષ્ય સ્વપ્નમાં દેવની પ્રતિમાની યાત્રા-દર્શન કરે, પ્રતિમા આગળ નૈવેદ્ય ફળ-ફૂલાદિ ઢાંકે, અને પ્રતિમાની પૂજા વગેરે કરે; તે માણસની સર્વ પ્રકારે વૃદ્ધિ થાય છે ॥૨૪॥

જે મનુષ્યને સ્વપ્નની અંદર પોતાના હૃદયરૂપી સરોવરમાં કમલો ઉગે છે તે મનુષ્ય કોઈ રોગથી નષ્ટ શરીરવાળો થઈ જલદી યમને ઘેર પહોંચે છે, ઓટલે મરણને શરણુ થાય છે ॥૨૫॥

જે માણસ સ્વપ્નમાં ઘણું ઘી મેળવે છે તેનો યશ વૃદ્ધિ પામે છે, વળી દ્વંધપાક અથવા ખીર સાથે ઘીનુ ભોજન પણ પ્રશસ્ત કહેવાય છે ॥૨૬॥

જે મનુષ્યો સ્વપ્નમાં હસે છે તેમને થોડા જ વખતમાં શોક પ્રવર્તે છે, નાચે તો વધ અને ય ધન થાય, ભણે તો કલેશ થાય, ઓમ હાથ માણસે બાણુનું ॥૨૭॥

ગાય બળદ ઘોડો રાત્રી અને દેવ, ઓટલા સિવાયની બાકીની સઘળી કાળી વસ્તુઓ જો સ્વપ્નમાં દેખે તો તે સ્વપ્ન અશુભ સમજવું વળી કપાસ અને લવણાદિ સિવાયની બાકીની સઘળી સફેદ વસ્તુઓ જો સ્વપ્નમાં દેખે તો તે સ્વપ્ન શુભકર સમજવું ॥૨૮૮॥”

જે મનુષ્ય સ્વપ્નમાં હાથી ગાય બળદ મહેલ કે પર્વત ઉપર ચડેલા પોતાને દેખે તો તે મોટાડ પામે. શરીરે વિષ્ટાવિલેપન દેખે તો નિરોગી થાય. સ્વપ્નમાં રુદન કરે તો હર્ષની પ્રાપ્તિ થાય સ્વપ્નમાં રાત્રી, હાથી, ઘોડો, સુવર્ણ, બળદ, ગાય, કે કુટુંબ દેખે તો કુલની વૃદ્ધિ થાય. સ્વપ્નમાં મહેલ ઉપર ચડીને પોતાને ભોજન કરતો દેખે, અથવા સમુદ્ર તરતો દેખે તો તે નીચકુળમાં જન્મે. પોતાના રાત્રી થાય સ્વપ્નમાં દીવો માસ ફેલ કન્યા કમળછત્ર કે ધ્વજ દેખે તો જય પામે સ્વપ્નમાં પોતાના ઇષ્ટદેવની પ્રતિમા દેખે તો આયુષ્ય વધે, તેમજ કીર્તિ યશ અને ધનની પણ વૃદ્ધિ થાય. જો સ્વપ્નમાં કોઈ ફળ-ફૂલવાળા પ્રકુલ્લિત વૃક્ષ ઉપર અથવા રાત્રીના વૃક્ષ ઉપર પોતાને ચડેલો દેખે તો ઘણું ધન મળે. જો સ્વપ્નમાં ગધેડી ઉટ લેસ કે પાકા ઉપર પોતાને ચોકેલો ચડેલો દેખે તો તે તલ્લાળ મરણ પામે. જે પુરુષ સ્વપ્નમાં સફેદ કપડાવાળી અને સફેદચંદનનું વિલેપન કરેલી સ્ત્રીને ભોગવે તો તેને સર્વ પ્રકારની લક્ષ્મી મળે. જે પુરુષ સ્વપ્નમાં રાતાં વસ્ત્રવાળી અને રાતુ ચંદન કુંભગંધ વિલેપન કરેલી સ્ત્રીને ભોગવે તો તે પુરુષનું રુધિર સ્ફૂર્ણ જાય જે મનુષ્ય સ્વપ્નમાં રત્નના સોનાના અને સ્ત્રીમાના ઢગલા ઉપર પોતાને ચડેલો દેખે તે મનુષ્ય અવશ્ય સમકિત પામીને સોજે જાય

“મનુષ્યોએ જે શુભ અથવા અશુભ સ્વપ્ન પોતા સળધી દેખ્યાં હોય તો સ્વપ્નાઓનું શુભ અથવા

અશુભ ફળ પોતાને મળે છે, પણ બે શુભ અથવા અશુભ સ્વપ્ન પારકા સગધી પોતે દેખ્યા હોય તે તે સ્વપ્ન પારકાનાં સમજ્યાં, એટલે તેઓનું શુભ અથવા અશુભ ફલ પારકાને મળે છે, પોતાને કાંઈ ફલ મળતું નથી ॥૨૯॥

હવે સ્વપ્ન આવે ત્યારે દેવ અને ગુરુની પૂજા કરવી, તથા શક્તિ પ્રમાણે તપસ્યા કરવી, કારણ કે નિરંતર ધર્મમાં આસક્ત મનુષ્યોને હવે સ્વપ્ન પણ શુભકર સ્વપ્ન થાય છે ॥૩૦॥

હું દેવાનુપ્રિયા ! એવી રીતે ખરેખર, અમારા સ્વપ્નશાસ્ત્રમાં સામાન્ય ફળ આપનારા એ તાલીશ સામાન્ય સ્વપ્ન, અને મહા ફલ આપનારા ત્રીશ મહાસ્વપ્ન, એવી રીતે ગદ્યા મળીને જોતેર સ્વપ્ન કહેલાં છે તેને વિષે હું દેવાનુપ્રિયા ! તીર્થ કરની માતા અથવા ચક્રવર્તીની માતા તીર્થ કર અથવા ચક્રવર્તી ગર્ભમાં આવે ત્યારે એ ત્રીશ મહાસ્વપ્નાઓમાંથી આ ચૌદ મહાસ્વપ્નાઓને દેખીને જાણે છે ॥૭૩॥

તે જેવી રીતે હાથી વૃષભ વિગેરે આગળ આવેલી ચૌદ મહાસ્વપ્નની ગાથા કહી સભળાવી ॥૭૪॥ વાસુદેવની માતા વાસુદેવ ગર્ભમાં આવે ત્યારે આ ચૌદ મહાસ્વપ્નાઓમાંથી કોઈ પણ સાત મહાસ્વપ્ન દેખીને જાણે છે ॥૭૫॥

ગદાદેવની માતા ગદાદેવ ગર્ભમાં આવે ત્યારે આ ચૌદ મહાસ્વપ્નાઓમાંથી કોઈ પણ ચાર મહાસ્વપ્ન દેખીને જાણે છે ॥૭૬॥

માંડલિકની માતા માંડલિક ગર્ભમાં આવે ત્યારે આ ચૌદ મહાસ્વપ્નાઓમાંથી કોઈ પણ એક મહાસ્વપ્ન દેખીને જાણે છે ॥૭૭॥

હું દેવાનુપ્રિય ! ત્રિશલા શનિયાણીએ આ ચોદ મહાસ્વાન દેખ્યાં છે. તેથી હું દેવાનુપ્રિય ! ત્રિશલા શનિયાણીએ પ્રશસ્ત સ્વાન દેખ્યાં છે, યાવત્ હું દેવાનુપ્રિય ! ત્રિશલા શનિયાણીએ મગદ કરનારા-સ્વાન દેખ્યા છે. હવે તે સ્વાનાઓનું દેશ કહે છે—

તે જેવી રીતે-હું દેવાનુપ્રિય ! રત્ન સુવર્ણાદિ અર્ચનો લાભ થશે. દેવાનુપ્રિય ! ભાગનો લાભ થશે, દેવાનુપ્રિય ! પુત્રનો લાભ થશે, દેવાનુપ્રિય ! મુખનો લાભ થશે, દેવાનુપ્રિય ! રાત્ર્યનો લાભ થશે. આ રીતે સામાન્ય પ્રકારે ક્ષણ ક્ષણને હવે વિશેષ પ્રકારે મુખ્ય ક્ષણ કહે છે— હું દેવાનુપ્રિય ! નિશ્ચયથી ત્રિશલા શનિયાણી નવ માસ ધરાણર સંપૂર્ણ થયા બાદ અને સાડા સાત દિવસ ગયા બાદ આવા પ્રકારના પુત્રને જન્મ આપશે. કેવા પ્રકારના પુત્રને / તે કહે છે—તમારા કુળને વિગે ધ્વજ સદૃશ અર્થાત્ અતિઅદ્ભૂત, કુળને વિશે નીપક સદૃશ પ્રકાશ કરનાર તથા મગદ કરનાર કુળને વિગે પર્યંત સમાન, અર્થાત્ પર્વતની પેઠે સ્થિર તથા જેનો કોઈ પણ દુશ્મન પરાભવ ન કરી શકે એવા, કુળને વિશે ઉત્તમ હોવાથી મુગટ સમાન, કુળને ભૂષિત કરનારો હોવાથી કુળને વિગે તિલક સમાન, કુળની કીર્તિ કરનારો, કુળનો નિર્વાહ કરનારો, કુળને વિગે અતિશય પ્રકાશ કરનારો સૂર્ય સમાન, પૃથ્વીની પેઠે કુળનો આધાર, કુળની વૃદ્ધિ કરનારો, સર્વ દિશાઓમા કુળની પ્રખ્યાતિ કરનારો, કુળને વિગે આશ્રયરૂપ હોવાથી તથા પોતાની છત્રછાયામા દરેક લોકોના રક્ષણ કરનાર હોવાથી વૃક્ષ સમાન, કુળના તતુસમાન એટલે કુળના આધારરૂપ જે પુત્ર પૌત્ર પ્રપૌત્રાદિ સતતિ, તે સતતિની વિવિધ પ્રકારે વૃદ્ધિ કરનારો, વળી તે પુત્ર કેવો છે ? જેના હાથ અને પગ સુકોમળ છે એવો. જેના શરીરની પાંચે ઇન્દ્રિયો સારા લક્ષણશુક્ત અને પરિપૂર્ણ છે એવા, છત્ર

આમર વિગેરે લક્ષણોના ગુણ વડે સહિત, તથા મસ તલ વિગેરે વ્યજનોના ગુણ વડે સહિત, માન ઉન્માન અને પ્રમાણ વડે સ પૂર્ણ તથા સુહર છે સર્વ અંગવાળુ શરીર જેનું જોવો ચન્દ્રમાની જેઠે સૌમ્ય આકૃતિ વાળો, મનોહર, વદલ છે દર્શન જેનું જોવો, અને સુહર રૂપવાળો, આવા પ્રકારના પુત્રને જન્મ આપશે. ૫૧૧૮૫

વળી તે પુત્ર યાદયજ્ઞ છેડીને જ્યારે આઠ વસ્સેનો થશે ત્યારે તેને સઘળું વિજ્ઞાન પરિણમશે પછી અનુક્રમે ચૌવન અવસ્થાને પામશે ત્યારે દાન દેવામાં તથા અગીકાર કરેલા કાર્યોનો નિર્વાહ કરવામાં સમર્થ થશે, રજુસ ગ્રામમા ગહાદ્દર થશે, પરરાજ્યને આક્રમણ કરવામાં પરાક્રમવાળો થશે અતિશય વિસ્તીર્ણ છે સેના અને વાહન જેને જોવો થશે, વળી તે પુત્ર કેવો થશે ?-ત્રણ સમુદ્ર અને ચોથો હિમવત, એ ચારે પૃથ્વીના અતને સાધનારો જોવો રાજ્યનો સ્વામી ચક્રવર્તી રાજા થશે, અથવા ત્રણે દોકનો નાથક ધર્મવર-આઠતુર તચક્રવર્તી જોવો જિન થશે, એટલે ધર્મોને વિષે શ્રેષ્ઠ જોવો આઠતુર ત ચક્રવર્તી સમાન થશે જેમ ચક્રવર્તી પૃથ્વીના ચારે અંતને સોધે છે, તેથી ખીજા રાજાઓ કરતા અતિશયવાળા હોય છે, તેમ તે પુત્ર પણ ખીજા ધર્મપ્રવર્તકોને વિષે અતિશયવાળો જિન થશે, અથવા ધર્મરૂપી ઉત્તમ ચક્ર વડે નરકાદિ ગારે જાતિનો અત કરનારો જોવો જિન થશે.

તેમા જિનપણને વિષે ચૌદ મહાસ્વરૂપનાં પૃથક પૃથક ફળ આ પ્રમાણે સમજવા-ગાર દ તશલવાળો હાથી દેખવાથી ચાર પ્રકારે ધર્મ કહિશે ૧. વૃષભ દેખવાથી ભારતદેશમા ભોધિખીજને વાવશે ૨ સિંહ જોવાથી રાગદેવાદિ રૂપ દુષ્ટ હાથીઓ વડે ભાગતા ભાવ્યપ્રાણીઓ રૂપી વનનુ રક્ષણ કરનારો થશે ૩.

લક્ષ્મી જોવાથી વાર્ષિક દાન આપીને તીર્થ કરી લક્ષ્મીને લોગવશે ૪. માલા દેખવાથી ત્રણે ભુવનને મસ્તકમાં ધારવાને યોગ્ય થશે ૫. ચન્દ્ર દેખવાથી પૃથ્વીમંડલને આનન્દ આપનારો થશે ૬. સૂર્ય દેખવાથી ભામંડલ વડે વિભૂષિત થશે ૭. ધ્વજ દેખવાથી ધર્મરૂપી ધ્વજ વડે વિભૂષિત થશે ૮. કળશ દેખવાથી ધર્મરૂપી મહેલના શિખર પર રહેશે ૯. પદ્મસરોવર દેખવાથી દેવોએ સ આરેલા કમલ ઉપર સ્થાપન કર્યો છે ચરણે નેણે જોવા થશે ૧૦. સમુદ્ર દેખવાથી કેવલજ્ઞાનરૂપી રત્નના સ્થાનકરૂપ થશે ૧૧ વિમાન દેખવાથી વૈમાનિક દેવોને પણ પૂજનીય થશે ૧૨. રત્નસાગર દેખવાથી રત્નના કિલ્લાએ કરીને વિભૂષિત થશે ૧૩. નિર્ધૂમ અગ્નિ દેખવાથી ભૂવ્ય પ્રાણીઓ રૂપી સુવર્ણની શુદ્ધિ કરનારો થશે ૧૪. ચૌદે સ્વમેનુ જોકડું ફળ-ચૌદ રજજુ સ્વરૂપ લોકના અગ્રભાગ ઉપર રહેનારો થશે ૧૭૯૫

તેથી હ દેવાનુપ્રિય ! નિશલા ક્ષત્રિયાણીએ પ્રશસ્ત સ્વપ્ન દેખ્યા છે. યાવન્ હ દેવાનુપ્રિય ! નિશલા ક્ષત્રિયાણીએ આરોગ્ય, સંતોષ, દીર્ઘ આયુષ્ય, કલ્યાણ અને મંગલ કરનારાં સ્વપ્ન દેખ્યાં છે ૧૮૦૫

ત્યાર પછી સિદ્ધાર્થ રાજા તે સ્વપ્નલક્ષણપાઠકોની પાસે આ અર્થ સાભળીને તથા મનથી અવધારીને વિસ્મિત થયેલા, સંતોષ પામેલા, ચિત્તમા આનંદિત થયેલા, પ્રીતિયુક્ત મનવાળા, પરમ સતુષ્ટ ચિત્તવાળા, અને હર્ષના વશથી ઉલ્લાસિત હૃદયવાળા થઈ બે હાથ જોડી, યાવત્ દસ નળ લેગા કરી, મસ્તકે અજલિ જોડીને તે સ્વપ્નલક્ષણપાઠકો પ્રત્યે બોલ્યા કે—૧૮૧૫

હ દેવાનુપ્રિયો ! એ એમ જ છે, હ દેવાનુપ્રિયો ! તમે સ્વપ્ના જોનું બે ફલ કહ્યું તે તેમજ છે,



હુ દેવાનુગ્રિયા ! તે યથાસ્થિત છે, દેવાનુગ્રિયા ! તે પ્રતીત છે, જોટલે તમારા ગુણની પડતુ જ વચન મે ગ્રહણ કર્યું છે, દેવાનુગ્રિયા ! તે ધર્મિસત અને પ્રતીત છે, જે પ્રમાણે તમે કહેા છે તે અર્થ સત્ય છે, જોમ કહીને તે સ્વપ્નાઓને સાધી રીતે અગીકાર કરે છે. અગીકાર કરીને વિપુલ-પુષ્કળ જોવા શાંતિ વગેરે લોકનની વસ્તુઓ વડે, ઉત્તમ પ્રકારનાં પુષ્પો વડે, વસ્તો વડે, સુગંધી પૂર્ણો વડે, પુષ્પોની ગૂંથેલી માળાઓ વડે, અને ગુણટ વગેરે અદાંકરો વડે સત્કાર કરે છે, તથા વિનયપૂર્વક નમ્ર વચનોથી તેમનુ સન્માન કરે છે. સત્કાર અને સન્માન કરીને જીંદગી પર્યંત નિર્વાહ જાય જોલુ ધણ પ્રીતિતાન આપે છે. આપીને તે સ્વપ્નદાશણપાડકોને વિસર્જન કરે છે ॥૮૨॥

ત્યાર પછી તે સિદ્ધર્થ ક્ષનિગ સિદ્ધાસન થકી ઉડે છે, ઉડીને જ્યાં પડતાની પાછળ નિશાતા ક્ષનિયાણી છે ત્યાં આવે છે આવીને નિશાતા ક્ષનિયાણીને આ પ્રમાણે કહ્યું કે—॥૮૩॥

હુ દેવાનુગ્રિયા ! ખરેખર આવી રીતે સ્વપ્નશાસનમાં સામાન્ય ફળ આપનારાં જે તાલીસ સામાન્ય સ્વપ્ન કહ્યાં છે, મહા ફળ આપનારાં ત્રીસ મહાસ્વપ્ન કહ્યાં છે, જોવી રીતે ગદ્યાં મળી બહોંતેર સ્વપ્ન કહેતાં છે તેને વિશે હુ દેવાનુગ્રિયા ! તીર્થ કરની માતા અથવા ચંડવર્તીની માતા તીર્થ કર અથવા ચંડવર્તી ગર્ભામા આવે ત્યારે જો ત્રીસ મહાસ્વપ્નોમાંથી ગજ વૃગલ વિગેરે ચોક્ક મહાસ્વપ્નોઓ દેખીને જાગે છે. પાવત્ માડલિકની માતા માંડલિક ગર્ભામાં આવે ત્યારે જો ચોક્ક મહાસ્વપ્નામાંથી કોઈ પણ જોક મહાસ્વપ્ન દેખીને જાગે છે ॥૮૪॥

હુ દેવાનુગ્રિયા ! તેં આ ચોક્ક મહાસ્વપ્ન દેખ્યા છે, તેથી જાગત તારો પુત્ર ત્રણે લોકનો નાયક જોવા ધર્મવસ્ત્રાઉત્તર તચકવર્તી થશે, જોટલે જેમ બીજા રાજાઓ કરતાં ચંડવર્તી રામ પુત્રીના ગારે અંતને સાધનારો

હોવાથી અતિશયવાળો હોય છે, તેમ આ તારો પુત્ર પણ ઘીબ્લ ધર્મ પ્રવર્તકોને વિષે અતિશયવાળો જિન થશે, અથવા ધર્મ રૂપી ઉત્તમ ચક્ર વડે નરકાદિ ચારે ગતિનો અત કરનારો એવો જિન થશે ॥૮૫॥

ત્યાર પછી તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી આ અર્થ સાંભળીને તથા મનથી અવધારીને હર્ષિત થયેલી, સતોષ પામેલી, ચાવત્ હર્ષના વશથી ઉદ્દાસિત હૃદયવાળી ગે હાથ ભેડી, ચાવત્ દસ નખ લેગા કરી, મસ્તકે અજલિ ભેડીને તે સ્વપ્નાઓને સારી રીતે અગીકાર કરે છે. ॥૮૬॥

અંગીકાર કરીને પોતાને સ્થાને જવાને તેણે સિદ્ધાર્થ રાબ પાસેથી અનુમતિ પામી વિવિધ પ્રકારના મણિઓ અને રત્નોની રચના વડે આશ્ચર્યકારી એવા સિદ્ધાસન થકી ઉઠીને મનની ઉતાવળ રહિત, શરીરની ચપલતા રહિત, રંગદાના રહિત અને વચમાં કોઈ ઠેકાણે વિદ્યમ રહિત એવી રાજહસ સદશ ગતિ વડે ન્યા પોતાનું ભુવન છે ત્યા આવે છે આવીને તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી પોતાના ભુવનમાં દાખલ થઈ ॥૮૭॥

ન્યાસ્થી આરલી શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર તે રાજકુળને વિષે હરિણુગમેષી દેવ વડે સંહારાયા ત્યારથી આરલીને કુળેરની આજ્ઞાને ધારણ કરવાવાળા એવા ઘણા તિર્યગ્જૂલસક દેવો એટલે તીર્છા લોકમાં નિવાસ કરનાર જૂલક જાતિનો દેવો શકેન્દ્રના હુકમથી, એટલે શકેન્દ્રે કુળેરને હુકમ કર્યો, અને કુળેરે તિર્યગ જૂલક દેવોને હુકમ કર્યો, આ પ્રમાણે કુળેર દ્વારા શકેન્દ્રના હુકમથી તિર્યગ જૂલક દેવો જે આ પૂર્વે દોટલા એવા ઘણા કાળના પુરાણ મહાનિધાનો હતાં તે મહાનિધાનોને લાવીને સિદ્ધાર્થ રાબના ભુવનમાં મૂકે છે કેવા પ્રકારના મહાનિધાનોને લાવીને તિર્યગ જૂલક દેવો સિદ્ધાર્થ રાબના ભુવનમાં મૂકે છે. તે આ રીતે જેઓના સ્વામી પ્રકર્ષે હીન થઈ ગયા છે-સ્વદેય થઈ ગયા છે એવાં નિધાનો જે

નિધાનોની પ્રતિવર્ષે તપાસ કરનારા અને પ્રતિવર્ષે નવીન દ્રવ્યનું સિંચન કરનારા પ્રકર્ષે હીન થયા છે—  
 પતિત થયા છે એવાં નિધાનો, જે પુરુષોએ નિધાન ઘાટયાં છે તેઓના ગોત્રીય પુરુષો તથા ઘર  
 પ્રકર્ષે હીન થયા છે વિરલ થઈ ગયા છે એવા નિધાનો, જેઓના સ્વામી સર્વથા વીનાશ પામ્યા  
 છે—સત્તાન રહિત મરણ પામ્યા છે એવાં નિધાનો, જે નિધાનોની પ્રતિવર્ષે તપાસ કરનારા અને પ્રતિવર્ષે  
 નવીન સિંચન કરનારા સર્વથા વિનાશ પામ્યા છે એવા નિધાનો, અને જે ‘પુરુષોએ નિધાન  
 ઘાટયાં છે તેઓને ગોત્રીય પુરુષો તથા ઘર સર્વથા વિનાશ પામ્યાં છે એવાં નિધાનો, આવા  
 પ્રકારના મહાનિધાનોને લઈને તિર્યગ્ જલક દેવો સિદ્ધાર્થ રાજના ભુવનમાં મૂકે છે. હવે કયા  
 સ્થાનોમાં ઘાટેલા તે નિધાનોને લઈને સિદ્ધાર્થ રાજના ભુવનમાં મૂકે છે? તે કહે છે—જ્યા કર લેવાતો હોય,  
 અને ચારે તરફ કાંટાની વાડ હોય, તે ગ્રામ કહેવાય, તે ગ્રામમાં, જે લોણડ તાંબુ વિગેરે ધાતુઓની ઉત્પત્તિના  
 સ્થાનક હોય તે આકર ઓટલે ખાણ કહેવાય, તે ખાણોમાં, જ્યા કર ન લેવાતો હોય, અને જે સડક કિલ્લો  
 વિગેરે યુક્ત હોય તે નગર કહેવાય, તે નગરોમાં, જેની ચારે તરફ ધૂળનો ગઢ હોય તે ખેટ કહેવાય, તે  
 ખેટોમાં, જે ખરાબ નગર હોય તે ક્ષર્ણટ કહેવાય, તે ક્ષર્ણટોમાં, જેની ચારે દિશામાં ખમ્બે ગાડ ઉપર  
 ગામ હોય તે મડળ કહેવાય, તે મડળોમાં, જે જલમાર્ગ અને સ્થલમાર્ગ એમ બન્ને માર્ગો વડે યુક્ત  
 હોય તે દ્રોણમુળ કહેવાય, તે દ્રોણમુળોમાં, જે જલમાર્ગ અને સ્થલમાર્ગમાથી કોઈ પણ એક માર્ગ વડે  
 યુક્ત હોય તે પત્તન કહેવાય તે પત્તનોમાં, જે તીર્થસ્થાન હોય અથવા તાપસોનું સ્થાન હોય તે આશ્રમ  
 કહેવાય, તે આશ્રમોમાં, જેરૂતો સપાટ ભૂમિમા ખેડ કરીને જે હુર્ગભૂમિમાં ઓટલે ખીબઓ મુરકેલીથી

જઈ શકે એવી જે ભૂમિમાં ધાન્યને રક્ષા માટે સ્થાપે છે તે સંવાહ કહેવાય, તે સંવાહોમાં; સાર્થવાહનો કાફલો સઘ અને લશ્કર વિગેરેને ઉતરવાના સ્થાનકને સન્નિવેશ કહેવાય, તે સન્નિવેશોમાં; આ પ્રમાણે ગ્રામ-નગરાદિમાં ઘાટેલાં મહાનિધાનોને લઈને તિર્થંત્ર જૂંલક દેવો સિદ્ધાર્થ રાબના ભુવનમાં મૂકે છે. હવે ગ્રામ વિગેરેમાં કયે કયે ઠેકાણે ઘાટેલાં મહાનિધાનોને લઈને સિદ્ધાર્થરાબના ભુવનમાં મૂકે છે ? તે કહી છે શિંગોડા નામના કળને આકાર જે ત્રણ ખુણિયું સ્થાન હોય તે શ્રૃંગાટક કહેવાય, તે શ્રૃંગાટકોમાં, જ્યાં ત્રણ રસ્તા મળતા હોય તે ત્રિક કહેવાય, તે ત્રિકોમાં; જ્યાં ચાર રસ્તા મળતા હોય તે ચતુષ્ક કહેવાય, તે ચતુષ્કોમાં જ્યાં ઘણા રસ્તા મળતા હોય તે ચત્વર કહેવાય, તે ચત્વરોમાં, ચાર દરવાજાવાળા દેવમંદિર વિગેરેમાં, રાજભાગોમાં, જ્યાં પહિલાં ગ્રામ વસેલાં હોય, પણ પછી ઉજ્જડ -વસ્તી વગરનાં થઈ ગયાં હોય એવા ગ્રામસ્થાનોમાં, જ્યાં પહિલાં નગર વસેલાં હોય, પણ પછી ઉજ્જડ થઈ ગયાં હોય એવાં નગરસ્થાનોમાં ગામમાંથી પાણી નિકળવાના જે માર્ગો તે ગ્રામનિર્ધર્મન કહેવાય, તે ગ્રામનિર્ધર્મનોમા એટલે ગામની ખાળોમાં, નગરની ખાળોમાં, હુકનોમા ચક્ષુ વિગેરે દેવોના મંદિરોમાં, માણસોને યેસવાતા સ્થાનોમાં, અથવા જ્યાં સુસાફરો આવીને રસોઈ પકાવે તે સ્થાનોમાં, પાણીની પરજોમાં, જ્યાં કેળ વિગેરે રમણીય વૃક્ષો રોપેલાં હોય, અને સ્ત્રી-પુરુષો રમત ગમત કરવાને આવતાં હોય તે આરામ એટલે બગીચા કહેવાય, તે બગીચાઓમાં; જ્યાં પુષ્પો અને ફળોથી શોભી રહેલાં ઘણાં વૃક્ષો હોય, જેમાં કીડા કરવાને પુષ્પદત્તાઓનાં ધર બનાવ્યાં હોય, જેની અદર ગરમીની મોસમમાં આવીને સ્ત્રી-પુરુષો કીડા કરતા હોય, ઉત્સવાદિમાં ઉબણી કાઢીને ઘણા માણસો જેનો ઉપલોગ કરતા હોય, તથા જે નગરની નજીકમાં હોય તે ઉદ્યાન કહેવાય, તે ઉદ્યાનોમાં

ન્યા એકજ જાતના પુષ્કળ વૃક્ષોનો સમુદાય હોય તે વનોમા, ન્યાં અનેક જાતના ઉત્તમ વૃક્ષોનો સમુદાય હોય તે વનખડોમા, રમથાનોમા, શન્ય ઘરોમા, પર્વતોની ગુફાઓમા, શાંતિગૃહોમા એટલે શાંતિકર્મના સ્થાનોમાં-ન્યા શાંતિસાધક ક્રિયાઓ થાય તે સ્થાનોમા, પર્વત જોદીને બે ઘર ધનાવ્યા હોય તે શૈલ-ગૃહોમા, રાજસલાના સ્થાનોમા અને કુટુંબીઓને નિવાસ કરવાના સ્થાનોમા, આ પ્રમાણે લિંગ ભિન્ન દેશોએ કબુલ માણસોએ પહેલાં બે મહાનિધાન દોડેલા છે તે મહાનિધાનોને લઈને શકેન્દ્રની આજ્ઞાથી તિર્યગ્ જૂલક દેવો સિદ્ધાર્થ રાજના ભુવનમા મૂકે છે ॥૮૮॥

બે રાત્રિને વિષે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સાતકુલમા સંહારાયા તે રાત્રિથી આરભીને તે સાતકુલ હિરણ્યથી એટલે રૂપાથી અથવા નહિ ઘડેલા સુવર્ણથી વૃદ્ધિ પામ્યું, ધનથી વૃદ્ધિ પામ્યું, ધનથી હિરણ્યથી એટલે રૂપાથી અથવા નહિ ઘડેલા સુવર્ણથી વૃદ્ધિ પામ્યું, ઘડેલા સુવર્ણથી વૃદ્ધિ પામ્યું, ધનથી વૃદ્ધિ પામ્યું, ધન આર પ્રકારનું છે-કૃષ્ણ, પુષ્પ વિગેરે ગણિમ એટલે ગણી શકાય તેવું, ગોળ, કકુ વિગેરે ધરિમ એટલે તોળી શકાય તેવું, ધી, તેલ, લવણ વિગેરે મેય એટલે માખી શકાય તેવું, વસ રત્ન વિગેરે પરિચ્છેદ એટલે ભરી શકાય તેવું, આવી રીતે આર પ્રકારના ધનથી સાતકુળ વૃદ્ધિ પામ્યું, વળી ઘઉં, ચોખા, મગ, અડદ વિગેરે ધાન્યથી વૃદ્ધિ પામ્યું. સમાગ રાત્રિથી વૃદ્ધિ પામ્યું, રાત્ર એટલે દેશથી, હાથી ઘોડા રથ અને પાળા રૂપ ચતુરંગી સેનાથી, ખચ્ચર વિગેરે વાહનોથી, દ્રવ્યના પાત્રનાથી, ધાન્ય ભરવાના કોશાસ્થિથી, નગરથી, અન્ત પુરથી, દેશવાસી લોકથી, તથા યશવાદ એટલે કીર્તિથી વૃદ્ધિ પામ્યું. વળી વિસ્તીર્ણુ ધન એટલે ગાયો વિગેરે પશુઓથી, ઘડેલા અને નહિ ઘડેલા ચોમ ગળને પ્રકારના સુવર્ણથી, કુર્કેતનાદિ રત્નોથી, ચદ્રકાન્તાદિ મણિઓથી, મોતીઓથી, દક્ષિણાવર્ત શ ખેતી, શિક્ષા એટલે રાખઓ

તરફથી મળતા ગિતાળો-પડવીકેથી, પરવાળાથી, માણેક વિગેરે હાલ રત્નોથી, ઇત્યાદિક અનેક પ્રકારની ઉત્તમ વસ્તુઓથી તે જ્ઞાતકૃદ વૃદ્ધિ પામ્યું. વળી વિદ્યમાન એવા પ્રધાન દ્રવ્યથી તથા પ્રીતિ એટલે માનસિક સ તોષ અને સત્કાર એટલે સ્વજનોએ વસ્ત્યાદિથી કરેલી ભક્તિ, તે સઘળાઓના સમુદાયે કરીને તે જ્ઞાતકૃદ અતિશય વૃદ્ધિ પામ્યું ત્યાર પછી શ્રમણુ લગવાનું મહાવીરના માતા પિતાને આવા સ્વરૂપનો આત્મવિવચક<sup>૧</sup> ચિતિત<sup>૨</sup> પ્રાથિત<sup>૩</sup> અને મનોગત<sup>૪</sup> સંકલ્પ ઉત્પન્ન થયો કે—૥૮૧૥

જ્યારથી આરભીને આપણો આ યાળક કુળને વિષે ગર્ભપણે ઉત્પન્ન થયો છે ત્યારથી આરભીને આપણે હિરણ્ય સુવર્ણ<sup>૫</sup> ધન અને ધાન્યથી વૃદ્ધિ પામીએ છીએ, યાવત્ વિદ્યમાન એવા પ્રધાન દ્રવ્યથી, માનસિક સ તોષથી, અને સ્વજનોએ કરેલા સત્કારથી અતિશય વૃદ્ધિ પામીએ છીએ. તેથી જ્યારે આપણો આ યાળકનો જન્મ થશે ત્યારે આપણે આ યાળકનું આ ધનાદિકની વૃદ્ધિને અનુરૂપ, ગુણોથી આવેલું, અને તેથીજ યાળકના ગુણોથી ઉત્પન્ન થયેલું એવું ‘વર્ધમાન’ એ પ્રમાણે નામ પાડશું ૥૮૦૥

ત્યાર પછી હવે શ્રમણુ લગવાનું મહાવીર મારા હલન-ચલનથી માતાને કદ ન થાઓ, એ પ્રમાણે

૧ આત્માને વિષે થયેલો. ૨ સંકલ્પ એ પ્રકારનો હોય છે એક ધ્યાનસ્વરૂપ અને બીજો ચિતવન સ્વરૂપ તે એ જાતના સંકલ્પમાં આ સંકલ્પ ચિંતવન સ્વરૂપ થયો, એમ જણાવવાને ચિંતિત શબ્દ મૂક્યો છે. ૩ ચિતવન સ્વરૂપ પણ કોઈ અભિલાષા રૂપ હોય છે, અને કોઈ અભિલાષા રૂપ હોતો નથી, તેમાં આ સંકલ્પ અભિલાષારૂપ થયો એમ જણાવવાને પ્રાર્થિત શબ્દ મૂક્યો છે. ૫ મનોગત એટલે મનમાં રહેલો; હજી વચનથી પ્રકાશિત નહિ કરેલો.

માતાની અતુક'પાને માટે ચોટલે માતાની લક્ષિતને માટે, તથા ણીબ્બએ પણ માતાની લક્ષિત કરવી એવું દેખાડવા માટે પોતે ગર્ભમાં નિશ્ચલ થયા, જરા પણ ચલ્લાયમાન નહિ થતા હોવાથી નિષ્પંદ થયા, અને તેથીજ નિષ્કંપ થઈ ગયા, અગોને ગોપવવાથી જરા લીન થયા, ઉપાંગોને ગોપવવાથી પ્રકર્ષે ક્ષીને લીન થયા, અને તેથીજ શુભ થઈ ગયા. આહી કવિ ઉત્પ્રેક્ષા કરે છે કે—

“શુ ચોદ્રાંતમાં રહીને બાણે પ્રભુ મોહરાબને જીવતા માટે વિચાર કરી રહ્યા છે? અથવા શું એકલા પ્રભુ પરશ્વહાને વિષે કાંઈક અગોચર એવું ધ્યાન ધરી રહ્યા છે? અથવા તો શુ કામદેવનો નિગ્રહ કરવા માટે લગવાનું માતાની કૂળમાં પોતાના આકારને—અ ગોપાંગને ગોપવીને કલ્યાણુરસ સાધી રહ્યા છે?, આવા પ્રકારના શ્રીમહાવીર પરમાત્મા તમારા કલ્યાણુને માટે થાઓ (૧૧૫૫) ૬૧॥

ત્યાર પછી ચોટલે માતાની કૂળમાં પ્રભુની નિશ્ચલાવસ્થાની પછી તે તિશલા ક્ષનિચાણીને આ આવા સ્વરૂપનો ચાવતું સંકલ્પ ઉત્પન્ન થયો—શુ મારો તે ગર્ભ કોઈ દુષ્ટ દેવાદિઉ હરણુ કરી લીધો?, અથવા શુ મારો તે ગર્ભ મૃત્યુ પામ્યો? અથવા શુ મારો તે ગર્ભ અવી ગયો? ચોટલે જીવ-પુનઃગલના પિંડ સ્વરૂપ પર્યાય થકી નષ્ટ થયો?, અથવા શુ મારો તે ગર્ભ ગળી ગયો? ચોટલે દ્રવરૂપ થઈને પાસી ગયો?, કારણ કે આ મારો ગર્ભ પહિલાં કંપાયમાન થતો હતો, પણ અત્યારે તો ગિલકુલા કપતો નથી, આવા પ્રકારના વિચારથી કલ્પિત થયેલા મનના સંકલ્પવાળી, ગર્ભ હેરણાદિના વિશ્લેષથી થયેલી, શોકરૂપ

સમૃદ્ધમાં બૂડી ગયેલી, અને તેથીજ હથેળી ઉપર સ્થાપન કરેલા ચુગવાળી આર્ત ધ્યાનને પ્રાપ્ત થયેલી, અને ભૂમિ તરફજ સળેલી દષ્ટિ વાળી તે વિચારવા લાગી કે—

“જો મારા ગર્ભનું કોઈ પણ સીતે અકુશળ થયાનું સત્ય હશે તો ખરેખર હું પુણ્યહીન પ્રાણીઓની અવધિરૂપ પ્રજાયાત થઈ, અર્થાત્ પુણ્યહીન પ્રાણીઓમાં હું સુગ્રય થઈ ॥૧॥ આથીવા લાગ્યહીન માણસને ઘેર ચિંતામણિ રત્ન રહેતું નથી, અને રત્નોના નિધાન દરિદ્રના ઘરની સોળત કરતો નથી ॥૨॥ વળી મારવાડ દેશમાં જમીનના અભાગ્યના વશથી કંડપવૃક્ષ ઉગતું નથી, તેમજ પુણ્યહીન એવા તૃષાતુર માણસોને અમૃતની સામગ્રી મળતી નથી ॥૩॥”

“અરે? દેવને ધિક્કાર હો ધિક્કાર હો, નિરંતર કુટિલ એવા તે દેવે આ શું કર્યું? કે જેણે મારા મનોરથ રૂપી વૃક્ષને મૂળમાંથી ઉછેડી નાખ્યું ॥૪॥ અરે! આ અધમ દેવે મને ગિલકુલ કલંક રહિત એવાં બે નેત્રો આપીને પણ પાછાં જેથી લીધા, નિધિરત્ન આપીને પાછો ખૂંટવી લીધો ॥૫॥ હા હા! પાપિષ્ઠ એવા આ દેવે મને સેરુપર્વતની ટોચ ઉપર ચક્રવીને પાડી નાખી, અહા! નિર્લજ્જ દેવે મને લોભનનું લાલું પીરસી જેથી લીધું. ॥૬॥

“રે વિદ્યાતા! મેં આ ભવમાં તથા ભવાંતરમાં એવો તે તારો શો અપસાધ કર્યો?, કે જેથી તું આવું દુષ્ટ કામ કરતો છતો ઉચિત-અનુચિત વિચારતો પણ નથી ॥૭॥ અરે? હવે હું શું કરું?, કયાં બહું?, અને કોની આગળ જઈને પોકાર કરું? ભદ્રક એવી મને દુષ્ટ દેવે બાળીને ભસ્મ કરી નાખી, અરે! નીચ દેવ મારું લક્ષણ કરી ગયો ॥૮॥”



“હ્રાથી વૃષભ વિગેરે ચોક્ક સ્થાનાઓથી સૂચિત થયેલા, ચેત્ય, પવિત્ર, ત્રણે જગતને પૂજવા ચેત્ય ત્રણે ભુવનના પ્રાણીઓમાં અદિતીય, અને મનુષ્યોને આનંદ ઉપજાવનારા એવા પુનરલ્પ વિના હવે મારે આ સંજ્ઞની શી જરૂર છે?, વિષય જન્ય એવા ફનિમ સુગોની પણ શી જરૂર છે?, તથા દેશની શર્યામાં સૂચાથી ઉત્પન્ન થતું જે સુગ જેમાં એવા પ્રકારના આ મહેલની પણ શી જરૂર છે?, અર્થાત્ આવા પુનરલ્પ વિના સુગના હરેક સાધનો હવે મારે નકામાં છે ॥૮-૧૦॥”

“તેથી અરે હૈવ ! હુ ગરૂપી અગ્નિથી લયંકર રીતે યાજવાને તુ શા માટે તૈયાર થયો છે? હૈ હૈવ ! તારા અપરાધ વગરની એવી મારા પ્રતિ તુ શત્રુતા શા માટે ધારણ કરે છે? ॥૧૧॥

આ અસાર સારને નિષ્કાર છે, વળી મધથી લીપેલી તડવારની ધારને આટલા સદશ એવા હુ ગવ્યાસ અને ચ ચલ વિગયસુખના લવલેશને પણ ધિષ્કાર છે ॥૧૨॥

અથવા મેં પૂર્વલભમા તેવા પ્રકારનું કાર્ક હુષ્કૃત કર્મ કર્યું હશે જેનું મને આવું હુ ખદાયી ક્ષણ મળ્યું કારણ કે ત્રણિઓએ ધર્મ-શાસ્ત્રોમાં કહ્યું છે કે— ॥ ૧૩ ॥

“જે પાપી પ્રાણી પશુ પક્ષી અને મનુષ્યોના યાજકોનો તેમના માતા-પિતાથી વિયોગ કરાવે છે તે પ્રાણીને સતતિ થતી નથી, અથવા કદાચિત્ તેને સત્તાન થાય તો તે સત્તાન મરી જાય છે ॥૧૪॥

અધમ બુદ્ધિવાળી એવી મેં પૂર્વજન્મમાં શુ ભેસા થકી તેના ધાવણા પાડાઓનો ત્યાગ કર્યો હશે? અથવા શુ બીજાઓ પાસે ત્યાગ કરાવ્યો હશે? અથવા શુ નાનાં વાછરડાંઓનો તેમની માતાઓથી વિયોગ કર્યો હશે? ॥૧૬॥ અથવા ક્ષધના લોગથી મેં તે વાછરડાંઓને હાથનો અતસય કર્યો હશે? અથવા શુ

ખીબ લોકો પાસે અંતરાય કરાવ્યો હશે ! અથવા શુ મેં યઝ્ઞાઓ સહિત ઉદરોનાં બિલ-દર પાણીથી પૂરી દીધાં હશે ! ॥૧૬॥

“અથવા શુ મેં પૂર્વજન્મમાં અજ્ઞાનને વશ થઈ ધર્મબુદ્ધિથી કાઢી વિગેરેના દરને ઉનાં-ગરમ પાણીથી ભરી દીધા હશે ?, અથવા શુ મેં ધર્મબુદ્ધિથી કાગડનાં ધડાં ફેડી નાખ્યાં હશે ? ॥૧૭॥

અથવા શુ મેં ધડાં અને યઝ્ઞાઓ સહિત પંખીઓના માળા નીચે જમીન ઉપર પાડી નાખ્યા હશે ?, અથવા શુ મેં કોયલ પોપટ અને કૂકડ વિગેરેને તેમનાં યઝ્ઞાઓથી વિયોગ પડાવ્યો હશે ? ॥૧૮॥

“અથવા શુ મેં પૂર્વજન્મમાં બાલહત્યા કરી હશે !, અથવા શુ મેં શોકના પુત્રાદિ ઉપર અતિ ત્ય કોવા દુષ્ટ વિચારો ચિતવ્યા હશે !, અથવા શુ મેં કામણ વિગેરે કર્યાં હશે ! ॥૧૯॥ અથવા શુ મેં પૂર્વજન્મમાં ગર્ભનું સ્તભન, નાશ અને પાડવા પ્રમુખ કર્યું હશે ! અથવા શુ મેં તે સગધી મત્રો અને ઔષધોનો પ્રયોગ કર્યો હશે ! ॥૨૦॥”

અથવા શુ મેં પૂર્વજન્મમાં ઘણીવાર શીલખડન કર્યું હશે ? કાસણ કે આવુ દુઃખ તેવાં નીચ કર્મ વિના સભવે નહિ ॥૨૧॥ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—

જન્માન્તરમાં ફરેલા શીલના ખડનથી ફેરાડપણું બાળવિધવાપણું દુર્ભાગ્યાદિ વાંજ્યાપણું જેને મરેલા બાળક અવતરે તે નિઘપણું અને વિષકન્યાદિ અવતાર પમાય છે, માટે શીલભાવને દૃઢ રખવો ॥૨૨॥

ઐવી ધીતે ચિતાગ્રસ્ત થયેલી અને ફરમાઈ ગયેલા કમલ સદશ સ્થાન મુખવાળી ત્રિશલાશણીને વિચાર કરતી છતી જઈને શિષ્ટ ઐવી સખીઓએ તે શોકનું કાસણ પૂછ્યું ॥૨૩॥

ત્યારે તે ત્રિશતા માતા આંખમા આંસુ લાવીને નિશ્વાસ સહિત વચને કરી કહેવા લાગી કે—  
‘મહાભાગ્યવાળી એવી હું તમોને શું કહું ? હે સખીઓ ! મારું તો જીવિત આલ્હુ ગયું’ છે’ ૥૨૪॥

ત્યારે સખીઓ કહેવા લાગી કે હે સખિ ! બીજું બધું અમગલ શાંત થાઓ, પરંતુ હે વિદુષિ ! તારા ગર્ભને કુશળ છે કે નહિ તે તું જલદી કહે ૥૨૫॥ તેણીએ કહ્યું ‘સખીઓ ! જો મારા ગર્ભને કુશળ હોય તો મારે બીજું શું અકુશળ છે ?’ ઇત્યાદિ કહી મૂચ્છા પાઈ એશુદ્ધ થઈને તેણી જમીન ઉપર ઢળી પડી ૥૨૬॥ પછી સખીઓએ શીતળ પવનાદિ ઘણા ઉપચારો વડે તેણીને ચૈતન્ય-શુદ્ધિ પ્રાપ્ત કરાવી, ત્યારે તેણી એકી થઈને પાછી આવી ધીરે વિલાપ કરવા લાગી કે—૥૨૭॥

“જેનો તાગ ન પામી શકાય એવા અપાર પાણીવાળા, સોઠા, અને રત્નોના નિધાનરૂપ સમુદ્રમા પ્રાપ્ત થયેલો છિદ્રવાળો ઘડો પાણીથી ભરાતો નથી, તેથી શું તેમાં સમુદ્રનો દોષ છે ? ૥૨૮॥

વસત ઋતુ પ્રાપ્ત થતાં સઘળી વનસ્પતિઓ ઋદ્ધિને પામે છે, એટલે પાંદડાં ફળ ફૂલ વિગેરેથી પ્રકુલિત બને છે, પરંતુ તે વખતે કેરકાના વૃક્ષને જે પાંદડું પળ આવતું નથી તેથી શું તેમાં વસત ઋતુનો દોષ છે. ૥૨૯॥

ઉંચું અને સરળ-સીધું એવું વૃક્ષ જ્યારે ઘણાં ફળોના ભારે કરીને સર્વ અવયવોથી નમી ગયું, હોય છે, છતાં પણ તે વખતે ફળોએ માર્ગસ તેના ફળને મેળવી શકેતા નથી તેથી શું તેમા તે ઉત્તમ વૃક્ષનો દોષ છે ? ૥૩૦॥

“માટે હે પ્રભુ ! હું જે મારા ઇચ્છિતને મેળવી શકતી નથી, તેમા તમારો બિલકુલ દોષ નથી, પણ મારા કર્મનો જ દોષ છે; કેમ કે દુષ્કલ બ્યારે ફિલ્સે જોઈ શકતો નથી ત્યારે તે દોષ સૂચનો કેમ કહેવાય ? ॥૩૧॥”

“હવે તો મારે મરણનું જ શરણુ છે, કારણુ કે નિષ્ફલ જીવવાથી શું કામ છે ?” આ પ્રમાણે હૃદય પીગળાવી નાળે એવો ત્રિશલા માતાનો વિલાપ સાંભળીને સગીચો વિગેરે સઘળા પરિવાર પણ વિલાપ કરવા લાગ્યો—॥૩૨॥

“અરેરે ! નિષ્કારણુ શત્રુ બનેલા એવા વિધિના નિયોગથી આ આજુધારી આકેત કયાંથી આવી પડી ? હા હા ! નિરંતર સહાય કરનારી રે કુલ દેવીઓ ! તમે બધી આ વળતે કયાં ચાલી ગઈ ? તમે બધી ઉદાસીન થઈને કેમ જોડી છો ? ॥૩૩॥

હવે આવી રીતે વિદ્ધ આવી પડતાં તે વિદ્ધનો નાશ કરવા માટે વિચક્ષણુ એવી કુત્રની વૃદ્ધ સ્ત્રીઓ શાન્તિકર્મ પુણિકર્મ મન્યો માનતા—આખડી વિગેરે વિવિધ પ્રકારનાં કાર્યો કરવા લાગી ॥૩૪॥

ન્યોતિષીઓને જોલાવી પૂછવા લાગી, નાટકાદિને અટકાવવા લાગી, તથા અત્યંત ઉચ્ચ સાદે જોલાતા શબ્દોનું નિવારણુ કરવા લાગી ॥૩૫॥

આ હ.ખદ સમાચારથી ઉત્તમચુદ્ધિવાળો સિદ્ધાર્થ રાજા પણુ દોડકે સહિત ચિતાતુર થઈ ગયો, તથા સઘળા મત્રીઓ પણુ હવે શુ કરવુ ? એવી રીતે અત્યંત મૂઠ બની ગયા ॥૩૬॥

હવે તે વળતે સિદ્ધાર્થે રાજાનું જીવન કેવુ થયુ હતુ ? તે સૂચકાર પોતે વર્ણવે છે—

રાજાઓને વિષે શ્રેષ્ઠ એવા સિદ્ધાર્થરાજાનુ તે ભુવન પણ મુદગ વીણા હાથની તાળીઓ અને નાટકના પાત્રોથી થયેલુ મનોહરપણુ નિવૃત્ત થયુ છે જેમાં એવા પ્રકારનુ થયુ છે, અર્થાત્ રાજભુવનમા કર્ણપ્રિય સુન્દર ધ્વનિથી વાગી રહેલા વાજિત્રો, મીઠા સ્વરથી લલકારતા ગાયનો, અને પ્રેક્ષકોને આકર્ષણુ કરે તેવા થઈ રહેલા નાટારણ તે વખતે તદ્દન બધ થઈ ગયા, અને રાજભુવન સૂમસામ-શોકમય બની ગયુ, વળી દીન થયુ છતુ વ્યથ ચિન્તવાળુ વર્તે છે ॥૬૨॥

ત્યાર પછી તે શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર ગર્ભમા રહ્યા થકા આવા પ્રકારનો આત્મવિષયક પ્રાર્થિત અને મનોગત એવો માતાને ઉત્પન્ન થયેલો સકલ્પ પોતાના અવધિજ્ઞાનથી બાણીને વિચારવા લાગ્યા કે—

“શુ કરીઓ? અને આ વાત કેને કહીઓ? મોહની ગતિ આવી રીતની જ છે, વ્યાકરણના નિયમ સુજળ્ય જેમ ‘દુષ્’ ધાતુનો ગુણ કરવાથી ‘દોષ’ બને છે, તેમ અમોઝો પણ જે કાર્ય ગુણને માટે કર્યું તે દોષની ઉત્પત્તિ માટે થયુ ॥૧॥

“એ માતાના સુખને માટે જે કર્યું તે તો ઉલટુ માતાને ખેદ કરનારુ થયુ, મા આ લક્ષણુ ભાવી એવા કાલિકાલને સૂચવનારુ” છે ॥૨॥ કારણ કે, જેમ નાળિયેરના પાણીમા શીતળતા રૂપ ગુણને માટે નાળેહી કપૂર ઉલટુ ઝેર બની મત્યુને માટે થાય છે, તેમ પાત્રમા આરામા મતુષ્યોને કરેલો ગુણ ઉલટો દોષ કરનારો થશે ॥૩॥”

આવી રીતે વિચાર કરીને અને અવધિજ્ઞાન વડે માતાનો સકલ્પ બાણીને શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર સ્વામી પોતાના શરીરના એક ભાગ વડે કપે છે. ત્યાર પછી તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી હર્ષિત થઈ, સ તોષ

પામી, યાવત હર્ષના વશથી પ્રકૃત્વિત હૃદયવાળી થઈને સખીઓ વિગેરે પરિવારને આ પ્રમાણે કહેવા લાગી કે—૧૧૮૩૫

ખરેખર મારો ગર્ભ કોઈ પણ દુષ્ટ દેવાદિથી હસણ કરાચો નથી, યાવત્ દ્રવીભૂત થઈને ગળી ગયો નથી આ મારો ગર્ભ પહેલા કપતો ન હોતો, પરતુ અત્યારે કપે છે, એમ કહીને તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી હર્ષિત થયેલી સતોષ પામેલી, યાવત્ આનંદના વશથી પ્રકૃત્વિત હૃદયવાળી થાય છે—

હવે ત્રિશલાદેવી કેવા હર્ષિત થયાં? તે કહે છે—

ગર્ભની કુશળતાને બાણીને ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી ઉલ્લાસિત નેત્રવાળી, વિક્ષિપ્ત ગાલવાળી, ખીલેલા મુખપ્રમળવાળી અને રોમાચક્રયુક્ત કાચલીવાળી થઈને ૧૧૮૪ મધુર વાણીથી કહેવા લાગ્યાં કે—મારા ગર્ભને કૃત્યાણુ છે, અરે! ધિક્કાર છે કે મેં અતિશય મોહાન્ધ યુદ્ધિવાળી થઈ અનુચિત કૃતિકૃત્તેપો ચિતવ્યા. ૧૧૮૫

અહા! હજુ મારા સદ્ભાગ્ય વિદ્યમાન છે, હું ત્રણે ભુવનમા માનનીય છું, હું ભાગ્યશાળી છું, મારું ભવિત પ્રશસાપાત્ર છે, અને મારો જન્મ કૃતાર્થ થયો છે ૧૧૮૬ મારા ઉપર શ્રીજિનેશ્વર પ્રભુ પ્રસન્ન થયા છે, ગોત્રદેવીઓએ મારા ઉપર કૃપા કરી છે, અને જન્મથી આરાધેલો જિનમર્મરૂપી કંપવૃક્ષ મને ફળ્યો છે ૧૧૮૭

એવી રીતે હર્ષયુક્ત ચિત્તવાળી ત્રિશલાદેવીને જોઈને વૃદ્ધ સ્ત્રીઓના મુગ્ધરૂપી કમલોમાંથી ‘જય જય નંદા’ ઇત્યાદિ આશીર્વાદ વચનો નીકળવા લાગ્યાં, ૧૧૮૮ કુલાંગનાઓએ આનંદથી મનોહર એવાં

ધવલમગદ પ્રવર્તિભ્યાં, ચારે તરફ ક્વબ્જ-પતાકા ફરકાવી દીધી, અને સ્થળે સ્થળે મોતીઓના સાથીયા પૂરાવા લાગ્યા ॥૬॥

વળી તે વખતે આખું રાજકુળ પણ વાજિત્રો ગાયનો તથા નાચ વડે દેવલોક સદૃશ અત્યંત શોભાયુક્ત અને અદ્વૈત આનંદમય બની ગયું. ॥૭॥

વળી સિદ્ધાર્થ રાજા પણ ગર્ભકુશલની વધામણીમાં આવેલા કરોડો ધનને ગ્રહણ કરતો અને કદપ વૃક્ષની ભેમ કરોડો ધનનું દાન કરતો અત્યંત હર્ષયુક્ત થયો ॥૮॥

ત્યાર પછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર ગર્ભમાંજ રહ્યા સાડા છ માસ ગયા યાદ આવા પ્રકારના અભિગ્રહને ગ્રહણ કરે છે-“બારેબાર મારે બધા સુધી માતા પિતા જીવતાં રહે ત્યાં સુધી મુડ થઈને ઘરમાંથી નીકળી દીક્ષા લેવી કદપે નહિ” એવી ધીતનો અભિગ્રહ પ્રભુએ ગ્રહણ કર્યો પ્રભુએ વિચાર્યું કે-હજુ તો હું ઉદરમાં છું ત્યારે પણ બ્યારે માતાનો મારા ઉપર આવો ગાઢ સ્નેહ છે, તો પછી બ્યારે મારો જન્મ થશે ત્યારે તો કેવો સ્નેહ થશે ?” આ પ્રમાણે વિચાર કરીને પ્રભુએ આવો અભિગ્રહ લીધો, વળી બીજાઓને પણ ‘માતા તરફ બહુમાન રાખવું ભઈઓ’ એવું સૂચવવા માટે આવો અભિગ્રહ લીધો ॥ ૯૮ ॥

ત્યાર પછી તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીએ સ્નાન કર્યું. ત્યાર યાદ કર્યું છે બલિકર્મ એટલે ઇષ્ટદેવનું પૂજન જેણીએ એવી, સકલ વિધનોનો વિનાશ માટે કર્યા છે તિલક વિગેરે કૌતુકો અને દહીં પ્રો અક્ષત વિગેરે મ ગદગરૂપ પ્રાયશ્ચિત્તો જેણીએ, એવી અને સર્વ અલકારો વડે વિભૂષિત થઈ છતી તે ગર્ભનું નીચે

અતોવેદા પ્રકારના આહારાદિથી પોષણ કરે છે. અતિ ડંડા નહિ, અતિ ગરમ નહિ, અતિ તીખા નહિ, અતિ કડવા નહિ, અતિ તુરા નહિ; અતિ ખાદા નહિ; અતિ મીઠા નહિ; અતિ ચીકાશવાળા, નહિ; અતિ હુળા નહિ; અતિ લીલા નહિ; અતિ શુષ્ક-સૂકા નહિ; આવા પ્રકારના આહારાદિ વડે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી ગર્ભાંતુ પોષણ કરે છે. અતિ ડંડા, અતિ ગરમ, વિગેરે પ્રકારના આહારાદિ ગર્ભાંને હિતકારી નથી, કારણ કે તેઓના કેટલાંક વાયુ કરનારા, કેટલાંક પિત્ત કરનારા, અને કેટલાંક કફ કરનારા છે. વાગલહુ નામના વૈદ્યક ગ્રન્થમાં કહ્યું છે કે—

‘‘ગર્ભાવતી સ્ત્રી જો વાયુ કરનારા પદાર્થો ખાય તો ગર્ભાં કુળડાં જોટલે ખુંધવાળો, આંધળો, જડયુદ્ધિ-વાળો જોટલે ગર્ભાં, અને વામન જોટલે ઠીંગણો થાય છે, પિત્ત કરનારા પદાર્થો ખાવાથી ગર્ભાં ટાલવાળો અથવા પીળા વર્ણવાળો થાય છે; તથા કફ કરનારા પદાર્થો ખાવાથી ગર્ભાં સફેદ કોઢવાળો અથવા ખાંડુ રોગવાળો થાય છે ॥૧૫॥

ગર્ભાવતી સ્ત્રી જો અતિ ખારા પદાર્થો ખાય તો ગર્ભાંના નેગને હ્રસ્થ કરનારા થાય છે, અતિ ડંડા આહાર ગર્ભાંને વાયુનો પ્રકોપ કરે છે, અતિ ગરમ આહાર ગર્ભાંના બળને હરે છે, અને અતિ વિષય-સેવન ગર્ભાંના જીવિતને હરે છે. ॥૨૦॥

વળી-મૈથુન સેવન, પાલખી વિગેરે બન પર ગેસીને મુસાફરી કરવી, ઘોડા ઉંટ વિગેરે વાહન પર ગેસવું, માર્ગમાં ઘણું ચાલવું, આલતાં રખાલના પામવી લચકાવું પડી જવું, ફળાવું: પેટ મસળાવવું, અથવા પેટમાં પીડ આવવી, અતિ દોડવું, અથડાવું, ઉચ્ચાનીચું સૂવું, ઉચ્ચી-નીચી જગ્યાઓ ગેસવું, સાંકડાં સ્થાનમાં ગેસવું; અથવા ઉભડક ગેસવું, ઉપવાસ કરવા, વેગનો વિધાત પામવો, અતિ હુળો આહાર કરવો,



અતિ કડવા પદાર્થો વાપરવા, અતિ તીળા પદાર્થો વાપરવા, અતિશય લોઝન કરવું, અતિ સગ કરવો, અતિ શોક કરવો, અતિ ખાસ પદાર્થો વાપરવા, અતિસાર રોગ થવો એટલે ગ્રાહ્ય થવા, ઉદરી થી, બુદ્ધાણ લેવો, હી ચક્રા ખાવા, અબ્જુર્થ થવું, વિગેરે કારણોથી ગર્ભ પડી ન્થાય છે-ગળી ન્થાય છે. તેથી તે ત્રિશદા ક્ષત્રિયાણી ઉપર યતાવેલાં કારણોને નહિ રોવતા ગર્ભ પોતે છે.

વળી કેવા પ્રકારના આહારાદિથી ગર્ભનું પોષણ કરે છે? તે કહે છે—  
સર્વ ઋતુઓમા રોવાતા જે જે સુખાકારી એટલે ગુણુકારી એવા પ્રકારના લોઝન, વસ્ત્ર, સુગંધી પદાર્થો, અને યુગ્મમાલાઓ વડે તે ત્રિશદા ક્ષત્રિયાણી ગર્ભનું પોષણ કરે છે. કહ્યું છે કે—

“વર્ગાઋતુમા એટલે શ્રાવણ અને લાહરવા માસમા તવણુ અમૃત સમાન છે, શરદ ઋતુમાં એટલે આસો અને કાર્તિક માસમાં જળ અમૃત સમાન છે હિમત ઋતુમા એટલે માગસર અને પોષ માસમાં ગાયનુ હ્રદ્ય અમૃત સમાન છે શિશિર ઋતુમા એટલે મહા અને કાગણ માગમાં ખાટો રસ અગ્રત સમાન છે, વસત ઋતુમાં એટલે ચેવ અને વૈશાળ માસમા ધી અગ્રત સમાન છે, અને ગ્રીત્મ ઋતુમા એટલે જેઠ અને અષાઢ માસમાં ગોળ અમૃત સમાન છે.

આવા પ્રકારના ગર્ભને હિતકારી એવા આહારાદિ વડે ગર્ભને પોષતાં ત્રિશદા ક્ષત્રિયાણી દ્વર થયા છે જ્યારે વિગેરે રોગ ઇદ્ર વિયોગાદિથી થતા શોક, મોહ એટલે મૂર્છા, ભય, અને પરિશ્રમ જે અર્થાત રોગાદિ સહિત છે, કારણ કે તે રોગ-રોગાદિ ગર્ભને અહિત કરનારા છે. વળી સુગ્રત નામના વૈદ્ય ગ્રન્થમા કહ્યું છે કે “ગર્ભવતી સ્ત્રી જો દિવસે રૂઝો તો ગર્ભ ઉઘાણથી થાય, અઝન કરવાથી આંખો થાય, રોવાથી

વાંકી નજરવાળો થાય, સ્નાન વિદેશન કરવાથી દુસગારી થાય, તેલનું મર્દન કરવાથી કોઢીચો થાય, નળ કાપવાથી ખસળ નખવાળો થાય, દોડવાથી ચચળ થાય, હસવાથી ગર્ભના દાંત હોડ તાડુ અને હાલ એ સર્વ કાળા થાય. લાખવાથી ટાલવાળો થાય, પગો વિગેરેથી બહુ પવન લેવાથી ગર્ભ ઉન્મત્ત થાય.”

ગર્ભને અહિતકારી આવા એકે કારણને ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી એવતા નથી

“વળી કુળની વૃદ્ધ સ્ત્રીઓ ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીને શીળામણુ આપે છે કે—

“હે સગી ! તુ ધીરે ધીરે આત્ર, ધીરે ધીરે જ ગોલ, કોઈ ઉપર કોધ ન કર, પથ્ય ભોજન કર, નાડી લીલીપોચી બાંધ, બડબડ હસ નહિ, ખુદ્દી જગ્યામા રહે નહિ. પથારીમા સૂઈ રહે, નીચી જગ્યામા ન ઉતર, ઘરથી બહાર ન જા; આ પ્રમાણે ગર્ભના ભારથી મદ થયેલા ત્રિશલા દેવીને પોતાની સહીયરો શીળામણુ આપે છે ॥૧૧॥”

વળી તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી કેવા છે? તે ગર્ભને હિતકર, પરમાણુયુક્ત એટલે ન્યૂનાધિક રહિત, પથ્ય એટલે આરોગ્ય કરનાર, અને ગર્ભને પોગણુ આપનાર એવો જે આહાર, તેવા પ્રકારના આહારને ઉચિત સ્થાનમાં અને ઉચિત કાળમાં એટલે ભોજન સમયે કરતા રહે છે વળી તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી કેવા છે? દોષ રહિત અને મુકોમળ એવાં જે શયન અને આસન, તેઓએ કરીને, તથા પોતાના પરિવાર સિવાય બીજા માણસો રહિત હોવાથી નિર્જન એકાતવાળી, અને તેથી જ સુખ ઉપજવનારી, તથા મનને અનુકૂળ એટલે ચિત્તને આનંદ ઉપજાવનારી, આવા પ્રકારની હાલવા-ચાલવાની તથા જેસવા-ઉડવાની જગ્યા વડે સુખપૂર્વક રહે છે વળી તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી કેવા, છે? ગર્ભના પ્રભાવથી થયેલા છે પ્રશસ્ત દોહલા એટલે મનોરથો જેને એવા ત્રિશલા. માતાને આવા પ્રકારના દોહલા થયાં—

નિશદા ક્ષત્રિયાણી મનોરથ કરે છે કે હું આરે દિશાઓમાં આમારિ પહડ વગણવું, કાન આપું, સદ્-  
શુદ્ધ્યોનો સમ્યક્ પ્રકારે પૂજન-સત્કાર કરું, તીર્થકરની પૂજા કરું અને સઘને વિષે મહોત્સવપૂર્વકે થાહું  
પ્રકારે સાધર્મિક વાત્સલ્ય કરું ॥૧૫॥

વળી હું સિંહાસન ઉપર ગેસીને મસ્તક ઉપર ઉત્તમ છત્રને ધારણુ કરતી છતી, યાને પડળે આમરો  
વડે શરીરે વીજતી છતી, યાને નમન કરતા રાજાઓના મુગટના મણિઓ વડે રમણીય યન્ત્રું છે પાઠપીઠ  
જેણીનુ જોવી હું ઉદ્ધય પામી છતી યાધા ઉપર સમ્યક્ પ્રકારે હુકમ ચલાવુ ॥૧૬॥

વળી હું હાથીના મસ્તક પર ગેસીને ક્ષ્વજાઓને ફરકાવતી છતી, વાજિત્રોના અવાજથી દિશાઓને  
પૂરતી છતી અને લોકો વડે હર્ષથી 'જય જય' જો પ્રમાણે શબ્દો વડે સ્તુતિ કરાતી છતી ઉદ્યાનકીડાને  
અનુભવુ ॥૧૭॥

વળી તે ત્રિશદા ક્ષત્રિયાણી કેવાં છે ? સિદ્ધાર્થ રાજાજો સર્વ મનોરથો પૂરા કરવાથી સંપૂર્ણ થયેલા  
દોહડાવાદાં, ઈચ્છિત પદાર્થો પ્રાપ્ત થવાથી સન્માન પામેલા દોહડાવાળાં કેઈ પણ દોહડાની અવગણના નહિ  
થવાથી અવિમાનિત જોટલે અવગણના રહિત થયેલા દોહડાવાદા, અર્થાત્ જે જે મનોરથ થાય તે તે મનોરથ  
પૂરા કરવા ક્ષણવાર પણ વિદાંય કર્યો નથી, થયેલા મનોરથોને જોવા સંપૂર્ણ પ્રકારે પૂરા કર્યા કે જેથી તેમને  
ફરીથી મનોરથની ઈચ્છા ન થાય, યાને તેથીજ હવે દોહડા વિનાના ત્રિશદા ક્ષત્રિયાણી ગર્ભને ખીલકુલ યાધા  
ન ઉપજે તેવી રીતે સુખપૂર્વક તકીયો થાંભલો વિગેરે જોડીગણનો આશ્રય લે છે નિદ્રા લે છે, ઉભા થાય  
છે જોસે છે, નિદ્રા રહિત શય્યામાં આલોટ છે, અને જમીન ઉપર હાલે છે-ચાલે છે, આવી રીતે ત્રિશદા  
ક્ષત્રિયાણી સુખપૂર્વક તે ગર્ભને વહુન કરે છે ॥૧૮॥

તે કહે અને તે સમયે શ્રમણુ લાગવાનું મહાવીર ઉનાળાનો પહેલો માસ બીજી પળવાડીયું જોટલે ગૌત્ર માસનું શુદ્ધપળવાડીયું તેની તેરશ તિથિને વિષે નવ માસ ગણાવે સંપૂર્ણ અને સાત માસ દિવસ ગણે છતે, સૂત્રપ્રારે આ પ્રમાણે શ્રી મહાવીર પ્રભુની ગર્ભસ્થિતિનો કાળ કહ્યો, જોવીશો તીર્થ કરની ગર્ભસ્થિતિનો કાલ શ્રીસોમતિલકસૂરિએ સખતિશતસ્થાનક નામના ગ્રન્થમાં નીચે મુજબ કહ્યો છે—

શ્રીઋષભદેવ પ્રભુ નવ માસ અને ચાર દિવસ ગર્ભમાં રહ્યા ૧, અજિતનાથ પ્રભુ આઠ માસ અને પદ્મવીશ દિવસ ૨, સંભવનાથ પ્રભુ નવ માસ અને છ દિવસ ૩, અભિનંદન પ્રભુ આઠ માસ અને આઠવાવીશ દિવસ ૪, સુમતિનાથ પ્રભુ નવ માસ અને છ દિવસ ૫, પદ્મપ્રસ પ્રભુ નવ માસ અને છ દિવસ, ૬, સુપાર્શ્વનાથ પ્રભુ નવ માસ અને જોગણીશ દિવસ ૭, ચંદ્રપ્રભ પ્રભુ નવ માસ અને સાત દિવસ ૮, સુવિધિનાથ પ્રભુ આઠ માસ અને છવીસ દિવસ ૯, શીતલનાથ પ્રભુ નવ માસ અને છ દિવસ ૧૦, શ્રેયાંસનાથ પ્રભુ નવ માસ અને છ દિવસ ૧૧, વાસુપૂજ્ય પ્રભુ આઠ માસ અને વીશ દિવસ ૧૨, વિમલનાથ પ્રભુ આઠ માસ અને જોકવીશ દિવસ ૧૩, અનંતાનાથ પ્રભુ નવ માસ અને છ દિવસ ૧૪, ધર્મનાથ પ્રભુ આઠ માસ અને છવીસ દિવસ ૧૫, શાન્તિનાથ પ્રભુ નવ માસ અને છ દિવસ ૧૬, કુશુનાથ પ્રભુ નવ માસ અને પાંચ દિવસ ૧૭, અરનાથ પ્રભુ નવ માસ અને આઠ દિવસ ૧૮, મહિનાથ પ્રભુ નવ માસ અને સાત દિવસ ૧૯, મુનિસુવત પ્રભુ નવ માસ અને આઠ દિવસ ૨૦, નમિનાથ પ્રભુ નવ માસ અને આઠ

૧. અહીં દરેક તીર્થકરનો ગર્ભસ્થિતિનો કાળ જોટલા માસ તથા પૂરેપૂરા થયા તેમ કહ્યા છે. તે ઉપરાંતનો અર્થો દિવસ વિવક્ષિત નહિ હોવાથી કહ્યો નથી, તે સભવ પ્રમાણે પોતાની મેળે સમજી લેવો !

હિવસ ૨૧, નેમિનાથ પ્રભુ નવ માસ અને આઠ હિવસ ૨૨, પાર્શ્વનાથ પ્રભુ નવ માસ અને છ હિવસ ૨૩ તથા શ્રી મહાવીર પ્રભુ નવ માસ અને સાત હિવસ ગર્ભાવાસમાં રહ્યા ॥ ૨૪ ॥

વળી શ્રીમહાવીર પ્રભુના જન્મસમયે ગ્રહો વિગેરે કેવા હતા? તે કહે છે-

ગ્રહો ઉચ્ચ સ્થાનમાં રહ્યો હતો, ચંદ્રનો ઉત્તમ યોગ પ્રાપ્ત થતાં, રજોવૃષ્ટિયાહિ રહિત હોવાથી સૌમ્ય ચોટલે તદ્દન શાંત, લગવંતના જન્મ સમયે સર્વ સ્થલે ઉદ્યોત થવાથી વિતિભિર ચોટલે આધકાર રહિત, અથવા ચંદ્રની આંહની ખીલવાથી અંધકાર રહિત, અને ઉલ્કાપાત ધસ્તીક પ દિગ્રહાહિ વિગેરે ઉપદ્રવોરહિત હોવાથી વિશુદ્ધ ચોટલે નિર્મલ; આવા પ્રકારની કિશાઓ ગયે હતે, વળી સર્વ પશીઓ જયકારી શબ્દો ગોદાતે હતે, હક્ષિણ કિશાનો સુગંધી અને શીતલ હોવાથી અનુકૂલ ચોટલે સુગંધકારી, અને કોમલ હોવાથી પૃથ્વીને મહ મહ સ્પર્શ કરી રહેલો, આવા પ્રકારનો પવન વાયે હતો, સર્વ પ્રકારના ધાન્યાદિથી ભરપૂર પૃથ્વી વાળો કાળ થયે હતો, સુકાલ આરોગ્ય વિગેરે સાનુકૂલ સારોગાથી હર્ષ પામેલા, અને વસ તોતરાવાદિથી કીડા કરી રહેલા, એવા પ્રકારના દેશવાસી લોકો હોતે હતે, મધ્યરાત્રિને વિશે ઉત્તરાર્ધલગ્નની નક્ષત્ર સાથે ચંદ્રનો યોગ પ્રાપ્ત થતાં આરોગ્યવાળાં ચોટલ જસ પણ ખીડા રહિત એવા તે ત્રિશલા શનિવાણીએ અળાધા રહિત એવા પુત્રને જન્મ આપ્યો ॥ ૬૬ ॥

પુસ્તિમચારિ માણુ કપ્યો વધ્ધમાણુતીત્ય પી.

હકિ પસ્તિગદિયા બ્રણુ ગણાદુસા, થેસા વળી ચારચાંમિમ

## અથ પંચમ વ્યાખ્યાનમ્

જે સત્તિને વિષે શ્રમણ લાગવાનું મહાવીર જન્મ્યા તે સત્તિ પ્રભુના જન્મોત્સવ માટે નીચે ઉતરતા અને ઉંચે ચડતા એવા ઘણા દેવો અને દેવીઓથી બાણે અતિશય આકૃષ્ટ થઈ હોયતી !, તથા આનંદથી ફેલાઈ રહેલા હાસ્યાદિ અન્યકત્ત શબ્દોથી બાણે કોલાહલમય ગની ગઈ હોયતી ! એવી થઈ.

આ સત્ત વડે, દેવતાઓએ પ્રભુનો જન્મોત્સવ વિસ્તાર સહિત કર્યો એમ સૂચવ્યું, તે વિસ્તાર આ પ્રમાણે—

પ્રભુના જન્મ સમયે અચેતન પણ દિશાઓ બાણે હર્ષિત થઈ હોયતી ! એવી રમણીય દેખાવા લાગી, વાયદો સુગંધર અને મદ મદ વાવા લાગ્યો, ત્રણે જગત ઉત્તોતમય થઈ ગયા, આકાશમાં હુહુભિના કૃર્ણગ્રિય નાદ થવા લાગ્યા, પૃથ્વી ઉચ્છ્વાસને પામી, અને હુન્ગવ્યાસ નારકીના જીવેને પણ તે સમયે આનંદ પ્રવર્ત્યો.

તીર્થ કરના જન્મના સૂતિકર્મ માટે પહેલાં તો છાપન દિક્કુમારીઓ આવીને પોતાનો શાશ્વત આચાર કરે છે. તે આ પ્રમાણે—

શ્રી મહાવીર પ્રભુના જન્મ સમયે છાપન દિક્કુમારીઓના આસન કંપવાથી અવધિજ્ઞાનથી શ્રી અરિહત પ્રભુનો જન્મ થયેલો બાણી તે છાપન દિક્કુમારીઓ હર્ષ પૂર્વક સૂતિકાધરને વિષે આવી. તેઓમા—

લોગકરા લોગવતી સુભાગા લોગમાલિની સુવત્સા વત્સમિત્રા પુણ્યમાલા અને અનિહિતા, એ નામની આઠ દિક્કુમારીઓએ અધોલોક થકી આવીને પ્રભુને તથા પ્રભુની માતાને નમસ્કાર કરીને ઇશાન દિશામાં સૂતિકાધર યનાબ્ધુ, તથા તે સૂતિકાધરથી એક યોજન સુધી ચારે તરફ જમીનને સવર્તા વાસુ વડે શુદ્ધ કરી ॥ ૮ ॥

મેઘકરા મેઘવતી સુમેઘા મેઘમાલિની તોયધારા વિચિત્રા વારિષેણા અને યાળાહિકા, એ નામની આઠ દિક્કુમારીઓ ઉર્ધ્વલોક થકી આવીને પ્રભુને તથા પ્રભુની માતાને નમન કરીને સુગધી જળ તથા પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરી ॥ ૧૬ ॥

નંદા ઉત્તરાનંદા આનંદા નંદિવર્ધના વિજયા વૈજયંતી જયંતી અને આપરાજિતા, એ નામની આઠ દિક્કુમારીઓ પૂર્વદિશાના રુચક પર્વત થકી આવીને સુગ જલવા માટે આગળ દર્પણ ધારણ કરે છે ॥૨૪॥ સમાહારા સુપ્રહતા સુપ્રભુદા યશોધરા લક્ષ્મીવતી શેષવતી ત્રિગુણા અને વસુધરા, એ નામની આઠ દિક્કુમારીઓ દક્ષિણદિશાના રુચક પર્વત થકી આવીને સ્નાન માટે જળથી ભરેલા કળશોને ધારણ કરી ગીતગાન કરે છે ॥ ૩૨ ॥

ધંતાદેવી સુરાદેવી પૃથ્વી પદ્માવતી એકનાથા નવમિકા ભદ્રા અને સીતા એ નામની આઠ દિક્કુમારીઓ પશ્ચિમદિશાના રુચક પર્વત થકી આવીને પ્રભુને તથા માતાને પવન નાળવા માટે હાથમા વીંજળા લઇને ઉભી રહે છે ॥ ૪૦ ॥

આદ્યારા મિતરેશી પુર્ણિકા વારુણી હારા સર્વપ્રભા શ્રી અને હ્રી, એ નામની આઠ દિક્કુમારીઓ

ઉત્તરદિશાતા રુચક પર્વતથી આવીને ચામર વીંઝે છે ॥ ૪૮ ॥

ચિત્ર ચિત્રકનકા શતેસા અને વસુદામિની, એ નામની ગાર દિક્કુમારીઓ રુચક પર્વતની વિદિશાઓ થકી આવીને હાથમાં દીપક લઈ ધિશાન વિગેરે વિદિશાઓમાં ઉભી રહે છે ॥ ૫૨ ॥

રૂપા રૂપાસિકા સુરૂપા અને રૂપકાવતી, એ નામની ચાર દિક્કુમારીઓએ રુચકદ્વીપ થકી આવીને ભગવંતના નાળને ચાર આગુળથી છોટે છેદીને જોદેલા ખાડામાં દાટી તથા તે ખાડાને વૈદૂર્ય રત્નોથી પૂરીને તે ઉપર ખીઠ યનાવ્યું, અને તે દ્વર્વાથી બાંધ્યું ॥ ૫૬ ॥

ત્યાર પછી તે દિક્કુમારીઓ બિનેશ્વર પ્રભુના જન્મધરની પૂર્વદિશા દક્ષિણદિશા અને ઉત્તરદિશામાં કેળનાં ત્રણ ઘર યનાવે છે, તેઓમાંથી દક્ષિણદિશા તરફના ઘરમાં સિહાસન ઉપર પ્રભુને તથા માતાને જોસાડી બંનેને સુગંધી તેલથી મર્દન કરે છે, ત્યાર પછી પૂર્વદિશા તરફના કેળના ઘરમાં લઈ જઈને સ્નાન કરાવી વિદોષન કરી કપડાં તથા આભૂષણો પહેરાવે છે, ત્યાર પછી ઉત્તરદિશામાં યનાવેલા કેળના ઘરમાં લઈ જઈને ભગવતને તથા માતાને સિહાસન ઉપર જોસાડી, અરબિનાં બે કાષ્ઠો ઘસીને તેમાંથી આગ્નિ નીપજવી ઉત્તમ ચંદન વડે હોમ કરી, તે આગ્નિની રાજ વડે દિક્કુમારીઓ પ્રભુને તથા માતાને હાથે રક્ષાચોટલી બાંધે છે. ત્યાર પછી તે દિક્કુમારીઓ રત્નના બે ગોળાઓ અક્ષણાવતી છતી “તમે પર્વત જેટલા દીર્ઘાયુષી થાઓ,” એમ કહીને પ્રભુને તથા માતાને જન્મસ્થાનકે મૂકીને પોતપોતાની દિશામાં રહી ગીતગાન કરે છે. એ પ્રત્યેક દિક્કુમારી સાથે ચાર હજાર સામાનિક દેવો, ચાર મહત્તરાઓ, ચોળ હજાર અગરશ્વકો, સાત સેનાઓ, સાત સેનાપતિ તથા બીજાં પણ મહાદ્વિક દેવો હોય છે. વળી તે દિક્કુમારીઓ



આભિયોગિક દેવોએ યનાવેલા યોજન પ્રમાણે વિમાનોમા બેસીને જન્મ મહોત્સવ કરવા આવે છે એવી રીતે દિક્કુમારીઓએ મહોત્સવ કર્યો.

ત્યાર પછી સૌધર્મેન્દ્રતુ પર્વત સમાન નિશ્ચલ પણ શક નામનુ સિ હાસન ચલાયમાન થયુ, ત્યારે ઇન્દ્રે અવધિજ્ઞાનથી ઉપયોગ મૂકી ચારમ જિનેશ્વરનો જન્મ થયેલો જાણ્યો. ત્યાર પછી ઇન્દ્રે હરિણોએથી દેવ પાસે એક યોજન પરિમણવાળો સુઘોષા નામનો ઘટ વગડાવ્યો, અને તેથી સર્વ વિમાનોમાં રહેલા ઘટ વાગવા લાગ્યા પોતપોતાના વિમાનમાં થતાં ઘટ નાદથી દેવો ઇન્દ્રતુ કાર્ય જાણી એકઠા થયા, ત્યારે હરિણોએસેથીએ ઇન્દ્રનો હુકમ સભળાવ્યો તીર્થ કરનો જન્મ મહોત્સવ કરવાને જવા માટે ઇન્દ્રનો હુકમ સાભળી તે દેવો હર્ષવત થયા છતાં ચાંદવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા હવે પાલક નામના દેવે યનાવેલા અને લાખ યોજનના પ્રમાણવાળા પાલક નામના વિમાન ઉપર ચડીને ઇન્દ્ર સિ હાસન ઉપર બેઠો તે પાલક વિમાનમાં ઇન્દ્રના સિંહાસનની સન્મુખ ઇન્દ્રની આઠ અગ્રમહિષીઓનાં આઠ ભદ્રાસન હતાં કાળી બાજુમાં ચોરાશી હજાર ભદ્રાસન હતાં જમણી બાજુમાં અલ્ય તર પર્ષદાના બાર હજાર ભદ્રાસન, મધ્યમ પર્ષદાના ચૌદ હજાર દેવોના ચૌદ હજાર ભદ્રાસન, અને બાહ્ય પર્ષદાના સોળ હજાર ભદ્રાસન હતા. પાછળના ભાગમા સાત સેનાપતિઓના સાત ભદ્રાસન હતાં અને ચારે દિશાઓમાં પ્રત્યેક દિશાને વિશે ચોરાસી હજાર આત્મરક્ષક દેવોનાં ચોરાસી હજાર ભદ્રાસન હતાં. આ પ્રમાણે પોતાના પરિવારના દેવોથી અને બીજા પણ કરોડો દેવોથી પરિવરેલો, તથા ગવાતા છે શુણે જેના તે ઇન્દ્ર ત્યાંથી ચાડ્યો, તથા બીજા પણ દેવો ત્યાંથી ચાલવા લાગ્યા કેટલાયેક દેવો ઇન્દ્રના હુકમથી ચાલ્યા, કેટલાયેક મિત્રના વચનથી, કેટલાયેક પોતાની પ્રિયાની પ્રેરણાથી, કેટલાયેક આત્મિકભાવથી, કેટલાયેક ક્રૌંતુકથી, કેટલાયેક અપૂર્વ આશ્ચર્યથી, અને કેટલાયેક ભકિતથી, આવી

મીતે સર્વ દેવો વિવિધ પ્રકારના વાહન ઉપર યોડા છતાં ચાલવા લાગ્યા. તે વળતે વાગી રહેલાં વિન્ન ભિન્ન ભતિના વાગિ ત્રોથી, ઘંટનાદોથી, અને દેવોના કેલાહલથી આખુ પ્રક્ષાંડ શબ્દમય યત્ની ગયું. તેઓમાંથી સિ હની સવારી કરનારને કહે છે કે, તારો હાથી ફર હડાવી લે, નહિંતર મારો આ મહોન્મત્ત કેસરી મારી નાખશે, એવી મીતે પાડાની સવારી કરનાર ઘોડેસ્વારને, ગરુડની સવારી કરનાર સર્પની સવારી કરનારને, અને ચિતરાની સવારી કરનાર ગકસની સવારી કરનારને પોતાનું વાહન ફર હડાવી લેવા આદર સહિત કહે છે. તે વળતે દેવોના કુરોડો વિમાનો અને વિવિધ ભતિના વાહનો વડે વિશાળ આકાશમાર્ગ પશુ અતિશય સાંકડો થઈ ગયો. કેટલાયેક દેવો તેા આવા સકાશવાળા માર્ગમાં પશુ મિત્રોને ત્યજી ચતુરાઈથી પોતપોતાના વાહનને અગાડી ફરી ચાલતા થયા આવી મીતે સ્પર્ધાસ્પર્ધીથી અગાડી અગાડી ચાલતા દેવોમાં કેાઈ દેવને તેના મિત્રે કહ્યું કે, ‘મિત્ર ! જરા મારે માટે થોડી વાર તેા થોભ ? હું પણ તારી સાથે જ આવુ છું.’ ત્યારે તે અગાડી નીકળી ગયેલા દેવે કહ્યું કે, આ અવસર મહાપુણ્યયોગે પ્રાપ્ત થયો છે, ને કેાઈ આગળ જઈને પહેલાં જ પ્રભુનું દર્શન કરશે તેને મહાભાગ્યશાળી સમજવો, માટે અત્યારે તેા હું તારા માટે થોભીશ નહિ’ એમ કહી તે આગળ ચાલવા લાગ્યો, પણ મિત્રની સહ ત્રઈ નહિ. વળી તેઓમાં જેમનાં વાહન વેગવાળાં અને જોરાવર હતાં, તથા પોતે પણ અદિષ્ટ હતા, તેઓ તેા બધાઓ કરતાં સપાટાબંધ આગળ નીકળી જવા લાગ્યા, તે વળતે જેઓ નિર્બળ હતા તેઓ સળલના પામતા છતાં અને ગુ અવાઈ ગયા છતાં કહેવા લાગ્યા કે—

‘અરેરે ! શુ કરીઓ ? , આબે તો આકાશ સાંકડું થઈ ગયું’ છે ! ત્યારે વળી બીજા દેવો તેમને સાન્વના આપતા છતા કહેવા લાગ્યા કે—

‘હમણાં તો અવસરને માન આપી મૌન થઈને જ ચાલો, પર્વના દિવસો તો એવી રીતે સાંકડા જ હોય છે’. આવી રીતે આકાશમાથી ઉતરતા દેવોના મસ્તક પર પડતા ચન્દ્રકિરણોથી તેઓ નિર્જર એટલે જરા રહિત હોવા છતાં બહુ જરાચુપ્ત થયા હોયની ! એવા દેખાવા લાગ્યા, અર્થાત્ મસ્તકે પગી આવી ગયા હોયની ! એવા દેખાવા લાગ્યા વળી આકાશથી ઉતરતા તે દેવોના મસ્તકે સ્પર્શતા તારાઓ રૂપાના ઘડા સદૃશ, કંઠે સ્પર્શતા તારાઓ કઠા સદૃશ, અને શરીરે સ્પર્શતા તારાઓ પરસેવાના ગિન્દુઓ સદૃશ શોભવા લાગ્યા આવી રીતે દેવોથી પસ્વિશ્લો ઇન્દ્ર નદીશ્વરકીપ પારો આવી વિમાનને સંસ્પર્શીને ભગવંતના જન્મસ્થાનકે આવ્યો અને વિમાનમાંથી ઉતરી જિનેશ્વરને તથા જિનેશ્વરની માતાને ત્રણ પ્રત્યક્ષા ધર્ધવંદન-નમસ્કાર કરી આ પ્રમાણે બોલ્યો કે—“કુળમાં રત્નને ધારણુ કરનારી અને જગતમાં દીપિકા સદૃશ હો માતા ! તમને નમસ્કાર કરુ છુ હુ દેવોનો સ્વામી શકેન્દ્ર છું, તમારા પુત્ર છેદ્દા તીર્થંકરનો જન્મ મહોત્સવ કરવાને હું પ્રથમ દેવલોકથી આહી આવ્યો છું, માટે હો માતા ! તમે કેઈ પ્રકારે લાય રાખશો નહિ”. એ પ્રમાણે કહીને ઇન્દ્રે ત્રિશદામાતાને અવસ્થાપિની નિદ્રા આપી, અને જિનેશ્વર પ્રભુનુ પ્રતિગિય કરીને માતા પાને રાગ્યુ. ત્યાર પછી જિનેશ્વર પ્રભુને કરસંપુટમાં ગ્રહણ કરી સઘળો લહાવો-લાભ પોતે જ લેવા માટે ઇન્દ્રે પોતાનાં પાંચ રૂપ કર્યાં. તે પાંચ રૂપોમાં ઇન્દ્રે પોતાના એક રૂપે પ્રભુને ગ્રહણ કર્યા, બે રૂપે થાનને પડળે રહીને ચામર વીજવા લાગ્યો, એક રૂપે પ્રભુને મસ્તકે છત્ર ધારણુ કર્યું, અને એક

રૂપે વજ્ર ધારણ કરીને અગાડી ચાલવા લાગ્યો. હવે ઇન્દ્રની સાથે આત્રતા દેવોમાં જેઓ અગાડી ચાલે છે તેઓ પછવાડે ચાલનારાઓને ભાગ્યશાળી માને છે, અને પછવાડે આત્રનારા અગાડી આત્રનારાને ધન્ય માને છે; વળી તે દેવોમાંથી જેઓ અગાડી ચાલે છે તેઓ પ્રભુના તે અદ્ભુત રૂપનું દર્શન કરવા માટે પોતાના મસ્તકના પછવાડેના ભાગમાં પણ નેત્રને ઇચ્છવા લાગ્યા. આ પ્રમાણે વિવિધ ભાવના ભાવી રહેલા દેવોથી પરિવરેલો સૌધર્મેન્દ્ર મેરુ પર્વતના શિખર પર રહેલા પાણ્ડુક નામના વનમાં ગયો, અને ત્યાં મેરુની ત્રૂલાથી દક્ષિણ ભાગમાં રહેલી અતિપાંડુક ગદા નામની શિલા પર બઈ પ્રભુને ખોળામાં લઈ પૂર્વદિશા સન્મુખ બેઠો.

આ વળતે દસ વૈમાનિક, વીશ ભવનપતિ, યત્રીશ ભંતર, અને બે જ્યોતિષ્ક, એ પ્રમાણે ચોસઠ ઇન્દ્રો પ્રભુના ચરણ સમીપે જોડા થયા. ત્યાર પછી અચ્યુતેન્દ્રે આભિયોગિક દેવો પાસે-સુવર્ણના, રૂપાના, રત્નના, સુવર્ણ અને રૂપાના, સુવર્ણ અને રત્નના, રત્ન અને રૂપાના, સુવર્ણ રત્ન અને રૂપાના, તથા માટીના, ઝોલી મીતે એક યોજનના મુખવાળા આઠ જાતિના કલ્પશો, પ્રત્યેક જાતિના એક હજાર ને આઠ આઠ સ પચાના મગાવ્યા વળી ભૃગાર જોટલે કલ્પશવિશેષ, દર્પણ, રત્નના કરંડીયા, સુપ્રતિષ્ઠ જોટલે ભાજનવિશેષ થાલ, પાત્રી જોટલે ભાજનવિશેષ, અને પુષ્પોની છાળડી વિગેરે પૂજનાં ઉપકરણો કલ્પશની પેઠે દરેક આઠ આઠ જાતિના અને પ્રત્યેક જાતિના એક હજાર ને આઠ આઠ સ પચાનાં મગાવ્યાં. વળી માગધ વિગેરે તીર્થોની માટી જળ, ગંગા વિગેરે મહાનદીઓનાં કમલ અને જળ, પદ્મહૃદ વિગેરેનાં કમલ અને જળ, તથા છુલ્લહિમવત વર્ષધર વૈતાલવ્ય વિગ્રથ અને વક્ષસ્કારાદિ પર્વતો ઉપરથી સરસવ પુષ્પો સુગંધી પદાર્થો અને સર્વ પ્રકારની ઔષધીઓને મગાવી લીધી. આભિયોગિક દેવોએ પ્રભુને સ્નાન કરાવવા માટે સર્વ કળશો ક્ષીર

સસુદ્રાદિના જળથી લરીને તૈયાર રાખ્યા હતા. આવી રીતે અનેક તીર્થોના જળથી ભરેલા કળશો રાખેલા છે વક્ષ સ્થલ પાસે જેઓએ એવા તે દેવો બાણે સસારસમુદ્રને તરવા માટે ઘડા ધારણ કર્યા હોયની ! એવા શોભવા લાગ્યા. હવે આ અવસરે ભક્તિથી કેમજળ ચિત્તવાળા શકેને શકા ઉત્પન્ન થઈ કે “લઘુશરીસ્વાળા પ્રભુ આટલો ગંધો જળનો ભાર શી રીતે સહન કરી શકશે ?” આ પ્રમાણે ઇન્દ્રને થયેલો સંશય દૂર કરવા માટે પ્રભુએ પોતાના ડાળા પગના અણુઠાના અગ્રભાગથી સેરુ પર્વતને દળાવ્યો, એટલામાં તેા પ્રભુના અતુલ બળથી આગેા મેરુ પર્વત ક પી ઊઠયો, પર્વતના શિખરે ચોતરફથી પડવા લાગ્યાં, પર્વત ક પાયમાન થતા પૃથ્વી પણ ક પી ઊઠી, સસુદ્ર જળભળી ગયો, ગ્રહાંડ કુટી બંધ એવા ઘોર શબ્દ થવા લાગ્યા, અને દેવો પણ ભયવિહ્વળ બની ગયા આ વખતે ઇન્દ્રને ક્રોધ ચડયો કે, અરે ! આ પવિત્ર શાન્તિક્રિયા સમયે કેાણે ઉત્પાત કર્યો ? એવી રીતે વિચારતા ઇન્દ્ર ન્યારે અવધિજ્ઞાનથી યેચુ ત્યારે પ્રભુના પરાક્રમની લીલા તેના બાણવામા આવી પછી ઇન્દ્રે પ્રભુને કહ્યું કે, “હિ નાથ ! અસામાન્ય એવું આપનું માહાત્મ્ય મારા જેવો સામાન્ય પ્રાણી શી રીતે બાણી શકે ?, અકેા ! તીર્થકરનું અનન્ત ગલ મે ન બાણ્યુ, માટે મે જે આવું વિપરીત ચિતબ્યુ તે માફ મિથ્યા હુષ્કૃત હોજે, હિ પ્રભુ ! હું આપની પાસે મારા અપસાધની ક્ષમા માગુ છું” આ પ્રમાણે ઇન્દ્રે પ્રભુ પાસે ક્ષમા માગી ત્યાર પછી પહેલા અચ્યુતે દ્રે પ્રભુને સ્નાન કરાવ્યું, અને પછી અનુક્રમે બીજા ઇન્દ્રો યાવત છેક ચન્દ્ર સૂર્યાદિકે પ્રભુને સ્નાન કરાવ્યું ત્યાર પછી શક પોતે ચાર વૃષભનું રૂપ કરીને તેઓનાં આઠ શીંગડાઓમાં પડતાં જળ વડે પ્રભુને અભિષેક કર્યો. દેવોને જે વિયુધ-પડિત કહ્યા છે તે સત્ય જ છે, કારણ કે તેઓ ચરમ તીર્થ કરને જળ વડે સ્નાન કરાવતાં

પોતે નિર્મલ ગન્ધા પછી દેવોએ મગદલીવો અને આરતિ ઉતાણીને નાચ ગાનન વાજિનાદિથી વિવિધ પ્રકારે મહોત્સવ કર્યો ત્યાર પછી ઇન્દ્ર ગધકાપાળી નામના ઇન્દ્ર વત્સ વડે પ્રભુના ગર્ભીને લુછી, ચંદનાદિ વડે વિદેષન કરી, પુષ્પાદિ વડે પૂજા કરી. ત્યાર બાદ પ્રભુની ચન્દ્રગુણ રત્નના પાદપા પર કપાના ચોળાએ કરીને-દર્પણ વર્ધમાન કદાચ ચત્સ્યયુગદા શ્રીવત્સ સ્થસ્તિત્ત નન્તાવર્ત અને ત્રિલોચન, એ આદ્યમ ગદા આદ્યોખીને પ્રભુની સ્તુતિ કરી ત્યાર પછી ઇન્દ્રે પ્રભુને માતા પિતા પાંચે દાસીને ગદ્યા અને પોતાની શક્તિથી પ્રભુનુ પ્રતિગિય તથા અવસ્થાપિની નિદ્રા રાહણી લીધી. ત્યાર પછી ઇન્દ્રે ઓગ્રીશ્રી નીચે જે કુદરત અને દેશગી કપડાંની લેડી ચૂંટી, પ્રભુની દાંડિને વિનોદ આપવા માટે ઉપરના ચંદ્રરથા ગાયે મુવર્ગુ અને રત્નની હાસાથી સુશોભિત એવો દડો લટકાવ્યો, તથા ધનીગ ધત્રીમ કસોડ રત્ન મુવર્ગુ અને કપાની વૃદ્ધિ કરી ત્યાર પછી ઇન્દ્રે આલિયોગિક દેવો પાંસ મોટા રાદે આ પ્રમાણે ઉદગોષણા કરાવી કે-પ્રભુ અને પ્રભુની માતાનુ જે કોઈ અશુભ ચિતવશે તેના મસ્તકના અર્ચુનદાની મન્દીની પેડે રાત યંકડા થશે". વળી પ્રભુના અગ્રહ પર અમૃત ગદીને નદીન્દ્ર દ્રોપમા અક્ષુર્હ મહોત્સવ કરીને ગધળા દેવો પોત પોતાના રચાનકે ગયા એવી રીતે દેવોએ શ્રીમહાવીરસ્વામીનો જન્મ મહોત્સવ કર્યો.

આ અવસરે ચિદ્ધાર્થ રાજા પાંચ ત્રિયવદા નામની ઢાંગી જલદી દોડી ગઈ, અને પુનઃજન્મની શુભ વધામણી આપી આવી અભુમ્લે વધામણી નાભળી રાજા ઘણો જ હર્ષિત થયો, હર્ષના આવેશથી તેની વાણી પણ ગદ્ગદ શબ્દોવાળી થઈ ગઈ, અને તેના શરીરના સોમાગ ખડા થઈ ગયા આવી હર્ષદાયી વધામણી આપનારી દાસી પર ચિદ્ધાર્થ રાજા ઘણો જ ગતિય થયા, અને ચિગદ ચિવાચના પોતાના સંઘળા આશ્ચર્યો.

તેણીને યક્ષીસ આપી દીધાં, તથા તેણીને દારૂપણથી સુક્રત કરી દીધી

જે રાત્રિએ શ્રમણ ભગવાન મહાવીર જન્મ્યા તે રાત્રિને વિષે કુએરની આજ્ઞાને માનનારા ઘણા તિર્યગ્-જૂલક દેવોએ સિદ્ધાર્થ રાજના ભુવનમાં રૂપાની, સુવર્ણની, રત્નોની, દેવદ્રવ્યોદિ વસ્ત્રોની, ઘડેણાંની, નાગર-વેલ પ્રસુખના પત્રોની, પુષ્પોની, ફેલોની, શાલિ ઘઉં મગ ચવ વિગેરે ધાન્યની, માળાઓની કુષ્ઠપુટ કપૂર ચઢનાદિ સુગંધી પદાર્થોની, સુગંધી ચૂર્ણોની, હિંગલોક પ્રસુખ વર્ણોની વધિ, અને દ્રવ્યની ધારબદ્ધ વૃષ્ટિ વરસાવી ॥૯૮॥

ત્યારે પછી તે સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિય, ભવનપતિ વાણવ્યતર ભ્યેતિષ્ઠ અને વૈમાનિક દેવોએ તીર્થ કરના જન્માભિષેકનો મહોત્સવ કર્યો છતે પ્રજાતકાળ સમયે નગરના કોટવાળોને જોડાવે છે, કોટવાળોને જોડાવીને તેઓને આ પ્રમાણે કહ્યું — ॥૯૯॥

હ દેવાનુપ્રિયો ! તને જલદી ક્ષત્રિયકુળમાં નગરમાં કેદળાનામાં રહેલા કેદીઓને છોડી મૂકે ! રાજ-નીતિમાં કહ્યું છે કે—“યુવરાજના અભિષેક વળતે” શત્રુના દેશ પર ચડાઈ કરી વિજય મેળવ્યો હોય ત્યારે, અને યુગ્ધમાં જન્મ વળતે કેદીઓને સુક્રત કરાય છે” । આ પ્રમાણે કેદળાનાની શુદ્ધિ કરીને ધી તેલ વિગેરે રસ માપવાનાં પળીપાલવાં વિગેરે માપને અને ઘઉં ચોખા વિગેરે ધાન્ય માપવાના પાલી-માળું વિગેરે માપને માન કહે છે, તથા ગ્રાજવથી તોલવાના શેર વિગેરે માપને ઉન્માન કહે છે, તે માન તથા ઉન્માનના માપમાં વધારો કરો ! માન અને ઉન્માનના માપમા વધારો કરીને ક્ષત્રિયકુળપુર નગરને ગહારથી તથા અદરથી વાળી માટી ધૂળ વિગેરે કચરો ફેંકાવી દઈ, સુગંધી પાણી છટાવી, અને છાણ વિગેરેથી લી પાવી

સાફ કરે ! વળી શિંગોથના આકરના ત્રણ પુત્રોને સ્થાને, બધાં ત્રણ રસ્તાનો ગંગા થાય તે સ્થાને, બધાં ચાર રસ્તાનો મંગમ થાય તે સ્થાને બધાં ઘણાં રસ્તાનો ગંગા થાય તે તે સ્થાને ચાર હરવાબવાળા દેવ મન્દિરોને સ્થાને સજ્જમાર્ગને સ્થાને, તથા ગામાન્ય માર્ગને સ્થાને. એ દરેક સ્થાનોને વિશે રસ્તાઓના મંથલાઓને અને હુકાનોના માર્ગોને કચરો વિગેરે હર દેશની હર, જમીનને ગરબી-ચપાટ કરાવી. પાણી છટાવી પવિત્ર કરે ! ઉત્સવ ભેવા માટે એકઠા થયેલા લોકો ભેગીને ભેઈ ગઈ એવી વીતે રસ્તાના કિનારા પર બાધાયેલા માળગધ માંચણો વડે યુક્ત એવું નગર કરે ! વિવિધ પ્રકારના રંગોથી રંગેટી અને ચિંત્ક હાથી ગરૂડ વિગેરેના ઉત્તમ ચિત્રોથી શોભી રહેલી એવી ધ્વજો અને પતાકાઓ એટલે નાની મ્યન્ત્રો વડે નગરને નિર્મૂલિત કરે ! છાણુ વિગેરેથી જમીનને વિલોપન કરાવી, ખડી કડીયો વિગેરેથી ભીત વિગેરે સ્થાને સફેદાઈ કરાવી ભાળે પૂજન કર્યું હોયની ? એવું નગર કરે ! ગોશીર્ષ ગદન. ઉત્તમ રક્ત ચંદન. અને દર્દર નામના પહાડી ચંદન વડે ભીતો વિગેરે સ્થળે પાંચ આંગળીઓ અને હથેલીના દીધેલા છાપા વડે યુક્ત એવું નગર કરે ! વળી નગરને કેવું કરે ? ઘરોની આદર ચોકમાં સ્થાપન કર્યા છે મંગલગણે બધાં એવું, જેમાં પ્રત્યેક ઘરને હરવાજે હરવાજે ચંદનના કળશોથી સમભીય લાગતાં તોરણો બાધેલા છે એવું, ઉપરથી ઠેઠ ભૂમિ સુધી લાંબો, વિશાલ, ગોળ આકારનો, અને લટકી રહેલો, આવા પ્રકારનો છે પુષ્પમાતાઓનો સમૂહ બધાં એવું, રસમહિય અને મુગધમય એવા પવનર્થી પુષ્પોના અમુકને એવ્ય એવ્યસ્થળે ગોડવેલ હોવાથી સંસ્કાર યુક્ત, કાળો અગર, ઉંચી ભતનો કિટ્ટું રોટાસય, અને બાળી રહેલો દશાંગાદિ ધ્રુવ, એ બધા પદાર્થોના બહુક માસી રહેલો અને ચારે તરફ દેવાઈ રહેલો જે મુગધ, તે વડે સમભીય, ઉત્તમ ગંધવાળા



જે ઉંચી જાતના પૂજો, તેઓના સુગંધયુક્ત. સુગંધી પદાર્થોની ધનાવેલી જે ગુટિકા, તેની સદૃશ અતિશય સુગંધી, આવા પ્રકારનું નગર તમે પોતે કરો તથા બીજાઓ પાસે કરાવો ! વળી નગર કેવું કરો ? નાચ કરાવનારા, નાચ કરનારા, હોર પર ચડી જોડ કરનારા. મદયુદ્ધ કરનારા, મુષ્ઠિથી યુદ્ધ કરનારા, માણસોને હાસ્ય-કુતહલ કરાવનારા વિદ્વધકો, અથવા જેઓ મુળના ચાળા કરી ફૂદી ફૂદી નાચે છે તે-શાંડ લવાઈયા, હાથી ઉટ કે ઉચા રાજેલા વાંસને ટપી જનારા, નદી વિગેરેને તરનારા રસિક કથાઓ કહેનારા કાવ્ય-કવિન્ત જોદનારા રાસ રમનારા, કોટવાળો, વાસ પર ચડી તેના અગ્રભાગ પર જોદનારા, વિવ્રપટ હાથમા રાખી શિક્ષા માગનારા-ગૌરીપુત્રો, ચામડાની મસકને વાચસથી ભરી બજાવનારા, વીણા વગાડનારા, તથા અનેક જે તાળીઓ વગાડી નાચ કરનારા, અથવા તાળી વગાડતા છતાં કથા કહેનારા, એવી રીતે કશ્વિકુડામનગરને અનેક પ્રકારના રમત-ગમત કરનારા લોકો વડે યુક્ત તમે પોતે કરો તથા બીજાઓ પાસે કરાવો ! ઉપર મુજબ કાર્યો તમે પોતે કરીને બીજાઓ પાસે કરાવીને હજારો ઘોસરા તથા હજારો મુશલ ચોટલે સાંભેલાને ઉચા કરાવો. ચોટલે આ મહોત્સવના દિવસોમાં ગાડી હાકવી, હાકથી જોડવું, સાંભેલાથી ખાંડવું-પીસવું, વિગેરે કાર્યો થાંધે રખાવો ઘોસરા અને મુશલને ઉચા રખાવી મારી આ ચાણને પાછી આપો, ચોટલે કે મારી ચાણ મુજબ દરેક કાર્યો કરીને પાછા આવી મને નિવેદન કરો ॥ ૧૦૦ ॥

ત્યાર પછી તે કૌટુંબિક પુરુષો સિદ્ધાર્થ રાજા વડે આ પ્રમાણે કહેવાયા છતાં હર્ષિત થયા, સ્વતોષ પામ્યા, યાવત્ પ્રકુલ્લિત હૃદયવાળા થઈને બે હાથ જોડી, યાવત્ દસે નળ લેગા કરી, આવર્ત કરી, મસ્તકે અજલિ જોડીને ‘જે આપ સ્વામી આજ્ઞા કરો છો તે મુજબ કરશું’ એ પ્રમાણે સિદ્ધાર્થ રાજાની આજ્ઞાના

વચનને વિનય પૂર્વક સ્વીકારે છે. સ્વીકારીને જલદી ક્ષત્રિયકુંડપુર નગરમા જઈને કેદખાનામા રહેલા કેદીઓને છોડી મૂકે છે, યાવત્ સિદ્ધાર્થ રાજાએ ફરમાવેલા હરેક કાર્યો સ પૂર્ણ કરી ધોસરા અને સાંગેદાને ઉ આ કસબીને ન્યાં સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિય છે, ત્યાં આવે છે આવીને જે હાથ ભેડી, યાવત્ હમે નળ લેગા કરી, મસ્તકે આવત કરી, અજલિ ભેડીને સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિય રાજાની તે પૂર્વે કહેલી આજ્ઞાને પાછી આપે છે, ચોટલે ‘આપની આજ્ઞાનુસાર અમે હરેક કાર્યો કર્યા’ એ પ્રમાણે નિવેદન કરે છે ॥૧૦૧॥

ત્યાર પછી તે સિદ્ધાર્થ રાજા ન્યાં કસરતશાળા છે ત્યાં આવે છે. આવીને ત્યાં કસરત કરી, તેલથી મહન કરાવી, સ્નાન કરવાના ધરમા સ્નાન કરી, ચંદનાદિથી શરીરે વિલેપન કરી ઉત્તમ વસ્તો તથા મહ્યવાળા આભૂષણો પહેરી યાવત્-સર્વ પ્રકારની ઋદ્ધિ, ઉચિત સર્વ વસ્તુઓનો સયોગ, પાદાભી ઘોડા, વિગેરે સર્વ પ્રકારનાં વાહન, પરિવારાદિ સર્વ સમુદાય, અને સર્વ અવસોન ચોટલે આ ત પુર વડે યુક્ત થયેલો એવા તે સિદ્ધાર્થ રાજા કઈ કઈ સામગ્રી વડે યુક્ત છે? તે કહે છે-સર્વ જાતનાં, પુષ્પ, સુગંધી પદાર્થો, વસ્ત્રો, માળાઓ, અને અલકારાદિરૂપ શોભા વડે યુક્ત, સર્વ પ્રકારના વાજિત્રોના શબ્દ અને પ્રતિશબ્દ ચોટલે પડાઓ વડે યુક્ત, છત્રાદિ રૂપ મહાન્ ઋદ્ધિ, ઉચિત એવી વસ્તુઓની મહા ઘટના, મોટું સૈન્ય, પાદાભી ઘોડા વિગેરે ઘણાં વાહન, પરિવારાદિ મોટો સમુદાય, અને ઉત્તમ વાજિત્રોનો એકી સાથે વાગી રહેલો જે મોટો ધ્વનિ તે વડે યુક્ત છે. વળી તે સિદ્ધાર્થ રાજા કેવા છે? શળ, હકે-નગાર, નોળત, હુકુલ્લ નામનુ વાજિત્ર, દોલ, સદગ, અને હુહલિ નામનુ દેવવાદ્ય, એ સર્વ વાજિત્રોના જે ગભીર અવાજ અને તેઓના પડાકૂપ થતો જે પ્રતિધ્વનિ, તે વડે યુક્ત, આવી રીતે સકલ સામગ્રીથી વિભૂષિત થયેલા સિદ્ધાર્થ રાજા હસ હસ દિવસ સુધી

મહોત્સવરૂપ કુલમર્યાદા કરે છે કેવા પ્રકારની કુલમર્યાદા કરે છે? તે હવે કહી દે—શહેરમાં વેચાવાને આવતા કસીયાણાની જકાત માફ કરી, ગાય વિગેરે ઉપર લેવાતો કર બાંધ કર્યો, જેડુતો પાસેથી ખેડેના લેવાતો ભાગ માફ કર્યો, જે મનુષ્યોને જે ચીજ જોઈએ તેમને બબ્બરમાંથી મૂલ્ય દીધા વિનાજ લેવાની છૂટ આપી, અને તે ચીજોની જે કિંમત હોય તે પોતાના બાબનામાથી આપવાનો બદોબસ્ત કર્યો, ખરીદ-વેચાણ બાંધ કરાવ્યું, જેને જે ચીજ જોઈએ તેની કિંમત કર્યા વિના જ તે લઈ આવે, અને વેપારીને રાજ્યની તીલ્લરીમાંથી નાણા મળી જાય, સિંપાઈ અમલદાર વિગેરે કોઈ પણ રાજ પુરુષ કોઈના પણ ઘરમાં પ્રવેશ ન કરી શકે એવા બદોબસ્તવાળી કુલમર્યાદા કરી વળી કેવા પ્રકારની કુલમર્યાદા કરી?—શુંહા મુજબ રાજને ધન આપવું પડે તે દહડ, અને સોટો શુંહા થવા છતાં રાજને થોડું ધન આપવું તે કુદહડ, આવા દહડ અને કુદહડે રહિત એવો, એટલે દસ દિવસ સુધી દરેકના દહડ માફ કર્યા ઋણુરહિત એવી, એટલે દરેક દેવાદારોનું કરજ રાજ્ય તરફથી ચૂકવી આપી ઋણુ મુક્ત કરનારી એવી કુલમર્યાદા કરી રમણીય ગણિકાઓ વડે સહિત જે નાટકનાં પાત્રો, તેઓ વડે મુક્ત એવી નાચ કરનારા અનેક નર્તકો વડે સેવાયેલી, જેની અદર મુદગ બબ્બરનારા નિરતર મુદગો બબ્બરી રહ્યા છે એવી, વિક્રસ્વર બનેલી ધુળપમાલાઓ વાળી, પ્રસન્ન થયેલા અને તેથી જ અહીંથી તહીં કરી રમત ગમત કરનારા શહેરીઓ અને દેશવાસીલોકોવાળી, આવા પ્રકારની મહોત્સવરૂપ કુલમર્યાદાને સિદ્ધાર્થ રાજ દસ દિવસ સુધી કરે છે ૥૧૦૨૧

હવે તે સિદ્ધાર્થ રાજ દસ દિવસ સુધીની મહોત્સવરૂપ કુલમર્યાદા પ્રવર્તે છે તે સેકડો હબરો અને લાંબો પરિમાણવાળા યાગોને એટલે જનપ્રતિમાની પૂજાઓને પોતે કરે છે તથા બીજાઓ પાસે કરાવે છે.

અહીં યાગ શબ્દનો 'જનનપ્રતિમાની પૂજા' એ પ્રમાણેજ અર્થ કરવો: કારણ કે, મહાવીર સ્વામીનાં માતા-પિતા પાર્શ્વનાથ પ્રભુનાં સંતાનીય શાવક હતાં, એમ આગ્યા'સંગ સૂત્રમા કહ્યું છે. આ પ્રમાણે આગ્યાસંગ સૂત્રની શાળે તેઓ શાવક હોવાનું નિશ્ચિત હોવાથી અને શાવકને બીજા યાગોનો અગાંભવ હોવાથી, અહીં યાગ શબ્દનો 'જનનપ્રતિમાની પૂજા' એવો જ અર્થ કરવો વળી 'યાગ' શબ્દમાં 'યજ' માત્ર છે, યજ માત્રનો અર્થ પૂજા થાય છે, તેથી યાગ શબ્દથી 'જનનપ્રતિમાની પૂજા' એવો અર્થ સમજવો. પર્વાહિ દિવસે પ્રહેલ દ્રવ્યનું તથા ચેળવેલ દ્રવ્યના ભાગનું દાન પોતે આપે છે તથા બીજાઓ પાસે આપાવે છે. વળી સેંકડો હજારો અને લાખો વધારાનાં પોતે ગ્રહણ કરે છે તથા બીજા નોકર વિગેરે પાસે ગ્રહણ કરાવે છે આવી રીતે દસ દિવસ સુધી કુલમર્યાદાને કરતા છતાં સિદ્ધાર્થ રાજા વિગેરે છે ॥૧૦૩॥

હવે શ્રમણ ભાગવાન્ મહાવીરના માતા પિતા પ્રભુના જન્મને પહેલે દિવસે કુલમર્યાદા કરે છે, અર્થાત્ પુત્રજન્મને ઉચિત એવી કુલકમથી આવેલી ક્રિયા કરે છે. ત્યાર પછી ત્રીજે દિવસે ગન્દ્રમાં અને સૂર્યના દર્શનરૂપ ઉત્સવવિશેષ કરે છે. તેનો વિધિ આ પ્રમાણે-પુત્રજન્મથી જો દિવસ ગયા થાક ત્રીજે દિવસે વડિલ ગૃહસ્થ એવો ગૃહ અસ્થિત પ્રભુની પ્રતિમા આગળ રક્ષ્ટિક આગવા ફેંપાની બનાવેલી ચન્દ્રમાની પ્રતિમા અતિષ્ઠિત કરી પૂજા વિધિ પૂર્વક સ્થાપન કરે. ત્યાર પછી સ્નાન કરેલી અને વસ્ત્રો તથા આભૂષ

૧ જુઓ શ્રીઆચાર્યસંગ, ક્ષિતિય એતસ્કન્ન, ચૂલિકા, પદ્મસ્તુ અન્ધમન, પન્ન ૪૨૨, (પ્રકાશક-શ્રીઆગમોદય સમિતિ)

જોથી વિભૂષિત થયેલી એવી પુત્રસહિત માતાને ચન્દ્રનો ઉક્ત્ય થતાં પ્રત્યક્ષ ચન્દ્રની સન્ન્યુષ દાઈ જઈને “હૈં આહં ચન્દ્રોડસિ, નિશાક્રોડસિ, નક્ષત્રપતિરસિ, સુધાક્રોડસિ, ઓગધિજળોડસિ, અસ્ય કુદાસ્ય વૃદ્ધિ કરુ કરુ સ્વાહા” ઇત્યાદિચન્દ્રનો મન્ત્ર ઉચ્ચારતો વડિલ માતાને તથા પુત્રને ચન્દ્રનું દર્શન કરાવે, અને પુત્ર સહિત માતા વડિલને નમસ્કાર કરે ત્યારે આશીર્વાદ આપે કે—

“સર્વં ઓષધીઓ વડે મિશ્રિત કિરણોની પકિત વાળી અને સમગ્ર આપત્તિઓનો વિનાશ કરવામાં કુશળ એવો ચન્દ્ર નિરતર ગ્રાસન થઈ, તમારા સક્રિય વશને વિગે સર્વ પ્રકારે વૃદ્ધિ કરો.”

ત્યાર પછી સ્થાપિત કરેલી ગદ્રની મૂર્તિને વિસર્જન કરે. એની જ રીતે સૂર્યનું પણ દર્શન કરાવે. વિશેષ એટલે કે સૂર્યની મૂર્તિ સુવર્ણની અથવા તાંબાની યનાવધી પુત્ર સહિત માતાને સૂર્ય સન્ન્યુષ દાઈ જઈ આ પ્રમાણે મન્ત્ર લાઘે—હૈં આહં સૂર્યોડસિ દિનક્રોડસિ, તમોપહોડસિ, સહસ્રકિરણોડસિ, જગત્ત્રયશુસિ, પ્રસીદ્ધ અસ્ય કુદાસ્ય હુષિ પુષ્ટિ પ્રમોદ કરુ કરુ સ્વાહા” એ પ્રમાણે સૂર્યનો મન્ત્ર ઉચ્ચારતો તે ગૃહસ્થાનુરૂપ પુત્રને તથા માતાને સૂર્યનું દર્શન કરાવે, અને પુત્ર સહિત માતા ગુરુને નમસ્કાર કરે ત્યારે ગુરુ આશીર્વાદ આપે કે—

“સર્વં દેવો અને અસુરોને વહનીય, આપૂર્વ એવા સર્વ કાર્યો કરાવનારો, અને ત્રણ જગતમાં ચક્રુ હૃદય એવો સૂર્ય પુત્ર સહિત તમોને મગલ આપનારો થાઓ.”

આવી રીતે આશીર્વાદ આપી સ્થાપિત કરેલી સૂર્યની મૂર્તિને વિસર્જન કરે. એની રીતે ગદ્ર-સૂર્યના દર્શનનો વિધિ કુદાક્રમથી આવેલો જાણવો પણ હાલમાં તો ચન્દ્ર સૂર્યને હેઠાણે યાગક્રમે આસીસો દેખાડે છે.

ત્યાર પછી પુત્રજન્મને છઠ્ઠે દિવસે પ્રભુના માતા પિતા રાત્રિએ કુલધર્મ પ્રમાણે બગરણુ મહોત્સવ કરે છે. એવી રીતે દરેક પ્રકારની કુલધર્મોદા કરતાં આગીયારમે દિવસ વ્યતિકાન્ત થતા અને નાલચ્છેદ વિગેરે અશુચિ એવી જન્મક્રિયાઓ સમાપ્ત કર્યા બાદ, પુત્રજન્મના બારમે દિવસે પ્રભુનાં માતા પિતા પુષ્કળ અશન પાન પાદિમ અને સ્વાદિમ, એ પ્રમાણે આરે પ્રકારના આહાર તૈયાર કરાવે છે તૈયાર કરાવીને મિત્રો, જ્ઞાતિ એટલે પોતાની બતિના મનુષ્યો, પુત્ર-પૌત્રાદિ સ્વકીય મનુષ્યો, સ્વજન એટલે પિત્રાઈઓ, પુત્રી પુત્રાદિના સસરા સાસુ વિગેરે સળધિઓ, દાસી-દાસ વગેરે પોતાના નોકર-ચાકર અને જ્ઞાતકુલના ક્ષત્રિયોને લોજનને માટે આમત્રણ કરે છે-નોતરુ આપે છે. આમત્રણ કરીને ત્યાર પછી પ્રભુના માતા પિતાએ સ્નાન કર્યું વળી તેઓએ શુ શુ કર્યું ? કરેલ છે બલિકર્મ એટલે ઇદિદેવની પૂજા જેઓએ એવા, વિદ્વના વિનાશ માટે કર્યો છે તિલક વિગેરે કૌતુકો તથા હઠીં ધ્રો અક્ષત વિગેરે મગલરૂપ પ્રાચશ્ચિત્તો જેઓએ એવા, વળી પ્રભુના માતા પિતા કેવા છે ? સ્વચ્છ, જે પહેરીને લોજનમરૂપમા પ્રવેશ થઈ શકે એવાં, અને ઉત્સવાદિ મગલને મૂચવનારા, આવા પ્રકારનાં ઉત્તમ વસ્ત્રો પહેર્યા છે જેઓએ એવા, થોડી સખ્યાવાળા અને ઘણા કિમતી આભૂષણો વડે શોભાવેલા છે શરીર જેઓએ એવા, આવા પ્રકારના સિદ્ધાર્થરાજા અને ત્રિશલાશાળી થઈને લોજન સમયે લોજનમરૂપમાં આવીને ઉત્તમ આસન પર સુખપૂર્વક બેઠાં, અને લોજનને માટે આમત્રણ કરી બોલાવેલા તે મિત્રો, જ્ઞાતિના મનુષ્યો, પુત્ર પૌત્રાદિ સ્વકીય મનુષ્યો પિત્રાઈ વિગેરે સ્વજનો, પુત્રી-પુત્રાદિના સસરા સાસુ વિગેરે સળધીઓ, દાસી દાસ વિગેરે પરિજનો, અને જ્ઞાતકુલના ક્ષત્રિયો સાથે તે તૈયાર કરાવેલા એવા વિપુલ અશન પાન પાદિમ અને સ્વાદિમને આસ્વાદન કરતા, એટલે

શેરડી વિગેરે જેવા કેટલાક પદાર્થોની થોડો ભાગ ખાતા અને વિશેષ ભાગનો ત્યાગ કરતા છતાં, વિસ્વાદન કરતા, ચોટલે યજુર વિગેરે જેવા કેટલાક પદાર્થોનો વિશેષ ભાગ ખાતા અને થોડા ભાગનો ત્યાગ કરતા, લાડુ વિગેરે કેટલાક પદાર્થોને સંપૂર્ણ ખાતા અને કેટલાક સ્વાદિષ્ટ પદાર્થોને પરસ્પર આગ્રહથી આપતા સિદ્ધાર્થ રાજ અને ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી પોતાના સગાં-સગંધીઓ અને જ્ઞાતિજનો સાથે આનંદથી ભોજન કરે છે ॥ ૧૦૪ ॥

આવી રીતે જમી-ભોજન કરીને ત્યાર પછી ઘેઠકને સ્થાને આવી તેઓએ શુદ્ધ જળથી આચમન કર્યું, સુગંધા ભસાઈ ગયેલ ભાત વિગેરે અનાજને દૂર કરી ચોખખા થયા, અને તેથીજ પરમ પવિત્ર થઈને તે મિત્રો, જ્ઞાતિના મનુષ્યો, પુત્ર-પૌત્રાદિ સ્વકીય મનુષ્યો, સ્વજનો, સગંધીઓ, પરિજનો, અને જ્ઞાતકુલના ક્ષત્રિયોનો પુષ્કળ ઉત્તમ પ્રકારના પુષ્પો વડે, વસ્ત્રો વડે, સુગંધી ચૂર્ણો વડે, પુષ્પોની ગુથેલી માળાઓ વડે, અને વિવિધ પ્રકારનાં આભૂષણો વડે સત્કાર કરે છે, તથા વિનયપૂર્વક નમ્રવચનોથી તેમનું સન્માન કરે છે. સત્કાર અને સન્માન કરીને તેજ મિત્રો, જ્ઞાતિના મનુષ્યો, પુત્ર-પૌત્રાદિ સ્વકીય મનુષ્યો, સ્વજનો, સગંધીઓ, પરિજનો, અને જ્ઞાતકુલના ક્ષત્રિયોની આગળ સિદ્ધાર્થ રાજ અને ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી આ પ્રમાણે યોલ્યાં કે—॥૧૦૫॥

હે દેવાનુપ્રિયો! અમારો આ યાજ્ઞક ગર્ભમાં આવ્યે છતે પહેલાં પણ ચોટલે યાજ્ઞક ગર્ભમાં હતો ત્યારે પણ અમોને આવા સ્વરૂપનો આત્મવિષયક ચાવત-ચિતિત પ્રાર્થિત અને મનોગત સંકટ્ય ઉત્પન્ન થયો હતો કે-જ્યારથી આરભીને આપણે આ યાજ્ઞક કુળને વિષે ગર્ભપણે ઉત્પન્ન થયો છે ત્યારથી

આરંભીને આપણે હિરણ્યથી વૃદ્ધિ પામીએ છીએ, સુવર્ણથી, ધનથી, ધાન્યથી, રાન્યથી, ચાવત વિદ્યમાન કોવા પ્રધાન દ્રવ્યથી, માનસિક સંતોષથી, અને સ્વજનોએ કુદેલા સહારથી અતિશય વૃદ્ધિ પામીએ છીએ વળી ચીમાડના રાજાએ વશ થયે ત્યારે આપણે આ ઘાણકર્ત્ત્વ આ ધન વિગેરેની વૃદ્ધિને

તેથી ન્યારે આપણા આ ઘાણકર્તા ગુણથી ઉત્પન્ન થઈ છે, તેથી ૧૧૦૭ા તેથી અતુરૂપ ગુણથી આવેલું, અને તેથી જ ઘાણકર્તાની સંપત્તિ આને સદ્ગુણ થઈ છે, તે આવી નામ પાડ્યું. તે અમોને પહેલાં ઉત્પન્ન થયેલ મનોરથની સંપત્તિ નામ 'વર્ધમાન' પાડીએ છીએ, તે આવી આ કુમાર નામ વડે 'વર્ધમાન' હો, એટલે, અમારા આ પુત્રનું નામ 'વર્ધમાન' પ્રસિદ્ધ થયાં છે, તે આવી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કાર્યપગોત્રના હતા, તેમના ત્રણ નામ આ પ્રમાણે પ્રથમ નામ 'શ્રમણ' અને કુમાર નામ વડે 'વર્ધમાન' હો, એટલે પાછે 'વર્ધમાન' એ પ્રમાણે પ્રભુનું બીજું નામ 'શ્રમણ' રીતે માતા પિતા સંબંધી એટલે માતા પિતાએ શરિતચુક્ત હોવાથી પ્રભુનું બીજું નામ 'શ્રમણ' પ્રકારના સંકલિતપણાને જે રાહજગુણે તે સહજગુણે તપસ્યા કરવાની શરિતચુક્ત હોવાથી અને સિદ્ધિથી થતો જે પડ્યું. વીજળી પડવી વિગેરે આકસ્મિક બનાવોથી થતો જે હર તે ભય કહેવાય, અને સિદ્ધિ ગણીને તે જાણ હર તે ભોરવ કહેવાય, તે ભય-ભેરોથી પણ પ્રભુ વ્યથામન થયા નહિ, ભૂખ તરસ વિગેરે બાવીશ પ્રકારના પરીપક્ષિ, અને દુવતા સંબંધી વિગેરે આર પ્રકારના ઉપસર્ગો અથવા લેલ સંકલિત ગણીને અસમર્થપણે નહિ, પણ પ્રકારના ઉપસર્ગો, તે પરીપક્ષિ અને ઉપસર્ગોને ક્ષમાપૂર્વક સહન કરનારા એટલે અભિગ્રહીને પાળનારા, ત્રણ શ્વાસરહિતપણે સહન કરનારા, ભગ્નિ પ્રતિમાઓને અથવા કોડસનિકી પ્રચુપ એટલે અભિગ્રહીને પાળનારા, જ્ઞાન વડે શોભતા હોવાથી ધીમાન એટલે જ્ઞાનવાળા, અરિ અને રતિને સહન કરનારા, એટલે સુખમાં



હુર્ષ અને દુઃખ પડતા જોઈ નહિ કરનારા, દ્રવ્ય ઓટલે ગુણોના ભાજનરૂપ, અથવા વૃદ્ધાચાર્યોના મત મુજબ રાગદેવરહિત, પરાક્રમ યુક્ત, અર્થાત્ પોતાને મોક્ષમનનો નિશ્ચય હોવા છતાં પણ તપસ્યાદિમાં પ્રવૃત્તિ કરવાથી પરાક્રમશાલી, પ્રભુ આવા પ્રકારના વીરતાના અસાધારણ ગુણોએ કરીને યુક્ત હતા તેથી દેવાએ તેમનું ‘શ્રમણ લગવાનું મહાવીર’ એ પ્રમાણે ગીર્જુ નામ પાડ્યું ॥૧૦૮॥

દેવોએ પ્રભુનું નામ વીર કેવી રીતે પાડ્યું ? તે સળધમા આ પ્રમાણે સ પ્રદાય છે-

હેવો અસુરો અને નરેન્દ્રોએ ક્યો છ જન્મોત્સવ જેમનો એવા પ્રભુ દાસ-દાસીઓ વડે પરિવરેલા અને સેવકો વડે રોવાતા બીજના અંદ્રમા પેઠે તથા કલ્પવૃક્ષના આ કુરા પેઠે દિવસે દિવસે વધવા લાગ્યા. પ્રભુ બાળક હતા તે સમયે પણ મહાન તોજસ્વી, અંદ્રમા સરખા મનોહર મુખવાળા, સુદર નેત્રવાળા, ભ્રમર સમાન શ્યામ કેશવાળા પરવાળા, જેવા લાલ હોઠવાળા, હાથીની ગતિ જેવી મનોહર ગતિવાળા, કમળ જેવા ચોમળ હાથવાળા, રણેટ નવચળા રંગની કીર્તિવાળાને તે પૂજારીઓએ પાછા પાછા બોલી રહ્યા હતા.